

ΣΤΕΡΓΙΟΥ Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ
Τ. ΕΦΟΡΟΥ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΜΝΗΜΕΙΑ
ΤΗΣ
ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ II

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 1950

FRANCESCO MORESINI
PROVVEDITOR GENERAL ET INGEGNER NEL REGNO

RELAZIONE

DI CANDIA

1629

CANDIA M.CM.L.

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ 400 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΜΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πέρασε μιὰ δόκιμη δεκαετία ἀπὸ τότε πὺν εἶδε τὸ φῶς ὁ πρῶτος τόμος τῶν *Μνημείων τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας*. Στὸ διάστημα αὐτὸ τὰ δραματικὰ γεγονότα πὺν ξετυλίχτηκαν πάνω στὴν Πατρίδα μας — πὺν θὰ συμπληρώσουν λαμπρὲς μὰ καὶ μερικὲς σκοτεινὲς σελίδες τῆς νεώτερης Ἱστορίας της — δὲν ἐπιτρέψαν νὰ προχωρήσω στὴν ἔκδοση καὶ τοῦ δεύτερου τόμου, παρὰ τὴν ἡθικὴ ἐνίσχυση καὶ τὶς προτροπὲς ἐκείνων πὺν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀναμφισβήτητα θετικὴ συμβολὴ τῶν *Μνημείων* αὐτῶν στὴν πάτριο Ἱστορία. Τώρα, πὺν οἱ συνθήκες γίνονται ὀμαλότερες, θεωρῶ καθήκον μου νὰ συνεχίσω τὴν προσπάθειά μου αὐτή, ἐκδίδοντας καὶ τὸ δεύτερο τόμο, μιὰ μικρὴ ἀκόμη συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας.

Στὸν τόμο αὐτὸ δημοσιεύεται ἡ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ Κρήτης Φραγκίσκου Μοροζίνι, ἐκείνου πὺν συνέδεσε γιὰ πάντα τὸ ὄνομά του μὲ τὸ Ἡράκλειο, γιὰ τὸ πλούτισε μὲ τὰ ἄφθονα—γιὰ τότε—νερὰ τῶν πηγῶν Ἀρχανῶν, πὺν ἀκόμη καὶ σήμερα συμβάλλουν, κατὰ μεγάλο μέρος, στὴν ὑδρεὺσή του καὶ ἐπρόκειτο τὴν κεντρικὴ πλατεῖα του μὲ τὴν κρήνη, πὺν φέρνει ἀκόμη τὸ ὄνομά του, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὠραῖα μνημεῖα πὺν ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴν πόλη.

Ἡ ἔκθεση τοῦτη ἐνδιαφέρει βέβαια γενικὰ ὁλόκληρη τὴν Κρήτη, γιὰ τὸ ἀσχολεῖται μ' ὅλα τὰ ζητήματα πὺν τὴν ἀφοροῦσαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Εἰδικώτερον ὁμως ἐνδιαφέρει τὸ Ἡράκλειο γιὰ τὸ περιγράφει μὲ τὴν πιὸ παραμικρὴ λεπτομέρεια τὴν ἱστορία τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑδραγωγείου Μοροζίνι, γραμμὴν μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι ἐκείνου πὺν πραγματοποίησε ἕνα τέτιο, μεγάλο γιὰ τὴν ἐποχὴ του, ἔργο, πὺν γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἀναμφισβήτητο.

Ὁ Μοροζίνι, κάνοντας ἀπολογισμὸ τῆς θητείας του σιτὸ «Βασίλειο τῆς Κρήτης» σὰν Γενικὸς Προβλεπτής, περιγράφει μὲ συναρπαστικὴ ἀπλότητα τὴν κατάσταση πὺν βρισκονταν τότε τὸ Ἡράκλειο ἀπὸ ἄποψη ὑδρευτικῆς, Τὴν ἐξέγερση τῶν πηγῶν τῶν Ἀρχανῶν, Τὶς ἀντιδράσεις καὶ τὰ προσκόματα, πὺν τοῦ ἔφεραν οἱ ἀντιδραστικοί, οἱ μικροκέφαλοι καὶ ὀπισθοδρομικοὶ τῆς ἐποχῆς του, ἐχθροὶ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, Τὴ λήψη τῆς μεγάλης ἀπόφασης γιὰ τὴν κατασκευὴ

τοῦ ὑδραγωγείου, Τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν, Τὴν ἐκτέλεσιν, Τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὑδραγωγείου καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγαλεπίβολου ἔργου του. Στὸ τέλος παραθέτει τὰ νομοθετικὰ μέτρα ποὺ πῆρε γιὰ τὴν κατοχύρωσιν καὶ τὴ λειτουργίαν τοῦ ὑδραγωγείου καὶ τὸν κανονισμόν ποὺ θέσπισε γιὰ τὴν ὑδρεύσιν τῆς πολιτείας καὶ τὴ συντήρησιν τῶν ὑδαταγωγῶν.

Καὶ στὴν ἔκθεσιν αὐτῇ, ὅπως καὶ στὴν προηγούμενη, διατήρησα τὴν ὁρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν ποὺ ἔχει τὸ πρωτότυπον ἔγγραφο. Διατήρησα ἐπίσης τὶς τόσο συνηθισμένες στὰ βενετσάνικα ἔγγραφα συντομογραφίες ὀρισμένων λέξεων. Ὅποιος δυσκολευεῖ στὴν ἀνάγνωσίν των μπορεῖ νὰ συμβουλευεῖ τὸν πίνακα τῶν πρὸ κοινῶν συντομογραφιῶν, ποὺ παραθέτω στὸν προηγούμενον τόμον τῶν Μνημείων, σελ. 223.

Τὸ πρωτότυπον τοῦ δημοσιευμένου ἔγγραφον βρίσκεται στὸ Archivio di Stato di Venezia (V.A.S.), Relazioni LXXX, Relazione di Generale Moresini. Ἀντίγραφόν του μοῦ ἔστειλε, πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ὁ τότε γερουσιαστὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti κ. Luigi Messedaglia, τὸν ὁποῖον καὶ πάλι εὐχαριστοῦ ἀπὸ ἐδῶ.

Σ. Γ. Σ.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

RELATIONE DI CANDIA DEL GENERAL MORESINI 1629

Sermo Prencipe,

Dal possesso che già quattrocento anni ha tenuto questo Sermo Dominio del Regno di Candia ne ha sempre ricevuto, et ne riceve tuttavia non solo molta riputatione, ma notabile accrescimento de forze maritime. Riputatione havendo portato quest'acquisto alla Sertà Vra una Corona. Forze per la esperientia nella passata guerra turchescha, che tra le galee armate nel Regno, et nel rinforzo della nostra armata in diverse volte si cavò tanta gente che si sariano armati di tutto ponto cento Galee. Ha apportato all' incontro et aporta a quel Regno somma reputatione, il savio e benignissimo governo di questo sapientissimo et prudentissimo senato, et la mission di tanti publici Rapresen-

ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΟΡΟΣΙΝΙ 1629

Γαληνότητε Πρίγκιπα,

Ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῆς Γαληνότητος αὐτῆς Κτήσης τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης, τετρακόσια τώρα χρόνια, ἡ Γαληνότητά σας ἀποκόμισε πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ ν' ἀποκομίζει συνεχῶς, ὅχι μόνο μεγάλη δύναμη καὶ σεβασμὸν μὰ καὶ ἀξιοσημεῖωτη αὔξησιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Ἡ κτήσις αὐτὴ εἶναι μιὰ κορῶνα τῆς Γαληνότητός Σας. Ἡ πείρα τοῦ περασμένου πολέμου μὲ τὴν Τουρκίαν ἀπόδειξε πὼς οἱ δυνάμεις ποὺ στρατολογήθηκαν ἐκεῖ σὲ διάφορες ἐποχές, γιὰ τὶς γαλέρες τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου μας [τοῦ μητροπολιτικοῦ] ἦταν τόσες ποὺ θὰ ἐξόπλιζαν ὁλοκληρωτικὰ ἑκατὸ γαλέρες.

Ἀντίστοιχα τὸ Βασίλειον ἐκεῖνο τὸ κάνουν πολὺ σεβαστὸ ἢ συνετὴ καὶ ἀγαθὴ διακυβέρνησίν του ἀπὸ τὴ συνετότατη καὶ σοφότατη αὐτὴ Γερουσία καὶ ἡ ἀποστολὴ τόσων δημόσιων ἀντιπροσώπων καὶ ἀρχη-

tanti et Capi di militie. Forze et sicurtà per tante fortezze fatte in diversi tempi e mantenute con tanto interesse; per tanta copia d'Arteglierie; per così numerose militie a piedi et a cavallo; per gli Arsenali; et finalmente per tant'oro ch'ogni anno si manda in quel Regno cavato dalle viscere del publico erario. Nella conservatione et maneggi di questi così gran beneficij versando principalmente la carica del Generalato, di essi ne tratterò con ogni maggior brevità senza però tralasciar quelle cose che il tacerle potessero pregiudicar al publico servitio.

1. FORTEZZE

Oltre il sito del Regno di Candia che lo rende difficile ad espugnar, ha Vra Serà otto fortezze tre principali che sono le Città di Candia, di Canca et di Rettimo, et cinque scogli numerando in questi Paleocastro. Per sbrigarmi prima da questi scogli dico, che sono stati fabricati tutti per impedir all'armate nemiche il prender posto nei porti vicini, una delle maggiori et

γῶν τοῦ στρατοῦ· δύναμις καὶ ἀσφάλεια ποὺ ἐξασφαλίζονται μὲ τόσα φρούρια, ποὺ ἔγιναν σὶ διάφορες ἐποχὲς καὶ συντηροῦνται μὲ τόσο ἐνδιαφέρον, μὲ τόσα κανόνια, μὲ πολυάριθμες στρατιωτικὲς δυνάμεις πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, μὲ ναυπηγεῖα καὶ τέλος μὲ τόσο χρυσάφι, ποὺ στέλνεται στὸ Βασίλειο αὐτὸ κάθε χρόνο, βγαλμένο μέσα ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο. Γιὰ τὴ διατήρηση καὶ τὴ διοίκηση τούτων, γιὰ τὴν ὁποία τόση ὠφέλεια προσφέρει κυρίως ὁ θεσμὸς τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ, θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴ μεγαλύτερη συντομία, χωρὶς ὅμως παρὰλείψω πράγματα ποὺ ἡ ἀποσιώπησή τους θὰ μπορούσε νὰ φέρει ζημιὰ στὸ δημόσιο.

1. ΦΡΟΥΡΙΑ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης, ποὺ τὸ κάνει δυσκολοκυρίευτο, ἡ Γαληνότητά Σας ἔχει ὀκτὼ φρούρια, τρία κύρια, ποὺ εἶναι οἱ πόλεις Χάντακας, Χανιά καὶ Ρέθυμνο καὶ πέντε νησιῶδες στὶς ὁποῖες συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ Παλαιόκαστρο. Γιὰ νὰ τελειώσω πρῶτα μ' αὐτὲς τὶς νησιῶδες, λέγω ὅτι ὅλα τὰ φρούρια σ' αὐτὲς ἔγιναν γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς ἐχθρικοὺς στόλους νὰ καταλάβουν τὰ λιμάνια ποὺ ἔναι κοντὰ τους, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες καὶ τὶς πιὸ σπουδαῖες ἀμυνες τοῦ Βασιλείου. Ὅλα τὰ

delle più principali difese del Regno. Tutte queste picciole fortezze sono state ristrette nel fabricarle secondo la capacità di quei siti onde poco si può aggiunger.

2. GRABUSE

Le Grabuse è un gran propugnacolo dell' isola dalla parte di Ponente perche puo in caso di bisogno ricever i nostri soccorsi, et impedir un qualche banda di Galee, et con molta facilità quelli dell' inimico.

3. S. THODARO

S. Thodaro è fortezza debole, guarda alcuni ridotti nelli quali non si può fermar numero di Galee, serve pero mirabilmente per impedir all' inimico il far aqua ne fiumi vicini.

4. SUDA

La Suda è la prima et principal fortezza degli scogli essendo alla bocca di un porto di longhezza di miglia sei et capacissimo d' ogni grand' armata, et di tal importantia che da nostri mag-

μικρὰ αὐτὰ φρούρια εἶναι στενόχωρα στὴν κατασκευή τους, ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες τῶν θέσεων αὐτῶν. Γι' αὐτὸ λίγα ἔχει κανεὶς νὰ προσθέσει.

2. ΓΡΑΜΒΟΥΣΑ

Ἡ Γραμβούσα εἶναι ἓνας μεγάλος προμαχῶνας τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὴ Δύση, γιατί, σὲ περίπτωση ἀνάγκης, μπορούμε νὰ τὸν βοηθήσουμε, καί, μὲ κάποια μοῖρα γαλέρες, νὰ ἐμποδίσουμε μὲ μεγάλη εὐκολία ἐχθρικό στόλο.

3. ΑΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΙ

Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος εἶναι ἀσθενικό φρούριο· προστατεύει μερικὸς ὄρμους, στοὺς ὁποῖους δὲν μποροῦν νὰ προσορμισθοῦν μερικὲς γαλέρες. Χρησιμεύει ὅμως θαυμάσια γιὰ νὰ ἐμποδισθεῖ ὁ ἐχθρὸς νὰ ὑδρευτεῖ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς ποὺ χύνονται ἐκεῖ κοντά.

4. ΣΟΥΔΑ

Ἡ Σοῦδα εἶναι τὸ πρῶτο καὶ σπουδαιότερο φρούριο τῶν νησιῶν, γιατί βρίσκεται στὸ στόμιο ἑνὸς λιμανιοῦ 6 μίλια μῆκος, ποὺ εἶναι ἱκανὸ νὰ χωρέσει καὶ τὸ μεγαλύτερο στόλο. Τέτια εἶναι ἡ σπουδαιότητά

giori era chiamato l'occhio del Regno. Questi tre scogli, o picciole fortezze d'intorno alla Città della Canea non bastano per impedir assolutamente lo sbarco al nemico nel suo territorio, essendo vicino alla sudetta fortezza, lo scoglio, e porto del Marati, ove l'armata nemica senza poter esser offesa potra prender posto e sbarcar le sue militie come più le fosse piaciuto. Molti capi da guerra di grand' esperientia hanno raccordato a Vra Sertà in voce et in scrittura la neccessità di poner in difesa quest' altro scoglio, come anch' io lo approbo quando le parerà il tempo opportuno nella parte però più alta per restringer la spesa, et con la comodità di spezzamonti vicini et di Angarici del territorio si faria con pochissimo interesse, et fatto poi si potria mantener con manco mandandovi alla sua custodia dalla Suda vicinissima un buon ufficiale con 30 fanti mutandoli a suoi tempi come si costuma in posti simili.

5. PORPORELLA

Per il porto della Suda casca in grandissima consideratione

του ποῦ ἀπὸ τοὺς μεγάλους μας ὀνομάστηκε ὀφθαλμὸς τοῦ Βασιλείου.

Τὰ τρία αὐτὰ νησάκια ἢ μικρὰ φρούρια γύρω στὰ Χανιά δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσουν ἀπόλυτα στὸν ἐχθρὸ τὴν ἀποβίβαση στὴν περιοχὴ τους, γιατί, κοντὰ στὸ παραπάνω φρούριο, βρίσκεται τὸ νησάκι καὶ τὸ λιμάνι τοῦ Μαράθι, ὅπου ὁ ἐχθρικός στόλος, χωρὶς νὰ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ προσβληθεῖ, μπορεί νὰ πλησιάσει καὶ νὰ ἀποβιβάσει τὰ στρατεύματά του μὲ ὅλην τὴν ἄνεση. Πολλοὶ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ μὲ μεγάλη πεῖρα ἔχουν τονίσει στὴ Γαληνότητά Σας, προφορικὰ καὶ γραπτὰ, τὴν ἀνάγκη νὰ ὀχυρωθεῖ καὶ τὸ νησάκι αὐτό, πρῶγμα ποῦ καὶ ἐγὼ τὸ ἐπιδοκιμάζω, ὅταν ἡ Γαληνότητά Σας κρίνει κατάλληλο τὸν καιρὸ· ἀλλὰ στὸ πιὸ ψηλὸ του σημεῖο, γιὰ νὰ περιοριστεῖ ἡ δαπάνη καὶ μὲ τὴν προϋπόθεση νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ λατόμοι ποῦ κατοικοῦν ἐκεῖ κοντὰ καὶ οἱ ἀγγαρίες τῆς περιοχῆς, ὁπότε θὰ στοιχίσει ἐλάχιστα. Καὶ ὅταν γίνει αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ φρουρηθεῖ μὲ ἐλάχιστη δύναμη, στέλνοντας γιὰ τὴ φρούρησή του ἀπὸ τὴ Σούδα, ποῦ εἶναι πολὺ κοντὰ, ἓνα καλὸν ἀξιωματικὸ μὲ τριάντα στρατιῶτες, ἀλλασσοντάς τους κατὰ καιροὺς, ὅπως συνηθίζεται σὲ θέσεις παρόμοιες.

5. PORPORELLA

Γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Σούδας εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη ἡ διατήρηση

la conservation della Porporella tante volte raccordata da publici Rapresentanti et tante volte anco comendata da Vra Sertà per esser detteriorata tanto et al presente verso la fortezza vi è una pica et più d' acqua in modo che vi può passàr sopra ogni gran Vassello, la causa perche non si obedisce a così reiterati ordini è : prima la lontananza delli S. Sri Capni della Guardia a quali viene comandata quest' esecutione, essendo tenuti con le loro conserve tutta l' estate a Corfù, tempo proprio a questo lavoro, et per dir il vero quando anco si trovano non mi ha parso di veder a ciò gran dispositione et attitudine nelle nostre ciurme non avenge al maneggio di così gran sassi; pero chi la vuole da dovero perfettionar, bisogna pigliar quest' opera per imprese; far preparar prima la materia da spezzamonti, et poi con l' assistenza di un buon capo d' autorita attender al lavoro con buon numero d' Angarici o di Galiotti del Regno ch' è tutt' uno più avezzi a maneggiar le pietre, in compagnia anco dell' ingegnere o d' un buon protto per far cader li sassi utilmente,

τῆς πορπορέας, ποῦ τόσες φορές ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς δημόσιους ἀντιπροσώπους καὶ τόσες φορές ἔχει γίνει λόγος ἀπὸ τὴ Γαληνότητά Σας, γιατί εἶναι τόσο καταστρεμμένη ὥστε σήμερα, πρὸς τὸ μέρος τοῦ φρουρίου, ἔχει γίνει ὕψαλος, ποῦ μπορεί νὰ περάσει ἀπὸ πάνω κάθε μεγάλο πλοῖο. Αἰτία γιὰ τὴ μὴ ἐκτέλεση τέτοιων ἐπανειλημμένων διαταγῶν εἶναι πρῶτα ἡ μακρυνὴ ἀπόσταση ποῦ μένουν οἱ κ. κ. ἀρχηγοὶ τῆς Φρουρᾶς; στοὺς ὁποίους ἀνατέθηκε ἡ ἐκτέλεση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀφοῦ κρατοῦνται μὲ τὰ πλοῖα στὴν Κέρκυρα ὅλο τὸ καλοκαῖρι, τὴν κατάλληλη ἀκριβῶς ἐποχὴ γιὰ τέτιο ἔργο. Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅταν ἀκόμη βρίσκονται ἐκεῖ δὲν ἀντιλήφτηκα καὶ μεγάλη προθυμία καὶ διάθεση στὰ πληρώματά μας, γιατί δὲν εἶναι συνηθισμένα νὰ ἐργάζονται μὲ τόσο μεγάλους ὀγκόλιθους. Ὅμως, ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὸ θεωρήσει καθήκον νὰ τὸ ἀποπερατώσει πρέπει τὴ δουλειὰ αὐτὴ νὰ τὴν πάρει μὲ ζέση. Νὰ δώσει ἐντολὴ νὰ ἐτοιμαστοῦν πρῶτα τὰ ὕλικά ἀπὸ τοὺς πετροκόπους καὶ ἔπειτα, μὲ τὴν ἐπίβλεψη ἑνὸς καλοῦ καὶ ἀναγνωρισμένου ἐργοδηγοῦ νὰ ἀρχίσει τὴ δουλειὰ μὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἀγγαρικῶν ἢ γαλεότων τοῦ Βασιλείου, ποῦ εἶναι ἐξίσου ἐμπειροὶ νὰ παλεύουν τίς πέτρες, καὶ μὲ τὴν ἐπίβλεψη ἐπίσης ἑνὸς μηχανικοῦ ἢ ἑνὸς καλοῦ πρωτομάστορα, γιὰ νὰ πέσουν οἱ πέτρες καλῶς,

Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας II

operando sempre con un ordine fermo continuato, et rissoluto senza divertirsi in altri affari altrimenti mi credi Vra Sertà che questo necessarissimo servitio se ben comandato efficacemente dalla publica autorità di quest' eccmo Senato, al sicuro sarà sempre portata all'eternità.

6. SPINALONGA

La fortezza dello scoglio di Spinalonga ha per la qualità del sito molte imperfettioni, et mortalissime, et se ben il Sigr Latino Orsino si affaticò assai per levargliele non ha però operato cosa di rilievo perche è scoperta si può dir d' ogni parte particolarmente dal Monte del Collochita non più lontano di 75 passa, et l' inimico facilmente rovinerebbe le cisterne, et li alloggiamenti in pochi tiri, il che la faria subito cader, ma se si restringesse nelli siti più alti come è stato già opinione de migliori capi da guerra, ciò non si faria con gran spesa, la quale si avanzerebbe in doi anni col ridur quel presidio delli 250 fanti alli 100 solamente come alle Grabuse, a Tine et a Cerigo

δουλεύοντας με σύστημα σταθερά καὶ συνέχεια, ἀποφασισμένοι νὰ μὴν ἀπασχολοῦνται σ' ἄλλες δουλειές.

"Αν δὲν γίνεῖ αὐτὸ ἄς με πιστέψει ἡ Γαληνότητι Σας πῶς, παρὰ τὶς αὐστηρὲς διαταγὲς τῆς ἐξοχότατης αὐτῆς Γερουσίας, τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ ἔργο θὰ διαιωνιστεῖ ἀσφαλῶς.

6. ΣΠΙΝΑΛΟΓΓΑ

Τὸ φρούριο τῆς νησίδας Σπιναλόγγας ἔχει πολλὰ καὶ σοβαρότατες ἐλλείψεις, ὀφειλόμενες στὸ χαρακτῆρα τοῦ μέρους καὶ παρ' ὅλο πὺν ὁ κ. Λατίνο Ὁρσίνο κοπίασε ἀρκετὰ γιὰ νὰ εἰς συμπληρώσει δὲν κατόρθωσε τίποτε τὸ ἀξιοσημεῖωτο, γιὰτὶ εἶναι ἀκάλυπτο, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς καὶ κυρίως ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς Κολοκύθας πὺν δὲν ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ 75 βήματα καὶ ὁ ἐχθρὸς εὐκολὰ θὰ κατὰστρεφε ἀπὸ ἐκεῖ με λίγες κανονιὲς τὶς δεξαμενὲς τοῦ νεροῦ καὶ τοὺς στρατῶνες· γεγὼνὸς πὺν θὰ ἀνάγκαζε τὸ φρούριο νὰ πέσει ἀμέσως. "Αν ὅμως τὸ φρούριο περιορίζονταν στὰ ὑψηλότερα σημεία, σύμφωνα με τὴ γνώμη τῶν πιδὼ καλῶν ἀρχηγῶν τοῦ πολέμου, πὺν δὲν θὰ χρειαζόνταν πολλὰ χρήματα καὶ θὰ ἐξοικονομοῦνταν καὶ αὐτὰ σὲ δυὸ χρόνια με τὸν περιορισμὸ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς ἀπὸ 250 στρατιῶτες σὲ 100 μόνο, ὅπως στὴ Γραμβοῦσα, στὴν Τήνο καὶ στὰ

et sarebbe si può dir inespugnabile perche stando in questi termini è impossibile impedir che l' inimico in poche hore non se ne impatronisca, che vuol dir del terzo di tutto il Regno con accrescimento della sua riputatione et con tanta perdita della nostra.

7. PALEOCASTRO

Paleocastro fabricato sopra un pezzo di Monte batte il porto della Fraschia con tiri però un poco lontani, in questa picciolissima fortezza ho fatto accomodar tutte quelle poche fabbriche che vi sono ma vi bisogna altro che attender alla loro conservatione: Nelle fortezze principali che sono le Città per accomodarle vi vuole gran tempo, fatica et considerabil spesa il che si deve però fare innanzi che sopragionga la necessità.

8. RETTIMO

La fortezza di Rettimo in riguardo del suo sito non ha bisogno di gran cose se ben quando fo fatta fo tenuta assai ristretta rispetto al fine che si haveva di salvarvi entro li habitanti della Città.

Κύθηρα, θὰ ἦταν, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ἀπόρθητο. Γιὰτὶ, βρισκόμενο κάτω ἀπὸ τέτοιους ὅρους εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐμποδιαστεῖ ὁ ἐχθρὸς νὰ τὸ κυριεύσει σὲ λίγες ὥρες, πὺν σημαίνει τὸ ἓνα τρίτο ὅλου τοῦ Βασιλείου, αὐξάνοντας ἔτσι τὸ γόητρό του καὶ μειώνοντας ἀνάλογα τὸ δικό μας.

7. ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ

Τὸ Παλαιόκαστρο, κατασκευασμένο πάντῃ σ' ἓνα κομμάτι βουνό, βάλλει τὸ λιμάνι τῶν Φρασκιῶν, ἔστω καὶ ἀπὸ λίγο μακριά. Διὰ ταῦτα νὰ ἐπιδιορθωθοῦν τὰ λίγα κτήρια, πὺν βρίσκονται στὸ μικρὸ αὐτὸ φρούριο. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα πὺν περιμένουν τὴ συντήρησή τους. Τὰ σπουδαιότερα φρούρια, πὺν εἶναι οἱ πόλεις, γιὰ νὰ ἐπιδιορθωθοῦν χρειάζεται πολὺς καιρὸς, κόποι καὶ σημαντικὴ δαπάνη. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γίνεῖ πρὶν νὰ παρουσιαστεῖ ἡ ἀνάγκη.

8. ΡΕΘΥΜΝΟ

Τὸ φρούριο τοῦ Ρέθυμνου, ἐξ αἰτίας τῆς τοποθεσίας του, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολλὰ πράγματα, ἂν καὶ ὅταν κατασκευάστηκε, ἔγινε ἀρκετὰ στενόχωρο, ἀνάλογα με τὸ σκοπὸ πὺν εἶχε, νὰ περιφρουρή-

Vi è però neccessario di grandissimo impiego nella conservation del suo porto perche essendo la navigatione continua e frequentatissima ridotta nella costiera di Tramontana ogni sinistro incontro di tempo fortunevole di Vasseli che navigano da Candia alla Canea spatio di miglia cento, non fanno nel mezzo del camin nelle necessità ove potersi ricoverar, et per questo mancamento di porto sicuro molti di loro si sono perduti insieme con le nostre proprie galee. Il già Sigr Rettor Foscarini diligentissimo et che non ha lasciato cosa alcuna indietro per ben servir V. Sertà in Rettimo vi pose gran pensiero et vi fece far un Molo di passa 36 tirandolo per siroco levante per impedir che la sabia spinta in gran copia dalli venti in quella longa spiaggia della torre del Sanguinazzo non entrasse così facilmente nel porto, ma questo rimedio non essendo del tutto sufficiente, nelli primi mesi della mia carica mi detterminai di farvi aggionger una porporella di passa 19 drizzandola verso ostro siroco, la quale in pochi mesi ha fatto così gran beneficio, et il corso dell' aqua che continuamente rivoglie ha cavato tanto

ρήσει δηλαδή εκείνους που κατοικούν στην πόλη αυτή. Είναι όμως μεγάλη ανάγκη να καταβληθεί κάθε προσπάθεια για τη συντήρηση του λιμανιού του, γιατί είναι συνεχής και πυκνή η ναυσιπλοΐα στα βόρεια παράλια και σε κάθε περίπτωση κακοκαιρίας τα πλοία που ταξιδεύουν από το Χάντακα στα Χανιά, απόσταση εκατό μίλια, δεν ξέρουν πού να καταφύγουν, όταν βρίσκονται στη μέση του ταξιδιού των και έτσι χάνονται πολλά απ' αυτά, κι αυτές ακόμη οι γαλέρες μας, από έλλειψη ασφαλισμένου λιμανιού.

Ό άλλοτε δραστήριος ρετούρης (διοικητής) κ. Φοσκαρίνι, πού δεν παράλειψε να κάμει τίποτε για να εξυπηρετήσει τη Γαληνότητά Σας, κατάβαλε κάθε προσπάθεια για το Ρέθυμνο, όπου διάταξε να γίνει ένας μώλος τριανταέξι βήματα, με νότιο-νότιο-ανατολική κατεύθυνση, για να εμποδίζει την άμμο που σπρώχνουν οι άνεμοι σε μεγάλες ποσότητες προς τη μεγάλη παραλία του πύργου του Σαγκουνιάτσου, να μπαίνει εύκολα μέσα στο λιμάνι. Το μέτρο όμως αυτό δεν ήταν αρκετό και γι αυτό αποφάσισα, τους πρώτους μήνες της ύπηρεσίας μου, να προσθέσω μια πορπορέλα (πρόβολο) δεκαεννέα βήματα, με κατεύθυνση νότιο-ανατολική. Η πορπορέλα αυτή έφερε τόσο σπουδαία αποτελέσματα σε λίγους μήνες, πού το ρεύμα της θάλασσας, πού εστριφο-

che al presente vi si ricoverano sotto sicuri Vasselli di buona portata come haveva riferito a V. Sertà il Sigr Rettor Rimondo ultimamente ritornato dal suo nobilissimo Regimento. Ma per compito beneficio di quell' opera stimo che sia necessario di dar un' altra gionta alla porporella sudetta di altri passa 24 in circa tirandola verso siroco levante perche a questo modo venendo a coprir affatto l' entrata del porto dalla parte nociva, la sabia ne tutta, ne parte vi potra più entrare; per perfettionar di questa maniera l' opera scrissò all' Eccze Vostre che vi bisognaria la foundation di un Arsile inutile, le mandai anco un disegno distinto con ogni particolarità. Se piacesse a V. Sertà rimetter questo utilissimo servitio al Sr General Molino con autorità di potersi valere di uno di quelli due Arsili non buoni che sono in Candia, si potria sicuramente prometter in quella città un buon et sicuro porto et pensar anco di farvi qualche numero di volti per tenir Galee come altre volte ve ne erano. Questo

γύριζε πάντοτε εκεί, κατάσκαψε αρκετά το μέρος αυτό και τώρα προστατεύονται με ασφάλεια πλοία μεγάλης χωρητικότητας, όπως ανέφερε στη Γαληνότητά Σας ο ρετούρης κ. Ριμόντο, πού γύρισε τελευταία από την ύπηρεσία του.

Για συμπλήρωση όμως του έργου αυτού νομίζω πως είναι ανάγκη να γίνει και μια άλλη προσθήκη στην παραπάνω πορπορέλα, είκοσιτέσσερα βήματα περίπου, με κατεύθυνση ανατολική-ανατολική-νότια, γιατί έτσι θα προστατευτεί τέλεια η είσοδος του λιμανιού από την ενοχλητική πλευρά και η άμμος δεν θα μπορεί πια να μπαίνει στο λιμάνι, όχι μόνο όλη μα μήτε μέρος της. Για τη συμπλήρωση του έργου αυτού μ' αυτό τον τρόπο έγραψα στις Έξοχότητές Σας πως ήταν ανάγκη να βυθιστεί εκεί ένα άχρηστο σκάφος. Σας έστειλα μάλιστα και ένα λεπτομερέστατο σχέδιο. Αν η Γαληνότητά Σας ευαρεστηθεί να αναθέσει την ωφελιμότερη αυτή εργασία στο στρατηγό κ. Μολίνο, με την εξουσιοδότηση να χρησιμοποιήσει ένα από τα δυο άχρηστα σκάφη που βρίσκονται στο Χάντακα, θα μπορούσε ασφαλώς να εξασφαλιστεί στην πόλη αυτή ένα καλό και ασφαλισμένο λιμάνι, και να κάμει επίσης εκεί μερικούς θόλους για να μένουν οι γαλέρες, έτσι πού έμεναν και άλλοτε.

Έπειδή το λιμάνι αυτό δεν καθαρίστηκε τώρα και επτά χρόνια,

porto essendo stato sette anni senza esser mai cavato, ordinai subito che non si tralasciasse a modo alcuno quest' opera essendovi del danaro applicato et havendo inviato per quest' effetto a quel Sr Rettor, legni per far una zattara, badilli et tutto quello che giudicai poterle bisognar perche questo saria al sicuro uno delli più notabili servitij che si potesse far alla Città di Rettimo per lo negotio et al Regno tutto per la sua sicura navigazione et se havesse havuto licentia di addoperar l' Arzile nel qual proposito vi sono strettissimi ordini pubblici prometto a V. Serà che già si sentiria il frutto di queste fatiche.

9. CANDIA E CANEA

Candia poi e la Canea sono fortezze fatte già molti anni et con molte imperfettioni, hanno però tutte due bisogno di esser rivedute et rimodernate, tutte hanno li terrapieni ineguali, in alcuni luoghi le difese troppo lunghe, la stradda delle ronde imperfetta, hanno tutte necessità dell' accomodanza delli loro parapetti, et di far di nuovo la controscarpa, et di darli la sua

διάταξα να καθαριστεί άμέσως με κάθε τρόπο. 'Η σχετική δαπάνη έγκρίθηκε και στάλθηκαν για τó σκοπό αυτό στón κ. ρετούρη ξύλα για μία σχεδία, φτυάρια και κάθε άλλο πού, κατά την κρίση μου, θα μπορούσε να χρειαστεί, γιατί τó καθαρίσμα αυτό είναι άσφαλώς μία από τις σπουδαιότερες ύπηρεσίες πού θα μπορούσε να προσφέρει κανείς στο Ρέθυμνο για τó εμπόριο και σ'όλο τó Βασίλειο για την άσφάλεια της ναυσιπλοΐας του. Κι άν δίδονταν στο ρετούρη ή άδεια να χρησιμοποιήσει τó άχρηστο σκάφος, σχετικά με τó όποιο υπάρχουν άυστηρές διαταγές, βεβαιώνω τη Γαληνότητά Σας πώς θα είχαν γίνει κιόλας αισθητοί οι καρποί τών κόπων αυτών.

9. XANTAKAS KAI XANIA

Τά φρούρια του Χάντακα και τών Χανιών είναι κατασκευασμένα πριν από πολλά χρόνια και με πολλές έλλείψεις. Και τά δυό έχουν ανάγκη από επιδιορθωση και ανακαίνιση. Και τών δυό οι επιχωματώσεις είναι άνισες, οι όχυρώσεις σε μερικά σημεία πολύ μακρές, ό δρόμος τών περιπόλων άτέλειωτος και τών δυό φρουρίων τά στηθαία τών τειχών πρέπει να επιδιορθωθούν, ή κοντρασκάρπα πρέπει να ξαναγίνει

salita, tutti questi sono lavori la maggior parte di terreno che con Angarici facilmente et con poca spesa si possono perfettionar, ma vi vuol tempo. Confesso che mi saria applicato subito gionto in Candia a questi necessarijssimi lavori quando vi fosse stato un Ingegnero per poter sopraveder a quello che si andasse operando acciò che non si alterasse le misure a quelle fortificationi, e mi son grandemente maravigliato che in Candia non vi sia un Modello perfetto come habbia a star quella fortezza perche operandosi nei membri principali un General principiera una cosa, et un' altro ne cominciera un' altra, et un' altro un' altra si che col tempo è impossibile di non trovar degl' errori oltre che a questo modo non si viene operando con una sola volontà, vi dovera esser anco una scrittura chiara et distinta che fosse conforme et in quanto facesse bisogno dichiarasse le misure del modello, come si trova in Palma perche a questo modo tutto passeria bene.

10. CANEA

La Canea in particolare ha tutte le sue parti deboli, e do-

όπως και ή άνοδος άπ' αυτή. Τά περισσότερα από όλ' αυτά τά έργα είναι χωματουργικά, και μπορούν να γίνουν εύκολα με άγγαρείες και μία μικρή δαπάνη, μα χρειάζεται χρόνος. Όμολογώ πώς άν ήταν ένας μηχανικός πού να επιβλέπει την εκτέλεση τών σπουδαιότατων τούτων έργων για να μην αλλάζουν τά μέτρα στις όχυρώσεις εκείνες, θα έφρόντιζα, μόλις έφθασα στην Κρήτη, για την εκτέλεσή των. Μού φαίνεται πολύ παράξενο πού δεν ύπάρχει στο Χάντακα ένα προσχέδιο του φρουρίου αυτού με ακρίβεια. Γιατί ένας στρατηγός πού αναλαμβάνει να κατασκευάσει ένα τμήμα του τείχους άρχίζει ένα κομμάτι, άλλος άρχίζει άλλο και άλλος άλλο κι έτσι σιγά-σιγά είναι άδύνατο να μην παρουσιάζονται σφάλματα. Έκτός άπ' αυτό έτσι δεν γίνεται τίποτε τó έναίο. Έπρεπε επίσης να ύπάρχει μία ακριβής και λεπτομερής περιγραφή του έργου, πού να συμφωνεί με τó σχέδιο και να τó αναλύει στις λεπτομέρειές του, για να λύνονται οι παρουσιαζόμενες διαφορές με τó αρχικό σχέδιο, όπως ύπάρχει στην Πάλμα. Έτσι όλα θα πήγαιναν καλά.

10. XANIA

Ίδιαιτέρα τó φρούριο τών Χανιών είναι άσθενέστερο και κυριαρχ-

minata da sitti superiori. Le sue cisterne fatte dal Sr General Mocenigo hanno bisogno di esser accomodate per esser guaste dal teramoto et haveria bisogno di farne due altre per far una conserva d' aqua delle fontane per li bisogni che potessero occorer come si è fatto in Candia. Tiene oltra cio estremo bisogno di un quartier per quella Strattia, per li gravami et interessi grandissimi che ne riceve continuamente il publico et il particolar nel tener questa militia sparsa per la città in case de particolari, che sono sempre da soldati mezze rovinate et si può dir confiscate; onde vi nascono sempre strepiti, contese et liti perpetue tra particolari, et molestie importunissime ai publici Rapresentanti.

Quando fui alla visita di questa Città toccando con mano questo disordine, et la necessità di rimediarvi con una condanna di 200 passa di muro et di altre minori et con 500 ducati di moneda di rame che diedi ad imprestido a quelli che sono obligati feci dar principio a questa fabrica et volsi veder inanzi la mia partita a gettar li primi fondamenti. Quest' opera sollecitata

χείται από θέσεις υψηλότερες. Οί δεξαμενές του, που κατασκευάστηκαν από το στρατηγό κ. Μοτσενίγκο, έχουν ανάγκη να επιδιορθωθούν γιατί έπαθαν από το σεισμό και είναι ανάγκη να γίνουν άλλες δυο για να γίνει μια παρακαταθήκη νερό από τις ρήνες, για τις ανάγκες που μπορεί να παρουσιαστούν καμιά φορά, έτσι που έγινε και στο Χάντακα. Έκτός απ' αυτό είναι μεγάλη ανάγκη να γίνει ένας στρατώνας, για να στρατώνίζεται ο μισθοφορικός στρατός, γιατί επιβαρύνονται πολύ και το δημόσιο και οι ιδιώτες, επειδή ο στρατός αυτός είναι σκορπισμένος σ' όλη την πόλη, σε σπίτια ιδιωτικά, που πάντοτε έρημώνονται από τους στρατιώτες και μπορεί να πει κανείς δημεύονται. Από την κατάσταση αυτή δημιουργούνται πάντοτε προστριβές, μαλώματα και συνεχείς καυγάδες μεταξύ των ιδιωτών, και όχληρές ένοχλήσεις στους δημόσιους αντιπροσώπους.

Όταν έκαμα την επίσκεψή μου στην πόλη αυτή, αντιλήφτηκα ο ίδιος την κατάσταση και έθεώρησα απαραίτητο να τη διορθώσω με ένα πρόστιμο για την κατασκευή ενός τοίχου 200 βήματα και άλλων μικρότερων και με 500 δουκάτα χάλκινα νομίσματα, που έδωκα δανεικά σε κείνους που είναι υποχρεωμένοι να χτίσουν αυτό το στρατώννα, θέλοντας να ιδώ τη θεμελίωσή του πριν φύγω απ' εκεί. Το έργο

poi da me più volte et con gran calor finalmente al mio partir dal Regno, per la diligentia del Sr Rettor Bembo s' era ridotta in stato tale che con pochissima cosa di più vi si poteva comodamente alloggiar una di quelle compagnie. La buona memoria del già Sr Rettor Veniero lasciò di avanzo di formenti venduti a Pistori applicati a questa fabrica perperi 50 m. in circa, la nobiltà anco et cittadini di quella città, per liberarsi dall' aggraviu delli affitti si obligorono di contribuir 5 m. ducati, Ricordo riverentte a V. Sertà che saria fruttuoso servitio ordinare et così li danari lasciati dal sopraditto Rettor come quelli che si sono scosse et che si anderano scuodendo di capital dell' obligo sudetto non possino esser spesi in altro, perche stando a questo modo sparsi, le case tutte si andranno dessolando, ne una volta rovinate voranno li patroni (come segue al presente di molte) ritornarle più, et se non si prenderà in cio qualche espediente, quando saranno spesi a poco a poco li danari obligati in altro, et disobligata quella città V. Sertà restera sola ag-

αυτό, για το όποιο πολλές φορές ασχολήθηκα με μεγάλο ενδιαφέρον, με την επιμέλεια και του ρετούρη κ. Μπέμπο, είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο όταν έφυγα από το Βασίλειο, που με ελάχιστα πράγματα ακόμη θα μπορούσε άνετα να στεγάσει τον ένα από τους δυο λόχους, που μένουν σ' αυτή την πόλη.

Ο άλλοτε ρετούρης μακαρίτης κ. Βενιέρο άφησε ένα περίσσευμα από 50 χιλιάδες περίπου υπέρπυρα, από την πώληση σταριού στους φουρνάρηδες, που προορίζονταν για το έργο αυτό. Επίσης οι εύγενείς και οι πολίτες της πόλης αυτής, για να απαλλαγούν από το βάρος των ένοικίων, ανάλαβαν να συνεισφέρουν 5 χιλιάδες δουκάτα. Εύσεβάστως αναφέρω στη Γαληνότητά Σας πως θα πρόσφερε σπουδαία ύπηρεσία αν διάτασε να μη χρησιμοποιηθούν τα χρήματα που άφισεν ο παραπάνω ρετούρης και εκείνα που έπληρώθησαν και που θα πληρώνονται σιγά-σιγά από τους εύγενείς για κανένα άλλο σκοπό. Γιατί αν εξακολουθήσουν να είναι έτσι σκορπισμένοι όλα τα σπίτια θα καταστραφούν σιγά-σιγά. Κι όταν καταστραφούν οι ιδιοκτήτες τους δεν θα θελήσουν να τα παραλάβουν (όπως συμβαίνει σήμερα για πολλά.) Αν λοιπόν δεν εξευρεθεί καμιά λύση για το ζήτημα αυτό θα εξοδεύονται σιγά-σιγά τα παραπάνω χρήματα για άλλο σκοπό και αν απαλλαχθεί ή πόλη αυτή ή Γαληνότητά Σας θα υποχρεωθεί να βα-

gravata a pagar ogn' anno a particolari tutto l' affitto con summa considerabile di danaro, et di star sempre con la borsa aperta nell' accomodarle, et nel rifar le cadute chi non vorà che la Canea si disabiti. Rapresento cio all' Eccze Vostre come cosa d' importantia et degna di celere provisione non vi bisognando danaro publico, ma solo la publica autorità, et eccitamento all' esatione del danaro obligato et alla perfettione dell' opera, che poco manca a restar di tutto perfettionata.

II. CANDIA

Candia è circondata tutta da campagna ineguale, l' eminenze anch' essa la dominano, ha bisogno d' esser incamisata in molti luoghi al che si attendeva al mio partir dal Sr Capno Giustinian per ordine del Pr General nella parte vicina alla porta del Giesù; come saria medesimamente necessario di far l' istesso dalla porta di Dermata sino a S. Andrea, parte che si può dir quasi tutta aperta, che se ben è verso il mare non per

στάσει μονάχη της τὸ βάρος νὰ πληρώνει κάθε χρόνο στοὺς ιδιοκτῆτες τῶν σπιτιῶν ὅλα τὰ ἐνοίκια, ποὺ ἀνέρχονται σὲ σεβαστὰ ποσά, καὶ πάντοτε θὰ ἔχει τὸ ταμεῖο της ἀνοικτό, γιὰ νὰ πληρώνει τὶς δαπάνες γιὰ τὶς ἐπιδιορθώσεις τῶν σπιτιῶν αὐτῶν καὶ νὰ ξανακτίζει τὰ χαλασμένα, γιὰτὶ δὲν θὰ θελήσει νὰ μείνει ἡ πόλη ἀκατοίκητη. Τὰ παραπάνω ἀναφέρω στὶς Γαληνότητές Σας σὰν ζήτημα σπουδαιότατο, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ γρήγορη τακτοποίηση, ἀφοῦ δὲν χρειάζονται χρήματα τοῦ δημοσίου παρὰ μόνο τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ ἡ παρακίνηση γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν παραπάνω χρημάτων καὶ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῆς οἰκοδομῆς, ποὺ θέλει ἀκόμη λίγα πράγματα γιὰ νὰ τελειώσει.

11. XANTAKAS

Ὁ Χάντακας περιβάλλεται ὁλόκληρος ἀπὸ μιὰ περιοχὴ ἀνώμαλη καὶ κυριαρχεῖται κι αὐτὸς ἀπὸ ὑψώματα. Σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ φρουρίου εἶναι ἀνάγκη νὰ κτιστεῖ τεῖχος. Τὴν ἐργασία αὐτὴ κατὰ τὴν ἀναχώρησή μου ἐπρόκειτο νὰ κάμει κοντὰ στὴν Πύλη τοῦ Ἰησοῦ ὁ καπετάνιος κ. Γκιουστινιάν, ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτή. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνεῖ καὶ στὸ τμήμα ἀπὸ τὴν Πύλη τοῦ Δερματᾶ μέχρι τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, ποὺ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀνοικτὸ σχεδὸν ὁλοσδιόλου καὶ ποὺ, ἂν καὶ εἶναι πρὸς τὴ θάλασσα, πρέπει νὰ εἰ-

questo si deve restar d' incamisarla perche hora puo ognun uscir et entrar a sua voglia, et quello che maggiormente importa portar anco fuori il nome. Grandissimo diffetto di Candia era il mancamento dell' aqua, et l' anno 1626 non solo la siccità haveva abbruggiato la maggior parte della sua campagna, ma nella medesima le cisterne al numero di 140 erano ridotte senza una sola goccia d' aqua, questo accidente molesto mi turbò grandemente considerando quello che potesse apportar la variation de tempi, et pensando hora alli pericoli che potria incontrar una fortezza senz' aqua, et hora al rimedio se mai fosse possibile di poterlo ritrovare. La poca aqua che esce a S. Salvador et quella di Stradda larga sono più tosto scoladori di quelle concavità di terreno che si vedono fuori della città, che fontane queste erano ridotte ad un picciolissimo filo d' aqua et poi al niente. Le case che havevano qualche comodità erano necessitate come tutti i publici Rapresentanti di mandar a pigliar l' aqua 5 et 6 miglia lontano col spesar del continuo a quest' effetto ani-

χιστεῖ, γιὰτὶ τώρα ὁ καθένας μπορεῖ νὰ μπαίνει καὶ νὰ βγαίνει ὅποτε θέλει. Καὶ τὸ σπουδαιότερο μπορεῖ νὰ δώσει ἔξω τὸ σύνθημα.

Σπουδαιότατο ἐλάττωμα τοῦ Χάντακα ἦταν ἡ ἔλλειψη νεροῦ, καὶ τὸ ἔτος 1626 ἡ ξηρασία ὅχι μόνο εἶχε κατακάψει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐξοχῆς του μὰ καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν πόλη εἶχε ξηράνει τὶς 140 δεξαμενές της καὶ δὲν εἶχαν οὔτε μιὰ σταγόνα νερὸ. Τὸ ἐνοχλητικὸ αὐτὸ γεγονὸς μὲ ἀνησύχησε πολὺ. Καὶ ἄλλοτε σκεπτόμουνα ἐκεῖνο ποὺ μποροῦσε νὰ συμβεῖ ἂν ἄλλαζαν οἱ καιροὶ καὶ τοὺς κινδύνους ποὺ μποροῦσε νὰ συναντήσῃ ἓνα φρούριο χωρὶς νερὸ, ἄλλοτε πάλι πὼς θὰ κατόρθωνα νὰ βρῶ τὸ φάρμακο, ἂν ἦταν δυνατό, γιὰ νὰ θεραπεύσω τὴν κατάσταση αὐτή.

Τὸ λίγο νερὸ ποὺ τρέχει στὸν Ἅγιο Σαλβαντόρ καὶ κεῖνο ποὺ τρέχει στὴν Πλατεῖα Στράτα εἶναι μᾶλλον ἀσήμαντα ρυάκια στὰ κοιλάσματα τοῦ ἐδάφους ποὺ βλέπει κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, παρὰ πηγές. Κι αὐτὰ εἶχαν καταντήσῃ νὰ τρέχουν μιὰ κλωστή νερὸ καὶ ἐπειτα στείρεψαν ὁλοσδιόλου. Οἱ κάτοικοι ποὺ εἶχαν κάποια εὐκολία στὰ οἰκονομικὰ μέσα ἦταν ἀναγκασμένοι, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ δημοσίου, νὰ ὑδρεύονται ἀπὸ ἀπόσταση 5 καὶ 6 μίλια, χρησιμοποιώντας συνεχῶς γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀνθρώπους καὶ ζῶα.

mali et huomeni, et le poverissimi genti parimenti erano sforzate levar parti di pane di bocca alla sua povera famigliola per comprarsi un poco di acqua impura di fiume detto il Cazzapan.

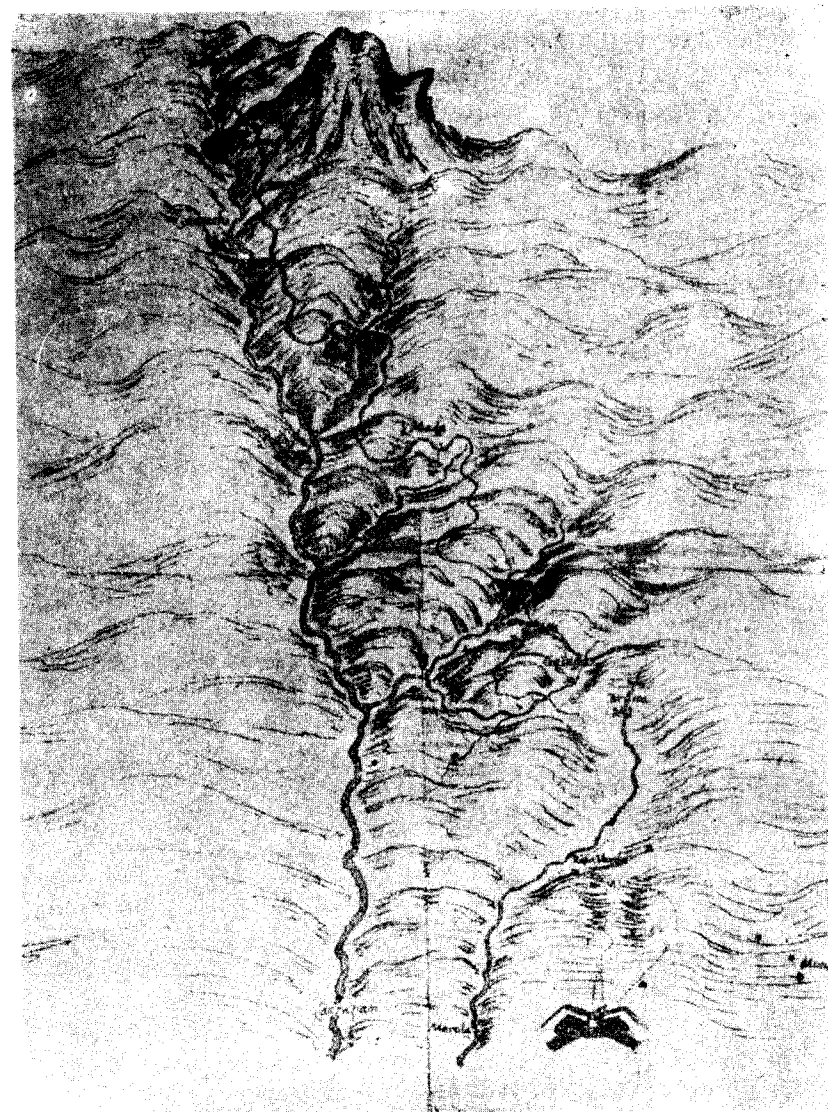
12. MONTE GIOVE

Stando pero io continuamente in questo pensiero molte cose mi si rivoglievano per la mente, ma venutami per voler del Sigr Dio in mano una breve narration delle cose di Candia della buona memoria del Sr Latin Orsino, lessi nella description del Monte di Giove et in esso vi erano molta quantità di fontane, copiosissime d' acqua le più perfette et le più sane del Regno, et che per questo beneficio era esso Monte tutto attorniato da giardini di cedri, di limoni, et di naranze et di ogni altra sorte di frutti eccellentissimi. Vedendo io questo Monte così vicino alla Città et in sito tanto eminente lo mandai a riconoscer et a tuor in notta la quantità delle sue fontane più copiose, vi andai poi anch' io et vi trovai in quel sito doi cose molto rilevanti che son stati i fondameti della fabrica della nuova fontana, la prima una grandissima copia d' acqua et di fontane, et particolar-

Καὶ αὐτοὶ οἱ πτωχότεροι ἄνθρωποι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κόβουν τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὸ στόμα τῶν οἰκογενειῶν τῶν γιὰ νὰ ἀγοράζουν λίγο ἀκάθαρτο νερὸ ἀπὸ τὸν ποταμὸ ποὺ λέγεται Κατσαμπᾶς.

12. ΓΙΟΥΧΤΑΣ

Καὶ ἐνῶ μὲ ἐβασάνιζε συνέχεια τὸ ζήτημα αὐτὸ τοῦ νεροῦ καὶ πολλὰ σκέψεις στριφογύριζαν στὸ μυαλὸ μου, ἔπεσε στὰ χέρια μου, μὲ θέληση τοῦ Θεοῦ, μιὰ σύντομη διήγηση γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ Χάντακα τοῦ μακαρίτη κ. Λατίνο Ὁρσίνο. Καὶ διαβάζοντας τὴν περιγραφὴ τοῦ Γιούχτα, εἶδα ὅτι βρίσκονταν ἐκεῖ πολλὰς πηγές, μὲ ἄφθονα νερά, ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ τὰ υγιεινότερα τοῦ Βασιλείου, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν τριγυρισμένος ἀπὸ κήπους μὲ κιτριές, λεμονιές, πορτοκάλιες καὶ κάθε ἄλλο εἶδος ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα φρουτοφόρα δέντρα. Βλέποντας ὅτι τὸ βουνὸ αὐτὸ βρίσκονταν κοντὰ στὴν πόλη καὶ σὲ θέσιν ὑψηλὴ, ἔστειλα νὰ κάμουν ἀναγνώριση καὶ νὰ σημειώσουν τὴν ποσότητα τῶν μεγαλύτερων πηγῶν του. Ἐπειτα πῆγα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ βρῆκα ἐκεῖ δυὸ πράγματα πολὺ σπουδαῖα, ποὺ ἦταν τὰ θεμέλια γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ νέου ὑδραγωγείου. Πρῶτα μεγάλο ἀριθμὸ πηγῶν μὲ ἄφθο-

Εἰκ. 1.—Τὸ σχέδιο τοῦ Ὑδραγωγείου Μοροζίνι τοῦ Χάντακα.
(Archivio di Stato di Venezia)

mente tre l' una più alta dell' altra, si che potevano unirsi tutte nel luogo della Madona detta del Caridachi, et l' altra che dalle radici di questo monte ove si haveva da pigliar l' aqua sino alla Città vi era di caduta 120 passa geometrici. Questi due fondamenti sodi et sicuri fermarono l' animo mio in questa opinione, che con molta facilità l' aqua si potesse condur nella Città, ma volendo in cosa di tanto rilievo anco il parer degli altri Rapresentanti li invitai a venir sopra il luogo, et a compiacersi di dir la loro opinione come fecero. Il dopo pranzo non si spese il tempo in altro che in oppositioni come anco dopo tornati in Candia, il che mi riuscì carissimo perche a questo modo si viene poi a stabilir maggiormente la verità.

13. OPPOSITIONI

Le oppositioni erano:

- Che l' aqua non saria mai venuta nella città tanto distante.
- Che così lungo viaggio si saria perduta sicuramente.

να νερά· ἰδιαίτερα τρεῖς πηγές, ἡ μιὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ μποροῦσαν νὰ ἐνωθοῦν ὅλες μαζί στὸ σημεῖο ποὺ εἶναι ἡ Παναγία, ποὺ λέγεται Καρυδάκι. Δεύτερο τὸ ὅτι οἱ ρίζες τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ ὅπου θὰ διοχετεύονταν τὸ νερὸ, ἦταν ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν πόλη 120 γεωμετρικὰ βήματα.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ σοβαροὶ καὶ σπουδαῖοι λόγοι ἐνίσχυσαν περισσότερο τὴ γνώμη ὅτι μὲ μεγάλη εὐκολία θὰ μποροῦσε νὰ διοχετευτεῖ τὸ νερὸ στὴν πόλη. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ζήτημα ἦταν σπουδαιότατο ἤθελα νὰ ἔχω τὴ γνώμη καὶ τῶν ἄλλων Ἀντιπροσώπων καὶ τοὺς παρακάλεσα νὰ ἔλθουν «ἐπὶ τόπου» καὶ νὰ εὐαρεστηθοῦν νὰ ποῦν τὴ γνώμη των, ὅπως καὶ ἔγινε. Τὸ ἀπόγευμα καταναλώθηκε στὴ συζήτηση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ συνεχίστηκε ὅταν γυρίσαμε στὴν πόλη. Ἡ συζήτηση αὐτὴ ἦταν ὠφελιμώτατη γιὰ μένα, γιατί βοήθησε πολὺ νὰ πάρει τὸ ζήτημα τὴ σωστὴ του θέση.

13. ANTIPRHSEIS

Οἱ ἀντιρροήσεις ἦταν:

- Ὅτι τὸ νερὸ δὲν θὰ ἐρχόταν ποτὲ στὴν πόλη, γιατί ἡ ἀπόστασις ἦταν μακρινή.
- Ὅτι σὲ μιὰ τόσο μακρινὴ διαδρομὴ θὰ χανόταν τὸ νερὸ.

Εἰκ. 2.—Σχεδιαγράφημα κατασκευῆς ὑδατογέφυρας Καρυδάκι.

(Archivio di Stato di Venezia)

—Che haveria bisognato tagliar Montagne et incontrar in difficoltà quasi insuperabili.

—Che saria stato necessario superar con Archi et muri molte Valli, incontro fastidiosissimo.

—Che se cio fosse stato possibile saria già fatto in quattrocento anni che Candia è sotto questo Sermo Dominio, massimamente essendovi il stimolo della necessità.

—Che la spesa saria stata eccessiva, venendo alcuni al particolare di 100 m. scudi con incertezza della riuscita.

—Che il tempo che mancava a finir la mia carica, che era poco più di un anno non saria stato sofficiente a perfettionar opera tale.

—Che per ordinario li Siggri Generali che vengono in Candia non seguitano mai le cose principiate da altri precessori, ma vogliono cose nuove che sijno suoi parti.

Non mancavano a quest' oppositioni essempli di fontane fabricate da Principi in la meta manco di distanza nelle quali si

—“Οτι θὰ χρειάζοταν νὰ κοποῦν βουνὰ καὶ θὰ παρουσιάζονταν δυσκολίες ἀνυπερβλήτες.

—“Οτι θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ περάσει τὸ νερὸ μὲ γέφυρες καὶ τοίχους πολλὰς κοιλάδες, ἐμπόδιο πολὺ ἐνοχλητικόν.

—“Οτι ἂν ἦταν τοῦτο δυνατὸ θὰ εἶχε γίνει στὰ τετρακόσια χρόνια, πὺν ἡ Κρήτη εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς Γαληνότητος, ὅταν σκεφτεῖ κανεὶς πὺς ὑπῆρχε ἡ ὥθηση τῆς ἀνάγκης.

—“Οτι ἡ δαπάνη θὰ ἦταν ὑπερβολικὴ καὶ θὰ ἐφθινε, κατὰ τὴ γνώμη μερικῶν, τὶς 100 χιλιάδες σκουῶς, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιη ἡ ἐπίτυχία τοῦ ἔργου.

—“Οτι ὁ χρόνος πὺν ὑπολείπονταν ὥσπου νὰ τελειώσει ἡ ἀποστολή μου, πὺν ἦταν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἔτος, δὲν θὰ ἦταν ἀρκετὸς, γιὰ νὰ τελειώσει ἓνα τέτιο ἔργο.

—“Οτι οἱ κ. κ. Γενικοὶ Προβλεπτὲς πὺν ἔρχονται στὴν Κρήτη δὲν συνεχίζουν συνήθως ποτὲ τὰ ἔργα πὺν ἔχουν ἀρχίσει οἱ προκατοχοὶ των, ἀλλὰ θέλουν νὰ ἀρχίζουν νέα, πὺν νὰ εἶναι δικά των.

Ἀπὸ τὶς ἀντιρρήσεις αὐτὲς δὲν ἔλλειψαν οὔτε τὰ παραδείγματα ὑδραγωγείων, πὺν κατασκευάστηκαν ἀπὸ ἄλλους Ἡγεμόνες, πὺν εἶχαν τὸ μισὸ καὶ λιγότερο μῆκος καὶ χρειάστηκαν δεκάδες χρόνια γιὰ νὰ

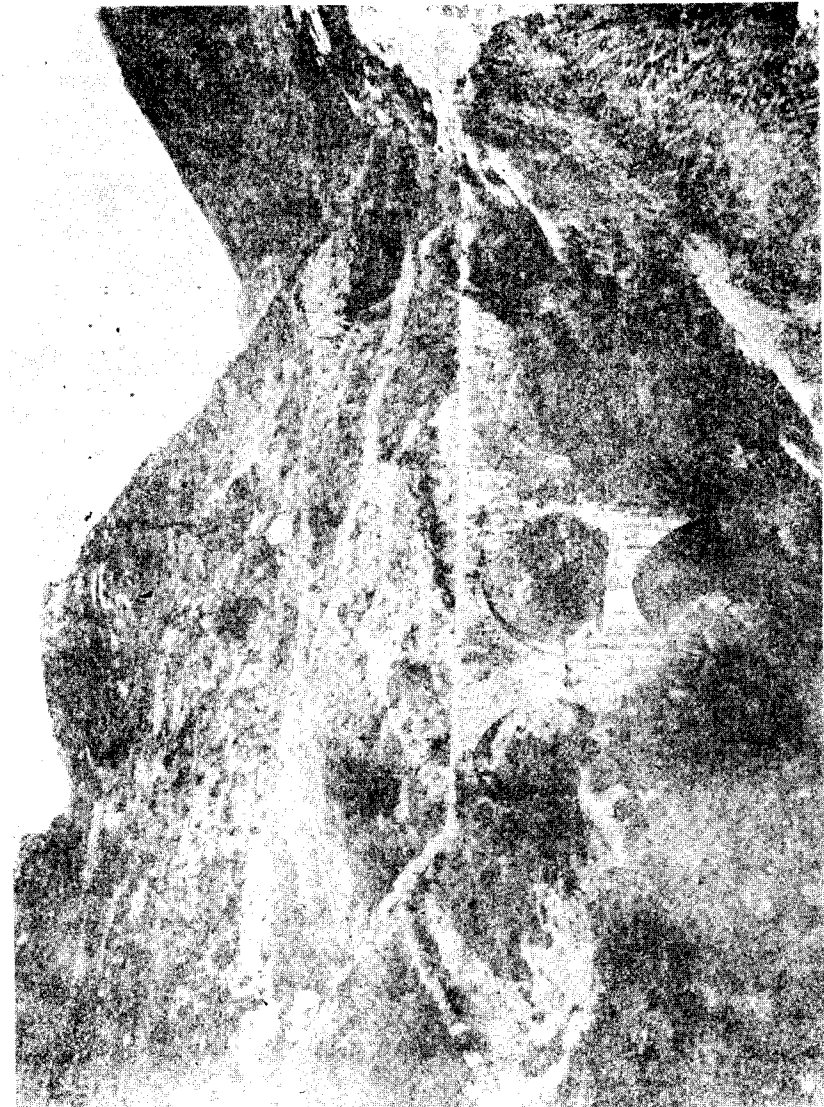

Fig. 3. — “Η Ὑδατογέφυρα Κορυδαίνι ὅπως εἶναι σήμερα (Φωτογραφία Μανώλη Ἀνδρουλάκη)

erano consumate le decine d' anni. E finalmente che queste oppositioni sariano riuscite tanto più considerabili quanto che non vi era alcun Ingegnero che potesse soprastar a quest' opera. In riverenza delle opinioni di questi sigri mi rissolsi di deputar tre sogetti principali della Città del numero delli SS^{ri} disdotto con comission che andassero sopra il luogo a riveder ben questo negotio et che portassero la loro opinion in scrittura, come fecero poi, in conformità della mia. Onde mi rissolsi nel nome del Sr Dio di farla incominciar che fo nel principio di Genaro 1627.

14. RESSOLUTIONI

Non mi atterì Sermo Principe l' oppositioni di tanti signori se ben prudentissimo stante li due fondamenti accenati di abbondanza d' aqua et di 120 passa di caduta perche se non fosse

AD PRINCIPIS
ET CRETE NOBILITATEM
FRANCISCVS MAVROCENVS
PROCONSVL
ANNO DNI M - DC - XXVII

Ἐπιγραφή στὴ βόρεια πλευρὰ τῆς Ὑδατογέφυρας Καρυδάκι

τελειώσουν. Τέλος οἱ δυσχέρειες αὐτὲς θὰ γίνονταν ἀκόμη σοβαρότερες, γιατί δὲν ὑπῆρχε κανένας μηχανικὸς, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἀναλάβει τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ἔργου. Ἐσεβάστηκα τὶς ἀντιρροήσεις τῶν κυρίων αὐτῶν καὶ ἀποφάσισα νὰ ὀρίσω τρία πρόσωπα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν δεκαοκτῶ Κυρίων τοῦ Χάντακα, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ μεταβοῦν «ἐπὶ τόπου», νὰ μελετήσουν καλὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ καὶ νὰ ὑποβάλλουν γραφτὴ τὴ γνώμη των. Τὸ πόρισμά των ἦταν σύμφωνο μὲ τὶς ἀπόψεις μου. Ἀποφάσισα λοιπὸν νὰ ἀρχίσω, στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἔργο στὶς ἀρχὲς τοῦ Γενάρου τοῦ 1627.

14. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Οἱ γνώμες τόσων κυρίων, ἂν καὶ ἦσαν λογικότερες, δὲν μὲ τρώμαξαν, Γαληνότετε Προίγκιπτι, γιατί βεβασίστηκα στοὺς δυὸ σπουδαιότατους λόγους ποὺ ἀνάφερα παραπάνω, δηλαδὴ στὴν ἀφθονία τοῦ νεροῦ καὶ στὰ 120 βήματα τῆς πτώσεως του, (διαφορὰ ὑψόμετρου) γιατί, ἂν

Εἰκ. 4. — Σχεδιαγράφημα κατασκευῆς Ὑδατογέφυρας Σίλαμου
(Archivio di Stato di Venezia)

stato l' impedimento delle valli l' acqua saria venuta da se stessa nella Città, le dissi,

—Che non era necessario forar Montagne, mentre l' acqua si poteva far venir per la costa delli medesimi Monti.

—Che la fatura degli Archi era considerabile ma che trovandosi per tutto la materia da fabricar, come sassi, lepida, sabia, busca da far calcine non stimava che la spesa dovesse esser eccessiva, massimamente havendosi le Angarie, et ogni vantaggio nel pagamento delli Maistri. Aggiionsi

—Che l' opera era tanto utile et tanto necessaria che quando ben io non l' havesse nel mio tempo potuta perfectionare, ogni General per tanta sodisfattione della Città et delle militie l' haveria tirata innanzi. Et che se ciò non era stato fatto in quattrocento anni, questo non era proceduto per mancamento

ΓΑΙΑ ΤΟ ΠΡΙΝ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΓΕΡΑΤΙ
ΣΤΑΦΙΑΗ ΠΗΝΕΦΕΥΡΕΝ ΑΝΕΜΙΓΝΥ Ν ΥΛΩΡ
ΝΥΝ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΜΑΥΡΟΚΗΝΟΥ ΑΝΘΥΗΑΤΟΥ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΠΗΓΗΣ ΥΔΑΣΙΝ ΑΕΝΔΟΥ
ΚΡΗΤΗ ΣΤΑΦΙΑΗΝ ΚΕΡΑΝΝΥΣΙ ΚΡΑΤΕΡΗΝ
Α Χ Κ ?

Επιγραφή στην Ύδατογέφυρα της Σίλαμου που βρίσκεται τώρα σε μία έκκλησία του ίδιου χωριού.

δέν ήταν τὸ ἐμπόδιο τῶν κοιλάδων, τὸ νερὸ θὰ ἔτρεχε μόναχο του στὴν πόλη. Στοιὺς κυρίους αὐτοὺς ἀπάντησα:

—Ὅτι δέν ἦταν ἀνάγκη νὰ τρυπηθοῦν τὰ βουνά, ἀφοῦ τὸ νερὸ μποροῦσε νὰ ἔλθει ἀπὸ τὶς πλαγιὰς τῶν ἰδίων βουνῶν.

—Ὅτι ἡ κατασκευή ὑδατογεφυρῶν ἦταν ὑπολογίσιμη, ἀλλὰ ἀφοῦ βρίσκονταν παντοῦ πέτρες, λεπίδα, ἄμμος καὶ κλαδιά γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ἀσβέστη, ἡ δαπάνη δέν θὰ ἦταν υπερβολικὴ καὶ μάλιστα ὅταν ἔχομε ὑπόψη πὼς θὰ χρησιμοποιούσαμε γι αὐτὸ ἀγγαρεῖς καὶ θὰ εἴχαμε κάθε εὐκολία γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν τεχνιτῶν.

Πρόσθεσα:

—Ὅτι τὸ ἔργο ἦταν τόσο χρήσιμο καὶ τόσο ἀναγκαῖο ποῦ, καὶ ἂν ἀκόμη δέν θὰ κατόρθωνα νὰ τὸ τελειώσω στὴν περίοδο τῆς θητείας μου, κάθε Γενικὸς Προβλεπτής θὰ τὸ τελείωνε, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πόλη καὶ τὸ στρατὸ, καὶ

—Ὅτι ἂν τοῦτο δέν ἔγινε στὰ τετρακόσια χρόνια (τῆς βενετσάνι-

Fig. 5. — Ἡ Ύδατογέφυρα Σίλαμου (Φωτογραφία G. Gerola)

di valor, ma perche quei ssri non havevano applicato a ciò il loro animo, stimando forse che le aque di pozzi et di tanto numero di cisterne dovessero suplir d' vantaggio. Basta che con l' agiuto della Maestà divina s' è fatto tutto bene, senza molta difficoltà, et in poco più di un anno, et io la ho goduta anco sei mesi inanzi la mia partita.

15. BENEDITIONE DELLA FONTANA

Il giorno del benedetto protettor nostro S. Marco fo il tempo che si fece veder sopra la piazza di Candia con 8 boche o canonì et fo anco con gran solenita in quel ponto benedetta da Mons. Arcivescovo col clero latino, et dal Protopapa col clero greco con un' assistenza di gente innumerabile et acclamatione

FRANCISCVS MAVROCENVS GEN...
.....
.....
.....
.....
..... OSV..... MDCXXVII.....

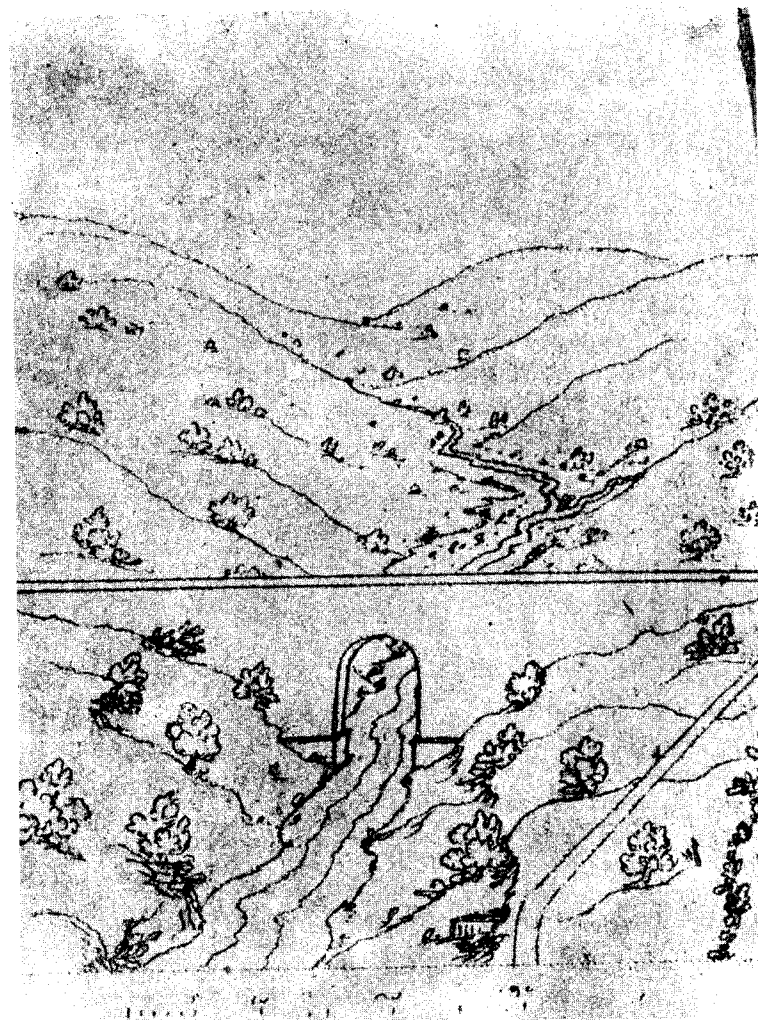
*Επιγραφή στην *Υδατογέφυρα Φορτέτσας, αποξεσμένη από τους Τούρκους

κης κατοχής) δὲν ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη ἀξίας τοῦ ἔργου ἀλλὰ στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κύριοι ἐκεῖνοι δὲν ἔδειξαν τὸ ἀπαιτούμενο ἐνδιαφέρον στὸ ζήτημα αὐτὸ, ἴσως γιατί θεώρησαν ἀρκετὰ τὰ νερὰ τῶν πηγῶν καὶ τῶν πολυάριθμων δεξαμενῶν.

Εἶναι ἀρκετὸ πού, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὅλα ἔγιναν καλὰ, χωρὶς πολλὲς δυσκολίες καὶ σὲ διάστημα λίγο περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἔτος καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀκόμη ἀπόλαυσα τὰ ἀγαθὰ του, ἔξη μῆνες πρὶν νὰ ἀναχωρήσω.

15. ΑΓΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΝΗΣ

Τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ εὐλογημένου προστάτη μας Ἀγίου Μάρκου εἶδε ὁ κόσμος τὸ νερὸ νὰ τρέχει στὴν πλατεῖα τοῦ Χάντακα ἀπὸ 8 στόμια ἢ σωλῆνες καὶ μὲ μεγάλη ἐπισημότητα εὐλογήθηκε τότε ἀπὸ τὸν πανιερότατο Ἀρχιεπίσκοπο μὲ τὸ λατινικὸ καὶ ἀπὸ τὸν Πρωτοπαπᾶ μὲ τὸν ἑλληνικὸ κλῆρο, παρουσία ἄπειρου πλήθους καὶ τοῦ

Εἰκ. 6. — Σχεδιαγράφημα *Υδατογέφυρας Φορτέτσας
(Archivio di Stato di Venezia)

di tutto il popolo et militie a gloria di sua divina Maestà et della Serenissima Republica.

16. SPESA DELLA FONTANA

In tutta quest' opera Eecemi SSri non si ha speso più di 13 m. Reali che abbattute le contributioni procurate da me con ogni destrezza dalla città, da Rappresentanti publici, dal Clero Latino, et Greco, da Callogeri et da Capitanij et abbattute anco le condanne et le spese de schiavi Russi portadi a questo conto et de quali parlerò in altro luogo, il publico non ha sentito maggior interesse che di soli 6 m. Reali in circa come ne presenterò distinto conto all' Eecze Vostre, che se si volesse vender a particolari il superfluo dell' acqua che esce dal Vaso di essa fontana, che pero per altro maggior rispetto non è ben che

VM FOS HIC PRECIPVE
PELECITES AD VRBEM
AQVAR INOPIA LABO
RANTE M INTRODVCE
RETVR
FRAC S MAVROC S PROCL
M. D. C. XXVII

Ἐπιγραφή στήν πηγή «Πελεκητά»

στρατοῦ, ποὺ χειροκροτοῦσε καὶ ἐδίδασκε τὸ Θεὸ καὶ τὴ Γαληνότητα
Λημοκρατία.

16. ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΥΔΑΓΩΓΕΙΟΥ

Γιὰ ὁλόκληρο αὐτὸ τὸ ἔργο, ἐξοχότατοι κύριοι, δὲν δαπανήθηκαν περισσότερα ἀπὸ 13 χιλιάδες ριάλια, ποὺ, ὅταν ἀφαιρεθοῦν οἱ συνεισφορὲς ποὺ μαζεύτηκαν ἀπὸ μένα μὲ κάθε ἐπιδεξιότητα ἀπὸ τοὺς δημόσιους ἀντιπρόσωπους, τὸ λατινικὸ καὶ τὸν ἑλληνικὸ κληρὸ, ἀπὸ τοὺς καλόγερους καὶ τοὺς καπετάνιους καὶ ἀφαιρεθοῦν ἐπίσης τὰ πρόστιμα καὶ τὰ ἔξοδα τῶν Ρώσων σκλάβων, ποὺ μεταφέρθηκαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ καὶ γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μιλήσω σ' ἄλλο μέρος, τὸ δημόσιο δὲν ἐπιβαρύνθηκε περισσότερον ἀπὸ 6 χιλιάδες ριάλια περίπου. Λεπτομερὴ ἀπολογισμὸ θὰ ὑποβάλλω σὺς ἐξοχότητές σας. Ἄν θελήσει κανεὶς νὰ πωλήσει στοὺς ἰδιῶτες τὸ νερὸ ποὺ περισσεύει καὶ τρέχει ἀπὸ τὴ λεκάνη τῆς κρήνης αὐτῆς, ποὺ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ ὅμως γιὰ

Εἰκ. 7. -- Ἡ Ὑδαγωγὴ τοῦ πέλας
(φωτογραφία G. Gerola)

si faccia, si ritroverà al sicuro altrettanto di più del speso; e pur non si è mancato per render quest' opera più cospicua, e riguardevole di tutti quei maggiori ornamenti che si ha potuto; d' una statua di Nettuno maggior del naturale di marmo greco, d' assai buon maistro per il paese; di altri marmi greci et di sculture di mezo rilievo et altre manifature che convenivano ad una Fontana posta nel mezo della publica piazza della Metropoli del Regno come dall' istesso modello ch' io ho presentato a V. Sertà chiaramente si può vedere.

17. CISTERNE

Finita quest' opera stimai necessario applicar il pensiero a due cose stimate essentialissime, prima alla sua conservatione, et dopo a procurar un deposito nella città d' acqua, che potesse servir per doi et tre anni in caso di turbulenze che il Sigr Dio tenga lontane. Per la sua conservatione ho già formati alcuni capitoli giudicati da me molto utili li quali sono già presentati

ἄλλο σπουδαιότερο λόγο, θὰ εἰσπραχθοῦν ἀσφαλῶς διπλάσια ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἐδωπανήθησαν. Δὲν παράλειψα ἐπίσης νὰ κάμω τὴν κρήνη αὐτὴ πὶὸ φανήσιμη καὶ πὶὸ ὠραία, μὲ ὅλες ἐκεῖνες τὶς διακοσμῆσεις ποὺ μπόρεσα, δηλαδὴ μὲ ἓνα ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνα, μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ φυσικὸ μέγεθος, ἀπὸ ἑλληνικὸ μάρμαρο, γινομένο ἀπὸ νιόπιο τεχνίτη, ἀρκετὰ καλὸ γιὰ τὸν τόπο· μὲ ἄλλα ἑλληνικὰ μάρμαρα, ἀνίγλυφα καὶ ἄλλα ἔργα, ποὺ ταιριάζουν σὲ κρήνη ποὺ βρίσκεται στὴ μέση τῆς δημόσιας πλατείας τῆς Μητροπόλεως τοῦ Βασιλείου, ὅπως μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ πρόπλασμα ποὺ παρουσίασα στὶς Γαληνότητές Σας.

17. ΔΕΞΑΜΕΝΕΣ

Ἄμα τέλειωσα τὸ ἔργο αὐτὸ, θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ στρέψω τὴν προσοχὴ μου σὲ δυὸ πράγματα, ποὺ θεωροῦνται οὐσιωδέστατα. Πρῶτα στὴ διατήρηση τοῦ ὑδραγωγωγείου καὶ ἔπειτα στὴν κατασκευὴ μιᾶς δεξαμενῆς νεροῦ στὴν πόλη, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαρκεῖ γιὰ δυὸ καὶ τρεῖς χρόνια. σὲ περίπτωση ἀνωμαλίας, ποὺ ὁ θεὸς νὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν τόπο, γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ὕδραγωγείου ἔχω συντάξει μερικὲς διατάξεις, ποὺ τὶς θεωρῶ πολὺ χρήσιμες καὶ τὶς ὑπόβαλα, μαζί μὲ τὴν ἐκθεσή μου αὐτή, στοὺς ἐξοχότα-

con questa mia relatione alli Eccmi Sigr Savij per ricever quelle correctioni et riforme che piacerà all' Ecceze Vostre.

Per il deposito poi ho fatto finir del tutto la cisterna incominciata al Quartier di S. Zorzi dal Signor General Capello di capacità di 6 m. botte d' acqua, la quale con un' altra cisterna già fatta fare dal Sigr General Zane all' Arsenale di pari grandezza tra tutte possono servir di conserva di 12 m. botte d' acqua almeno, et hora si possono riempir quando si vuole, havendo innanzi la mia partita fatti far tutti li condotti necessarij per porvi l' aqua.

Per maggiormente facilitar questo mio pensiero feci tuor in disegno tutte le Cisterne della Città dal Voltone fino al Porto che sono in numero di 140 in circa nelle quali tutte per la pendentia del terreno si può far andar l' aqua della fontana; una copia di questo disegno sarà presentato a V. Sertà havendone lasciato un simile al sr General Molino perche non havendo io per il poco tempo che mi restava potuto far fabricar li condotti

τοὺς κυρίους Γερουσιαστές, γιὰ νὰ ἐπιφέρουν τὶς διορθώσεις καὶ τὶς μετατροπὲς ποὺ θὰ θεωρήσουν ἀπαραίτητες οἱ ἐξοχότητές των.

Ἐπειτα, σχετικὰ μὲ τὴν ἀποθήκευση τοῦ νεροῦ, διάταξα νὰ τελειώσει ὁλοκληρωτικὰ ἡ δεξαμενὴ ποὺ ἄρχισε στὴ συνοικία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὁ στρατηγὸς κ. Καπέλο, καὶ χωρεῖ 6 χιλιάδες βαρέλια νερό. Ἡ δεξαμενὴ αὐτή, μὲ μιὰ ἄλλη ἴσης χωρητικότητας γινομένη ἀπὸ τὸ στρατηγὸ κ. Τζάνε στὸν Ταρσανά, μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν ἀποθήκευση νεροῦ καὶ νὰ χωρέσουν καὶ οἱ δυὸ μαζί 12 χιλιάδες τουλάχιστο βαρέλια. Τώρα μποροῦν νὰ τὶς γεμίσουν ὅταν θέλουν, γιὰτὶ εἶχα διατάξει πρὶν φύγω νὰ γίνουν οἱ ἀπαραίτητοι ἀγωγοὶ γιὰ τὴν διοχέτευση τοῦ νεροῦ σ' αὐτές.

Γιὰ νὰ διευκολύνω τὴν προσπάθειά μου αὐτὴ διάταξα νὰ ἀποτυπωθοῦν σὲ σχέδιο ὅλες οἱ δεξαμενὲς τοῦ Χάντακα, ἀπὸ τὴ Βολτόνε μέχρι τὸ λιμάνι, ποὺ εἶναι 140 περίπου. Σ' αὐτές μπορεῖ νὰ διοχετευτεῖ τὸ νερὸ τῆς κρήνης, γιὰτὶ τὸ ἔδαφος ἔχει κλίση. Ἐνα ἀντίγραφο τοῦ σχεδίου αὐτοῦ θὰ ὑποβληθεῖ στὴ Γαληνότητά Σας· ἓνα ἄλλο ὅμοιο ἄφισα στὸ στρατηγὸ κ. Μολίνο γιὰ νὰ συνεχίσει καὶ νὰ τελειώσει τὸ ἔργο ἡ ἀφεντιά του, γιὰτὶ ἐγὼ, μὴ ἔχοντας καιρὸ, δὲν

per tutto ma solamente per riempir 14 cisterne oltre le due grandi possa, sua signoria far continuar l' opera sino al Fine.

L' acqua che esce da questa fontana che tra la notte il giorno si ha fatto conto che possi esser da mille botte, è in somma perfezione, et è posta in luogo comodo a tutta la Città, et particolarmente alle ciurme che convenivano andar a far acqua al Cazapan più d' un miglio discosto et acqua non buona hora con una facilità grandissima in un momento la pigliano alla fontana, perche essendo la sua forma di otto meze lune ad ognuna de quali potendovi star d' intorno cinque galiotti, che in tutto sono quaranta in una sol volta questi col fondar solo le loro barile subito le riempiono, et dano poi luogo ad altri 4 che fanno l' istesso con una mirabil prestezza.

18. FONTANA AL DERMATA

Del superfluo poi dell' acqua che esce da questa fontana se ne sono fatte altre quattro. Una bellissima et con molte figure di rilievo vicino al Dermata appresso il quartier degli hebrei, li quali hanno fatto tutta la spesa di più di 1000 ducati. Un'

μύροσι νὰ κάμω όλους τοὺς ἀγωγούς, παρὰ μόνο γιὰ 14 δεξαμενὲς καὶ τὶς δυὸ μεγάλες.

Τὸ νερὸ ποὺ τρέχει ἀπὸ τὴν κρήνη αὐτή, — ὑπολογίζεται σὲ 1000 βαρέλια τὸ ἡμερονύκτιο, — εἶναι τελειότατο καὶ ἡ κρήνη ἔγινε σὲ τόπο ἀπ' ὅπου ἐξυπηρετεῖται ὅλη ἡ πόλη καὶ ἰδιαίτερα οἱ τσοῦρμες· αὐτὰς ἀναγκάζονταν νὰ πηγαίνουν στὸν Κατσαμπᾶ, ποὺ ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ ἓνα μίλι, γιὰ νὰ πάρουν νερὸ ὅχι καλὸ. Τώρα, σὲ μιὰ στιγμή καὶ μὲ μεγάλη εὐκολία τὸ πέρνουν ἀπὸ τὴν κρήνη, γιατί ἔχει γύρω ὀκτὼ ἡμικύκλια, ποὺ στὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ μποροῦν νὰ σταθοῦν πέντε γαλεότοι, δηλαδὴ σ' ὅλη τὴν κρήνη σαράντα, ποὺ μποροῦν τὴν ἴδια στιγμή νὰ βουτήξουν μόνο τὰ βαρέλια των γιὰ νὰ γεμίσουν ἀμέσως, δίδοντας σειρὰ σὲ ἄλλους σαράντα, γιὰ νὰ κάμουν τὸ ἴδιο μὲ ἀξιοθαύμαστη ταχύτητα.

18. ΚΡΗΝΗ ΣΤΟ ΔΕΡΜΑΤΑ

Γιὰ τὸ περίσσιο νερὸ ποὺ τρέχει ἀπὸ τὴν κρήνη αὐτή, ἔγιναν τέσσερις ἄλλες κρήνες. Μιὰ ωραιότατη καὶ μὲ πολλὰς ἀνάγλυφες παραστάσεις κοντὰ στὸ Δερματᾶ, δίπλα στὴ συνοικία τῶν Ἑβραίων, ποὺ πλήρωσαν καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα, περισσότερα ἀπὸ 1000 δουκάτα.

altra alla loza vicina alla piazza del duomo. Un' altra nell' Arsenal per servitio di quella maistranza, et una al Molo per li Vasselli et barche che fanno la contumacia et per altri ancora, dal qual luogo si può facilmente farla andar nel medesimo castello per tenir sempre piena la sua Cisterna et si veniria a scanzar la spesa di un che continuamente le porta l' acqua et e pagato dal publico.

Oltra le sopradette fortezze sopra le quali ho discorso sin hora mostrando alle Eccze Vostre li loro bisogni et quello che per loro servitio è stato operato da me, resta ch' io dichi due parole di Cerigo et di Tine le quali se ben sono fuori del Regno, sono però sottoposte alla carica del Generalato, la prima situata nell' entrar et l' altra nel mezzo dell' Arcipelago, tutte due fortezze di somma importanza rispetto al sito, et al notabil servitio che ne cava vostra serenità; sono le sentinelle et custodi del Regno di Candia non uscendo mai armata da Costantinopoli che in Tine non si vedino le squadre in modo che le galee

Μιὰ ἄλλη ἔγινε στὴ Λότζα, κοντὰ στὴν πλατεῖα τῆς Μητροπόλεως. Μιὰ ἄλλη στὸν Ταρσανά, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση αὐτῶν ποὺ ἐργάζονται ἐκεῖ, καὶ μιὰ στὸ μὲλο, γιὰ τὰ πλοῖα καὶ τὰ καΐκια ποὺ κάνουν καραντίνα καὶ γιὰ ἄλλα ἀκόμη. Ἀπὸ ἐκεῖ μπορεῖ εὐκόλα νὰ διοχετευεῖ τὸ νερὸ καὶ σ' αὐτὸ τὸ φρούριο τοῦ λιμανιοῦ, γιὰ νὰ ἔχει πάντα γεμάτη τὴ δεξαμενὴ του. Ἔτσι δὲν θὰ γίνεται ἡ διαπιάνη ποὺ καταβάλλει τὸ δημόσιο γιὰ τὴν πληρωμὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ συνεχῶς κουβαλεῖ νερὸ ἐκεῖ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω φρούρια, γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησα ὡς τώρα ὑποδείχνοντας στὶς ἐξοχότητές σας τὶς ἀνάγκες των καὶ ὅτι ἔκαμα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησή τους, ὑπολείπεται νὰ πῶ δυὸ λέξεις γιὰ τὰ Κύθηρα καὶ τὴν Τήνο, ποὺ, ἂν καὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ Βασίλειο, βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Γεν. Προβλεπτῆ. Τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι στὴν εἴσοδο καὶ τὸ ἄλλο στὴ μέση τοῦ Ἀρχιπέλαγους. Καὶ τὰ δυὸ εἶναι πολὺ μεγάλης σπουδαιότητος ἐξ αἰτίας τῆς θέσης καὶ τῆς σημαντικῆς ὑπηρεσίας ποὺ ἡ Γαληνότητά σας ἔχει ἀπ' αὐτά. Εἶναι οἱ φρουροὶ καὶ οἱ φύλακες τοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης, γιατί ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκπλεύσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στόλος χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς στὴν Τήνο, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ

si possono anco contar ad una ad una come nel medesimo modo nel canal di Cerigo. Da queste due Isole si ha anco nell'occasioni di corsari subito li avisi, li quali servono mirabilmente per la buona custodia del Regno dando tempo di dar gli ordini necessari et di far le provisioni oportune in tutte le parti.

A queste due fortezze ho somministrato sempre con ogni prontezza et di vantaggio tutte le cose che mi sono state ricercate, perche così si deve far per publico servitio et perche anco non si potria così facilmente farlo quando si volesse.

19. ARTELLARIA DELLE FORTEZZE

In tutte le fortezze sopradette ha V. Sertà novecento e sessanta (960) pezzi d' Artigliaria tutta di bronzo et bellissima 620 ne sono compartite in tutte le fortezze, 341 si conservano per servitio delle Galee. Per la gran stima che tiene il mondo istrumento così necessario per l' uso di guerra, ho havuto gusto d' informarmi d' ogni particolare, et di saper non solo la quanti-

μετροῦν τις γαλέρες μιὰ-μιὰ. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὰ Κύθηρα. Ἐπίσης, σὲ περίπτωση ἐπιδρομῆς κουρσάρων, ἀπὸ τὰ νησιὰ αὐτὰ δίδονται ἀμέσως οἱ πληροφορίες, ποὺ χρησιμεύουν ἀξιοθαύμαστα γιὰ τὴν καλὴ φρούρηση τοῦ Βασιλείου· γιὰτὶ ὑπάρχει ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς γιὰ νὰ δοθοῦν οἱ διαταγὲς ποὺ χρειάζονται καὶ νὰ πάρουν σὲ ὅλα τὰ μέρη τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα.

Στὰ δυὸ αὐτὰ φρούρια παραχώρησα πάντοτε, μὲ ὅλη τὴν προθυμία καὶ τὴν προτίμηση, κάθε πρᾶγμα ποὺ μοῦ ζητήθηκε· γιὰτὶ ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖται τὸ δημόσιο συμφέρον καὶ γιὰτὶ ἐπίσης δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάμει κανεὶς εἴκοლა, ὅταν θὰ ἤθελε.

19. ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ

Σὲ ὅλα τὰ παραπάνω φρούρια ἡ Γαληνότητά Σας ἔχει ἐνεακόσια ἑξήντα (960) κανόνια ὅλα μπρούτζινα καὶ ὠραιότατα· 620 ἀπ' αὐτὰ εἶναι μοιρασμένα στὰ φρούρια, 341 κρατοῦνται γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῶν γαλερῶν. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς μεγάλης σημασίας ποὺ δίδει ὁ κόσμος σὲ ὄργανο τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὸν πόλεμο, θέλησα νὰ πληροφορηθῶ λεπτομερέστατα καὶ νὰ μάθω ὅχι μόνο τὴν ποσότητα μὰ καὶ

τὰ, ma la qualità del suo stato, a luogo per luogo et a pezo per pezo; della loro grossezza al fogone, della loro grossezza alli orecchioni, et al collo, la sua longhezza et finalmente il peso con notta delli inutili et non buoni da servirsi se non per metallo fatica fatta fare non senza longhezza di tempo, questa notta così distinta sarà presentata a V. Sertà et alli ssri sopra l' Artigliarie, sperando che questa mia curiosità non possa esser inutile perche da cio si può conoscer che si come di artiglieria grossa ne è di soprabondante, così bisogneria haverne più quantità di minuti.

20. MILITIA

Le militie che servono l' Ecce Vostre in Candia sono a piedi et a cavallo, pagate et non pagate. La militia a piedi pagata è quella che se ne sta ferma nelle piazze sotto il governo de publici Rapresentanti et de suoi capitani et ufficiali, et perche di questa sorte di militia se ne parla tanto anzi qualche volta si essagera et se le invelisse contra da ssri di gran valor

τὴν κατάσταση ποὺ βρίσκεται κάθε κανόνι σὲ κάθε τοποθεσία, τὸ πάχος τῶν στὸ βυζί, τὸ πάχος τῶν στ' αὐτιά καὶ στὸ λαιμὸ, τὸ μῆκος τῶν καὶ τέλος τὸ βάρος, σημειώνοντας τὰ χρήσιμα καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι κατάλληλα νὰ χρησιμοποιηθοῦν παρὰ μόνο γιὰ μέταλλο· ἐργασία ποὺ χρειάστηκε πολὺς καιρὸς νὰ γίνει. Ἡ λεπτομερὴς αὐτὴ σημείωση θὰ ὑποβληθεῖ στὶς ἐξοχότητές σας καὶ στοὺς διορισμένους στὸ πυροβολικὸ κυρίους, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ περιέργειά μου αὐτὴ δὲν θὰ μείνει ἀχρησιμοποίητη· γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴ μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς πὼς ἔτσι ποὺ ὑπάρχουν σὲ ἀφθονία τὰ μεγάλα κανόνια ἔτσι πρέπει νὰ ὑπάρχει μεγαλύτερη ποσότητα καὶ ἀπὸ τὰ μικρά.

20. ΜΙΑΤΣΙΑ

Ὁ στρατὸς ποὺ ὑπηρετεῖ τὶς ἐξοχότητές σας στὴν Κρήτη ἀποτελεῖται ἀπὸ πεζικὸ καὶ ἀπὸ ἱππικὸ, καὶ ἀπὸ μισθοφορικὸ καὶ μὴ μισθοφορικὸ. Τὸ μισθοφορικὸ πεζικὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ βρίσκεται ἐγκαταστημένο μόνιμα στὰ φρούρια, κάτω ἀπὸ τὴ διοίκηση τῶν δημόσιων ἀντιπροσώπων, τῶν καπετάνιων τῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν. Ἐπειδὴ γιὰ τὸ στρατὸ αὐτὸ ἔχει γίνει τόσος λόγος καὶ καμιά φορὰ μεγαλοποιοῦνται τὰ πράγματα καὶ μάλιστα κύριοι μεγάλης ἀξίας, ποὺ

et che hanno servito Vos. Serenità in quel Regno stimo necessario che questo Eccmo Senato resti informato da me della verità et di alcuni usi o cattivi usi già molto tempo ricevuti in Candia per deliberar poi quello che le parera espediente perche da una parte strapazzarla et dall' altra poi il servirsi di essa in difesa et custodia delle nostre piazze così lontane et così gelose non so quanto sia sicuro partito. Giudico ben necessario che ogni Rapresentante debba usar quella più esquisita diligentia et industria che puo per rimediar alli disordini anco con castighi severi, ma nel resto stimo non men utile l' andar sobrij nelle parole ingiuriose.

21. CAPITANI

Li capitani che servono in Candia et li suoi officiali non sono santj, ne a parlar sinceramente non sono ne anco assolutamente boni. Affermo ben questa verità che sono della medesima pasta delli Capitani Italiani che servono l' Eccze Vostre in

ὑπηρετήσαν τῇ Γαληνότητά Σας σ' αὐτὸ τὸ Βασίλειον τὸν κατηγοροῦν, κρίνω ἀπαραίτητο νὰ πληροφορηθεῖ ἀπὸ μένα ἡ ἐξοχότατη αὐτὴ Γερουσία τὴν πραγματικότητα καὶ μερικὰς συνήθειας ἢ κακὰς συνήθειας, ποὺ ἀποκτήθηκαν, τώρα καὶ πολλὰ χρόνια, στὴν Κρήτη, γιὰ νὰ πάρετε τὴν ἀπόφαση ἐκείνη ποὺ θὰ κρίνει ἀποτελεσματική. Γιατὶ δὲν ξέρω κατὰ πόσο εἶναι σωστὸ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ κακομεταχειρισθῶμετε τὸ στρατὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν φρουρήσῃ τῶν τόσο μακρυνῶν καὶ τόσο ἐπισφαλῶν φρουρῶν μας. Κάθε ἀντιπρόσωπος νομίζω πὼς διρεῖλει ἀπαραίτητα νὰ χρησιμοποιεῖ ὅσο μπορεῖ τὴν πιὸ λεπτὴ εὐγένεια καὶ ἐπιδειξιότητα, γιὰ τὴν ἐπανόρθωση τῶν ἀταξιῶν, ἀκόμη καὶ μὲ αὐστηρὰ τιμωρίες. Μὰ κατὰ τὰ ἄλλα νομίζω ὅχι λιγότερο ὀφελίμιο νὰ εἶναι ἐγκρατὴς στὶς ἀπρεπεῖς ἐκφράσεις.

21. ΚΑΠΕΤΑΝΟΙ

Οἱ καπετάνοι ποὺ ὑπηρετοῦν στὴν Κρήτη καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν δὲν εἶναι ἅγιοι. Γιὰ νὰ μιλήσωμε δὲ εὐλαχρινὰ δὲν εἶναι καθόλου καλοὶ. Βεβαιῶνω ἀπόλυτα αὐτὴ τὴν ἀλήθεια : πὼς εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια πάντα ποὺ εἶναι καὶ οἱ ἱταλοὶ καπετάνοι, ποὺ ὑπηρετοῦν τὶς ἐξοχότητές σας στὶς ἡπειρωτικὰς κτήσεις, κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπιτήρη-

terra ferma sotto la prudentia et sotto la sferza publica, et per la pratica che ne tengo et per le osservationi fatte da me di molti anni non arderei di affermar che quelli di Candia fossero peggiori di questi ne questi migliori di quelli, onde chi parla contra la militia di Candia puo dir di parlar contra tutta la militia Italiana di Vos. Sertà. Questi capitani non vivono d' altro che della sola pagha che se gli da sie vi è alcuno che habbia del suo dieci ducati di entrata all' anno, hora con disisette reali al mese alcuno non puo viver perche bisogna pur che habbia almeno una persona che le faccia qualche servitio, alla quale convien farle le spese, bisogna che si vesti, et si compri le cose necessarie per la sua casa, se un soldato suo fugge et porta seco il debito che ha con V. Serenità bisogna che il capitano lo paghi, se muore il medesimo, se viene posto in Galea o impiccato convien che il capitano paghi tutto che per ordinario non può esser meno di 20 ducati per uno, et uno di questi accidenti che occorri in un mese che ben spesso ne nascono

ση καὶ τὸ δημόσιο μαστίγιο. Ἀπὸ τὴν πείρα ποὺ ἔχω ἀποκτήσει καὶ ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις ποὺ ἔχω κάμει ἀπὸ πολλὰ χρόνια, δὲν θὰ τολμοῦσα νὰ βεβαιώσω, πὼς οἱ καπετάνοι τῆς Κρήτης εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺτους οὔτε τοῦτοι καλύτεροι ἀπὸ κείνους. Κι ἔτσι ὅταν μιλεῖ κανεὶς σὲ βάρος τῆς милітiας τῆς Κρήτης, εἶναι σὰν νὰ μιλεῖ σὲ βάρος ὅλης τῆς ἱταλικῆς милітiας τῆς Γαληνότητάς Σας. Οἱ καπετάνοι αὐτοὶ δὲν ζοῦν ἀπὸ ἄλλο παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ μισθὸ ποὺ τοὺς δίδεται· ἄς εἶναι καὶ κανεὶς ποὺ νὰ ἔχει ἀπὸ τὴν παρουσία του δέκα δουκάτα εἰσόδημα τὸ χρόνο· τώρα μὲ δεκαεπτὰ ριάλια τὸ μῆνα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσει, γιατί χρειάζεται βέβαια νὰ ἔχει καὶ ἓνα τουλάχιστο πρόσωπο ποὺ νὰ τὸν ἐξυπηρετεῖ καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ συντηρεῖ· χρειάζεται νὰ ντύνεται καὶ νὰ ἀγοράζει τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸ σπίτι του. Ἄν φύγει κανεὶς στρατιώτης χωρὶς νὰ πληρώσει τὸ χρέος ποὺ ἔχει στὴ Γαληνότητά Σας, ὁ καπετάνιος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ πληρώσει, ἂν ἀποθάνει, τὸ ἴδιον ἂν πάει σὶνὸ κάτεργο ἢ στὴν κρεμάλα, ὁ καπετάνιος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ πληρώνει ὅλα, ποὺ συνήθως δὲν μπορεῖ νὰ ἔναι λιγότερα ἀπὸ 20 δουκάτα γιὰ τὸν καθέναν. Κι ἔνι ἀπὸ τὰ ἀτυχήματα αὐτὰ νὰ γίνεи κάθε μῆνα, ποὺ πολὺ συχνὰ παρουσιάζονται δυὸ καὶ τρία,

due et tre, il capitano ha perso la sua paga ne puo viver.

22. SOLDATI

Per questo fo tacitamente permesso a soldati il poter alcuni di loro far qualche mestiero di Sarto, di Barbiero, di Calegaro, di Fornaro, d' insegnar la lingua italiana a figli di gentilli et cose simili, et al tempo del Sigr General Foscari che ha veduto tutto non solo le era permesso far questi esercitij et mestieri nella città ma ho veduto che lo permetteva il lavorar anco fuori in campagna ne i luoghi vicini, come in coltivar vigne, tagliar biave, raccogliere olive, et altro come si vede nella sua relatione et nell' ordini publicati l' anno 1576 po' Ottobre et 1577, 7 Agosto nel qual anco si vede che quei che lavoravano non facevano le fattioni, convenivano però star sempre pronti et aparechiati per ogni bisogno publico. Il soldato applicato hora a qualche essercitio guadagnando quindese, e vinti ducati al mese si contenta di dar sei lire al mese per non levarsi dieci giorni dal suo guadagno, delle quali quattro si danno a quel

ὁ καπετάνιος θὰ χρίσει τὸ μισθὸ του καὶ δὲν θὰ μπορέσει νὰ ζήσει.

22. ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ

Γι' αὐτὸ δόθηκε σιωπηρὴ ἄδεια σὲ μερικοὺς στρατιῶτες νὰ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γράφτη, τοῦ κουρέα, τοῦ παπουτσοῦ καὶ τοῦ φουρνάρου· νὰ διδάσκουν τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα στὰ παιδιὰ τῶν εὐγενῶν καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ κ. Φοσκαρίνι, ποὺ τὰ μελέτησε ὅλα, ὅχι μόνο εἶχε ἐπιτραπὲ νὰ ἀσκοῦν τὰ ἐπάγματα καὶ τὶς ἐργασίαι αὐτὲς στὴν πόλη, μὰ τοὺς ἐπιτρέπονταν, ὅπως εἶδα, νὰ ἐργάζονται ἀκόμη καὶ ἔξω στὴν ἐξοχὴ, σὲ κτήματα κοντὰ στὴν πόλη, νὰ καλλιεργοῦν δηλαδὴ ἀμπέλια, νὰ θερίζουν, νὰ μαζεύουν ἐλιές καὶ ἄλλα, ὅπως βλέπει κανένας στὴν ἐκθεσί του καὶ στὰ διατάγματα ποὺ δημοσιεύτηκαν τὴν πρώτη τοῦ Ὀκτώβρη 1576 καὶ 7 Αὐγούστου 1577. Σ' αὐτὰ βλέπει κανένας ἐπίσης πὼς ἐκεῖνοι ποὺ ἐργάζονταν δὲν ἔπρεναν μέρος στὰ γυμνάσια. Ἦταν ὅμως ὑποχρεωμένοι νὰ εἶναι πάντα ἑτοιμοὶ καὶ ἐφοδιασμένοι γιὰ κάθε δημόσια ἀνάγκη. Ὁ στρατιώτης ποὺ ἀσχολεῖται τώρα σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτά, κερδίζοντας 15 καὶ 20 δουκάτα τὸ μῆνα, εὐχαρίστως θὰ δώσει 6 λίρες τὸ μῆνα, γιὰ νὰ μὴν ἀποσπαστεῖ δέκα μέρες ἀπὸ τὴν ἐργασία του αὐτῇ. Ἀπ' αὐτὲς οἱ 4 δίδονται στὸ στρατιώτῃ ἐκεῖνο ποὺ ὑπε-

soldato che serve per lui che non ha che quattro gazette al giorno onde con queste altre quattro può viver; Il Capitano viene ad haver anco lui d' utile altre due lire che non ne essendo di questi più di 25 over 30 per compagnia al più perche il soprap più sono scansi, non viene ad esser gran cosa. Questo uso o mal uso porto alla notitia publica senza formarne alcun giudicio se questo sia ben fatto o no; se si debba sollevar o no il tutto rimetto alla prudenza di questo sapientissimo Senato, perche cio importa assai nel facilitar il far gente in Candia. Et se si mi dicesse che si doveria accrescer piu tosto la paga al Capo quando non possi viver et al soldato, questo io non lo laudo a modo alcuno, perche ho veduto a i miei giorni a crescer alli soldati dalle lire disdotto alle 21 et poi dalle 21 alle 24 et finalmente alle 28 ne per questo ho veduto alcun miglioramento; Ne meno per l' accrescimento di paga li Capitani non si son per questo ne anch' essi migliorati.

Il numero di questa soldatesca pagata è di 4 m. fanti. In Candia se ne tiene doi mille in circa in quattordese compagnie

ρετεῖ στὴ θέση του, ποὺ δὲν πέρνει παρὰ 4 γαζέτες τὴν ἡμέρα, καὶ ἔτσι μὲ τὶς ἄλλες 4 μπορεῖ νὰ ζεῖ. Κι ὁ καπετάνιος κερδίζει ἐπίσης κι αὐτὸς ἄλλες 2 λίρες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατιῶτες αὐτοὶ δὲν εἶναι παρὰ πάνω ἀπὸ 25 μέχρι 30 τὸ πολὺ-πολὺ ἀπὸ κάθε λόχο, γιὰ τὸ οἱ ὑπόλοιποι ἀποφεύγουν νὰ ἐργασθοῦν, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ τόσο σπουδαῖο.

Αὐτὴ τὴ συνήθεια ἢ τὴν κακὴ συνήθεια ἀναφέρω χωρὶς νὰ κάνω καμιὰ κρίση, ἂν εἶναι σωστὴ ἢ ὄχι, ἂν πρέπει νὰ καταργηθεῖ ἢ ὄχι. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐμπιστεύομαι στὴ φρόνηση τῆς σοφότητος αὐτῆς Γερουσίας, γιὰ τὸ ἐνδιαφέρει πολὺ ἐπειδὴ θὰ διευκολύνει τὴ δημιουργία στρατοῦ στὴν Κρήτη. Ἄν μοῦ ἔλεγε κανεὶς πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ αὐξηθεῖ καλύτερα ὁ μισθὸς τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ στρατιώτη, γιὰ τὸ δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν, δὲν θὰ συμφωνοῦσα μαζί του μὲ κανένα τρέπο· ὅταν ὑπηρετοῦσα ἐκεῖ εἶδα νὰ αὐξάνει ὁ μισθὸς τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τὶς 18 στὶς 21 λίρες καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὶς 21 στὶς 24 καὶ τελευτᾷ στὶς 28 καὶ παρ' ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶδα καμιὰ βελτίωσιν· οὔτε οἱ καπετάνιοι ἔγιναν καλύτεροι μὲ τὴν αὐξηση τοῦ μισθοῦ των.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ μισθοφορικοῦ αὐτοῦ στρατοῦ εἶναι 4 χιλιάδες στρατιῶτες. Στὸ Χάντακα εἶναι 2 χιλιάδες περίπου, μοιρασμένοι

presidio veramente maggior del bisogno, ma cio si fa non tanto per riputatione della Metropoli quanto anco per sovenir nei bisogni qualche piazza o per spingerne nelle occasioni fuori della Città contra corsari o contra chi volesse turbar la quiete pubblica; gli altri compartiti secondo il solito.

23. PICA

Queste militie al mio arivo nel Regno non addoperavano la pica et perche senza di essa malamente si poterà disciplinare glie ne ho fatto dispensar secondo la solita proportionione.

Quando si resta di mandar ogn' anno le 5 compagnie destinate per la regulation in Candia le militie si vanno deteriorando, et v' entrano Greci et qualche casalino. Piauque alla Sertà Vostra l' anno 1627 mandar in Candia buon numero di Compagnie il che mi apportò grandissima consolatione perche tutte si fecero di un subito perfettissime; li soldati tutti erano forestieri et tutti buoni in modo che in Italia non ne ho vedute di migliori. Al animo del Sigr General Molino si mise con gran

σὲ 14 λόχους· φρουρὰ πραγματικὰ μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴ πὺν χρειάζεται, ὅχι βέβαια γιὰ χατῆρι τῆς Μητροπόλεως ἀλλὰ γιὰ νὰ καλύπτονται ἀπὸ αὐτὴ οἱ ἀνάγκες κανενὸς φρουρίου ἢ γιὰ νὰ στέλνονται οἱ στρατιῶτες, σὲ περίπτωσι ἀνάγκης, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ἐνάντια στοὺς κουρσάρους ἢ ἐνάντια σ' ἐκείνους πὺν θὰ τολμοῦσαν νὰ διαταρῖξουν τὴ δημόσια τάξι. Οἱ ἄλλοι εἶναι μοιρασμένοι (στὰ διάφορα φρούρια) ὅπως συνήθως.

23. KONTAPI

Όταν ἔφτασα στὸ Βασίλειο ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν χρησιμοποιοῦσε τὸ κοντάρι. Ἐπειδὴ δὲ χωρὶς αὐτὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ πειθαρχήσει, διάταξα νὰ μοιραστοῦν κοντάρια στοὺς στρατιῶτες, μὲ τὴ συνηθισμένη ἀνιλογία.

Όταν παραλείπεται νὰ σταλοῦν στὴν Κρήτη κάθε χρόνο οἱ 5 λόχοι γιὰ τὴν τακτοποίηση, οἱ милітсіес χαλνοῦν σιγά-σιγά καὶ μπαίνουν σ' αὐτὲς ἔλληνες καὶ μερικοὶ χωριάτες. Ἡ Γαληνότητά Σας εὐαρεστήθηκε νὰ στείλει στὴν Κρήτη τὸ 1627 ἀρκετοὺς λόχους· πρᾶγμα πὺν μοῦ ἔφερε πολὺ μεγάλη ἀνακούφιση, γιὰτὶ ὅλοι ἐγίναν στὸ λεπτὸ ἄριστοι. Όλοι οἱ στρατιῶτες ἦταν ξένοι καὶ ὅλοι καλοί, σὲ βαθμὸ πὺν δὲν εἶδα καλύτερους ἀπ' αὐτοὺς στὴν Ἰταλία. Ὁ στρατηγὸς Μολίνο

studio et rissolutione a procurar di renderli anco migliori in modo che in questa parte non credo che vi possi essere che desiderare.

24 GOVERNATORI

Doi Governatori della sopradetta militia sono stati al mio tempo in Candia. Il sigr Còsimo dal Monte et il Conte Gio batta porto sogetti di gran cose et di nobilissime conditioni, come sono benissimo conosciuti da V. Sertà. A tutti due questi sogetti il Clima li è stato molto contrario, et sono riusciti di complession molto dilicata, se be non hanno mancato di far sempre il loro debito avantaggiosamente.

25. CERNIDE

Le militie non pagate sono le cernide che in tutto il Regno tra le Città et territorij sono 14 m. in circa. In Candia et suo territorio 4 m. Alla Canea e Sfacchia 5 m. Rettimo 3500 et Settia mille in circa. Le cernide delle Città sono sotto li loro Colionelli, sogetti di buone case di nobili cretensi e cittadini. Le al-

ἀποφάσισε, ὥστερα ἀπὸ-μεγάλῃ σκέψῃ καὶ μελέτῃ, νὰ προσπαθήσει νὰ τοὺς κάμει ἀκόμη καλύτερους σὲ τρόπο πὺν, σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχει τίποτε καλύτερο γιὰ νὰ εὐχηθεῖ κανένας.

24. ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΙ

Στὴν περίοδο τῆς θητείας μου ἦταν στὴν Κρήτη δυὸ φρούραρχοι τῆς παραπάνω милітсіас. Ὁ κ. Κόζιμο ντὰλ Μόντε καὶ ὁ κόμης Ἰωάννης Μπάτα Πόρτο. Κι οἱ δυὸ εἶναι ἄνθρωποι γιὰ μεγάλα ἔργα καὶ εὐγενέστατοι, ὅπως εἶναι πολὺ καλὰ γνωστοὶ στὴ Γαληνότητά Σας. Καὶ τοὺς δυὸ δὲν τοὺς ὠφέλησε τὸ κλίμα καὶ ἡ υἡεία των κλονίστηκε πολὺ. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ποτὲ δὲν παράλειψαν νὰ κάμουν τὰ καθήκοντά των ὑπέροχα.

25. ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΗ

Τὸ μὴ μισθοφορικὸ στρατὸ ἀποτελοῦν οἱ τσέρνιντε (στρατὸς ἀπὸ ἐντόπιους, πολιτοφυλακὴ) πὺν σ' ὅλο τὸ Βασίλειο, στὶς πόλεις καὶ τὶς ἐπαρχίες εἶναι 14000 περίπου. Στὸ Χάντακα καὶ τὴν περιφέρειά του εἶναι 4000, στὰ Χανιά καὶ τὰ Σφακιά 5000, στὸ Ρέθυμνο 3500 καὶ στὴ Σητεία 1000 περίπου. Στὶς πόλεις οἱ τσέρνιντε διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς κολονέλους, ἀνθρώπους ἀπὸ καλὲς οἰκογένειες εὐγενῶν τῆς Κρή-

tre de territorij sono governate da Capitani, o greci, o che hanno la lingua greca. Se tutti questi che le hanno da disciplinar si dilettassero un poco più nell' esercizio della lor carica la Sertà V. saria molto meglio servita. Li soldati descritti in queste milizie nelle città sono de ogni aggregato di gente, di persone civili, di Artegiani, di fachini, et di coloro che attendono a vilissime professioni; questo mesuglio fa che quelli di buone case si vergognino di andar alli stessi essercitij, et si contentano che le sij più tosto tolto la pena che andarvi dal che nasce che non si esercitano come si doveria.

26. CAVALLARIA

La Cavallaria è parimente di due sorte pagata et non pagata. La non pagata è quella de Feudatarij de quali se ne possono metter insieme mille, e cento in circa. Se ben doveriano esser 1400, ma molte cavallarie non si trovano come erano anco perdute al tempo del Sigr General Foscari, non ostante la molta diligentia che usò quel signore; se questa Cavallaria fos-

της και από πολίτες. Οί τσέρνιντε τῶν ἐπαρχιῶν διοικοῦνται ἀπὸ καπετάνιους Ἕλληνες ἢ ἀπὸ ἄλλους ποὺ μιλοῦν ἑλληνικά. Ἄν ὅλοι ὅσοι ἔχουν τὴν ἐξουσία νὰ πειθαρχήσουν τὸ στρατὸ αὐτὸ ἔδειχναν λίγο περισσότερο ἐνδιαφέρον στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων των ἢ Γαληνότητά Σας θὰ ἐξυπηρετοῦνταν πολὺ καλύτερα. Οἱ στρατιῶτες ποὺ εἶναι γραμμένοι στὸ στρατὸ στὶς πόλεις προέρχονται ἀπὸ ἀνθρώπους κάθε λογῆς: ἀπὸ ἐργάτες, ἀπὸ χαμᾶληδες καὶ γενικὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται στὰ πιδ ταπεινὰ ἐπαγγέλματα. Αὐτὸ ἀναγκάζει ἐκείνους ποὺ κατάγονται ἀπὸ καλὲς οἰκογένειες νὰ ντρέπονται νὰ πηγαίνουν μ' αὐτοὺς στὰ γυμνάσια καὶ μ' εὐχαρίστηση προτιμοῦν νὰ τιμωρηθοῦν παρὰ νὰ πάνε νὰ ὑπηρετήσουν μαζί των. Γι' αὐτὸ δὲν γυμνάζονται ὅπως πρέπει.

26. ΙΠΠΙΚΟ

Τὸ ἱππικὸ εἶναι ἐπίσης δυὸ εἰδῶν: μισθοφορικὸ καὶ μὴ. Τὸ μὴ μισθοφορικὸ εἶναι τὸ ἱππικὸ τῶν φεουδαρχῶν ποὺ μποροῦν νὰ συγκεντρώσουν 1100 ἄλογα περίπου. Οἱ φεουδάρχες ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνουν 1400 ἄλογα, ἀλλὰ πολλὰ φέουδα χάθηκαν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ κ. Φοσκαρίνι καὶ δὲν ἀποκαταστάθηκαν παρὰ τὴ μεγάλη ἐπιμέλεια ποὺ κατὰβαλε ὁ κύριος ἐκεῖνος. Ἄν τὸ ἱππικὸ

se tutta ben montata questo saria il maggior nervo di forze di V. Sertà in quel Regno, ma la maggior parte di loro, certo contra ogni ragione par che non si mostri molto contenta di quest' obbligo; per questa poca inclinatione et attitudine si sono condotti quei feudatarij in molte loro Ambasciarie a far delle istanze non aspettate per sottrahersi o almeno per sgravarsi in parte da tal obbligo. Ma la Ser. V. gelosa della riputation del Regno et della sua sicurtà non ha voluto mai essaudir assolutamente le loro istanze, ma ben le ha concesso molte honeste soddisfattioni.

Nella regulatione di questa Cavallaria fatta dal Sigr General Foscari, fo imposto grossissime pene a quelli che trasgredissero li suoi ordini, come non comparendo alle mostre quello che ha obbligo d' un caval de lanza cechini dodese, non presentando il cavallo cechini dieci, non havendo le armi cechini tre, non dando in nota il caval morto altri 3, et qualche poco manco pena nelle trasgressioni di primi piatti, con rigor assai, per-

αὐτὸ ἦταν καλὰ συγκροτημένο, θὰ ἦταν ἡ μεγαλύτερη δύναμη τῆς Γαληνότητάς Σας σ' ἐκεῖνο τὸ Βασίλειο. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες αὐτοὺς, ἀδικαιολόγητα βέβαια, φαίνεται πὺς δὲν εἶναι πολὺ εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση αὐτή. Ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς κλίσης καὶ ἱκανότητάς των στὸ ἱππικὸ, κατέληξαν στὴν ἀπόφαση νὰ ὑποβάλουν, μὲ πολλὰς ἐπιτροπὰς των, ἀναφορὰς, ποὺ δὲν τις περίμενε κανένας, γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἢ τουλάχιστο ν' ἀνακουριστοῦν λίγο ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση αὐτή. Μὰ ἡ Γαληνότητά Σας, ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ φήμη τοῦ Βασιλείου καὶ τὴν ἀσφάλειά του, δὲν θέλησε ποτὲ νὰ εἰσακούσει στὸ σύνολό των τις ἀναφορὰς των· παραχώρησε ὅμως σ' αὐτοὺς πολλὰς λογικὰς εὐκολίες.

Ὅταν ὁ στρατηγὸς Φοσκαρίνι ὀργάνωσε τὸ ἱππικὸ αὐτὸ πρόβλεψε βαρύτερες ποινὲς γιὰ κείνους ποὺ θὰ παρόβαιναν τὰ διατάγματά του. Σ' ἐκεῖνο ποὺ θὰ παρόβαινε νὰ παρουσιαστεῖ στὶς μύστιρες μὲ ἓνα πολεμικὸ ἄλογο, ὅπως εἶχεν ὑποχρέωση, πρόβλεπε πρόστιμο 12 τσεκίνια· σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ παρουσίαζε τὸ ἄλογο 10 τσεκίνια· σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ εἶχε τὸν ὅπλισμό 3 τσεκίνια· σ' ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ δήλωνε πὺς ψόφησε τὸ ἄλογό του ἄλλα 3 τσεκίνια. Ἐλαφρότερες ποινὲς πρόβλεπε γιὰ τις παραβάσεις ἐκείνων ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ παρου-

che facendosi quattro mostre all' anno le pene crescono in eccesso, quel senator lo fece ad terrorem perche li suoi ordini fossero da tutti pienamente obediti; se ben innanzi l' anno 1615 le pene parte erano eseguite et parte erano rimesse. Venne in pensiero del sudetto anno all' Ambr Querini di ricercar senza commissione per quello che si dice in Candia, ne senza saputa delli Feudatarij che queste pene non fossero in alcuna parte più rimesse ma intieramente scosse. In corso del tempo queste pene o condanne sono accresciute tanto che per quello che ho inteso da chi haveva cura di far questa essatione hora ascendono alla suma di cechini 60 m. et più che chi volesse riscuoterli col rigor dell' Ambria Querini questo saria un rovinar il Regno. Crederia che fusse un gran bene rimetter al Sigr General autorità di riveder questo negotio et il fondi di questo grosso debito et di far a nome di Vostra Serenità qualche gratia, massimamente a coloro che non hanno potuto rimetter così tosto li loro cavalli per la perdita dei loro raccolti, o per qualche al-

σιάζουν ἄλογα πρώτης κατηγορίας. Οἱ ποινὲς αὐτὲς ἦταν πολὺ ἀνστηρὲς γιατί γίνονταν τέσσερις μόστρες τὸ χρόνο καὶ ἔτσι αὐξάνονταν ὑπερβολικά. Ὁ γερονσιαστὴς ἐκεῖνος θέσπισε τὶς διατάξεις αὐτὲς γιὰ ἐκφοβισμό καὶ γιὰ νὰ τηρηθοῦν αὐστηρὰ ἀπὸ ὅλους. Παρ' ὅλ' αὐτὰ μέγρος μόνο ἀπὸ τὰ πρόστιμα ποὺ ἐπεβλήθησαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1615 εἰσπράχθησαν καὶ τῶν ὑπόλοιπων ἡ εἴσπραξη ἀναβλήθηκε. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο σκέφτηκε ὁ πρεσβευτὴς (τῶν φεουδαρχῶν Κρήτης) Κουερίνι νὰ ἐπιδιώξει χωρὶς ἐντολὴ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ λέγεται στὸ Χάντακα καὶ χωρὶς νὰ εἶναι σὲ γνώση τῶν φεουδαρχῶν, ὅχι μόνο τὴν ἀναστολὴ τῶν χρηστῶν αὐτῶν μὰ καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀκύρωσή των. Σιγά-σιγά μὲ τὸν καιρὸ τὰ πρόστιμα αὐτὰ αὐξήθηκαν τόσο πού, ἀπὸ ὅσα ἄκουσα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὴν εἴσπραξή των, τώρα ἀνέρχονται στὶς 60000 καὶ περισσότερα τσεκίνια καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ἐξοφληθοῦν ὅπως προτείνει ἡ πρεσβεῖα Κουερίνι, θὰ ἔφερνε καταστροφὴ στὸ Βασίλειο. Πιστεύω πὼς θὰ ἦταν εὐτύχημα ἂν δίδονταν στὸ Γενικὸ (Προβλεπτὴ) ἐξουσία νὰ ξαναξετάσει τὴν ὑπόθεση αὐτὴ καὶ τὶς βάσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ χρέους καὶ νὰ χαρίσει, ἀπὸ μέρους τῆς Γαληνότητάς Σας, μερικὰ καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ στείλουν ἐγκαίρως τὰ ἄλογά των, εἴτε γιατί ἔχασαν τὰ εἰσοδήματά

tro accidente, per salvar anco in qualche parte li rispetti pubblici. È stato fatto diligente conto et l' interesse che possono haver li feudatarij a anno per anno può importar circa 15 m. cechini che veramente è somma considerabile, il cavallo dura poco, in un tratto si strupia et va di male onde meritano in ciò qualche honesta sodisfattione. Fo mandato in Candia quantità di Moschetti con bandolliere per servirsene a cavallo senza ch' io ne havessi alcun aiuto da V. Sertà intorno a che debbo riverentemente dirle et considerarle che quando si volesse metter questa cavallaria con Moschette, imediate se disfariano tutti li primi cavalli da lanza che è la bellezza et l' honore di queste compagnie.

27. STRATIA

La Cavallaria pagata è quella della Strattia divisa in sei Compagnie, due servono in Candia, due alla Canea, una a Rettimo et una a Settia; l' estate fanno le loro fattioni alle guardie delle marine per impedir unite con le cernide o privilegiati

των εἴτε γιὰ καμιά ἄλλη ἀφορμὴ. Ἔτσι θὰ σωθεῖ καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ Κράτους. Ἐγινε λογαριασμός μὲ ἀκρίβεια καὶ τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχουν οἱ φεουδάρχες χρόνο μὲ χρόνο, μπορεῖ νὰ φτάσει στὶς 15000 τσεκίνια πρίπου, ποὺ ἀληθινὰ εἶναι ἓνα σοβαρὸ ποσὸ. Τὸ ἄλογο βασιτὰ λίγο καὶ μιὰ στιγμὴ μπορεῖ νὰ σακατευτεῖ καὶ νὰ γίνει χειρότερο. Γι' αὐτὸ ἀξίζει νὰ γίνεῖ κάποια διευκόλυνση στοὺς φεουδάρχες.

Στὴν Κρήτη στάλθηκαν μερικὰ μουσκέτα (βραχύκανα ὅπλα, ἀραβίδες) μὲ ἀορτῆρες γιὰ τοὺς ἱππεῖς, χωρὶς νὰ ἔχω ἐγὼ καμιά βοήθεια ἀπὸ τὴ Γαληνότητά Σας. Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁρῶ νὰ Σᾶς ἀναφέρω μὲ σεβασμὸ πὼς ἂν αποφασιστεῖ νὰ ἐφοδιαστεῖ τὸ ἱππικὸ αὐτὸ μὲ μουσκέτα, ἀμέσως θὰ χαλάσουν ὅλα τὰ πρῶτα ἄλογα τῆς λόγης, ποὺ εἶναι τὸ καμάρι καὶ ἡ τιμὴ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν σχηματισμῶν.

27. ΜΙΣΘΟΦΟΡΙΚΟ ΙΠΠΙΚΟ

Τὸ μισθοφορικὸ ἱππικὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγεται Strattia. Διατίθεται σὲ 6 λόχους. Δυὸ ὑπηρετοῦν στὸ Χάντακα, δυὸ στὰ Χανιά, ἓνας στὸ Ρέθυμνο καὶ ἓνας στὴ Σητεία. Τὸ καλοκαίρι κάνουν τὰ γυμνάσιά των στὶς παραθαλάσσιες βάρδιες γιὰ νὰ ἐμποδίσουν, ἐνωμένοι μὲ τοὺς στρατιῶτες τῶν τσέρνιντε ἢ προνομιούχους τοῦ τόπου, τὴν ἀ-

de territorij, che non sbarchino genti di mal fare. Si ha da far assai che questi Capitani non intacchino il denaro publico sotto pretesto di sovvenir le compagnie; et che nel voler anco gli vantaggi concessi loro dalli ordini di V. Sertà non aggravino li contadini più del dovere però si deve sempre tenerli in briglia. Il muttarli a suoi tempi e più che necessario perche de Albanesi o Crovati si fanno tutti greci et li cavalli diventano Ronzini.

28. ARSENALI

In riguardo delle forze di mare la Sertà V. tiene guarniti doi Arsenali uno in Candia et l' altro a la Canea; in essi vi sono 39 corpi di Galea et perche nel mantenerli si spende dieci, e dodici et alcuna volta quattordici mille ducati all' anno del danaro di quelle camere senza le robbe che del continuo si mandano da Venetia, stimai mio debito nel principio della mia carica perche almeno il danaro fosse ben speso, di applicar l' animo a cio di quel modo che ricerca il publico servitio, et con l' occasi-

πόβαση κακοποιῶν. Πρέπει νὰ καταβληθεῖ μεγάλη προσπάθεια νὰ μὴ σπαταλοῦν οἱ καπετάνιοι τοῦ ἱππικοῦ αὐτοῦ τὸ δημόσιο χρῆμα, μὲ τὴ δικαιολογία πὼς θέλουν νὰ ἐνισχύσουν τοὺς λόχους καὶ νὰ μὴ ἐπιβαρύνουν τοὺς χωρικοὺς περισσότερο ἀπὸ ὅτι πρέπει, στηριζόμενοι στὰ δικαιώματα ποὺ παραχώρησε σ' αὐτοὺς ἡ Γαληνότητά Σας. Μὲ λίγα λόγια πρέπει νὰ τοὺς κρατοῦν πάντα τὰ χαλινάρια. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀπαραίτητο νὰ ἀντικατασταθοῦν ἐγκαίρως, γιατί Ἀλβανοὶ καὶ Κροάτες γίνονται ὅλοι ἔλληνες καὶ τὰ ἄλογα ἐκφυλίζονται.

28. ΤΑΡΣΑΝΑΔΕΣ

Γιὰ τὶς ναυτικὲς δυνάμεις ἡ Γαληνότητά Σας διατηρεῖ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια τοὺς δυὸ ταρσανάδες· ἓνα στὸ Χάντακα καὶ ἓνα στὰ Χανιά. Σ' αὐτοὺς βρίσκονται 39 γαλέρες. Ἐπειδὴ γιὰ τὴ συντήρησή των ἐξοδεύονται δέκα καὶ δώδεκα καὶ καμιά φορὰ δεκατέσσερις χιλιάδες δοκάτα τὸ χρόνο, ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν ταμείων ἐκείνων, (τῆς Κρήτης) χωρὶς τὰ ὑλικά ποὺ στέλνονται συνεχῶς ἀπὸ τὴ Βενετία, θεώρησα καθήκον μου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπηρεσίας μου, τουλάχιστο γιὰ νὰ δαπανᾶται καλὰ τὸ χρῆμα, νὰ ἀφιερῶσω τὴ σκέψη μου στὸ ζήτημα αὐτὸ, μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ δημοσίου.

one che l' Eccze Vostre inviarono in Candia buona quantità di legni da opera, feci accomodar in esso Arsenale due Magazeni più di mezi caduti, col farmi ripener i Ballamenti di Galeo distinti con quell' ordine aponto che si tiene nell' Arsenal di questa Città; feci anco ricoprire un magazzino grande in luogo alto et asciutto ove medesimamente feci poner in deposito tutti li Armizi per le 19 Galee di Candia, quelli di aqua tutti nuovi et non mai adoperati et li altri li tre quarti nuovi et l' altro quarto di un sol viaggio con intentione che questi mai si habbino da toccare, havendone per l' ordinario consumo tenuti a parte per armar sei galee; et salvate anco le loro stelle necessarie al bisogno nel medesimo luoco. Nelli luoghi bassi poi ove era parte di questi Armizi ho fatto poner tutti li magieri che se ne stavano sparsi nell' Arsenale et altri legni di valor mandati da V. Sertà in modo che al presente si trovano tutte le robbe di quella casa sotto chiavi potendosi in questo modo vederne meglio il conto.

καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ οἱ ἐξοχότητές σας ἔστειλαν στὸ Χάντακα μεγάλες ποσότητες ξυλείας φρόντισα νὰ ἐπισκευασθοῦν σ' αὐτὸ τὸν ταρσανὰ δυὸ ἀποθήκες μεσοχαλασμένες, γιὰ νὰ φυλαχτοῦν τὰ κουπιά τῶν γαλερῶν μὲ τὰ ἐξαρτήματά των, χωρισμένα μὲ τὴν τάξη ἐκείνη ποὺ ὑπάρχει στὸν ταρσανὰ τῆς πόλης αὐτῆς (Βενετίας). Φρόντισα ἐπίσης νὰ στεγαστεῖ μιὰ μεγάλη ἀποθήκη, σὲ μέρος ψηλὸ καὶ στεγνὸ, ὅπου διάταξα νὰ ἀποθηκευτοῦν ὅλα τὰ ἐξαρτήματα τῶν 19 γαλερῶν τοῦ Χάντακα. Ἀπ' αὐτά, τὰ ἐξαρτήματα τοῦ νεροῦ εἶναι ὅλα καινούρια καὶ ἀχρησιμοποίητα μέχρι σήμερα. Ἀπὸ τὰ ἄλλα τὰ τρία τέταρτα εἶναι καινούρια καὶ τὸ ἓνα τέταρτο ἔχει χρησιμοποιηθεῖ σὲ ἓνα μόνο ταξίδι. Τὰ ἐξαρτήματα αὐτὰ ἔδωσα ἐντολὴ νὰ μὴν τὰ χρησιμοποιήσουν ποτέ. Γιὰ τὴν κοινὴ χρῆση ἔχουν κρατηθεῖ κατὰ μέρος ἐξαρτήματα γιὰ νὰ ἐξοπλιστοῦν ἕξη γαλέρες. Στὸ ἴδιο μέρος διάταξα νὰ φυλαχτοῦν ἐπίσης τὰ ἀπαραίτητα ξύλα των (stelle). Στους χαμηλοὺς χώρους, ὅπου βρίσκονταν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐξαρτήματα αὐτά, διάταξα ἐπίσης νὰ τοποθετηθοῦν ὅλα τὰ μαδέρια ποὺ βρίσκονταν σκόρπια στὸν ταρσανὰ καὶ ἄλλα ξύλα χρήσιμα, ποὺ ἔστειλε ἡ Γαληνότητά Σας. Ἐτσι τώρα ὅλα τὰ ὑλικά βρίσκονται σ' αὐτὴ τὴν ἀποθήκη κλειδωμένα καὶ εἶναι δυνατὸς ὁ ἔλεγχός των.

Raccordai riverentte all' Eccze Vostre con mie lettere di n. 60 di far contrassegnar l' Armizi di Candia per levar le ombre che venghino cambiati, si terminò anco di farlo fare come fui avisato in Ducali 22 Maggio 1627 non so però quello che sia stato ancora operato; saria certo un buon servitio perche intendo che ad ogni Galea che si arma alla Canea in particolar le vien dato, oltre buoni e sufficientissimi Armizi una Gomena nuova et mi vien detto che mai alcuno l' ha restituita nel modo che l' è stata consignata. Et pur non è credibile che sempre si siano incontratti in bisogni di adoperarla.

29. MAISTRANZE

Revidi le Maistranze di Candia et ne cassai 14 per esser parte Marangoni da case, de quali se ne ha sempre quanti si vuole, et parte così inutili che non sariano mai venuti alti ad alcun servitio. Onde con questa occasione haverò avanzato a V. Sertà mille ducati in circa all' anno che erano spesi inutilmente. Son assicurato dall' Ammiraglio della Canea che

Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 60 ἀναφορὰ μου ὑπόμνησα σὺς ἐξοχότης σας πὼς ἔπρεπε νὰ μποῦν σημεία στὰ ἐξαρτήματα αὐτὰ τῶν γαλερῶν τοῦ Χάντακα γιὰ νὰ λείπουν οἱ ὑπόνοιες πὼς ἀνταλλάσσονται. Ἀποφάσισα νὰ διατάξω τοῦτο, σύμφωνα μὲ τὴ διαταγὴ (ducale) ποὺ μοῦ δόθηκε σὺς 22 τοῦ Μάη 1627· δὲν ξέρω ὅμως τί ἀπέγινε σχετικὰ. Τὸ μέτρο αὐτὸ θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸ, γιὰτὶ ἀκούω πὼς σὲ κάθε γαλέρα ποὺ ἐξοπλίζεται, στὰ Χανιά κυρίως, δίδεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑπεραρκετὰ καὶ καλὰ ἐξαρτήματα καὶ μιὰ γούμενα καινούρια· καὶ, ὅπως μοῦ εἶπαν, κανένας ποτὲ δὲν τὴν ἐπιστρέφει στὴν κατάστασιν ποὺ τοῦ παραδίδεται, ἂν καὶ δὲν πιστεύει κανένας πὼς βρίσκονται πάντοτε στὴν ἀνάγκη νὰ τὴ χρησιμοποιήσουν.

29. ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ

Ἐπιθεώρησα τὰ συνεργεῖα τοῦ ταρσανᾶ τοῦ Χάντακα καὶ ἀπόλυσα δεκατέσσερις, γιὰτὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν μαραγκοὶ γιὰ οἰκοδομικὲς ἐργασίες — καὶ τέτιοι ὑπάρχουν ἀρκετοὶ — καὶ οἱ ἄλλοι ἦταν τόσο ἄχρηστοι, ποὺ ποτὲ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ προσφέρουν τὴν παραμικρὴ ὑπηρεσίᾳ. Ἔτσι, μὲ τὴν εὐκαιρίᾳ αὐτῇ, κέρδισα τὴ Γαληνότητά Σας χίλια δουκάτα περίπου τὸ χρόνο, ποὺ ἐξοδεύονταν ἄσκοπα. Ὁ ἀμυράλης τῶν Χανίων μὲ ἐβεβαίωσε πὼς καὶ ἐκεῖ ὑπάρχουν ἄλλοι

ivi ve ne siano più di altrettanti posti per favori et del tutto inutili. Io non puosi trasferirmi alla Canea per attender a questa necessaria regulatione così per la gravita del mio male come per aspettar di giorno in giorno il mio successore, il quale son sicuro che con molto maggior diligentia leverà ogni disordine.

30. ANGARICI

Oltre il buon avanzo di levar li inutili chi facesse anco entrar in luogo di Manipoli o Fachini, altrettanti Angarici nel Arsenale si sparagneriano sicuramente altri mille ducati et forse più all' anno io pero non lo ho potuto far perche mi ha continuamente bisognato quantità grande di loro per la fabrica della Fontana senza l' agiuto delli quali non saria stata così tosto finita. Et perche non ostante tanto numero di Maistranze che ascendono in Candia solamente vicino alli 130 mai si vedeva alcuna galea finita intieramente mi determinai per cio di deputar doi Capi Mastri di migliori con altri sotto di loro facendoli consignar ad ogni Capo una galea da accomodar per ponerli in con-

τόσοι καὶ περισσότεροι, ὁλωσδιόλου ἄχρηστοι, ποὺ διορίστηκαν χαρακτηριστικά. Δὲν μπόρεσα ὁμῶς νὰ μεταβῶ, γιὰ ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸν ἀπαραίτητο διακανονισμό τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, γιὰτὶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπιδεινώθηκε ἡ ἀσθένειά μου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο περίμενα ἀπὸ μέρα σὲ μέρα τὸ διάδοχό μου, ποὺ εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ τακτοποιήσῃ, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια, κάθε ἀταξία.

30. ΑΓΓΑΡΙΚΟΙ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη οἰκονομία ποὺ ἔγινε μὲ τὴν ἀπόλυση τῶν ἄχρηστων, ὅποιος θὰ φρόντιζε νὰ μποῦν στὴ θέση τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν ἄλλοι τόσοι ἀγγαρικοὶ στὸν ταρσανᾶ θὰ ἔκανε οἰκονομία ἄλλα χίλια καὶ περισσότερα δουκάτα τὸ χρόνο. Ἐγὼ ὅμως δὲν μπόρεσα νὰ τὸ κάμω αὐτό, γιὰτὶ συνεχῶς εἶχο ἀνάγκη πολλῶν ἀπ' αὐτοὺς γιὰ τὰ ἔργα τοῦ ὑδραγωγείου, ποὺ δὲν θὰ τέλειωνε τόσο γρήγορα χωρὶς τὴ βοήθειά τους. Καὶ ἐπειδὴ, παρὰ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ τῶν τεχνιτῶν, ποὺ στὸ Χάντακα μόνο φθάνουν κοντὰ στοὺς 130, ποτὲ δὲν ἔβλεπε κανένας καμιὰ γαλέρα τελειωμένη ὁλωσδιόλου, ἀποφάσισα νὰ διορίσω δυὸ πρωτομαστῆρους ἀπὸ τοὺς καλύτερους, καὶ ἄλλους κατώτερους τῶν. Σὲ καθένα ἀπ' αὐτοὺς διάταξα νὰ παραδοθεῖ μιὰ γαλέρα (κάτε-

correnza le quali in pochi giorni essendo anco del tutto finite di accomodar, glie ne feci dar altre due et così a due a due tanto che alla mia partita di Candia restorono accomodate tutte. Per conservar le poi in questo stato di perfettione deputai senza crescer alcuna spesa al publico; guardiani dell' istessa Maistranza con obligo di portar ogni mese una fede sottoscritta dall' Armiraglio che alle galee accomodate non manchi cosa alcuna in pena di non esser pontati et di pagar il danno. Con li Maieri mandati da V. Sertà feci finir una Galea nuova mancandole al mio partir solamte li morsi.

31. GALIONI ALLA LATINA

E perche la Maistranza habbia da lavorare, trattando seco qualche impiego mi offersero di far ogni anno una Galea, ovvero un Galeone di 150 fino 300 botte per navigarli alla latina, di tutto cio ne diedi conto con mie lettere di n° 265, ma s' io dovessi dir riverentemente il mio senso a che mi dovesse determinar vo-

γο) για να την επισκευάσει, για να τουςβάλω σε συναγωνισμό. Οι γαλέρες αυτές τέλειωσαν σε λίγες μέρες και διάταξα να παραδοθούν σ' αυτούς άλλες δυό κι έτσι δυο-δυο τέλειωσαν όλες, ώσπου να φύγω από το Χάντακα.

Για να διατηρηθούν έπειτα σ' αυτή την καλή κατάσταση, διόρισα, χωρίς να αύξηθει καμιά δημόσια δαπάνη, έπιστάτες, για να παρακολουθούν τους τεχνίτες αυτούς, με την υποχρέωση να υποβάλουν κάθε μήνα μια βεβαίωση, υπογραμμένη από τον έμιράλη, που να βεβαιώνει πως από τις γαλέρες που διορθώθηκαν δεν λείπει τίποτε. Σε αντίθεση περίπτωση δεν θα σημειωθούν και θα πληρώνουν τη ζημία. Με τα μαδέρια που έστειλε η Γαληνότητά Σας φρόντισα κι έτελείωσε μια καινούρια γαλέρα, που όταν έφυγα δεν της έλειπαν παρά μόνο τα μόρσα (φρένα).

31. ΓΑΛΙΟΝΙΑ ΜΕ ΛΑΤΙΝΙΑ

Για να έχουν δουλειά να άσασχολούνται έκεινοι που εργάζονται στους ταρσανάδες, μου προσφέρθηκαν να κάνουν κάθε χρόνο μια γαλέρα ή ένα γαλιόνι χωρητικότητας 150 μέχρι 300 βαρέλια, που ν' άρμενίζει με λατίνια. Για όλ' αυτά άναφέρω με το έγγραφό μου 265· μιά άν έπρεπε να πώ εύλαβικά τη γνώμη μου θα συμβούλευα να ναυ-

ria più presto risolvermi a far far un Galeone per diverse ragioni. Prima perche in quei Arsenali non vi sono più volti per Galee, et quando V. Sertà mandò ultimamente li quattro Arsili per metterli al coperto si convenne gettar in aqua due altre Galee delle più vecchie; Se ne ha poi tante che serviriano per li bisogni di cent' anni, che di Galioni o altri Vasselli del Regno non ve ne è pur uno, tutto che il paese sia inclinatissimo alla navigatione, et li desiderino sommamente; s' aggiunge che essendo in Candia mancamento grando di Marinari, non si trovano Vasselli di nostri che ne possino far maggior numero di questi li quali sono aponto come diceva il Sigr General Foscari tante scole di questa professione.

Questi Vasselli sono più veloci et più sicuri da Corsari perche vi sono sopra almeno quaranta persone per cadauno tutti interessati nelli noli de quali ne hanno la meta oltre le loro portade in modo che diffendendo li Vasselli diffendono anco se stessi et le cose loro che non avien così de quei che servono al

πηγηθεϊ το γαλιόνι για διάφορους λόγους. Πρώτα γιατί στους ταρσανάδες αυτούς δεν υπάρχουν πια θόλοι για γαλέρες κι όταν η Γαληνότητά Σας έστειλε τελευταία τα τέσσερα arsili, για να μπούν κάτω από τους θόλους του ταρσανά, χρειάστηκε να ριχτούν στη θάλασσα δυο άλλες γαλέρες, από τις πιο παλιές. Έπειτα υπάρχουν τόσες γαλέρες που είναι άρκετς για εκατό χρόνια· ενώ γαλιόνια και άλλα έμπορικά πλοία στο Βασίλειο δεν υπάρχουν, παρ' όλο που οι κάτοικοι του τόπου αυτού έχουν κλίση στη θάλασσα και επιθυμούν να γίνονται τέτια πλοία. Πρέπει να προστεθεί ότι στην Κρήτη υπάρχει μεγάλη έλλειψη ναυτικών, γιατί δεν υπάρχουν τέτια πλοία δικά μας, για να εκπαιδεύονται σ' αυτά περισσότεροι, που καθένα άπ' αυτά είναι και ένα σχολείο γι αυτό το επάγγελμα, όπως έλεγε ο Γενικός (Προβλεπτής) κ, Φοσκαρίνι.

Τα πλοία αυτά είναι πιο γρήγορα και πιο εξασφαλισμένα από τους κουρσάρους, γιατί, σε καθένα άπ' αυτά, βρίσκονται τουλάχιστο σαράντα άτομα, ενδιαφερόμενα όλα για τους ναύλους από τους όποιους παίρνουν τα μισά, και για τα πράγματα που έχουν μαζί τους. Έτσι, υπερασπίζοντας τα πλοία υπερασπίζουν και τους ίδιους τους έαυτούς των και τα πράγματά των· πράγμα που δεν συμβαίνει μ' εκείνους που ύπηρετούν με μισθό, που είναι άτομα δειλά και φαύλα·

soldo, gente vilissima et abietta. Dico di più che rissolvendosi V. Sertà far fabricar questi Vasselli si veniria ad avvanzar tutta la spesa degli Arsenali, perche del danaro datto alle Maestranze et delle robbe che si mandano di qua si saria rimborsati da coloro che li pigliassero con buone piezzarie al tempo di pagar le loro ratte, che serviriano come di restitution di prestanze cosa di grandissimo momento per l' avanzo di dieci, et duodeci mille ducati all' anno oltre l' utile che aportaria la navigation di questi Vasselli di datij non solo in Candia ma in questa città et il servitio che potriano prestar in tempo di Guerra. Se mi sia facile il farne et con non molta spesa si conosce dal fatto istesso perche in questa città un Marin fighetto figliuolo già di un Armiraglio di Candia era salariato dal publico per li meriti proprij et di suo padre, s' offeriva con assai manco robba solita mandarsi di qui in Candia in cinque anni far in altrettanto tempo sie Galioni et anco quando si vorà doi galee di più, ne per queste sue fatiche dimanda alcun premio ma solo il gusto di

Λέγω ακόμη ότι αν αποφασίσει η Γαληνότητά Σας να ναυπηγηθούν αυτά τα πλοία θα οικονομήσει όλα τα έξοδα των ταρσανιδών, γιατί τα χρήματα που δίδονται στο προσωπικό των συνεργείων και η αξία των υλικών που στέλνονται απ' εδώ θα ξαναεισπραχθούν από το δημόσιο από εκείνους που θα αγοράσουν με εγγύηση τα πλοία αυτά, όταν θα πληρώνουν τις δόσεις των. Τα ποσά αυτά που θα εισπράττονται θα θεωρούνται σαν απόδοση δανείων· πράγμα σπουδαιότατο, γιατί θα γίνεται οικονομία δέκα και δώδεκα χιλιάδες δουκάτα κάθε χρόνο, εκτός από την ωφέλεια που θα φέρει η εκμετάλλευση των πλοίων αυτών από τους δασμούς που θα εισπράττονται όχι μόνο στο Χάντακα μα και σ' αυτή την πόλη (τη Βενετία), και την υπηρεσία που μπορούν να προσφέρουν σε περίπτωση πολέμου.

Αν είναι εύκολο να γίνουν αυτά και με μικρή δαπάνη μπορεί κανένας να το αντιληφτεί από τα παρακάτω: Στην πόλη αυτή κάποιος Μαρκίνος Φιγκέτο, γιός ενός κάποτε αμυράλη του Χάντακα, ήταν μισθωτός του δημοσίου για τις υπηρεσίες, τις δικές του και του πατέρα του και προσφέρθηκε να σταλεί απ' εδώ στο Χάντακα για μία πενταετία, αναλαμβάνοντας να κατασκευάσει στο διάστημα αυτό, με πολύ λιγότερα πράγματα, έξη γαλιόνια και δυο γαλέρες ακόμη, αν ήταν ανάγκη. Για τους κόπους του αυτούς δεν ζήτησε καμιά ανταμοιβή μα

servir Vostra Sertà, questo huomo sta sempre nell' Arsenal di Candia, e huomo prattichissimo della professione, amicissimo di quella maistranza, sa quel che promette et che si può fare, ne inganeria vostra Sertà per quanto che ha cara la vita. Io non vedo quello che vi possa esser in contrario, ne che si possa perder a farne la prova in cosa così giovevole et così necessaria a i tempi presenti.

32. MARINERI

Per armar 25 galee conforme agli ordini publici in occasione d' urgentissimo bisogno si tengono eletti venticinque Governatori. Alla Canea 8. A Rettimo 4. et in Candia 13 sogetti di migliori ma nel armar questo numero di Galee, il provedersi di Marinari, così in quantità come in qualità riesce difficilissimo per non dir impossibile perche per l' obbligo delle 13 Galee di Candia ove il negotio de i marinari è meglio regolato bisognaria che vi fossero 52 marinari a quattro per Galea tuttavia in esser non ve ne sono se non 30 et di questi 30 un terzo sono trop-

μόνο την ευχαρίστηση να υπηρετήσει τη Γαληνότητά Σας. Ο άνθρωπος αυτός βρίσκεται πάντοτε στον ταρσανά του Χάντακα. Έχει πολύ μεγάλη πείρα από το επάγγελμα και οι τεχνίτες με το άλλο προσωπικό τον αγαπούν υπερβολικά. Ξέρει εκείνο που υπόσχεται και εκείνο που μπορεί να κάμει. Δεν άπατά τη Γαληνότητά Σας, όσο κι αν αγαπά τη ζωή του. Δεν βλέπω λοιπόν τίποτε που να μπορεί να είναι αντίθετο με τα παραπάνω, ούτε νομίζω πως είναι δυνατό να χάσουμε την ευκαιρία να γίνει μια δοκιμή, σε ζήτημα τόσο χρήσιμο και τόσο απαραίτητο στη σημερινή εποχή.

32. NAYTES

Για να εξοπλιστούν 25 γαλέρες, σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης, εκλέγονται, σύμφωνα με τις δημόσιες διατάξεις, από τα καλύτερα πρόσωπα 25 διοικητές: Στα Χανιά 8, στο Ρέθυμνο 4 και στο Χάντακα 13. Για να επανδρωθούν όμως οι γαλέρες αυτές με ναύτες, τόσο από άποψη αριθμού όσο και από άποψη ποιότητας, είναι πολύ δύσκολο για να μην πω αδύνατο. Γιατί για την επάνδρωση των 13 γαλερών του Χάντακα, όπου το ζήτημα των ναυτών είναι καλύτερα οργανωμένο, χρειάζονται 52 ναύτες, τέσσερις για κάθε γαλέρα. Στην πραγματικότητα όμως δεν υπάρχουν παρά 30 και απ' αυτούς τους 30 το ένα τρί-

po vecchi et dagli altri anco qualcun puoco buono. Non ho mancato di far ogni sforzo per accrescer questo numero col terminar le loro litti con notabile augumento di loro utile, ma non ve ne sono, ne se ne fanno et quei pochi che navigavano la maggior parte sono schiavi in barberia, ma per accrescerli non saria cosa migliore che la sudetta fabrica di Galioni che navigassero alla latina, perche molti gioveni che caminano si può dir a centenara sopra le piazze del Regno, et che non sanno che far delle loro vite, si accomoderiano subito a questo servitio più tosto che andar a servir Caclamati, o altri sudetti Turcheschi nelle loro sarche come non impiegati sono necessitati di fare.

33. GALIOTTI

Di Galeotti per la Iddio gratia non ne mancano ve ne sono descritti in tutto il Regno da 40 m. in circa gente forte et avezza al patire, la temono pero et pagano assai danaro per farne andar un altro in luogo di quello che ha toccato la sorte et in tempo

το είναι πολὺ ἡλικιωμένοι καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους μερικοὶ δὲν εἶναι καὶ τόσο καλοί. Δὲν παράλειψα νὰ καταβάλω κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ αὐξήσω τὸν ἀριθμὸ αὐτό, βάζοντας τέρμα στὰ παρόπονά των μὲ τὴ σοβαρὴ αὐξηση τῆς μισθοδοσίας των. Παρ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν οὔτε γίνονται τέτιοι καὶ οἱ λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ταξίδευαν, οἱ πὺ πολλοὶ, εἶναι σκλάβοι στὴ Μπαρμπαριά. Γιὰ νὰ τοὺς αὐξήσουμε λοιπὸν δὲν ὑπάρχει καλύτερος τρόπος ἀπὸ τὸν παραπάνω, κατασκευάζοντας γαλιόνια ποὺ νὰ ταξιδεύουν μὲ λατίνια. Γιατὶ πολλοὶ νέοι ποὺ περιφέρονται, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, κατὰ ἑκατοντάδες στὶς πλατεῖες τοῦ Βασιλείου, ποὺ δὲν ξέρουν τί νὰ κάνουν γιὰ νὰ ζήσουν, θὰ τακτοποιηθοῦν ἀμέσως σ' αὐτὴ τὴ δουλειά, παρὰ νὰ πᾶν νὰ ὑπηρετήσουν στὰ πλοῖα τῶν Κακλαμάτων ἢ ἄλλων τούρκων ὑπηκόων, ποὺ θὰ τὸ κάμουν ἂν δὲν χρησιμοποιηθοῦν.

33. ΚΑΤΕΡΓΑΡΗΔΕΣ

Κατεργάρηδες (ἐρετικὸ προσωπικὸ τῶν γαλερῶν) δὲν λείπουν, δόξα νὰ ᾔχει ὁ Θεός. Σ' ὅλο τὸ Βασίλειο εἶναι γραμμένοι περίπου 40 χιλιάδες ἄνδρες, δυνατοὶ καὶ συνηθισμένοι στὶς κακουχίες. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως φοβοῦνται καὶ πληρώνουν πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ πᾶν ἄλλοι νὰ ὑπηρετήσουν στὴ θέση ἐκεῖνων ποὺ κτύπησε ἡ τύχη. Σὲ περίπτωση μεγάλ-

di gran bisogno saria necessario operar molto, et molte cose per haverle. Alcuni tengono opinione che nel estrazerli nell' armar si comette fraudi ma per opinion mia prendono errore perche s' imbossolano tutti a casal per casale et se ne estraze tanti quanti tocca a quel Casale a sorte alla presenza sempre del generale et di quantità di gente.

34. ANDISCARI

Nel proposito di Andiscari o cambi vi è ben del disordine assai perche da quello che con molta esperientia ordino il sr General Foscari a quello che si osserva al presente vi è grandissima differientia così nell' alteration della suma del danaro che si da per li cambi come per il numero concessole da V. Sertà nell' ultima Ambasceria Querina, il quale come è di molto utile alli medesimi sopracomiti così riesce a molto danno de poveri contadini.

35. CAMERA

La soprintendenza delle camere del Regno, et la custodia

λης ἀνάγκης θὰ χρειαστοῦν μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ στρατολογηθοῦν. Μερικοὶ ἔχουν τὴ γνώμη πὺς κατὰ τὴ στρατολόγηση τῶν κατεργάρηδων γίνονται ἀπάτες, μὰ, κατὰ τὴ γνώμη μου, κάνουν λάθος, γιὰτὶ ὅλων τὰ ὀνόματα, χωρὶὸ μὲ χωρὶὸ, μπαίνουν μέσα στὴν κάλη καὶ κληρώνονται τόσο ὅσοι ἀναλογοῦν σὲ κάθε χωριό, πάντοτε παρουσία τοῦ γενεράλη καὶ μερικῶν προσώπων.

34. ANTISKAPOI

Σχετικὰ μὲ τοὺς ἀντισκάρους ἢ ἀντικαταστάτες ὑπάρχει μεγάλη ἀταξία, γιὰτὶ ἀπὸ τίς διατάξεις ποὺ ἐθέσπισε ὁ Γενικὸς (Προβλεπτής) κ. Φοσκαρίνι ὡς ἐκεῖνο ποὺ ἐφαρμόζεται σήμερα ὑπάρχει μεγάλη διαφορά, τόσο στὸ χρηματικὸ ποσὸ ποὺ δίδεται γιὰ τοὺς ἀντισκάρους ὅσο καὶ στὸν ἀριθμὸ ποὺ παραχωρήθηκε ἀπὸ τὴ Γαληνότητά Σας στὴν τελευταία πρεσβεία Κουερίνι. Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπως εἶναι πολὺ ὠφέλιμο στοὺς ἴδιους τοὺς σοπράκομιτες, ἔτσι εἶναι καὶ πολὺ ἐπιζήμιο στοὺς δυστυχισμένους τοὺς χωρικοὺς.

35. TAMEION

Ἡ ἐπιθεώρηση τῶν ταμείων τοῦ Βασιλείου καὶ ἡ διαφύλαξη τοῦ

del publico danaro è uno delli primi obblighi del generalato, nel qual non si può mai impiegar tanto spinto ne tanta industria che arrivi al segno del bisogno. Veramente in quelle camere V. Sertà non ha ministri molto buoni, sono timidi, irrisoluti, et che dubitano di far sempre dispiacer ad alcuno, ne restano di dar sospetto che in ogni cosa habbino qualche interesse; solo posso dir de haver ritrovato nella camera di Candia per V. Ragionato Costantin Abelicopulo ministro pratico della scrittura intelligentissimo et fedele et che mi è riuscito anco nel maneggio dei negotij di tutte le camere reale et di mia compita sodisfattione et se fosse in altra maniera sopra la mia anima et sopra quel debito che son tenuto di servir la mia patria lo diria liberamente et per questa sua sincerita senza haver riguardo ad alcuno se ben della sua nazione et della sua propria patria non le e mancato nemici potenti che hanno procurato con varie querelle il suo estermínio dico inimici perche le cause delle inimicitie sono publiche et palesi a tutti del Regno et fuori del Regno. La giustitia pero a querelle di costoro non puote far di meno

δημόσιου χρήματος είναι μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες ὑποχρεώσεις τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ. Στὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό ποτὲ νὰ καταβληθεῖ τόση ἐπιμέλεια καὶ τόση φιλοπονία ὅση χρειάζεται. Πραγματικὰ στὰ ταμεία αὐτὰ ἡ Γαληνότητά Σας δὲν ἔχει πολὺ καλοὺς διαχειριστές. Εἶναι δειλοί, ἀναποφάσιστοι καὶ πάντοτε διστάζουν νὰ δυσχερστήσουν κανένα καὶ δὲν πυνόουν νὰ δίδουν ὑποψίες, πῶς στὸ καθεὶ ἔχουν κάποιο συμφέρο. Μόνο στὸ ταμεῖο τοῦ Χάντακα μπορῶ νὰ πῶ πῶς βρῆκα ἓνα διαχειριστή, τὸν Κωσταντῖνο Ἀμπελικόπουλο, ἐμπειροτέχνη, ἔξυπνο καὶ πιστό. Σὰν τέτιος μοῦ ἀποδείχτηκε ἐπίσης στὴ διοίκηση ὅλων τῶν ταμείων τοῦ Βασιλείου καὶ ἔμεινα ἀπόλυτα εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτό. Ἄν δὲν ἦταν τέτιος θὰ τὸ ἔλεγα ἐλεύθερα, ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία καὶ ἀπὸ καθῆκον νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα μου. Γιὰ τὴν εὐλικρίνειά του αὐτῇ, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τίποτε παρὰ γιὰ τὸ ἔθνος του καὶ τὴν ἴδια τὴν πατρίδα του, ἔκαμε ἐχθροὺς δυνατοὺς, ποὺ μὲ διάφορες κατηγορίες προσπάθησαν νὰ τὸν ἐξολοθρεύσουν. Λέγω δὲ ἐχθροὶ γιατί οἱ ἀφορμὲς γιὰ ἐχθρότητα εἶναι κοινὲς καὶ γνωστὲς σ' ὅλους στὸ Βασίλειο καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Βασίλειο. Ἡ δικαιοσύνη ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ὀλιγωρήσει στὶς κατηγορίες τους καὶ

di non formargli contra un voluminoso processo il quale delegato poi dall' Eccze Vostre alli ssri Duca, Capitano et a me et venendo alla sua espeditione dopo usata ogni esata accuratezza come si può veder da diversi esami et nuove diligentie usate tutti tre unitamente venissimo alla sua assolutione, condannando li querellanti nelle spese risservandosi anco di poter proceder contra di loro, se ben poi non giudicassimo bene di farlo con fine di metter pace tra molte case dipendenti dall' una parte et dall' altra, et veramente raccogliendo tutti li capi di esse querelle, si vedono si può dir tutto un cumulo d' ingiurie et di villanie più tosto che cose di rilievo, le quali non occorre riferir hora all' Eccze Vostre perche in luogo di darle sodisfattione e gusto gli darei disgusto e noia.

Questo buon servitor di V. Sertà così comandato da Sri Generali s' ha impiegato sempre nel maneggio della sua scrittura et de suoi conti senza utile di sorte alcuna, et tutte le volte che è occorso a mandarlo fuori della Città come e accaduto a

ἐσχημάτισε μιὰ ὀγκώδη δικογραφία ἐναντίον του γιὰ τὴν ὑπόθεση αὐτή, ἡ ὁποία παραπέμφθηκε ἀπὸ τὶς ἐξοχότητές σας στοὺς κ. κ. τὸ Δούκα, τὸν Καπιτάνο καὶ ἐμένα. Ἡ διαδικασία ἔφτασε στὸ τέλος της, καὶ ἀφοῦ ἡ ὑπόθεση ἐξετάστηκε μὲ κάθε λεπτομέρεια, ὅπως μπορεῖ νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ κανένας ἀπὸ τὶς διάφορες ἀνακρίσεις καὶ τὶς νέες ἔρευνες ποὺ ἐγιναν, καὶ οἱ τρεῖς μαζί, παμψηφεῖ, καταλήξαμε στὴν ἀπόφαση νὰ τὸν ἀθωώσουμε, καταδικάζοντας τοὺς κατηγοροῦς του στὰ ἔξοδα καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξη νὰ ὑποβληθεῖ μήνυση ἐναντίον των. Ἐπειτα ὅμως κρίθηκε σκοπιμότερο νὰ μὴν ὑποβληθεῖ τέτια μήνυση, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ εἰρηνέψουν πολλὲς οἰκογένειες, ποὺ ἀνήκαν καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη παράταξη. Πραγματικὰ μελετώντας κανένας ὅλα τὰ κεφάλαια τῶν ἀγωγῶν αὐτῶν βλέπει, μπορεῖ νὰ πεῖ, ἓνα σύνολο βρισιῶν καὶ κακολογιῶν καὶ τίποτε τὸ σοβαρὸ, ποὺ δὲν ταιριάζει νὰ τὶς ἀναφέρω τώρα στὶς ἐξοχότητές σας, γιατί ἀντὶ νὰ σᾶς δώσουν εὐχαρίστηση καὶ ἱκανοποίηση θὰ σᾶς προκαλέσουν ἀηδία καὶ ἀνία.

Ὁ καλὸς αὐτὸς ὑπάλληλος τῆς Γαληνότητάς Σας ὅταν ἔπρεπε διαταγὲς ἀπὸ τοὺς Γενικοὺς (Προβλεπτὲς) πάντα πρόσφερε τὶς γραμματικὲς καὶ λογιστικὲς του ὑπηρεσίες, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀμοιβή. Καὶ ὅλες τὶς φορὲς ποὺ παρουσιάστηκε ἀνάγκη νὰ σταλεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη,

me che lo mandai a Rettimo per la regulation della scrittura di quella camera col fonticaro Aurami et a Spinalonga per veder il fond: del maneggio di quel sopramassaro tutta per queste fatiche non solo non ha levato bolletta alcuna ma neanche ha mai pretteso alcuna cosa; questo ho voluto riferir all' eccze Vostre d' Abelicopulo per quelle voci che venendo da suoi nemici non habbino da generar concetti diversi dalla verità et da quanto riverentemente ho esposto di questo buon ministro.

36. MANOLI MUSSURO RAGIONATO

Mi rincresce ben di non poter dir altrettanto di Manoli Mussuro Ragionato, tutto che io sia partito da Venetia con grand' inclinatione verso la sua persona et con speranza di haver da lui un fruttuoso servitio, come sogetto ch' era lodato assai dalla bo: me: dell' Illmo Sr Alvise Priuli, al quale servì nel generalato di Palma, et per il ben che molti miei amici ne dicevano di lui, et per le istesse parole che proferiva di voler servir, senza rispetto anco con proprio sangue Vostra Serenità.

ὅπως συνέβηκε σὲ μένα νὰ τὸν στείλω στὸ Ρέθυμνο, γιὰ νὰ τακτοποιήσει τὰ βιβλία τοῦ ταμείου ἐκείνου μὲ τὸ διευθυντὴ τοῦ Φούντικου (σιταποθήκης) Ἀβράμη, καὶ στὴ Σπιναλόγγα, γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσει τὴ διαχείριση τοῦ ἐκεῖ σοπρασάφου (ἀνώτερου διαχειριστῆ τοῦ δημόσιου, κιαγιά) ὅχι μόνο δὲν ἔβγαλε κανένα ἔνταλμα γιὰ νὰ ἀποζημιωθεί γιὰ τοὺς κόπους τοῦ αὐτοῦ, μὰ μήτε ζήτησε ποτὲ τίποτε ἄλλο. Αὐτὰ θέλησα νὰ ἀναφέρω σὺς ἐξοχότητές σας γιὰ τὸν Ἀμπελικόπουλο, γιὰ νὰ μὴ σχηματίσετε γνώμη διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀνάφερα παραπάνω γιὰ τὸν καλὸ αὐτὸ ὑπάλληλο, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς διαδόσεις ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του.

36. ΜΑΝΟΛΗΣ ΜΟΥΣΟΥΡΟΣ, ΛΟΓΙΣΤΗΣ

Πολὺ λυποῦμαι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ πῶ τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὸ λογιστὴ Μανόλη Μουσούρο, παρ' ὅλο ποὺ ἔφυγα ἀπὸ τὴ Βενετία μὲ τὶς καλύτερες διαθέσεις γι αὐτὸν καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ εἶχα ἀπ' αὐτὸν μιὰ γόνιμη συνεργασία, γιὰ τὸν εἶχεν ἐπαινέσει πολὺ ὁ μακαρίτης ἐκλαμπρότατος κ. Ἀλβίζε Προίουλι, τὸν ὁποῖον ὑπηρέτησε ὅταν ἦταν Γενικὸς Προβλεπτὴς στὴν Πάλλα, γιὰ τὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους μου μοῦ μίλησαν γι αὐτὸν καὶ γιὰ τὸ ἴδιος ἔλεγε πὼς ἤθελε νὰ ὑπηρετήσει τὴ Γαληνότητά Σας χωρὶς νὰ λογαριάζει οὔτε τὸ ἴδιο τὸ αἷμα του.

Ma subito gionto alla Canea trovai la poca anzi niuna sua attitudine stando sempre sopra generali, indi che non haveva obedito agli ordini del sr General Trivisano circa certi conti che gli haveva comandato di fare, di molta importanza; vidi anco che non si curava di venir con me in Candia spendendo nome a parte di Ragionato dell' Eccmo Senato, et tenendo in capo per quello si vedeva di gran pensieri. In Candia si scopri che a Venetia haveva cavato danari di man ad alcuni con diversi artificij et che li scritti erano in man di alcuni che lo volevano far poner prigionie non havendo altro modo da farsi pagar. Si vide che oltra l' haver ricevuto danari da V. Sertà per alquanti mesi anticipati subito gionto a Corfù se ne fece dar degli altri; alla Canea anco ne volse ancora, come anco in Candia ne hebbe per un anno onde che veniva ad esser pagato per molto tempo anticipatamente, per questo aggregato di cose non feci buon giudicio di lui et conobbi che era Ragionato poco ragionevole, et pero mi astenni di servirmi di lui, non restando pero di aggiustarlo

Μὰ μόλις ἔφτασα στὰ Χανιά ἀντιλήφτηκα τὴ μικρὴ ἱκανότητά του ἢ μᾶλλον τὴν ἀνικανότητά του. Ἦθελε νὰ ᾖ πάντα ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς προβλεπτὲς καὶ δὲν ὑπάκουσε σὺς διαταγές τοῦ κ. Γενικοῦ (Προβλεπτῆ) Τριβιζάνο, σχετικὰ μὲ κάτι πολὺ σπουδαίους λογαριασμοὺς, ποὺ τὸν εἶχε διατάξει νὰ κάμει. Παρατήρησα ἐπίσης πὼς δὲν προθυμοποιήθηκε νὰ ἔλθει μαζί μου στὸ Χάντακα, διαδίδοντας πὼς ἦταν λογιστὴς τῆς ἐξοχότατης Γερουσίας καὶ γι αὐτὸ φαινόταν πὼς τὸν ἀπασχολοῦσαν μεγάλες σκέψεις. Στὸ Χάντακα ἀποκαλύφτηκε πὼς στὴ Βενετία εἶχε πάρει χρήματα ἀπὸ μερικοὺς μὲ διάφορα τεχνάσματα καὶ πὼς τὰ ἔγγραφα βρίσκονταν στὰ χέρια μερικῶν, ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν βάλουν φυλακὴ, μὴ ἔχοντας ἄλλο τρόπο νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ τοὺς πληρώσει. Ἐγινε γνωστὸ πὼς ἂν καὶ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴ Γαληνότητά Σας χρήματα, προεξοφλώντας κάμποσους μηνιαίους μισθοὺς, μόλις ἔφτασε στὴν Κέρκυρα κατόρθωσε νὰ πάρει κι ἄλλα. Στὰ Χανιά ζήτησε κι ἄλλα καὶ στὸ Χάντακα ἀκόμη πῆρε μισθοὺς γιὰ ἓνα χρόνο· κι ἔτσι εἶχε προπληρωθεῖ γιὰ πολὺν καιρὸ. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ δὲν σχηματίσα καλὴ ἰδέα γι αὐτὸ καὶ κατάλαβα πὼς ἦταν λογιστὴς ἐλάχιστα λογικὸς. Γι αὐτὸ ἀπόφυγα νὰ τὸν χρησιμοποίησω, χωρὶς ὅμως νὰ παραλείψω τίποτε γιὰ νὰ τὸν ξαναφέρω στὸν ἴσιο δρόμο καὶ νὰ

in quello che operava per veder di cavarne qualche profitto; ma poco dopo si scoperse nella sua persona diversi mancamenti: a Rettimo mandava a sequestrar li beni di debitori pubblici et poi da se stesso senza darne notitia al magistrato li liberava. Scuodeva le pene senza li capitali. Venne imputato di haver falsificato certe carte de libri pubblici tenuti nelle sue mani per sindacarli, et finalmente che havesse cavato di man a certo fornaro di Candia 130 ducati con promessa di farle haver l' appalto della fabrica di biscotti.

37. CONDANA DEL MUSSURO

Per questi mancamenti che in un ministro publico si rendevano maggiori fu dal Rettor di Rettimo formato processo, il quale delegato da me al Sr Cap^o Pisani fu da S. Sria condannato dopo haver parlato lui stesso che così volse molti giorni assai licentiosamente.

Di due cose quest' huomo mi fece grandte maravigliar, l' una che essendo stato eletto Ragionato da V. Sertà; per riveder

τὸν προσαρμόσω στὴν ὑπηρεσία του, γιὰ νὰ ᾔχομε κάποια ὠφέλεια. Μὰ ὕστερ' ἀπὸ λίγο ἀποκαλύφθηκε πὼς εἶχε διάφορες ἐλλείψεις. Στὸ Ρέθυμνο ἔστειλε γιὰ νὰ κατέσχουν τὰ πράγματα τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημόσιου καὶ ἔπειτα, ἀπὸ δικοῦ του, χωρὶς νὰ ἀναφέρει σχετικὰ στὴν προϊστάμενη ἀρχή, τοὺς ἄφινε ἐλεύθερους. Ἐξοφλοῦσε τὰ πρόστιμα χωρὶς τὰ κεφάλαια. Κατηγορήθηκε πὼς πλαστογράφησε μερικὰ δημόσια βιβλία, ἀπ' αὐτὰ ποὺ βρισκόνταν στὰ χέρια του γιὰ νὰ τὰ ἐλέγξει, καὶ στὸ τέλος πὼς εἶχε πάρει ἀπὸ κάποιο φούρναρη τοῦ Χάντακα 130 δουκάτα, μὲ τὴν ὑπόσχεση νὰ φροντίσει γιὰ νὰ τοῦ παραχωρηθεῖ τὸ μονοπώλιο γιὰ τὴν παρασκευὴ τῶν παξιμαδιῶν.

37. ΚΑΤ'ΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ

Γιὰ τὶς ἐλλείψεις αὐτὲς, ποὺ γιὰ ἓνα δημόσιο λειτουργὸ εἶναι σοβαρότερες, τοῦ ὑποβλήθηκε μήνυση ἀπὸ τὸ ρετούρη τοῦ Ρέθυμνου, ἡ ὁποία διαβιβάστηκε ἀπὸ μένα στὸν καπετάνιο κ. Πιζάνι. Ἡ ἀφεντιά του τὸν καταδίκασε, ἀφοῦ ἀπολογήθηκε ὁ ἴδιος πὼς ἔτσι θέλησε νὰ περάσει κάμποσες μέρες πλουσιοπάροχα.

Δυὸ πράγματα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ μοῦ προξένησαν κατάπληξη. Πρῶτο· ἐνῶ ἐκλέκτηκε ἀπὸ τὴ Γαληνότητά Σας λογιστής, γιὰ νὰ ἐπι-

li conti publici et per questo salariato con buon utile, egli ponendo a parte questo suo debito si fosse unito per pagamento con li inimici del Ragionato Abelicopulo, si fermasse nelle loro case et finalmente presentasse egli stesso scritte dettate da loro mordaci, et ingiuriose contra di lui concernenti per aponto l' istesse querelle che erano nel processo secreto. L' altra che havendo havuto dal Sr Cap^o Pisani et da me tutto quello ch' egli haveva saputo desiderare, come di farli haver tutti li libri publici nelle mani et anco quelli de Datiari et aministratori come apar da suoi proprij riceverli et da proclami fatti a sua istanza in tutti i luoghi, egli cio non ostante habbia mandato assai licentiosamente per dirla alla libera a pigliar doi lettere dal sr Augⁿ una indricciata al sr Cap^o et l' altra a me che ne eccitava all' essation di 400 m. ducati de debiti firmati da lui, di fraudi, di occultationi et di danni, havendone come diceva fatti liquidar in contraddittorio giudicio 100 m., la qual cosa essendo la falsità istessa perchè non ha mai voluto ne anco venir in giudicio, tutto che gli havessi assignato il Sr Dⁿ Spera Anorato fi-

θεωρήσει τοὺς δημόσιους λογαριασμούς, παίρνοντας γι αὐτὸ παχυλὸ μισθό, αὐτὸς παράβλεψε τὸ καθήκον του αὐτό, ἐξαγοράστηκε καὶ ἐνώθηκε μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λογιστῆ Ἀμπελικόπουλου, ἔμενε στὰ σπίτια τους καὶ στὸ τέλος ὑπόβαλε ἐναντίον του, αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὑβριστικὲς καὶ δηχτικὲς ἀναφορὲς, ὑπαγορευμένες ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἀναφέρονταν στὶς ἴδιες κατηγορίες, ποὺ περιλάμβανε ἡ μυστικὴ δικογραφία. Δεύτερο· ἐνῶ ἐπέτυχε ἀπὸ τὸν καπετάνιο κ. Πιζάνι καὶ ἐμένα ὅτι ἐπιθυμοῦσε, ὅπως π. χ. νὰ ᾔχει ὅλα τὰ δημόσια βιβλία στὰ χέρια του ὡς καὶ τὰ βιβλία τῶν ὑπαλλήλων τοῦ τελωνείου καὶ τῶν διαχειριστῶν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἀποδείξεις παραλαβῆς ποὺ ἔδωσε καὶ ἀπὸ τὶς ἐγκυκλίους ποὺ ἔγιναν κατ' ἀπαίτησή του, πρὸς ὅλες τὶς ἐπαρχίες, αὐτὸς, παρ' ὅλ' αὐτὰ, ἔστειλε ἀναιδέστατα, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἐλεύθερα, νὰ πάρει δυὸ ἐπιστολὲς ἀπὸ τὸν κ. Αὐγουστίνο(ι), τὴ μιὰ πρὸς τὸν κ. Καπετάνιο καὶ τὴν ἄλλη πρὸς ἐμένα, ζητώντας νὰ εἰσπραχτοῦν 400 χιλιάδες δουκάτα, ὑπογραμμένα ἀπὸ ἐκεῖνο, προερχόμενα ἀπὸ λαθρεμπόριο, ἀπὸ ἀποκρύψεις καὶ ἀπὸ πρόστιμα. Ἀπὸ τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶχεν ἐκκαθαρίσει σὲ δίκη κατ' ἀντιμωλία, ὅπως ἔλεγε, 100 χιλιάδες· τοῦτο εἶναι ψευδέστατο· γιὰτὶ οὔτε στὴ δίκη δὲν θέλησε ποτὲ νὰ παρουσιαστεῖ, παρ' ὅλο ποὺ τοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ νομικὸς σύμβου-

scal che lo diffendesse come haveria fatto gratis, in tutte le sue istanze. Giudicassimo pero che costui havesse incalmato un ramo di malignità nel tronco della sua pazzia.

38. ENTRATE DEL REGNO

Nelle camere tutte del Regno V. Sertà scuode ogn' anno di 110 m. in circa cavati da datij et altre gravezze. Questo publico danaro con quello della cassa del Generalato è stato sempre da me conservato più che se fosse stato mio proprio, ho voluto sempre spenderlo con man parca, in modo pero che non ho defraudato per soverchia parsimonia il servitio di V. Sertà ma ho sempre sovenuto le città et fortezze del Regno quanto ha bisognato, ne alcun publico Rapresentante ha havuto mai occasione per mancamento di danaro di dolersi di me. È vero che se ad alcuno le fosse venuto voglia di maneggiar molto più danaro del proprio bisogno, se ben supono che saria stato con buon fine non glielo haverci dato per la necessita di convenirlo compartir anco ad altri costituidi in maggior bisogno.

λος τοῦ δημόσιου ταμείου κ. Δη Σπέρα Ἀνοράτο πὼς θὰ τὸν ὑπερασπιζόταν δωρεά, ὅπως καὶ ἄλλοτε τὸν ὑπερασπίστηκε σ' ὅλες τὶς δίκες του. Καὶ ὅμως ἐνομίσαμε πὼς θὰ ἡσύχαζε ἕνας κλάδος τῆς κακοήθειας στὸν κορμὸ τῆς τρέλλας του.

38. ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀπ' ὅλα τὰ ταμεῖα τοῦ Βασιλείου ἡ Γαληνότητά Σας εἰσπράττει κάθε χρόνο 110 χιλιάδες περίπου, ἀπὸ δασμοὺς καὶ ἄλλους φόρους. Τὰ δημόσια αὐτὰ χρήματα μαζί μὲ τὰ χρήματα τοῦ ταμείου τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ, περιφρούρησα πάντοτε περισσότερο καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ δικὰ μου. Πάντοτε θέλησα νὰ τὰ ἐξοδεύω μὲ ἐγκράτεια, μὰ μὲ τρόπο πὺδὲν ζημίωσα, ἀπὸ ὑπερβολικὴ οἰκονομία, τὴν ὑπηρεσία τῆς Γαληνότητάς Σας. Ἀντίθετα πάντα βοήθησα οἰκονομικὰ τὶς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τοῦ Βασιλείου, ὅταν εἶχαν ἀνάγκη καὶ ποτὲ κανένας δημόσιος ἀντιπρόσωπος δὲν βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ παραπονεθεῖ ἐναντίον μου γιὰ ἔλλειψη χρημάτων. Εἶναι ἀλήθεια πὼς, καὶ ἂν ἤθελε κανένας ἀπ' αὐτοὺς νὰ δαπανήσει χρήματα περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειάζονται, δὲν θὰ τοῦ ἔδιδα καὶ ἂν ἀκόμη ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ δαπανώνταν ἦταν καλὸς, γιὰτὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ μοιραστοῦν καὶ σὲ ἄλλες ὑπηρεσίες, πὺδὲν εἶχαν μεγαλύτερες ἀνάγκες.

39. REALI HAVUTI A VENETIA

Mi partì Sermo Principe da questa Città a 3 di Settembre 1625 con soli 60 m. Reali, che più non puoti haverne, et qualche moneta di rame. Altri 8 m. ne hebbi alla Cefalonia et 4 m. al Zaute onde gionsi in Candia con soli 72 m. Reali. Volsi far li miei conti allhora per quanto tempo mi potevano bastar per fugir la necessita de cambij troyai che haveriano supplito per tutto il mese di Maggio 1626 in circa et di cio ne diedi anco riverente conto a V. Sertà la quale vedendo la mia buona volontà di astenermi da cambi me ne provide a quel tempo di altri 40 m. come anco li mandò imediate nella Camera di Corfù accio mi fussero subito inviati. Doi volte venero le Galee grosse in quelle parti ma una particolarmente da Corfù in Candia a condur li cavalli della bona memoria del gia sr Provr Foscari, non pero mi portorono questo danaro tutto che fusse in sole sette cassette. Il travaglio d' animo la molestia et il patimento grande che soffersi dovendo sostentar tutto un Regno così lontano senza da-

39. ΧΡΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ

Ἀναχώρησα, Γαληνότατε Ἡγεμόνα, ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ στὶς 3 τοῦ Σεπτεμβρίου 1625, μόνο μὲ 60 χιλιάδες ριάλια καὶ μερικὰ χάλκινα κέρματα, γιὰτὶ δὲν μπόρεσα νὰ πάρω παραπάνω. Ἀπὸ τὴν Κεφαλονιά πήρα ἄλλες 8 χιλιάδες καὶ ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο 4 χιλιάδες κι ἔτσι ἔφτασα στὸ Χάντακα μόνο μὲ 72 χιλιάδες ριάλια. Θέλησα νὰ κάμω τοὺς λογαριασμοὺς μου τότε γιὰ νὰ δῶ πόσον καιρὸ θὰ μὲ ἀρκοῦσαν γιὰ ν' ἀποφύγω τὸ δανεισμὸ καὶ βρῆκα πὼς θὰ ἀρκοῦσαν περίπου ὡς τὸ τέλος τοῦ Μᾶη 1626. Σχετικὰ ἔδωσα ἀναφορὰ στὴ Γαληνότητά Σας, ἡ ὁποία ἀντιλήφθηκε τὴν καλὴ μου πρόθεση νὰ ἀποφύγω τὰ δάνεια καὶ μ' ἐφοδίασε τότε μὲ ἄλλες 40 χιλιάδες, τὶς ὁποῖες ἔστειλε στὸ ταμεῖο τῆς Κέρκυρας, γιὰ νὰ μοῦ τὶς στείλουν ἀμέσως. Δυὸ φορὲς ἦλθαν στὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ βαρεῖες γαλέρες, — καὶ τὴ μιὰ μάλιστα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὸ Χάντακα, — γιὰ νὰ μεταφέρουν τὰ ἄλογα τοῦ μακαρίτη Προβλεπτῆ Φόσκαρι, μὰ δὲν μοῦ ἔφεραν τὰ χρήματα αὐτά, παρ' ὅλο πὺδὲν ἦσαν μόνο σὲ ἑπτὰ κιβώτια. Τὴν ψυχικὴ μου ὁδὸν, τὴ μεγάλη ἐνόχληση καὶ ταλαιπωρία πὺδὲν δοκίμασα, ὄντας ὑποχρεωμένος νὰ φροντίσω γιὰ τὶς ἀνάγκες δόκληρου τοῦ Βασιλείου, πὺδὲν βρίσκεται

naro non si può esprimer con parole, mi dolsi con sr Provr di Corfù. et col sr Provr dell' Armata del torto che veniva fatto non a me (m)a al publico servitio e portai anco cio per necessita alla notitia di V. Sertà la quale anco subito ordinò al sr Provr dell' Armata che me li facesse capitar et all'hora aponto da S. Sria hebbi in risposta delle mie lettere che hora che questo servitio era stato comandato a lui che sicuramente me li farà haver, da che conobbi il pontiglio che vi era in questo negotio. Io non biasimo alcuno di questi Signori ma dico ben che da qui innanzi sia necessario mentre si manda danari a Corfù per Candia di darne conto alli ssri Provri dell' Armata et cometterli con ducali particolari direti a s. srie l' esecution del ordine per non incontrar un' altra volta in simil inconveniente il qual potria esser di gran conseguenza.

40. MANCAMENTO DI GRANO

Questo estremo travaglio di non haver potuto haver il danaro deliberato fo anco notabilmente accresciuto per la sopragion-

τόσο μακρυνὰ χωρὶς χρήματα, δὲν μπορῶ νὰ τὴν ἐκφρασθῶ μὲ λόγια. Στενοχωρήθηκα μὲ τὸν κ. Προβλεπτή τῆς Κέρκυρας καὶ μὲ τὸν κ. Προβλεπτή τοῦ Στόλου γιὰ τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμαν ὄχι σὲ μένα μὰ στὴ δημόσια ὑπηρεσία, πρᾶγμα ποὺ ἀναγκάστηκα νὰ ἀναφέρω στὴ Γαληνότητά Σας, ἡ ὁποία διάταξε ἀμέσως τὸν Προβλεπτή τοῦ Στόλου νὰ φροντίσει γιὰ τὴ γρήγορη ἀποστολὴ των. Τότε ἀκριβῶς πῆρα ἀπὸ τὴν ἀφεντιά του ἀπάντηση στὰ ἔγγραφά μου πὼς ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ εἶχε ἀνατεθεῖ σ' ἐκεῖνο καὶ ἀσφαλῶς θὰ φρόντιζε γιὰ νὰ πάρω τὰ χρήματα. Ἀπ' αὐτὸ ἀντιλήφθηκα τὸ πείσμα ποὺ εἶχαν σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Ἐγὼ δὲν κατακρίνω κανένα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους, μὰ λέγω πὼς ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς εἶναι ἀνάγκη, ὅταν στέλνονται χρήματα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὸ Χάντακα νὰ δίδεται ἐντολὴ στοὺς Προβλεπτὲς τοῦ Στόλου μὲ δουκικὰ γράμματα ἀπευθυνόμενα σ' ἐκείνους, νὰ ἐκτελέσουν τὴ διαταγή, γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστοῦν ἄλλη μιὰ φορὰ παρόμοια ἄτοπα, ποὺ μποροῦν νὰ ἔχουν σοβαρὲς συνέπειες.

40. ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΤΑΡΙΟΥ

Ἡ μεγάλη αὐτὴ δυσκολία στὴν ὁποία βρέθηκα, γιὰτὶ δὲν μπόρεσα νὰ πάρω τὰ χρήματα ποὺ ἐγκρίθηκαν, μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο

ta del mancamento del grano, nato dall' estrema siccità, di che ne diedi anco raguaglio all' Eccze V. eccitandole riverentemente per la loro innata cauta et pieta al sovvegno delle calamità di quei poveri suditti. Fu anco benignamente deliberato di mandar in Candia 5 m. stara di miglio, il quale per la Iddio gratia gionse a salvamento, et con gusto universale di quelle genti. Mi solevo anco alquanto la Ducale di 5 Giugno 1626 per la qual mi dava licentia per li bisogni del Regno di valermi del danaro non investito che si trovava in esser nel deposito delli 30 m. cechini et anco di altri depositi che si trovassero questo mi sollevò grandte per essendo stati dieci mesi dopo a capitarmi li reali 40 m. haveria convenuto pigliar a cambio almeno 100 m. reali col dannò al publico di più di un terzo, mi valse di questa licentia pero con molta parsimonia et secondo che mi stringeva la sola necessità, che non fo pero così poca in tanti mesi che non mi andasse del predetto deposito Reali 7831 et di più cechini 6085 et $\frac{1}{3}$ posti a L. 12 e soldi 8 l' uno et di altri Cechi-

μὲ τὴν ἔλλειψη τῶν σιτηρῶν, ποὺ τὴν προκαλέσε ἡ ἐξαιρετικὴ ξηρασία. Σχετικὴ ἐκθεση ὑπόβαλα στὶς ἐξοχότητές σας, ζητώντας εὐλαβικὰ τὴν ἔμφυτη σ' αὐτές πρόνοια καὶ τὸ ἔλεος, γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ὑπάρχων ἀπὸ τὴ θεωμηνία. Μὲ εὐμένεια ἀποφασίστηκε τότε νὰ σταλοῦν στὸ Χάντακα 5 χιλιάδες μουζούρια κεχρί, πού, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ, ἔφτασε στὸν προορισμό του, γιὰ νὰ χαροποιήσει καὶ νὰ σώσει ὅλο τὸ λαό.

Μ' ἀνακούφισε ἐπίσης ἀρκετὰ τὸ ἔγγραφό σας τῆς 5 τοῦ Ἰουνίου 1626, γιὰτὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ χρησιμοποιήσω γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Βασιλείου, τὰ χρήματα ποὺ ἦταν διαθέσιμα καὶ βρίσκονταν στὸ ἀπόθεμα τῶν 30 χιλιάδων τσεκινιῶν, ὡς καὶ ἄλλα ἀποθέματα. Αὐτὸ μ' ἀνακούφισε πάραπολύ, γιὰτὶ πέρασαν δέκα μῆνες ὥσπου νὰ πάρω τὶς 40 χιλιάδες ριάλια· ἀλλοιῶς θὰ ἦμουν ἀναγκασμένος νὰ δανειστῶ τουλάχιστο 100 χιλιάδες ριάλια, πρᾶγμα ποὺ θὰ ζημίωνε τὸ δημόσιο περισσότερο ἀπὸ τὸ ἓνα τρίτο. Ἐκαμα ὁμως χρῆση τῆς ἄδειας αὐτῆς μὲ μεγάλη οἰκονομία καὶ μόνον ὅταν μοῦ τὸ ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη, πού, βέβαια, δὲν ἦταν καὶ τόσο μικρὴ τὸσους μῆνες, γιὰ νὰ ἀναγκασθῶ νὰ δαπανήσω ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀποθέματα 7831 ριάλια καὶ 6085 καὶ $\frac{1}{3}$ τσεκινία ἀκόμη πρὸς 12 λίρ. καὶ 8 σολδία τὸ καθένα. Ἐδαπάνησα ἔ-

ni 245 posti a L. 14 de quali cechini 6330 $\frac{1}{3}$ tutti spesi al corrente di L. 17 l' uno e stato datto credito dell' accrescimento del lazo a V. Sertà et al detto deposito di ducati 4500 in circa. Continuando anco la Conglza del ricapito del danaro era a Corfù convenni valermi medesimamente del deposito dell' armar per la suma di Reali 13 m. del deposito dell' armar et di altre lirazze lasciate dal sr Duca Ponte che erano in cassa di ssri Camerlenghi valutate nel spenderle a soldi 28 l' una per pareggiarle in qualche parte col Reale et di tutto feci poner l' accrescimento a beneficio del publico. Ne venendo ancora li 40 m. Reali da Corfù mi bisogno anco valermi di alcuni depositi de particolari pero col loro assenso li quali al gionger delli 40 m. Reali che fo come ho detto dieci mesi dopo furono anco reintegrati, ma sopraggiungendo nuova necessita di pagar li salariati et le militie, non essendo così tosto finita una paga che ne sopraggiungeva subito un' altra non fu possibile mai di reintegrar

πίσης ἄλλα 245 τσεκίνια πρὸς 14 λίρες. Ὀλόκληρο τὸ ποσὸ αὐτὸ τῶν 6330 καὶ $\frac{1}{3}$ τσεκινίων δαπανήθηκε στὴν τρέχουσα τιμὴ τῶν 17 λιρῶν τὸ καθένα καὶ δόθηκε ἀναβολὴ στὴν αὔξησι τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας τῆς Γαληνότητάς Σας καὶ στὴ χρησιμοποίησι τοῦ παραπάνω ἀποθέματος τῶν 4500 περίπου δουκάτων.

Συνεχίζοντας ἐπίσης τὴ συγκέντρωσι (conglomeranza?) τῶν χρημάτων ποὺ βρισκόνταν στὴν Κέρκυρα, θεώρησα σκόπιμο νὰ χρησιμοποιήσω ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τὸ ποσὸ τῶν 13 χιλιάδων ριαλίων ὡς καὶ ἄλλες λιράτσες ποὺ ἄφισε ὁ δούκας κ. Πόντε, ποὺ βρισκόταν στὸ χρηματοκιβώτιο τῶν κ. Καμερλέγκων (ταμιῶν) ποὺ ὑπολογίστηκαν, ὅταν δαπανήθηκαν, πρὸς 28 σολδία τὸ ἓνα, γιὰ νὰ ἐξισωθοῦν λίγο μὲ τὸ ριάλι. Ἡ διαφορὰ ποὺ ἐπρόκυψε διατάξα νὰ κατατεθεῖ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου.

Ἐπειδὴ ὅμως καθυστεροῦσαν ἀκόμη νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα τὰ 40 χιλιάδες ριάλια, ἀναγκάστηκα νὰ χρησιμοποιήσω ἀκόμη μερικὰ ἀποθέματα ἰδιωτῶν, μὲ τὴ συγκατάθεσίν των, ἐννοεῖται. Τὰ χρήματα αὐτὰ ἐπεστράφηκαν, μόλις ἔφτασαν τὰ 40 χιλιάδες ριάλια, δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ δέκα μῆνες, ὅπως εἶπα. Μὰ ξαναπαρουσιάστηκε καινούρια ἀνάγκη, νὰ πληρώσω τοὺς μισθωτοὺς καὶ τοὺς στρατιῶνες ὥσπου νὰ τελειώσει ἡ μιὰ πληρωμὴ ἐρχόταν ἡ ἄλλη, καὶ δὲν μπόρεσα ποτὲ νὰ ἐ-

alcun deposito come credeva di poter fare. Conoscendo in questo tempo V. Sertà la necessità mia mi scrisse di haver ordinato alla Cefalonia che non dando quel sr Provr danaro ad alcuno tutto fosse riservato per Candia ma fo così poco che non passo 7 m. Reali portatimi dal sr Capo Pisani mi aiutai pero quanto puoti col far far delle esecutioni contra debitori come anco fui agiutato grandemente dal predetto sr Cap^o il quale in questo mio urgente bisogno si affaticò grandemente nel essiger li debiti vecchi di megli et altri. Non potendo alla fine della mia carica investir tutti li danari mandatimi dall' officio delle biave et tardando il sr General Molin che era al Zante a lasciarsi veder col danaro fui in bisogno di valermi anco di buona parte di questi, se ben voglio creder che il sudetto sr General li haveva rimessi havendo portato nel Regno ducento et cinque mille Reali.

41. CAMBI

Supp^o riverente la Sertà V. ordinar che questo deposito di

ἐπιστρέψω κανένα ἀπὸ τὰ ἀποθέματα αὐτά, ὅπως πίστευα πὼς θὰ μπορούσα νὰ κάμω.

Ξέροντας τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Γαληνότητά Σας τὴν ἀνάγκη ποὺ βρισκόμουνα μοῦ ἔγραψε πὼς εἶχε διατάξει στὴν Κεφαλλονιά νὰ μὴ διαθέσει ὁ ἐκεῖ Προβλεπτής χρήματα σὲ κανένα, παρὰ νὰ κρατηθοῦν ὅλα γιὰ τὴν Κρήτη. Τὰ χρήματα αὐτά, ποὺ μοῦ τὰ ἔφερε ὁ καπετάνιος κ. Πιζάνι, ἦταν τόσο λίγα, ποὺ δὲν περνοῦσαν τὶς 7 χιλιάδες ριάλια. Ἐνισχύθηκα ὅμως ὅσο ἦταν δυνατό, καὶ ἀπὸ ἐκτελέσεις ποὺ ἔκαμα σὲ ὀφειλέτες. Μ' ἐβοήθησε ἐπίσης πολὺ ὁ παραπάνω κ. Καπετάνιος, ποὺ, βλέποντας τὴν ἐπείγουσα ἀνάγκη ποὺ εἶχα, κοπίασε πολὺ γιὰ νὰ εἰσπραχτοῦν παλαιὰ χρεὴ ἀπὸ κεχοὶ καὶ ἄλλα. Ἐπειδὴ δὲν μπόρεσα στὸ τέλος τῆς θητείας μου νὰ ἐπενδύσω σὲ εἶδος ὅλα τὰ χρήματα ποὺ μοῦ ἔστειλε τὸ Γραφεῖο τῶν σιτηρῶν καὶ ἐπειδὴ καθυστεροῦσε νὰ ἔλθει μὲ τὰ χρήματα ὁ στρατηγὸς κ. Μολίν, ποὺ βρισκόταν στὴ Ζάκυνθο, ἀναγκάστηκα νὰ χρησιμοποιήσω ἐπίσης μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ χρήματα αὐτά, παρ' ὅλο ποὺ θέλω νὰ πιστεύω πὼς ὁ στρατηγὸς αὐτὸς τὰ εἶχε ἀποστείλει, φέρνοντας στὸ Βασίλειο 205 χιλιάδες ριάλια.

41. ΔΑΝΕΙΑ

Εὐλαβικὰ παρακαλῶ τὴ Γαληνότητά Σας νὰ διατάξει νὰ ξανακατα-

formenti in particolar tanto necessario per gli accidenti che possono occorer sij reintegrato o con ordinar che dalla Cefalonia sij inviato altrettanto danaro che potrà esser col accrescimento 23 m. Reali in circa o di quella maniera che più li aggradira perche se non mi havesse servito di questi depositi haveria bisognato darle un interesse di 50 m. Reali di cambi li quali per la Iddio gratia si sono sparagnati, et confesso ingenuamente che oltre l' eccitamento gagliardo di V. Sertà ricevuto da me per comandamento espresso di non tuor danaro a cambio come in ducali 13 novembre 1625 et in altre di 10 april, 15 Maggio et 30 ottobre del 1627 et finalmente in quelle di 11 Marzo 1628, oltre tutti questi ordini, quando io era in necessita di provedermi, considerando la poca carità di chi dava a cambio che con 100 ne guadagnava più di un terzo et con diligentia rimettendoli il medo anno un altro terzo che era 70 per cento senza risego et senza fatica con una semplice polezza o lettera d' avviso, veramente io haverei disfatto quei pochi arzenti ch' io haveva per darli a V.

τεθοῦν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό, τὰ ἀποθεματικὰ αὐτὰ κεφάλαια ποὺ προορίζονταν γιὰ τὴν ἀγορὰ σταριοῦ, τόσο ἀναγκαῖα σὲ περίπτωση ἀπρόοπτων γεγονότων ποὺμποροῦν νὰ συμβοῦν ἢ νὰ δοθεῖ διαταγὴ νὰ σταλοῦν ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά ἄλλα τόσα χρήματα, ποὺμπορεῖ νὰ εἶναι μὲ τὴν αὔξηση 23 χιλιάδες περίπου ριάλια ἢ νὰ ἐξευρεθοῦν μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο ποὺ θὰ θεωρηθεῖ σὰν καλύτερος. Γιατὶ, ἂν δὲν ἔκανα χρῆση τῶν ἀποθεματικῶν αὐτῶν θὰ ἀναγκαζόμουν νὰ δώσω τότε 50 χιλιάδες ριάλια, ποὺ τὰ κερδίσαμε δόξα νὰ ᾔχει ὁ Θεός. Καὶ ὁμολογῶ εἰλικρινὰ πὺς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίμονη σύσταση τῆς Γαληνότητάς Σας, ποὺ τὴν πῆρα σὰν διαταγὴ ρητὴ, νὰ μὴν πύρω χρήματα δανεικὰ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (ducali) τῆς 13 τοῦ Νοέμβρη 1626, τῆς 10 τοῦ Ἀπρίλη, 15 τοῦ Μάη καὶ 30 τοῦ Ὀκτώβρη 1627 καὶ τέλος τῆς 11 τοῦ Μάρτη 1628. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅλες τὶς διαταγὰς αὐτὲς, ὅταν βρισκόμουν στὴν ἀνάγκη νὰ προμηθευτῶ χρήματα, ἔχοντας ὑπόψη μου τὰ ἐλάχιστα φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα τῶν δανειστῶν, ποὺ ἀπὸ τὰ 100 κερδίζουν περισσότερα ἀπὸ τὸ ἓνα τρίτο, καὶ ὅταν φροντίσουν τὰ ξαναδανεῖζουν μέσα στὸν ἴδιο χρόνο καὶ παίρνουν ἄλλο ἓνα τρίτο ποὺ γίνονται 70 %, χωρὶς κίνδυνο καὶ χωρὶς κόπο παραμόνο μὲ μιὰ ἀπλὴ ἀπόδειξη ἢ μιὰ ἐπιστολή, προτιμοῦσα νὰ ξοδέψω τὰ λίγα ἐκεῖνα χρήματα ποὺ εἶχα γιὰ νὰ δώσω στὴ Γαληνότητά Σας

Sertà più tosto che lasciar continuar questo abuso, il quale saria levato se l' Eccze Vostre si determinassero di regular il Real al corrente dei luoghi vicini a quel Regno perche non saria più di 8 per cento in circa cosa ragionevole et che accomoderia molti che hanno bisogno di far capitar il danaro da qua, et V. Sertà non staria in incomodo di farne la provisione, et di farlo capitar nel Regno con pericolo che per varij accidenti tardi tanto nel viaggio che non possi gionger se non fuor di tempo.

42. DEBITI VECCHI

Debiti vecchi che si vedono riposti nelli libri di quelle camere ve ne sono per ducati 480 m. Ma di questi per la summa di 312 m. sono stati portati a Venezia nelli libri presentati dalli tre ultimi ssri Capitani di Candia, che quando fossero reali et si potessero scuoder non si potria farlo in Candia perche sono tutti di capi da Mar et di sopracomiti, et capi di Militie che non si trovano più nel Regno, a quali dandole credito delle loro paghe et de suoi stipendi potria forse esser che non occorresse

παρὰ νὰ ἀφίσω νὰ συνεχιστεῖ ἡ κατάχρηση αὐτή, ποὺ θὰ ἔπαινε ἂν οἱ ἐξοχότητές σας ἀποφάσιζαν νὰ κανονίσουν τὴν τιμὴ τοῦ ριαλιοῦ μὲ τὴν τρέχουσα τιμὴ ποὺ ἔχει στὶς χώρες ποὺ πλησιάζουν στὸ Βασίλειο. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ τόκος δὲν θὰ ἦταν μεγαλύτερος ἀπὸ 8 % περίπου, ποὺ εἶναι λογικός· καὶ ἔτσι θὰ διευκολυνόταν πολλοί, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη νὰ στέλνουν χρήματα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἡ Γαληνότητά Σας δὲν θὰ δυσκολευόταν νὰ κάνει τὶς προμήθειές της καὶ νὰ τὶς στέλνει στὸ Βασίλειο μὲ κίνδυνο καὶ καθυστέρηση στὸ ταξίδι γιὰ διάφορους λόγους, ποὺ δὲνμποροῦν νὰ φτάσουν ποτὲ ἐγκαίρως.

42. ΠΑΛΑΙΑ ΧΡΕΗ

Παλαιὰ χρῆη ποὺ ἀναφέρονται στὰ βιβλία τῶν ταμείων ἐκείνων, ἀνέρχονται σὲ 480 χιλιάδες δουκάτα. Μὰ ἀπ' αὐτὰ 312 χιλιάδες μεταφέρθηκαν στὴ Βενετία, στὰ βιβλία ποὺ παρουσιάστηκαν ἀπὸ τοὺς τρεῖς τελευταίους καπετάνιους τοῦ Χάντακα. Ἄν ἦταν ριάλια καὶμποροῦσαν νὰ ἐξοφληθοῦν, τοῦτο δὲνμποροῦσε νὰ γίνεῖ στὸ Χάντακα, γιατί εἶναι ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ, σοπράκομιτοι καὶ ἀξιωματικοὶ τῆς μιλιτίας καὶ δὲν βρίσκονται πιά στὸ Βασίλειο, ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους θὰμποροῦσε νὰ δώσει κανένας μὲ πίστωση τὰ ποσὰ ποὺ παίρνουν γιὰ νὰ πληρώνουν τοὺς στρατιῶτες καὶ γιὰ τὸ μισθό τους, κίγοντας μιὰ

far altro che aggiustar la scrittura, il che mi scrisse V. Sertà di dover fare in ducali di 4 Aprile 1626 et di haver dato questo ordine a i ssri Revisori et regoladori della scrittura, ma sin hora non so che sia stato operato altro, saria ottimo servitio far terminar questo negotio et far far questa revisione perche si va essagerando di questi debiti in modo che par che tutto questo danaro sia stato rubbato al publico et saria anco con sollevation della reputation di molti che hanno servito degnamente et di ssr Capni et Provri Genli passati contra de quali che si drizzino tutti i colpi, perche con questa revisione diligentissima agiustate le cose non haveria più occasione un Mussuro o altro simile pretendere di haver lui trovato questi debiti che se all' incontro si trovasse anco alcuno che posposto l' amor di Dio et l' amor della sua patria havesse intaccato le Camere del Regno che potria esserche ve ne fossi alcuno si potria far quello che con vien al debito di Giustitia senza alcun minimo rispetto. Nel rimanente della summa di debitori ve ne sono 17590 di inesigibili parte per morte dell' istessi debitori senza beni et

έγγραφη στά βιβλία, όπως μου έγραψε ή Γαληνότητά Σας στις 4 του 'Απρίλη 1626 και όπως είχε διατάξει τους κ. κ. έλεγκτες και επιθεωρητές των λογιστικών βιβλίων, οι οποίοι δεν ξέρω τι να απόκαμαν. Καλό θ' ήταν να τελειώσει αυτή ή υπόθεση και να δοθεί διαταγή να γίνει ή αναθεώρηση αυτή, γιατί σιγά-σιγά μεγαλώνουν τα χρέη αυτά σε σημείο που όλ' αυτά τα χρήματα θα τα κλέψουν από το δημόσιο. Έτσι θα αποκαθιστόταν και ή υπόληψη πολλών που υπηρέτησαν τίμια και των κ. κ. καπετάνιων και των προηγούμενων Γενικών Προβλεπτών, στους οποίους αποδίδονται όλες οι ευθύνες. Γιατί, με τη λεπτομερή αυτή αναθεώρηση, θα διορθωνόταν τα πράγματα και δεν θα εύρησκε πια ευχαιρία ένας Μουσούρος ή άλλος όμοιός του να ισχυρίζεται πως αυτός βρήκε όλ' αυτά τα χρέη που αν αντίθετα βρισκόταν κανένας που ν' άφίσει κατά μέρος την άγάπη προς το Θεό και προς την πατρίδα του, θα είχε ρημάξει τα ταμεία του Βασιλείου· πράγμα που θα μπορούσε να γίνει, μά τότε ή δικαιοσύνη θα έκανε εκείνο που έχει υποχρέωση να κάνει χωρίς τον παραμικρό δισταγμό. Από το ύπολοιπόμένο ποσό των όφειλών 17590 δεν μπορούν να εισπραχτούν, άλλα γιατί πέθαναν οι ίδιοι οι όφειλέτες χωρίς ν' άφίσουν περιουσία

parte per la fuga delli medesimi passati nel paese Turchesco.

43. ESATION

Nel resto se ben l' essation riesce difficile assai per la povertà di debitori et perche anco li beni delli istessi tolti in tenuta si dura fatica a venderli per non vi esser danari tra particolari, tuttavia sollecitata vivamente da me et con più ordini et con l' entrate di beni portate a diffalco de debiti, et con diligenti distinte del sr Capn Pisani si ha scosso nel mio tempo 62 m. ducati et più, che non è stato pero esatione per la quale gioveva anco grandemente la deliberation ultimamente fatta dall' Eccze Vostre di metter in signoria li beni tolti in tenuta perche li compratori assicurati dalla publica autorità si ecciterano maggiormente ad investir il loro danaro come succiede aponto all' officio delli ssri Govri dell' intrade.

Alcuni datij principali et più importanti difficilmente si possono affittare per la incertezza della venuta di Vasselli di ponente de quali se ne vedevano ogni anno molti con grande ac-

και άλλα γιατί έφυγαν οι όφειλέτες και πέρασαν σε χώρες τούρκικες.

43. ΕΙΣΠΡΑΞΗ

Στο τέλος, αν και ή είσπραξη είναι αρκετά δύσκολη, γιατί από το ένα μέρος είναι φτωχοί οι όφειλέτες και από τ' άλλο είναι δύσκολο να πουληθούν οι περιουσίες των που κατασχέθηκαν, γιατί δεν έχουν χρήματα οι ιδιώτες, εγώ κατάβαλα κάθε δυνατή προσπάθεια για αυτό και, με πολλές διαταγές, με τα είσοδήματα των (κατασχεμένων) περιουσιών, που υπολογίστηκαν για να μειωθούν τα χρέη και με τις εξαιρετικές προσπάθειες του καπετάνιου κ. Πιζάνι εξοφλήθηκαν, στην περίοδο της θητείας μου, περισσότερα από 62 χιλιάδες δουκάτα. Στην είσπραξη αυτή βοήθησε πάραπολύ και ή απόφαση που εκδόθηκε τελευταία από τις εξοχότητές σας, να περιέλθουν στο κράτος οι περιουσίες που κατασχέθηκαν, γιατί οι άγοραστές, όταν εξασφαλίσουν από την κρατική εξουσία, θα παρακινήθούν πολύ να επεδώσουν τα χρήματά των (αγοράζοντας αυτές τις περιουσίες) άκριβώς όπως συμβαίνει στην υπηρεσία των κ. κ. Διοικητών των προσόδων.

Μερικοί από τους κυριότερους και τους πιο σπουδαίους δασμούς δύσκολα μπορούν να ένοικιαστούν, γιατί υπάρχει άβεβαιότητα σχετικά με την άφιξη πλοίων από τη δύση, από τα όποια έρχόταν κάθε χρό-

crescimento delli medesimi datij cosi per li Moschati, vini et uve secche che cavavano in gran copia come per quelle merci che portavano di pesci saladi, caviari, caresee et altre robbe assai, et se ne viene pur qualch' uno questo vende prima le sue merci a Livorno ricevendo reali a L. 6 l' uno et viene poi in Candia a spenderli a L. 9 a 10 facendosi che mercato li piace per esser solo et li suditti necessitati di vender.

Raccordai riverentemente esser bene di moderar questa moneta di Reale cosi per esser cosa insolita in quel Regno che una moneta et anco forestiera vagli tanto, come anco per aggiustarsi al valsente universal et per infinite altre ragioni a beneficio di datij, delle camere et del comercio come nelle mie lettere di n. 266 ove parlai diffusamente sopra questo negotio, pero credo non sia bene scordarselo per terminarne quando parera a V. Sertà alcuna cosa a servitio di quel Regno ove sottoprestando di valsente del Reale tutte le cose si vendono in eccesso.

νο πολλά καὶ αὐξανόταν πολὺ αὐτοὶ οἱ φόροι, τόσο ἀπὸ τὰ μοσχάτα, τὰ κρασιά καὶ τὶς σταφίδες ποὺ ἔπαιρναν σὲ μεγάλες ποσότητες, ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ ἐμπορεύματα ἐκεῖνα ποὺ ἔφερναν, παστὰ ψάρια, χαβιάρι, caresee καὶ ἄλλα. Καὶ ἂν ἔρχεται κανένα πουλᾶ πρώτα τὰ ἐμπορεύματά του στὸ Λιβόρνο, παίρνοντας ριάλια πρὸς 6 λίρες τὸ ἓνα, καὶ ἔπειτα καταπλέει στὸ Χάντακα καὶ τὰ δαπανᾷ πρὸς 9 καὶ 10 λίρες τὸ καθένα, ἀγοράζοντας τὸ ἐμπόρευμα ποὺ τοῦ ἀρέσει, γιατί δὲν ὑπάρχει ἄλλο (πλοῖο γιὰ ν' ἀγοράζει ἐμπορεύματα) καὶ οἱ ὑπήκοοι ἔχουν ἀνάγκη νὰ πουλήσουν.

Εὐλαβικὰ ἀναφέρω πὼς πρέπει νὰ μετριάσῃ ἡ τιμὴ τοῦ νομίσματος αὐτοῦ, τοῦ ριαλιοῦ, τόσο γιατί εἶναι ἀσυνήθιστο πρᾶγμα νὰ τιμᾶται τόσο σ' αὐτὸ τὸ Βασίλειο ἓνα νόμισμα καὶ μάλιστα ξένο, ὅσο καὶ γιατί πρέπει νὰ προσαρμοστῇ στὴν παγκόσμια τιμὴ καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, πρὸς ὄφελος τῶν δασμῶν, τῶν δημόσιων ταμείων καὶ τοῦ ἐμπορίου, ὅπως λεπτομερῶς ἀνάφερα πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμὸ 266 ἐκθεσὴ μου. Πιστεύω πὼς δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονήσει ἡ Γαληνότητά Σας, περιορίζοντάς το, ὅταν νομίζει πὼς θὰ ἐξυπηρετήσει τὸ Βασίλειο ἐκεῖνο, ὅπου, ὑποτιμώντας τὴν τιμὴ τοῦ ριαλιοῦ, θὰ πουλοῦνται ὅλα τὰ πράγματα σὲ ὑψηλότερες τιμές.

44. QUATRINI VECCHI

Mandai con le Galeazze del Sr Capo Thiepolo et il Sigr Govr Zulian in due volte a V. Sertà alquante cassette di quattrini vecchi per la summa di 81548 L. 2 s. 8. Volsi aprirne alcune dubitando che l' umidità de i luoghi ove erano stati per esser terrene le havessero danneggiati, ma li trovai in buon esser, suppono che tutti questi siano gionti e portati in ceccha se ben da quei signori non ne ho havuto mai alcuna notitia.

45. BEI D' ANDRO

Diversi accidenti travagliosi sono succeduti nel tempo del mio Generalato la notitia de quali e ben che si habbia perche possa servir nell' avvenir d' essemplio. Grandemente nel principio del Generalato mi comosse l' attacco impunito delle nostre galee mandate da me a Cerigo con quelle del Bei d' Andro alla bocca del porto della medesima Isola credendola che fosse di qualche corsaro, error pero che non così loto fo comesso che fo conosciuto; et in quanto all' hora si poteva rimediario, perche accortisi

44. ΠΑΛΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Μὲ τὶς γαλέρες τοῦ καπετάνιου κ. Τιέπολο καὶ τοῦ διοικητῆ κ. Τζουλιὰν ἔστειλα, δυὸ φορές, πρὸς τὴ Γαληνότητά Σας ἀρκετὰ κιβώτια παλαιὰ νομίσματα, συνολικὰ 81548 λίρες 2 σολδία 8. Θέλησα ν' ἀνοίξω μερικὰ ἀπὸ τὰ κιβώτια αὐτά, γιατί φοβόμουνα πὼς ἡ ὑγρασία τῶν τόπων ποὺ βρισκόταν, ἐπειδὴ ἦταν ἰσόγειοι, θὰ τὰ εἶχαν βλάψει, μὰ τὰ βρῆκα σὲ καλὴ κατάσταση. Ὑποθέτω πὼς ὅλ' αὐτὰ θὰ ἔφθασαν καὶ θὰ δόθηκαν στὸ νομισματοκοπεῖο, ἂν καὶ δὲν πῆρα καμιά σχετικὴ πληροφορία ἀπὸ τοὺς κυρίους ἐκείνους.

45. ΜΠΕΗΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Διάφορα δυσάρεστα γεγονότα διαδεχόταν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὑπηρεσίας μου, ποὺ καλὸν εἶναι νὰ τὰ ἀναφέρω, γιατί μπορεῖ νὰ χρησιμεύσουν στὸ μέλλον γιὰ παραδείγμα. Στὴν ἀρχὴ τῆς ὑπηρεσίας μου μὲ τάραξε πολὺ ἡ προσβολὴ—ποὺ δὲν τιμωρήθηκε—τῶν γαλερῶν τοῦ Μπέη τῆς Ἀντροῦ ἀπὸ τὶς γαλέρες ποὺ εἶχα στείλει στὰ Κύθηρα, στὸ στόμιο τοῦ λιμανιοῦ τοῦ ἴδιου νησιοῦ, νομίζοντας πὼς ἦταν κουρσάρικες. Λάθος ὅμως ποὺ μόλις ἔγινε ἀναγνωρίστηκε καί, ὅσο ἦταν δυνατό τότε, ἐπανορθώθηκε, γιατί οἱ δικοὶ μας μόλις ἀντι-

li nostri che non era tale et che portava l'anò, fermati salvorono la vita al medesimo Bei che s' era ritirato in Pozzuolo con alcuni turchi et li misero tutte le robbe che si trovavano sopra la sua galea sino li medesimi schiavi Christiani, da quali havevano Turchi ricevuto più danno che da nostri. Nel ritorno poi delle galee in Candia fo condotto anco il scrivano della medesima galea Turcha per ricever altre poche cose ch' egli diceva mancarle, che col far far fuori robba alla Standia a tutte le galee et con un' accuratissima revisione fatta all' hora dal sr Cap^{mo} della guardia fo ritrovato il tutto et consignato sino ad un coltello del Bei al medesimo scrivano et con molta sua sodisfattione essendo anco nel tempo che fo in Candia stato raccolto nella mia casa con una puttina turca un poco ferita in testa che fo anco medicata et ritrovata sana, et vestita da nuovo al istesso scrivano che così restò accomodato questo fastidioso negotio in Candia come il Sigr Bailo anco di la con la sua prudentia et valor haveva fatto l' istesso a Costantinopoli.

Ma occorre poi nel far condur esso scrivano et la putina da

λήφτηκαν πὼς ἡ γαλέρα δὲν ἦταν τέτια (κουρσάρικη) καὶ εἶχε φανό, σταμάτησαν καὶ ἔσωσαν τὴ ζωὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Μπέη, ποὺ εἶχε τραβηγεῖ στὸ κάτω μέρος τοῦ καραβιοῦ μὲ μερικοὺς τούρκους καὶ τοῦ ἄφισαν ὅλα τὰ πράγματα ποὺ βρισκόταν πάνω στὴ γαλέρα του, ἀκόμη καὶ τοὺς χριστιανοὺς σκλάβους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ τοῦρκοι ἔπαθαν πὶο πολλὰς ζημιὰς παρὰ ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Στὴν ἐπιστροφὴ ἔπειτα τῶν γαλερῶν ὁδηγήθηκε στὸ Χάντακα καὶ ὁ γραμματικὸς τῆς ἴδιας τούρκικης γαλέρας, γιὰ νὰ πάρει μερικὰ ἄλλα πράγματα ποὺ τοῦ ἔλλειπαν, ὅπως ἔλεγε. Στὴ Ντία ἔβγαλαν τὰ πράγματα σ' ὅλες τὶς γαλέρες καὶ μὲ μιὰ προσεκτικὴ ἔρευνα, ποὺ ἔγινε τότε ἀπὸ τὸν κ. καπετάνιο τῆς μοίρας, βρέθηκαν ὅλα, ἀκόμη καὶ ἓνα μαχαῖρι τοῦ Μπέη, καὶ τὰ παράδωκαν στὸν ἴδιο γραμματικὸ, ποὺ ἔμεινε πολὺ εὐχαριστημένος. Ὁ γραμματικὸς αὐτός, τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν στὸ Χάντακα, ἔγινε δεκτὸς στὸ σπίτι μου μὲ μιὰ κοπέλλα τουρκάλα, λίγο τραυματισμένη στὸ κεφάλι, ποὺ νοσηλεύτηκε, ἔγινε καλά, τῆς δόθηκαν καινούρια ροῦχα καὶ παραδόθηκε στὸν ἴδιο γραμματικὸ. Ἔτσι τακτοποιήθηκε στὸ Χάντακα ἡ δυσάρεστη αὐτὴ ὑπόθεση. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ στὴν Κωσταντινούπολη καὶ ὁ κ. Βαῖλος μὲ τὴ σύνεσή του καὶ τὴν ἱκανότητά του.

Μὰ ὅταν ὁ γραμματικὸς αὐτὸς μὲ τὴν κοπέλλα μεταφερόταν ἀπὸ

Cerigo a Malvasia nuovo et inaspettato accidente perche nel viaggio in contrattosi nelle galee di Malta resto preso. Ma accortosi il Sr Provr di Cerigo Canal diligentissimo quanto si possa dir nel servitio di V. Sertà per certi inditij havuti che queste galee della religione erano state avisate della passata del scrivano da alcuni d' una saettia francesche era in quel porto, col suo aresto fece di maniera che subito si ricupero esso scrivano et tutte le cose sue facendosi per il giorno seguente condur il medesimo scrivano, putina, et robbe sino al suo proprio paese a salvamento, di che s' ebbe poi lettere cortesissime dal medesimo Bei nelle quali esprimeva con molto affetto la pienissima sodisfattione havuta dal Sigr Cap^{mo} della guardia et da me in tutte le cose che haveva desiderato, offerendo formenti et altro.

46. MANCAMENTO DI GRANO

Un altro accidente molestissimo et che non si può esplicar con parole occorre l' anno 1626 primo della mia carica che fo l' estrema siccità successa per il mancamento della pioggia et del-

τὰ Κύθηρα στὴ Μονεμβασία εἶχαν καινούρια περιπέτεια, ποὺ δὲν τὴν περίμεναν: στὸ ταξίδι συναντήθηκαν μὲ τὶς γαλέρες τῆς Μάλτας καὶ αἰχμαλωτίστηκαν. Μὰ ὁ Προβλεπτὴς τῶν Κυθέρων κ. Κανάλ, δραστήριος στὴν ὑπηρεσία τῆς Γαληνότητάς Σας ὅσο μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, κατάλαβε ἀπὸ μερικὰ σημάδια πὼς οἱ θρησκευτικὲς αὐτὲς γαλέρες (τοῦ Πάπα) εἶχαν εἰδοποιηθεῖ γιὰ τὸ πέρασμα τοῦ γραμματικοῦ ἀπὸ μερικοὺς μιᾶς γαλλικῆς σαΐτας, ποὺ βρίσκονταν σ' ἐκεῖνο τὸ λιμάνι. Μὲ τὴ σύλληψή της κατόρθωσε νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀμέσως ὁ γραμματικὸς αὐτὸς καὶ ὅλα τὰ πράγματά του. Τὴν ἐπαύριο ἔδωκε διαταγὴ νὰ μεταφέρουν τὸν ἴδιο γραμματικὸ, τὴν κοπέλλα καὶ τὰ πράγματα στὸ δικό τους τόπο γιὰ νὰ σωθοῦν. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ πήραμε ἔπειτα κολακευτικὰ γράμματα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Μπέη, ὅπου ἐδήλωνε μὲ πολλὴ ἀγάπη τὴ μεγάλη ἱκανοποίησή ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸν κ. καπετάνιο τῆς μοίρας καὶ ἀπὸ μένα σὲ ὅλα τὰ ζητήματα, προσφέροντας σιτάρι καὶ ἄλλα πράγματα.

46. ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΤΑΡΙΟΥ

Ἐνα ἄλλο δυσάρεστο γεγονός, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἐκφράσει κανένας μὲ λόγια, ἔγινε τὸ 1626, πρῶτο χρόνο τῆς θητείας μου. Αὐτὸ ἦταν ἡ ἐξαιρετικὴ ξηρασία ποὺ ὀφειλόταν στὴν ἔλλειψη βροχῶν

la frequentia di venti Australi, che abbruccio tutta la campagna.

47. PROVISIONI

Procurai pero senza perdermi d' animo di far diverse provisioni; Diedi, ricercato, mandati a molti dell' Apicorno et ad altri del Regno che conducendo formento come promettevano di dover fare non potessero esser astretti a condurlo più in un luogo che nell' altro del Regno, ne necessitati quanto al precio di venderlo contra sua voglia ma fossero in piena liberta come apon-to mi domandavano.

Levai anco imediate tutte le mangiarie introdotte sotto specie di regalie nei porti del Regno per l' abuso delle quali si veniva a pigliar ad una Saicha che veniva con 200 stara di formento venetiani dieci et dodeci Reali che era si può dir tutto il loro guadagno. Onde con l' agiuto prima del Sr Dio et poi con l' aggiunta delle provisioni et buon trattamento fatto a Calamani, Patinoti et altri suditti Turcheschi venne tanta copia di formento in diverse volte nel Regno nel corso d' un anno,

καὶ στοὺς συχνοὺς νότιους ἀνέμους, ποὺ κατάκαψαν ὅλη τὴν ἐξοχή.

47. ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ

Παρ' ὅλ' αὐτά, χωρὶς νὰ χάσω τὴν ψυχραιμία μου, ποσπάθησα νὰ κάμω διάφορες προμήθειες. Ἔδωκα τὶς ἀπαιτούμενες διαταγὲς σὲ πολλοὺς ἀπὸ τὸν Ἀποκόρωνα καὶ σὲ ἄλλους τοῦ Βασιλείου ποὺ μεταφέραν σιτάρι ἢ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταφέρουν. Σύμφωνα μὲ τὶς διαταγὲς αὐτὲς δὲν ἦταν πιά ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ μεταφέρουν στὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τόπο τοῦ Βασιλείου, οὔτε ἦταν ἀναγκασμένοι, σχετικὰ μὲ τὴν τιμὴ, νὰ τὸ πουλήσουν χωρὶς τὴ θέλησή των, παρ' ἂφίνονταν ἀπόλυτα ἐλεύθεροι, ὅπως μοῦ ζήτησαν.

Ἐμάζεψα ἐπίσης ἀμέσως ὅλα τὰ τρόφιμα ποὺ εἰσάγονται σὰν δῶρα ἀπὸ τὰ λιμάνια τοῦ Βασιλείου ποὺ τὰ καταχρώνταν, ὅπως συνέβαινε νὰ τὰ παίρνουν ἀπὸ μιὰ σάϊκα, (εἶδος πλοίου) ποὺ ἐρχόταν μὲ 200 βενετσάνικα στάρα (μέτρο σιτηρῶν) σιτάρι πρὸς δέκα καὶ δώδεκα ριάλια, ποὺ ἦταν, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, ὅλο τὸ κέρδος των. Ἔτσι, πρῶτα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα μὲ τὴν προσθήκη τῶν προμηθειῶν καὶ μὲ τὴν καλὴ μεταχείριση ποὺ ἐγίνε στοὺς Κακλαμά-νους, τοὺς Πάτμιους καὶ ἄλλους τούρκους ὑπηκόους, ἤλθαν στὸ Βασί-λειο, πολλὲς φορὲς μέσα στὸ χρόνο, τόσο ἄφθονα στάρια, ποὺ, ἂν ὑ-

computando anco alti grani che la summa aggonse alle 800 m. misure di grano che vengono ad esser 200 m. stara Venetiani. Soccorso che se non fusse venuto al sicuro conveniva morir di fame un terzo delle genti del Regno, ovvero fuggirsene nel paese Turchesco et quello che e memorabile e che questo formento non arivò mai al pretio di doi reali lo staro venetiano ma a soli perperi X alla misura che viene ad esser al corso della nostra moneda poco più d' un real e mezzo.

48. COLTIVATION

Per fugir il bisogno ordinario nel Regno et per levar l' impiego di tant' oro che va nel paese ottomano et che resteria nel Regno si doveria deputar in ogni città doi sogetti che attendessero ad accrescer la coltivation di terreni et a far osservar alcuni ordini publici che sono in questo proposito perche si tro-va nel Regno un paese grandissimo non coltivato. Prima la campagna del Vai a Settia longa 18 miglia et larga quattro et più, che questa sola basteria a nutrir mezo il Regno. Dopo il

πολογιστοῦν καὶ κάτι ἄλλα, ἔφτασαν τὰ 800 χιλιάδες μουζούρια, ποὺ κάνουν 200 χιλιάδες βενετσάνικα στάρα. Ἄν δὲν ἐρχόταν ἡ βοήθεια αὐτὴ ἀσφαλῶς θὰ πέθαιναν ἀπὸ τὴν πείνα τὸ ἕνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Βασιλείου ἢ θὰ ἔφρευγαν πρὸς τὶς τούρκικες χῶρες. Μὰ ἐκεῖ-νο ποὺ ἀξίζει νὰ ἀναφέρει κανένας εἶναι τοῦτο: τὸ στάρι αὐτὸ δὲν ἔφτασε ποτὲ στὴν τιμὴ τὰ 2 ριάλια τὸ βενετσάνικο στάρο μὰ μόνο τὰ 10 ὑπέρπυρα τὸ μουζούρι, ποὺ, μὲ τὴν τρέχουσα τιμὴ τῆς δικῆς μας μονέδας, εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἕνα ριάλι καὶ μισό.

48 ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ.

Γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει κανεὶς τὶς συνηθισμένες ἀνάγκες τοῦ Βασι-λείου καὶ γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ἐξαγωγή τόσοι χρυσοῦ σὶς τούρκικες χῶρες, ποὺ ἔτσι θὰ μένει στὸ Βασίλειο, πρέπει νὰ ἐκλεγοῦν σὲ κάθε πόλη δυὸ πρόσωπα, ποὺ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν αὔξησιν τῆς καλλιέρ-γειας τῶν χωραφιῶν, καὶ νὰ ἐπιβλέπουν τὴν τήρησιν μερικῶν δι-αταγμάτων τοῦ Κράτους, εἰδικῶν γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, γιὰ τὸ Βα-σίλειο ὑπάρχουν πολὺ μεγάλες ἐκτάσεις ποὺ δὲν καλλιεργοῦνται. Πρῶ-τα ἡ πεδιάδα τοῦ Βαί στη Σητεία, ποὺ ἔχει μᾶκρος 18 μίλια καὶ πλά-τος περισσότερα ἀπὸ 4, ποὺ αὐτὴ μονάχη της θὰ ἔφθανε νὰ θρέψει

rimanente della campagna del Lassiti et luoghi vicini; Di più il pra dell' Aia del Vescovo della Canea; Il pra della Suda, la campagna del Monte di Rettimo, la campagna di Omalo et li terreni del Chissamo che questi ultimi soli dariano il viver alla Città della Canea et il resto somministraria grano per tutto il Regno abundantemente, anco per quest' anno penurioso, ma bisognaria dar li terreni a Contadini a Gonicò cioè a livello perpetuo col decreto publico liberandoli anco per doi et tre anni dallo affitto per le loro fatiche, tutto questo terreno in un anno si destrebuiaria et faria restar li reali nel Regno essendo sta fatto sicuro conto che solamente l' anno 1626 sia uscito dal Regno medesimo 300 m. reali per comprar grano.

49. GALEE TURCHE

Nel colmo delli affanni causati dalla sterilità sopradetta ai 14 di Febraro mi sopravvenne nuova molestia per l' avviso di alcuni pescadori ritornati dallo scoglio della Standia non più lontano che 10 miglia dalla città di Candia che nel porto di S. Zorzi vi

τὸ μισὸ Βασίλειο. Ἐπειτα τὸ ὑπόλοιπο τῆς πεδιάδας τοῦ Λασιθιοῦ καὶ τῶν κοντινῶν τόπων. Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ λιβάδι τῆς Ἀγιάς τοῦ ἐπίσκοπου τῶν Χανιῶν, τὸ λιβάδι τῆς Σούδας, ἡ πεδιάδα τοῦ βουνοῦ τοῦ Ρέθυμνου, ἡ πεδιάδα τοῦ Ὀμαλοῦ καὶ τὰ χωράφια τῆς Κισάμου, πού, μόνο τὰ τελευταῖα αὐτά, θὰ δώσουν σιτάρι γιὰ νὰ τραφῶν τὰ Χανιά καὶ τὸ ὑπόλοιπο θὰ μοιραζόταν σ' ὅλο τὸ Βασίλειο σὲ ἀφθονία, ἀκόμη καὶ τὸ χρόνο αὐτὸ τῆς σιτοδείας. Πρέπει ὅμως νὰ δωθῶν τὰ χωράφια στοὺς χωρικοὺς σὰν γονικά δηλαδὴ σὲ παντοτινὴ ἐμφύτευση μὲ νόμο τοῦ Κράτους καὶ νὰ ἀπαλλαχθοῦν γιὰ δυὸ καὶ τρία χρόνια ἀπὸ τὸ μίσθωμα, γιὰ τοὺς κόπους των. Ὅλ' αὐτὰ τὰ χωράφια πρέπει νὰ μοιρασθῶν μέσα σ' ἓνα χρόνο. Ἔτσι τὰ ριάλια θὰ μένουν στὸ Βασίλειο, πού, σύμφωνα μὲ ἀσφαλεῖς λογαριασμοὺς, βγῆκαν ἀπὸ τὸ Βασίλειο αὐτό, μόνο τὸ ἔτος 1626, 300 χιλιάδες ριάλια γιὰ τὴν ἀγορὰ σιταριοῦ.

49. ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΓΑΛΕΡΕΣ

Πάνω στὶς τόσες δυστυχίες ποὺ προκαλῆσε ἡ ἀφορία ποὺ ἀνάφερα, μοῦ ἦλθε στὶς 14 τοῦ Φεβρουαρίου νέα ἐνόχληση. Μερικοὶ ψαράδες ποὺ γύρισαν ἀπὸ τὸ ξερονῆσι τῆς Ντίας, ποὺ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὸ Χάντακα περισσότερα ἀπὸ 10 μίλια, ἔδωκαν τὴν πληροφορία ὅτι στὸ

era arivata una galea turchescha con fanò, sopra di che stando io a pensar quello che potesse esser, poco di poi s' intese essersi levata et si vede a venir verso la Città et che poi nel mezo del viaggio havesse dato segno di sicurezza con doi tirri d' artiglieria inarbonando anco certe bandiere bianche. Venne finalmente in porto, ove sola li costituiti de alcuni principali si venne in cognitione che nell' Isola di Tasso li schiavi Russi si erano sollevati contra li turchi a quale havevano dato col istessa persona di Bei di Cavalla et che s' erano impatroniti di questa galea nella quale si ritrovavano 100 Russi, et undeci Turchi codannati al remo, consapevoli come dissero del concerto fatto; Sopra di questa galea vi erano anco 780 misure di Formento e 60 di riso ma quasi tutto guasto dall' aqua delle sentine et alcune perche resti tutto inventariato alla presentia del mio secretario come anco tutte le monitioni Artigliarie, Armizi et altri aprestamenti. Di questo accidente impreviso subito ne diedi riverente conto a V. Sertà et al Sr Bailo con ogni particolarità.

Ma non appena scritto che pochi giorni dopo se ne vide ve-

λιμάνι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου εἶχε ἔλθει μιὰ τούρκικη γαλέρα μὲ φανό. Ἐνῶ σκεπτόμουν αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔγινε ἀντιληπτό, ὕστερα ἀπὸ λίγο, πὼς σάλπαρε καὶ ἐρχόταν πρὸς τὴν πόλη. Ἐπειτα στὴ μέση τοῦ ταξιδιοῦ ἔδωκε σημεῖο ἀσφάλειας μὲ δυὸ κανονιὲς καὶ ταυτόχρονα σήκωσε κάτι ἄσπρες σημαῖες. Ἐπιτέλους ἦλθε στὸ λιμάνι ὅπου ἔγινε γνωστὸ ἀπὸ τὶς καταθέσεις μερικῶν ἀπὸ τοὺς πιὸ σπουδαίους, ὅτι οἱ Ροῦσοι σκλάβοι εἶχαν ἐπαναστατήσει ἐνάντια στοὺς Τούρκους στὸ νησὶ τῆς Θάσου, ὅπου εἶχαν προσορμιστεῖ μὲ τὸν ἴδιο τὸ Μπέη τῆς Καβάλλας, καὶ εἶχαν γίνεи κύριοι τῆς γαλέρας αὐτῆς στὴν ὁποία βρισκόταν 100 Ροῦσοι καὶ 11 Τούρκοι καταδικασμένοι στὰ κάτεργα, συνένοχοι, ὅπως εἶπαν, στὴ συνωμοσία αὐτή. Στὴν ἴδια γαλέρα ἦταν ἐπίσης 780 μουζούρια σιτάρι καὶ 60 μουζούρια ρίζι, μὰ ἦταν ὅλο σχεδὸν βλαμένο ἀπὸ τὰ νερὰ ποὺ ἦταν στὸ κῆτος τοῦ πλοίου. Ὅλα αὐτά, ὅπως καὶ ὅλα τὰ πυρομαχικά, τὰ ἄρμενα καὶ λοιπὰ σύνεργα, καταγράφηκαν παρουσία τοῦ γραμματικοῦ μου. Γιὰ τὸ ἀναπάντεχο αὐτὸ δυστύχημα ἔκαμα ἀναφορὰ λεπτομερῆ στὴ Γαληνότητά Σας καὶ στὸν κ. Βάιλο.

Μά, ὕστερα ἀπὸ μερικὲς μέρες ἀπὸ τότε ποὺ ἔγραψα, παρουσιά-

nir un' altra pur con Fanò verso il medesimo luogo della Standia; feci nel principio giudicio che qualche Bei fosse venuto in traccia dietro l' altra per ricuperarla; Mandai pero subito il Sr Cap^m della guardia con una conserva a riconoscerla et trovo che anco questa era di un altro Bei di Negroponte rubata medesimamente da schiavi Russi con la morte, dicevano di lui; d' un fratello suo, et di 20 levanti. Havevano questi come si hebbe da suoi costituiti pensiero di passarsene in Ponente ma non posono effettuarlo per la contrarietà de venti. Il numero di schiavi di questa altra Galea furono 83, un Francese et un Corso, dieci Turchi condannati al remo et tre figli Turchi anch' essi. Quest' incontri seguiti l' un contro l' altro mi apportarono molestia per se stessi et per le loro conseguenze; Usai pero il termine medesimo che tenni nell' altra di presservar il Vassello, li figliuoli del Bei, et gli altri Turchi et le robbe loro con un distintissimo inventario portando il tutto anco subito a notitia di V. Sertà et del Sr Bailo in Costantinopoli col portarli il merito

στηκε μιὰ ἄλλη ἐπίσης μὲ φανὸ καὶ ἐρχόταν πρὸς τὸ ἴδιο μέρος τῆς Ντίας. Στὴν ἀρχὴ ἔκαμα τὴ σκέψη πὼς κάποιος Μπέης θὰ ἐρχόταν πίσω ἀπὸ τὰ ἴχνη τῆς ἄλλης γαλέρας γιὰ νὰ τὴ συλλάβει. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ἔστειλα ἀμέσως τὸν κ. καπετάνιο τῆς Μοῖρας μὲ συνοδεία γιὰ ἀναγνώρισή της καὶ διαπίστωσα πὼς καὶ αὐτὴ ἀνῆκε σὲ ἓνα ἄλλο Μπέη τοῦ Νεγροπόντε καὶ τὴν ἔκλεψαν καὶ αὐτὴ Ροῦσοι σκάβοι, ἀφοῦ σκότωσαν, ὅπως ἔλεγον, αὐτό, ἓνα ἀδελφὸ τοῦ καὶ 20 λεβέντες (πειρατές). Σκεπτόταν, ὅπως ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὶς καταθέσεις των, νὰ περάσουν στὴ Δύση, μὰ δὲν μπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸ σχέδιό τους, γιατί οἱ ἄνεμοι ἦταν ἀντίθετοι. Οἱ σκλάβοι τῆς ἄλλης αὐτῆς γαλέρας ἦταν 83, ἓνας Γάλλος καὶ ἓνας Κορσικανός, δέκα Τοῦρκοι καταδικασμένοι στὰ κάτεργα καὶ τρεῖς νέοι, Τοῦρκοι ἐπίσης. Τὰ γεγονότα αὐτά, τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο, μοῦ προξένησαν ἐνόχληση αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ οἱ συνέπειές των. Ὅμως καὶ στὴν ὑπόθεση αὐτὴ πῆρα τὰ ἴδια μέτρα πού πῆρα καὶ στὴν ἄλλη: διαφύλαξα τὸ πλοῖο, τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Μπέη, τοὺς ἄλλους Τοῦρκους καὶ τὶς ἀποσκευές των, καταγράφοντάς τις λεπτομερῶς σὲ κατάλογο. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ ἀνάφερα ἀμέσως στὴ Γαληνότητά Σας καὶ τὸν κ. Βαίλο στὴν Κωνσταντινούπολη,

di haver impedito che li schiavi non conducessero le medesime Galee a Malta come havevano disegnato di fare.

Il Sr Bailo col proprio termine della sua virtù et prudentia con che accompagna le sue attioni concerto col capo del Mare e Bassa la maniera della consignatione di esse Galee con li Armizi et altre robbe da esser fatta nell' Isola di Milo, per lo che scrisse egli anco lettere al Cadì et ministri di quell' Isola per farne la ricevuta et le chiarezze necessarie. Il modo di condurle fu l' istesso comandato da V. Sertà et con quelli prudenti avertimenti avisati da lei di non mandar le nostre Galee in quell' Isola me ne servì pero di esse per condurle solamente alla Canea per esser in quel porto miglior levata, Valendomi nel resto di marinari tutti del Arcipelago suditti turcheschi tolti dalli Vasselli et Saiche che erano nelli porti di Candia et Canea consignandole insieme con le mie littere ad un Antonio Migliotti col sopracarico del Capo Piero Zucho da Rettimo interprete della lingua turca. Passorono queste galee felicemente sopra Caospa-

τονίζοντας ιδιαίτερα ὅτι εἶχα ἀπαγορεύσει στοὺς σκλάβους νὰ πάνε τὶς γαλέρες αὐτὲς στὴ Μάλτα, ὅπως ἐσχεδίαζαν.

Ὁ κ. Βαίλος, μὲ τὸν καλὸ καὶ συνετὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συνοδεύει τὶς πράξεις του, συμφώνησε μὲ τὸν καπετάνιο τῆς θάλασσας (Ὑπουργὸ τῶν Ναυτικῶν) καὶ τὸν Πασὰ πάνω στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ παραδιδόταν οἱ γαλέρες αὐτὲς μὲ τὰ ἄρμενά των καὶ τὰ ἄλλα πράγματα. Ἡ παράδοση θὰ γινόταν στὸ νησί τῆς Μήλου καὶ γι αὐτὸ ἔγραψε ἐπιστολὲς στὸν καδὴ καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ νησιοῦ ἐκείνου γιὰ νὰ τὶς παραλάβουν καὶ νὰ κάνουν τὶς ἀπαραίτητες ἀνακρίσεις. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ὀδηγούνταν ἐκεῖ ἦταν ὁ ἴδιος μ' ἐκεῖνο πού διάταξε ἡ Γαληνότητά Σας καὶ σύμφωνος μὲ τὶς σοφὲς ὁδηγίες της, δηλαδή νὰ μὴ σταλοῦν οἱ γαλέρες μας στὸ νησί αὐτό, τὶς ὁποῖες ὅμως χρησιμοποίησα γιὰ νὰ τὶς πάνε μόνο μέχρι τὰ Χανιά, γιατί ἀπὸ τὸ λιμάνι αὐτὸ ἦταν εὐκολότερη ἡ παραλαβὴ των. Τέλος οἱ ναῦτες πού χρησιμοποίησα ἦταν ὅλοι ἀπὸ τὰ νησιά, Τοῦρκοι ὑπῆκοι, πού πῆρα ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ τὶς σάικες πού βρισκόταν στὰ λιμάνια τοῦ Χάντακα καὶ τῶν Χανιωῶν. Ὅλα αὐτὰ τὰ παράδωκα μὲ τὶς ἐπιστολὲς μου σὲ κάποιον Ἀντώνιο Μηλιώτη κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ καπετάνιου Πέτρου Τσοῦκο ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο, διερμηνέα τῆς τούρκικης γλώσσας. Οἱ γαλέρες αὐτὲς πέρασαν καλὰ τὸ Καοσπάντα (κάβο Σπάθα) συνο-

da accompagnate qualche miglia in mare dal Capo della Guardia et si ridussero in poco spatio di tempo a Milo dove li nostri le lasciarono ben armizate. Ma tentando poi il sudetto Capo Piero Zucchi et il Migliotti di andar con alcuni nella citta per abocarsi col nostro console et per far la consegna di esse Galee, cio non le fo permesso da quelli abitanti, dichiarandosi con modi insolenti e barbari di non voler assolutamente ricever esse Galee ne voler obligo alcuno di condurle altrove, minacciandoli et dicendo che si dovessero partir, come finalmente per non generar maggior scandolo convennero ritirarsi ad un' Isoletta poco lontana. Continuorono le difficoltà col console non ostante che presentasse le lettere del Bassa di obedientia.

50. ACCOMODAMENTO

Di ciò havendo subito ricevuto l' avviso fui necessitato scri-ver di nuovo al Sr Bailo; et replicar alli istessi Ministri di Milo dolendomi che quei loro suditti havessero ardito contra il servitio del proprio signor usar termini tali contra quelli di V.

δευόμενες μερικὰ μίλια στὴ θάλασσα ἀπὸ τὸν καπετάνιο τῆς Μοίρας καί, ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρό, προσορμίστηκαν στὴ Μήλο, ὅπου τὶς παρὰδωκαν οἱ δικοὶ μας, καλὰ ἐφοδιασμένες. Μὰ ἔπειτα ὁ παραπάνω καπετάνιος Πέτρος Τσοῦκι καὶ ὁ Μηλιώτης θέλησαν νὰ πᾶν στὴν πόλη, μὲ κάτι ἄλλους, γιὰ νὰ μιλήσουν μὲ τὸν πρόξενό μας καὶ γιὰ νὰ παραδώσουν τὶς γαλέρες αὐτές. Οἱ κάτοικοι ὅμως τοῦ νησιοῦ δὲν τοὺς τὸ ἐπιτρέψαν, λέγοντάς τους μὲ τρόπο αὐθάδη καὶ βάρβαρο, ὅτι δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπο νὰ παραλάβουν τὶς γαλέρες αὐτές, οὔτε ἀναλαμβάναν καμιὰ ὑποχρέωση γιὰ νὰ τὶς ὀδηγήσουν ἄλλοῦ, ἀπειλώντας τους καὶ φωνάζοντάς τους νὰ φύγουν. Στὸ τέλος, γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ μεγαλύτερο σκάνδαλο ἀποφάσισαν νὰ ἀποσυρθοῦν σ' ἓνα νη-σάκι λίγο μακριά. Οἱ δυσκολίες συνεχίστηκαν μὲ τὸν πρόξενο, παρ' ὅλο πὺ παρυσίασε τὰ γράμματα τοῦ Πασᾶ, γιὰ νὰ ὑπακούσουν.

50. ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ

Μόλις τὰ πληροφορήθηκα αὐτὰ θεώρησα ὑποχρέωσή μου νὰ ξαναγράψω στὸν κ. Βάιλο καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες τῆς Μήλου, ἐκφράζοντας τὴ λύπη μου: ὅτι, οἱ ὑπῆκοοί τους ἐκεῖνοι εἶχαν στασι-άσει ἐνάντια στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀφέντη των, χρησιμοπο-ιώντας τέτια λόγια ἐνάντια στοὺς ὑπηκόους τῆς Γαληνότητάς Σας· ὅτι,

Sertà. Che quello che si haveva operato non era per alcun o- bligo ma per semplice amicitia che tiene la Serma Repca con quello Imperio. Che quest' eccesso meritava severissima puniti- one. Che dovevano considerar il mal essemplio et il scandolo che ognun ne riceveva; Che gli ordini datti di concerto col Bas- sa doveriano esser honorati, rispettati et essequiti da quelle gen- ti; Che non haveria potuto far di meno di non darne conto a Costantinopoli sicuro che sariano venuti ordini rissoluti di ca- stigarli, protestando finalmente che se alcuna cosa andasse a male l' istessi Migliotti sariano tenuti alla sodisfattione. Pochi giorni dopo intesi dal console che quei di Milo si erano final- mente contentati di condur le galee a Negroponte come fecero in 24 hore, di dove poi si hebbe li soliti atestati et chiarezza con parole di molto honor et reputatione verso questa Serenis- sima Republica.

51. CORSARI

Il danno infinito da Corsari 1626 oltra tanti travagliosi in-

ἐκεῖνο πὺ εἶχε γίνει δὲν προερχόταν ἀπὸ καμιὰ ὑποχρέωση μὰ ἀπὸ ἀπλῇ φιλία πὺ διατηρεῖ ἡ Γαληνότητη Δημοκρατία μὲ τὴν Αὐτοκρα- τορία ἐκείνη· ὅτι, ἡ βιαιοπραγία αὐτὴ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ αὐστη- ρότατα· ὅτι, ἔπρεπε νὰ σκεφτοῦν πὺς θὰ ἦταν ἓνα κακὸ παράδει- γμα καὶ σκάνδαλο γιὰ τὸν καθένα· ὅτι, τὶς διαταγὲς πὺ δόθηκαν, ὕ- στερα ἀπὸ συμφωνία μὲ τὸ Μπέη, ἔπρεπε νὰ τὶς σεβαστοῦν, νὰ τὶς τηρήσουν καὶ νὰ τὶς ἐκτελέσουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι· καὶ ὅτι, δὲν μπορούσα παρὰ νὰ ἀναφέρω σχετικὰ στὴν Κωσταντινούπολη, μὲ τὴ βεβαιότητα πὺς θὰ διδόταν αὐτὴρὲς διαταγὲς νὰ τιμωρηθοῦν, τονί- ζοντας τέλος ὅτι ἂν χειροτέρευαν τὰ πράγματα οἱ ἴδιοι οἱ Μηλιῶτες θὰ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουν ἱκανοποίηση. Ὑστερα ἀπὸ μερι- κὲς ἡμέρες πληροφορήθηκα ἀπὸ τὸν πρόξενο πὺς ἐκεῖνοι τῆς Μή- λου εἶχαν τὴν εὐχαρίστηση νὰ ὀδηγήσουν τὶς γαλέρες στὸ Νεγρο- πόντε ὅπως καὶ ἔκαμαν μέσα σὲ 24 ὥρες. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐλήφθηκαν οἱ συνηθισμένες διαβεβαιώσεις καὶ ἐξηγήσεις, μὲ λόγια σεβασμοῦ καὶ ὑ- πόληψης πρὸς τὴ Γαληνότητη τοῦτη Δημοκρατία.

51. ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τόσα ἄλλα ὀδυνηρὰ γεγονότα πολὺ μεγάλη λύπη

contri essendo stato grandissimo per la perdita di tre ricchissimi Vasselli, Casano branco, Guadagimo et Aquila negra tutti presi nelle aque di Sapientia mi diede anco quella maggior affliction d' animo che si conveniria a perdita così grande, Vedendo massimamente che a quest' accidente io non era sufficiente a poter vi rimediare non vi essendo nel Regno forze di mare preparate che possino resister a così poderosi Vasselli, onde non seppi far altro che darne parte a V. Sertà la quale subito reitiero gli ordini suoi molto efficaci non solo perche le Galeazze si trasferissero nelle aque di Sapientia loro posto ma la istessa persona del Sr Provr dell' armata con una buona banda di galee come anco vennero.

52. NAVIGATION

Sopra questo negotio della assicuration della navigation in quel posto son necessitato per publico servitio portar riverentte a V. Sertà un mio pensiero sopra l' essecutione degli ordini publici et delle comissioni che hanno li ssri Capi da Mar, rimet-

ποῦ ἐπροξένησαν καὶ οἱ ἀτέλειωτες ζημιές ἀπὸ τοὺς Κουρσάρους τὸ 1626, ποὺ ἦταν πολὺ μεγάλες, γιὰτὶ χάθηκαν τρία θαυμάσια καράβια, τὸ Casano branco, τὸ Guadagimo καὶ τὸ Aquila negra, ποὺ τὰ πιασαν καὶ τὰ τρία στὰ νερά τῆς Σαπιέντσιας. Μεγάλῃ λύπῃ ποὺ ταιριάζει γιὰ μιὰ τόσο μεγάλη ἀπώλεια, βλέποντας κυρίως πὼς τὸ δυστύχημα αὐτὸ δὲν εἴμουν ἱκανὸς νὰ τὸ ἀποτρέψω, γιὰτὶ δὲν βρισκόταν στὸ Βασίλειο ναυτικὲς δυνάμεις ἑτοιμὲς, ποὺ νὰ μπορέσουν ν' ἀντισταθοῦν σὲ τόσο δυνατὰ καράβια. Δὲν μπόρεσα λοιπὸν νὰ κάμω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀναφέρω στὴ Γαληνότητά Σας, ἡ ὁποία ἔδωκε ἀμέσως τὶς πολὺ ἀποτελεσματικὲς διαταγὲς τῆς, νὰ μετασταθμεύσουν, ὄχι μόνο οἱ γαλεάτσες στὰ νερά τῆς Σαπιέντσιας, ὅπου ἦταν ἡ θέσις των, μὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Προβλεπτής τῆς Ἀρμάδας μὲ μιὰ ἰσχυρὴ μοῖρα γαλερῶν, ὅπως καὶ ἔγινε.

52. ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΡΙΑ

Πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, γιὰ τὴν ἐξασφάλιση δηλαδὴ τῆς θαλασσοπορίας στὸ σημεῖο αὐτό, ἀναγκάστηκα, γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ ἡ δημόσια ὑπηρεσία, νὰ ἀναφέρω εὐλαβικὰ στὴ Γαληνότητά Σας μιὰ σκέψη μου, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν τοῦ Κράτους, καὶ τὶς ἐγτολές ποὺ δίδονται στοὺς κ. κ. καπετάνιους τῆς θάλασσας. Ἀφίνω

tendomi pero a lei come si deve far sempre et a quei signori che sono della professione, perche s' io in ciò prendessi qualche error non saria tanto gran cosa. V. Sertà per li publici rispetti tiene unite le sue galee grosse con lo resto dell' armata l' età sin tutto Settembre a Corfù, o a S. Maria di Casopo, o a Fanò, o alle Merlere come più piace a chi le governa; Finito questo mese se tutti li nostri capi da mar si separano perche di gratia le galee grosse non vengono immediate ne i mari di Sapientia et di Cerigo a fermarsi quindici o vinti giorni solamente che tanto basterebbe se mi si dice che all' hora bisogna metterle alla concia, saperlo che in quel ponto ricercasse il bisogno che lo potria metter in dubio non havendo nell' estate potuto patir gran borasche ne altro tormento del Mare; io dimando se l' Armate che danno gelosia a V. Sertà stessero fuori l' ottobre, o che in quell' istesso tempo si havesse sospetto che qualche numero di Bertoni volessero tentar di entrar in Colfo non credo certo che le galeazze voriano abbandonar l' armata et la difesa delle co-

ὅμως στὴ Γαληνότητά Σας καὶ στοὺς κυρίους ἐκείνους ποὺ εἶναι τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ, γιὰ νὰ κρίνουν τούτῃ τὴ σκέψη, ὅπως πρέπει νὰ κάνει κανένας πάντα· γιὰτὶ ἂν ἔκανα ἐγὼ κανένα λάθος δὲν θὰ ἦταν καὶ μεγάλο πρᾶγμα. Ἡ Γαληνότητά Σας διατηρεῖ, γιὰ τὴ διαφύλαξη τοῦ Κράτους, τὶς βαρεῖες γαλέρες τῆς ἐνωμένες μὲ τὴν ὑπολοιπὴ Ἀρμάδα τὸ καλοκαίρι ὥς τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου στὴν Κέρκυρα ἢ στὴν Παναγία τοῦ Καζόπο (Κασσιόπη Κέρκυρας) ἢ στὸ Φανὸ (Ὁθωνοὶ) ἢ στὸ Μεργερέ (Ἑρικοῦσα), ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ τὸν διοικοῦν. Ἄν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ μας τῆς θάλασσας χωρίζονται ἅμα τελειώσει αὐτὸς ὁ μῆνας, γιὰτὶ, παρακαλῶ, νὰ μὴν ἐρχονται ἀμέσως οἱ βαρεῖες γαλέρες στὴ θάλασσα τῆς Σαπιέντσιας καὶ τῶν Κυθήρων νὰ μένουν ἐκεῖ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι ἡμέρες μόνο, ποὺ θὰ ἦταν ἀρκετές (:). Ἄν μοῦ πεῖ κανένας πὼς τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ καθαριστοῦν καὶ νὰ ἐπιδιορθωθοῦν ἔξω ὅτι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀμφιβάλομε, γιὰτὶ τὸ καλοκαίρι δὲν ὑποφέρουν ἀπὸ μεγάλες φουρτοῦνες καὶ ἄλλα βάραινα τῆς θάλασσας. Ἐγὼ ἐρωτῶ: Ἄν οἱ Ἀρμάδες, ποὺ τόσο τιμοῦν τὴ Γαληνότητά Σας, ἔμεναν ἔξω τὸν Ὀκτώβριον ἢ ἂν τὴν ἴδια ἐποχὴ εἶχαν τὴν ὑποψία πὼς κάμποσα μπεριτόνια θὰ ἔκαναν τὴν ἀπόπειρα νὰ μποῦν στὸν Κόλπο (Ἀδριατικὸ) δὲν πιστεύω νὰ ἐγκαταλείπουν οἱ γαλεάτσες τὴν Ἀρμάδα καὶ νὰ μὴ ὑπερσυστίζονταν τὰ δημόσια

Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας II

se pubbliche per ritirarsi ad accomodarle et a consumar tanto tempo in un bisogno così grande. Stimo per opinion mia che siamo nell' istesso caso quando li Bertoni di Tunesi che sono nostri inimici nel principio d' ottobre vano nei mari di Sapien-tia ad aspettar che li nostri Vasselli si partino di Candia, perche di gratia non vengono allhora a batter questi ladri et ad assigurar li Vasselli di V. Sertà li quali restando senza alcun agiuto vano a man salva in lor potere con perdita così notabile di tanti cavedalli, del corpo delli stessi Vasselli, che si convertono poi a nostri danni, e di tanti marinari, come nell' infelice perdita delli tre sopranominati Vasselli, distrugendosi a questo modo quella poca navigation che resta; se li rispetti publici ricercano che le galie grosse stiano a Corfù sta bene, restino col nome del Sr Dio ma se la nostra armada torno a dir si sbanda nei principij d' ottobre perche non si essequisce in quel tempo le strettissime comissioni che hanno quei Signori.

Perche quanto alle concie che si prettende io tengo opinion

συμφέροντα, γὰρ νὰ τραβηχοῦν στοὺς ταρσανάδες γὰρ ἐπιδιόρθωση, σπαταλώντας τόσον καιρὸ σὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἀνάγκη. Νομίζω, κατὰ τὴ γνώμη μου, πὼς βρισκόμαστε στὴν ἴδια περίπτωση, ὅταν τὰ μπερτόνια τῆς Τύνιδας, ποὺ εἶναι ἐχθρικά μας, πηγαίνουν τὴν ἀρχὴ τοῦ Ὀκτώβρη στὴ θάλασσα τῆς Σαπιέντσιας γὰρ νὰ περιμένουν τὰ καράβια μας νὰ ξεκινήσουν ἀπὸ τὸ Χάντακα. Γιατί, παρακαλῶ, δὲν ἔρχονται τότε νὰ κτυπήσουν αὐτοὺς τοὺς ληστὲς καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ καράβια τῆς Γαληνότητάς Σας, ποὺ μένουν χωρὶς καμιά βοήθεια καὶ πέφτουν στὰ χέρια τῶν (τῶν πειρατῶν) χωρὶς ἀντίσταση καὶ ἔτσι χάνονται τόσο σοβαρὰ κεφάλαια, τὰ ἴδια τὰ καράβια, ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἔπειτα ἐνάντιά μας καὶ τόσοι ναῦτες, ὅπως ἔγινε στὴν ἀτυχή ἀπώλεια τῶν τριῶν καραβιῶν ποὺ ἀνάφερα παραπάνω, καταστρέφοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴ μικρὴ ἐκείνη θαλασσοπορία ποὺ ἀπομένει (:). Ἄν τὸ δημόσιο συμφέρο ἀπαιτεῖ νὰ μένουν στὴν Κέρκυρα οἱ βαρεῖς γαλέρες, καλὰ! Ἄς μένουν στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μὰ ἂν ἡ Ἀρμάδα μας διασκορπίζεται, ἐπαναλαβαίνω, στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀκτώβρη, γιατί οἱ κύριοι ἐκεῖνοι (ποὺ τὴ διοικοῦν) δὲν ἐκτελοῦν, τὴν περίοδο ἐκείνη, τὰ αὐστηρὰ καθήκοντα ποὺ ἔχουν ἀναλάβει(,).

Σχετικὰ μὲ τὸ καθάρισμα (τῶν γαλεῶν) ποὺ παρουσιάζεται σὰν δι-

ma sempre a maggior correctione che questa si possi far anco alla Canea o in Candia et forse molto meglio che a Corfù perche in quei Arsenali vi è maistranza assai, già pagata et in conseguenza modo più facile et più presto per accomodarle, et se vi mancasse qualche cosa si potria farla per tempo venir da Venetia come si fa di molte altre cose, et accomodati poi si partiriano il Natale overo battegiare le aque facendo anco in quel tempo scorta a i Vasselli d' ogli. Potriano anco nel ritorno caricar, o far scorta anco a Vasselli carichi di grano, et a quelli che par che in quel tempo venghino dalle Smirne che sarebbe un servitio tutto d' oro. Tanto ho voluto dir all' Eccze Vostre per non tacer alcuna cosa ch' io stimi di publico servitio pero, come ho detto et replico ancora, rimettendomi al parer di V. Sertà et di tanti Signori valorosi che s' adoperano in questa nobilissima professione, li quali facendo pero altrimenti voglio creder che non lo faccino per altro che o per necessita o perche giudichino che così sia di maggior servitio publico.

καιολογία, πιστεύω, μὰ πάντοτε μὲ τὴν ἐγκρισὴ Σας, πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνεται καὶ στὰ Χανιά ἢ στὸ Χάντακα, προτιμότερο ἴσως παρὰ στὴν Κέρκυρα· γιατί στοὺς ταρσανάδες ἐκείνους ὑπάρχουν ἀρκετὰ συνεργεῖα ποὺ πληρώνονται καὶ γι αὐτὸ ἡ ἐπιδιόρθωση θὰ γίνεται πιὸ εὐκόλα καὶ πιὸ γρήγορα. Κι ἂν καμιά φορὰ θὰ ἔλλειπε κάτι θὰ μπορούσε νὰ σταλεῖ ἐγκαίρως ἀπὸ τὴ Βενετία, ὅπως γίνεται γὰρ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Ἄμα ἐπιδιορθωθοῦν νὰ φεύγουν τὰ Χριστούγεννα ἡ ἅμα βαφτιστοῦν τὰ νερά, συνοδεύοντας τότε καὶ τὰ καράβια τοῦ λαδιοῦ. Στὴν ἐπιστροφὴ μποροῦν ἐπίσης νὰ φορτώνουν ἢ νὰ συνοδεύουν τὰ καράβια ποὺ εἶναι φορτωμένα σιτάρι καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἔρχονται τότε ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ποὺ θὰ ἦταν ὑπηρεσία ὁλόχρονη. Αὐτὰ ἤθελα νὰ πῶ στὶς ἐξοχότητές σας, γὰρ νὰ μὴν παραλείψω κανένα πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ, νομίζω, νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ δημόσιο συμφέρο. Ὅμως, ὅπως εἶπα παραπάνω καὶ ἐπαναλαβαίνω καὶ ἐδῶ, ἀρίνω στὴ Γαληνότητά Σας καὶ σὲ τόσους σπουδαίους κυρίους ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὸ εὐγενέστατο αὐτὸ ἐπάγγελμα νὰ κρίνουν. Θέλω νὰ πιστεύω ὅμως πὼς, ἂν οἱ κύριοι ἐκεῖνοι ἐνεργοῦν διαφορετικὰ δὲν τὸ κρίνουν γὰρ ἄλλο τίποτε παρὰ ἀπὸ ἀνάγκη ἢ γιατί ἔχουν τὴ γνώμη πὼς ἔτσι ἐξυπηρετεῖται καλῶτερα τὸ δημόσιο συμφέρο.

53. PATINOTO

A questa molestia di corsari di Tunesi, se ne aggiunge una altra nuova per il corso d' un Greco da Patino et di un Angelo Gozadino, quello nei mari di Candia, et questo nell' Arcipelago nei luoghi vicini a Tine. Il Patinoto dopo esser stato più volte col suo Vassello in questa Citta con carico di grani et altre merci et in Candia più volte con formenti finalmente lui et un suo figliuolo si sono fatti Turchi, et mettuti al corso nelle aque di Rodi con accrescimento tanto maggior del mio travaglio quanto il luogo è così vicino al Regno di Candia et l' huomo prattichissimo de nostri mari pieno di parenti et amici in Patino da quali poteva in poche hore esser avisato della partita de nostri Vasselli; Il danno certo saria stato grandissimo quando il Sr Dio non vi havesse posta la sua mano col farlo incontrar in alcuni Vasselli maltesi da quali combattuto per buon spatio di tempo restò anco preso et condotto a Malta. Costui corseggiava con bandiere de Christiani, hora con la croce, hora con i gigli et ho-

53. ΠΑΤΜΙΟΣ

Στὴ στενοχώρια αὐτὴ τῶν κουρσάρων τῆς Τύνιδας προστέθηκε μιὰ ἄλλη καινούρια, μὲ τὴν πειρατεία κάποιου Ἑλλήνα ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ κάποιου Ἀγγέλου Κοζαδίνου· τοῦ πρώτου στὴ θάλασσα τοῦ Χάντακα καὶ τοῦ δεύτερου στὸ Ἀρχιπέλαγος, κοντὰ στὴν Τήνο. Ὁ Πάτμιος, ἀφοῦ ἦλθε πολλὲς φορὲς μὲ τὸ καράβι του στὴν πόλη αὐτὴ (Βενετία) μὲ φορτίι σιτάρι καὶ ἄλλα ἐμπορεύματα καὶ στὸ Χάντακα πολλὲς φορὲς μὲ σιτάρι, στὸ τέλος αὐτὸς καὶ ἓνας γιὸς του τούρκειψαν κι ἄρχισαν τὴν πειρατεία στὰ νερά τῆς Ρόδου. Τοῦτο μεγάλωσε τὴ στενοχώρια μου τόσο περισσότερο ὅσο πιὸ κοντὰ στὸ Βασίλειο τοῦ Χάντακα βρίσκεται ἡ θάλασσα ἐκείνη, γιατί ὁ ἄνθρωπος ξέρει πολὺ καλὰ τίς θάλασσές μας, ἔχει πολλοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους στὴν Πάτμο καὶ μποροῦν νὰ τὸν πληροφορήσουν σὲ λίγες ὥρες γιὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν πλοίων μας.

Ἡ ζημιὰ θὰ ἦταν ἀσφαλῶς πολὺ μεγάλη, ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἔβαζε τὸ χέρι του νὰ συναντηθεῖ μὲ μερικὰ μαλτέζικα καράβια, ποὺ τὸν καταναυμάχησαν πολὺν καιρό, τὸν συλλάβαν καὶ τὸν πῆγαν στὴ Μάλτα. Ἐκούρσευε μὲ σημαῖες χριστιανικὲς, πότε μὲ τὸ σταυρὸ (παπική), πότε

ra con S. Marco secondo li tornava conto, et con questo stratagemma prese in un porto di Turchi 3 saettie francesi dandole poi riscatto di X m. Reali, Prese anco un Vassel di Candia del Fli-scugni volendo poi introdur a Rodi una bottega di riscatto; il che non potendo io tollerar et non potendo rimediarmi con la forza mi rissolsi mandar a Rodi Manea Gesiti Consule della mede(s)ima Isola con mie lettere a quel Bei dolendomi seco che permettesse che questo corsaro fosse ricevuto in quell' isola così vicina et facesse danni alli suditti della Serma Sigria tanto amica del gran Sigr instando per il castigo et per la recuperation del Vasselto et schiavi. Fo ben veduto il Gesiti, accarezzato, et banchettato dal Bei et Cadi di quel luogo dissero di dar il Vassello ma che non poteva consignar li schiavi perche non erano in suo poter non havendo mai voluto quel tristo metterli in terra, onde fui necessitato dopo longo, e fastidioso negotio trattato anco a Costli col mezo del Sr Bailo ricuperarne 9 di loro con mille Rea-

μὲ τὰ κρίνα (γαλλικὴ) καὶ πότε μὲ τὸν Ἅγιο Μάρκο (βενετσάνικη), ὅπως τοῦ ταίριαζε. Μὲ τὸ στρατήγημα αὐτὸ ἔπιασε σ' ἓνα τούρκικο λιμάνι 3 γαλλικὲς σαῖτες, ποὺ τίς ἄφισε παίρνοντας λύτρα δέκα χιλιάδες ριάλια. Ἐπιασε ἐπίσης ἓνα καράβι ἀπὸ τὸ Χάντακα, τοῦ Φλισκούνη, θέλοντας νὰ πάει στὴ Ρόδο μιὰ ἀποθήκη λύτρα. Ἐπειδὴ δὲν μπορούσα νὰ ὑποφέρω τὴν κατάστασι αὐτὴ καὶ δὲν μπορούσα νὰ τὴ διορθώσω δυναμικά, ἀποφάσισα νὰ στείλω στὴ Ρόδο τὸ Μανέα Γκεζίτη, πρόξενο τοῦ ἴδιου νησιοῦ, μὲ ἐπιστολὲς μου πρὸς ἐκεῖνο τὸ Μπέη (τῆς Ρόδου) ἐκφράζοντας τὴ λύπη μου, γιατί εἶχεν ἐπιτρέψει νὰ γίνει δεκτὸς ὁ κουρσάρης αὐτὸς στὸ νησί ἐκεῖνο, ποὺ ἦταν τόσο κοντὰ, γιὰ νὰ κάνει ζημιὲς στοὺς ὑπηκόους τῆς Γαληνότητος Αὐθεντίας, ποὺ εἶναι τόσο φίλη τοῦ Σουλτάνου, ἐπιμένοντας νὰ τιμωρηθεῖ καὶ νὰ γυρίσει πίσω τὸ πλοῖο καὶ τοὺς σκλάβους. Ὁ Μπέης καὶ ὁ Καντής τοῦ νησιοῦ δέχτηκαν τὸ Γκεζίτη καλὰ, φιλόφρονα καὶ τοῦ ἔκαμαν τραπέζι. Εἶπαν πὼς θὰ δώσουν τὸ πλοῖο μὰ τοὺς σκλάβους δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς παραδώσουν, γιατί δὲν ἦταν στὴν ἐξουσία τους· ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος δὲν θέλησε νὰ τοὺς ἀποβιβάσει ποτὲ στὴν ξηρά. Γι' αὐτό, ὕστερα ἀπὸ μακρυνὲς κι ἀνιαρὲς διαπραγματεύσεις, ποὺ ἔγιναν ἀκόμη καὶ στὴν Κωσταντινούπολι μὲ τὸν κ. Βάϊλο χρειάστηκαν, γιὰ νὰ ἐλευθερώσω 9 ἀπὸ αὐτοὺς, χίλια ριάλια περίπου, ποὺ τὰ πῆρα ἀπὸ τοὺς σπουδαιότε-

li in circa cavati da luoghi prineli. Ma fo notabile il scandolo che si vede in Rodi et è che essendo ivi venuto ordine dalla Porta di carcerar costui ad istanza dell' Ambr di Franza et del Bailo per le prese sudette poco dopo venne non solo la retrattatione ma un donativo di due vesti una per lui et l' altra per il figliuolo.

54. ANZOLO GOZADINO

Per gli interessi di Tine non fu manco molesto Anzolo Gozadino diventato corsaro contra Turchi. I suoi maggiori erano già sigri di Sifanto et di doi altre Isole dell' Arcipelago. Al tempo della passata guerra turchescha il Turcho glienc levò due; Dopo volendoli il Capo Bassà levar il comando anco di Sifanto et far tutta la sua famiglia schiava fugarono gli huomeni facendo ritirar le donne in Tine, le quali poi essendo caldamente raccomandate dal Sigr Cardl Gozadini suo parente Vra Sertà per favorir questo prelato ordinò che fossero ben trattate e spesate come fu con non picciolo interesse, ma successa la morte di esso Cardle et vedendosi che queste gentildone non si curava-

ρους τόπους. Τὸ σκάνδαλο ὅμως ποὺ ἔγινε στὴ Ρόδο ἦταν σοβαρότατο. Ἐνῶ ἦρθε ἐκεῖ διαταγὴ ἀπὸ τὴν Πύλη νὰ τὸν φυλακίσουν — ὕστερα ἀπὸ αἴτηση τοῦ πρεσβευτῆ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βαίλου — γιὰ τὴν παραπάνω σύλληψη, ὕστερα ἀπὸ λίγο ἦρθε ὅχι μόνο ἡ ἀνάκλησή (της) μὰ καὶ ἓνα δῶρο, δυὸ φορέματα, τὸ ἓνα γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὸ ἄλλο γιὰ τὸ γυιό (του).

54. ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΖΑΔΙΝΟΣ

Γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς Τήνου δὲν ἦταν λιγότερο ἐνοχλητικὸς ὁ Ἄγγελος Κοζαδίνος, ποὺ ἔγινε κουρσάρος ἐνάντια στοὺς Τούρκους. Οἱ πρόγονοί του ἦταν δεσπότες τῆς Σίφου καὶ δυὸ ἄλλων νησιῶν στὸ Ἀρχιπέλαγος. Τὸν καιρὸ τοῦ περασμένου τουρκικοῦ πολέμου οἱ Τούρκοι τοὺς πῆραν τὰ δυὸ νησιά. Ἐπειτα ἔφυγαν οἱ ἄνδρες, ἀφοῦ πῆγαν τὶς γυναῖκες στὴν Τήνο, γιὰτὶ ὁ πατὴρ ἤθελε νὰ τοὺς πάρει τὴ διοίκηση καὶ τῆς Σίφου καὶ νὰ σκλαβώσῃ ὅλη τὴν οἰκογένειά τους. Ὑστερα ἀπὸ θερμὴ σύσταση τοῦ συγγενῆ τους καρδινάλιου κ. Κοζαδίνι, διάταξε ἡ Γαληνότητά Σας, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἱερωμένο αὐτό, νὰ τὶς περιποιηθοῦν καλὰ, νὰ τὶς διαθρέψουν, ὅπως καὶ ἔγινε, ὅχι μὲ λίγα ἔξοδα. Στὸ ἀναμεταξύ ἀπόθανε ὁ καρδινάλιος αὐτὸς καὶ

no di partire di là, fo levato questo interesse al publico, vissero pero sempre honestamente, et da gentildonne di buon sangue.

Ma il padre et un figliuolo natural si gettorono al corso con doi filuche armate con 35 huomeni per cadauna facendo hora travestiti da turchi del continuo danno alli medesimi.

Ma volendo ricoverarsi a Tine furono per ordine di quel sr Rettor scacciati con le arme, V. Sertà poi per levar quel scandolo di la ordino ch' io facessi venir le donne da Tine in Candia, et poi da Candia in Venetia come feci non potendosi certo in altra maniera salvar i publici interessi di Tine con Turchi.

Questo negotio di proveder al corso principalmente nelle aque di Sapiientia non posso restar di raccomandarlo a Vostre Eccze supplicandole ad havervi continuamente l' occhio perche non credo che le difficultà siano insuperabili.

Dal Regno se ne cavano molti vasi da non esser sprezzati. Nelle buone annate si può estrarer cinquecentomille mistacchi

βλέποντας πὼς οἱ εὐγενεῖς αὐτὲς κυρίες δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ φύγουν, τὸ δημόσιο ἔπαψε τὸ ἐνδιαφέρο του αὐτό. Ἐξῆσαν ὅμως τίμια καὶ σὰν κυρίες εὐγενεῖς καὶ ἀριστοκρατίσσης.

Ὁ πατέρας καὶ ἓνας νόθος γυιὸς ἐπιδόθηκαν στὴν πειρατεία μὲ δυὸ φελοῦκες, ἐπανδρωμένες μὲ 35 ἄνδρες ἡ καθεμιὰ. Τώρα μεταφιεσμένοι σὲ Τούρκους κάνουν ζημιὲς συνεχῶς στοὺς ἴδιους (τοὺς Τούρκους).

Θέλοντας νὰ καταφύγουν στὴν Τήνο διώχτηκαν μὲ τὰ ὅπλα, ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ ρετοῦρη τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ. Ἐπειτα ἡ Γαληνότητά Σας γιὰ νὰ διορθώσῃ τὸ σκάνδαλο, διάταξε νὰ φροντίσω νὰ ἔλθουν οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὴν Τήνο στὸ Χάντακα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ Χάντακα στὴ Βενετία, ὅπως καὶ ἔκαμα, γιὰτὶ δὲν βρισκόταν ἄλλος τρόπος νὰ προστατευτοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὰ δημόσια συμφέροντα στὴν Τήνο.

Τὸ ζήτημα τῆς πειρατείας, κυρίως στὰ νερά τῆς Σαπιέντσας, δὲν μπορῶ παρὰ νὰ τὸ συστήσω στὶς ἐξοχότητές Σας, παρακαλώντας τις νὰ ἔχουν πάντα τὸ βλέμμα των ἐκεῖ, γιὰτὶ δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἀνυπερβλήτες οἱ δυσκολίες.

Ἀπὸ τὸ Βασίλειο ἐξάγονται πολλὰ δοχεῖα (κρασί;) ὅχι ἀξιοκαταφρόνητο. Τὶς καλὲς χρονιὲς μπορεῖ νὰ βγάλει μωσκάτα 500 χιλιάδες

d' oglio Moscati et Malvasie garbo moltissima quantità. Di formagi se ne estraze li Vasselli intieri. Uve secche ottanta migliara, oldano X migliara Grana, 5, migliara; Mieli in gran copia, Sali se ne potria cavar quanti se ne volesse et se si introducesse li galioni alla latina, tutta la saorna saria di questi soli et poco tempo fa se ne condusse a Venetia 11 m. stara simili a quelli di Cipro come si può veder da una mostra che ho portato di Candia.

Questa quantità di merci se non fosse rubbata da corsari quasi tutta veniria a Venetia con accrescimento delli datij di questa Città et del Regno. Mi perdonerano le Eccze Vostre se in cio mi son dilatato alquanto perche ho veduto le lacrime di alcuni di quei poveri suditti che in accidenti tali hanno perduto quel poco resto che gli è avanzato dalla carestia delli anni passati.

55. CASO DEL FRADELLO

Finalmente sigillo dei maggiori travagli fo l' atrocissima morte datta al Conduittier Querini da tre sicarij, bravi di Zorzi

μίστατα λαδιοῦ καὶ πολὺ μεγάλη ποσότητα μαλβάζια μπουῶσκο. Τυρὶ βγάζει ὁλόκληρες καραβιές· σταφίδες 80 χιλιάδες, oldano (λάβδανο;) 10 χιλιάδες· βαλανίδι 5 χιλιάδες. Μέλι σὲ μεγάλη ποσότητα. Ἀλάτι πορεῖ νὰ βγάλει ὅσο θέλει κανένας καὶ ἂν καθιερωνόταν τὰ γαλιόνια μὲ λατίνια, ὅλη ἡ σαβοῦρα των θὰ ἦταν ἀπὸ τὸ ἀλάτι αὐτό· πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ μεταφέρθηκαν στὴ Βενετία 11 χιλιάδες στάρα ἀλάτι, ὅμοιο μὲ τὸ ἀλάτι τῆς Κύπρου, ὅπως πορεῖ νὰ δεῖ ὁ καθένας ἀπὸ ἐνα δεῖγμα πὺν ἔφερα ἀπὸ τὸ Χάντακα.

Τὰ ἐμπορεύματα αὐτά, ἂν δὲν τὰ ἔκλεφταν οἱ κουρσάροι, θὰ ἐρχόταν ὅλα στὴ Βενετία καὶ ἔτσι θὰ αὐξανόταν οἱ δασμοὶ τῆς πόλης αὐτῆς καὶ τοῦ Βασιλείου. Παρακαλῶ τὶς ἐξοχότητές σας νὰ μὲ συγχωρήσουν, ἂν μακρυγόρησα ἀρκετὰ πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, γιατί εἶδα τὰ δάκρυα πολλῶν ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους ὑπηκόους, πὺν ἔχασαν ἀπὸ παρόμοια δυστυχήματα (πειρατεία) καὶ τὰ λίγα ἐκεῖνα πὺν τοὺς περίσσεψαν ἀπὸ τὶς περασμένες κακὲς χρονιές.

55. ΥΠΟΘΕΣΗ ΦΡΑΝΤΕΛΟ

Τέλος, σὰν ἐπισφράγιση στὶς μεγάλες στενοχώριες, ἦρθε ἡ φορικτὴ δολοφονία τοῦ κοντοτιέρου Κουερίνι ἀπὸ τρεῖς μισθωτοὺς δολοφό-

da Ca' Fradello col sbaro di tre pistoni o pistole, una nella faccia, che subito lo getto morto a terra, et doi altri poi nel petto; Uno dei migliori gentiluomini della Collonia di costumi innocentissimi, et di una bonta di vita singolar; caso di tanta enormita che non vi è memoria che in Candia ne sia mai successo un simile. Questi 3 scelerati dopo haver comesso lo esecrando delitto col spaleggio di altri, ritornorono subito nella casa del detto da Ca' Fradello ove ebbero cavalli, Archibusi lunghi et una guida che li condusse immediate fuori della porta. La crudeltà di questo caso che rese attonita la Città tutta, mosse anco la giustitia ad armarsi contra li delinquenti et contra l' autore dell' istesso delitto; Fo espedito subito le due compagnie di cappelletti a seguitar la traccia di quei tristi, et nel medesimo istante fo anco mandato 100 Moschettieri alla casa di Fradello che lo condussero priggione insieme con un suo figliuolo bastardo. Per volontà del Signor Dio che non permette che le sceleratezze restino impunte, de tre ne furono retenti due, li quali posti al tormento confessorono di haver havuto il Mandato da

vous, μπράβους τὶς οἰκογένειας Φραντέλο, μὲ τρεῖς πιστολιές, μιὰ στὸ πρόσωπο πὺν τὸν ἔριξε ἀμέσως χάμαι νεκρό, καὶ δυὸ ἄλλες ἔπειτα στὸ στῆθος. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους εὐγενεῖς τῆς ἀποικίας, μὲ ἀθωότατα ἦθη καὶ μὲ καλωσύνη μοναδική. Τὸ ἐγκλημα αὐτὸ ἦταν τόσο ὠμὸ πὺν δὲν θυμᾶται κανένας νὰ ἔγινε παρόμοιο στὸ Χάντακα. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ κακούργοι, ἅμα διαπράξαν τὸ βδελυρὸ ἐγκλημα, μὲ τὴ βοήθεια ἄλλων, γύρισαν ἀμέσως στὸ σπίτι τοῦ παραπάνω Φραντέλο. Ἐκεῖ πῆραν ἄλογα, ἀρκομπούζια μακρὰ καὶ ἓνα ὄδηγὸ πὺν τοὺς ὀδήγησε ἀμέσως ἔξω ἀπὸ τὴν Πόρτα. Ἡ ὁμότητα τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ, πὺν ἄφισε κατάπληκτη ὁλόκληρη τὴν πόλη, ἔβαλε σὲ κίνηση καὶ αὐτὴ τὴ Δικαιοσύνη, καὶ ὀπλίστηκε ἐνάντια στοὺς ἐγκληματίες καὶ ἐνάντια στὸν αὐτουργὸ τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ. Στάλθηκαν ἀμέσως οἱ δυὸ λόχοι τῶν καπελῆτων (ἔφιπποι στρατιῶτες) ν' ἀκολουθήσουν τὰ ἔχνη τῶν κακούργων. Ταυτόχρονα στάλθηκαν 100 μουσκειέροι (ὀπλοφόροι) στὸ σπίτι τοῦ Φραντέλο καὶ τὸν ὀδήγησαν στὴ φυλακή, μαζί μὲ ἓνα γυιὸ του νόθο. Μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πὺν δὲν ἐπιτρέπει νὰ μένουν ἀτιμώρητα τὰ ἐγκλήματα, ἀπὸ τοὺς τρεῖς συλλάβαν τοὺς δυὸ, οἱ ὁποῖοι ὑποβλήθηκαν στὰ βασανιστήρια καὶ ὁμολόγησαν πὺς

Baldissera servitor di molti anni del detto Zorzi e col qual confidava ogni suo secreto, il qual mandato era che dovessero amazzar Benetto Querini fratello del morto, o un di loro che così furono in sostanza le loro dispositioni. Finito il processo con ogni esquisita diligentia si venne all' espeditione, nella quale non se li misse a conto. Ne le violentie et tiranie usate nella Città e fuori in longo corso d' anni; ne il tenir in casa bravi et banditi; ne la innumerabile quantità di stupri comessi; Ne per haver cercato in ogni tempo di corromper la giustitia come faceva de Capni di V. Sertà e della soldatesca più scelerata. Ma per il solo caso sudetto nella prima fortezza del Regno, ove risiede la Maestà di tanti Rapresentanti et un presidio di 2 m. soldati nella piazza publica, di S. Francesco, et in faccia dell' istesso corpo di guardia; se un fatto di tal sorte s' avesse tollerato, o debolmente punito non credo che alcun giudice avesse havuto faccia di comparir al Mondo.

Questo era veramente gentilhuomo principalissimo della Col-

πῆραν τὴ διαταγὴ ἀπὸ τὸ Μπαλντισέρα, πολλὰ χρόνια ὑπηρέτη τοῦ παραπάνω Τζώρτζη, στὸν ὁποῖο ἐμπιστευόταν κάθε μυστικό του. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ αὐτὴ ἔπρεπε νὰ σκοτώσουν τὸ Μπενέτο Κουερίνι, ἀδελφὸ τοῦ σκοτωμένου, ἢ ἓνα ἀπ' αὐτοὺς. Στὴν οὐσία τέτιες ἦταν οἱ διαθέσεις των. "Αὐμα τέλειωσε ἡ δίκη μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια, ἦλθε ἡ ὥρα νὰ ἐκδοθεῖ ἡ ἀπόφαση. Στὴν ἐκδοση τῆς ἀπόφασης δὲν λήφτηκαν ὑπόψει οὔτε οἱ βιαιοπραγίες καὶ οἱ τυραννίες ποὺ ἔκανε πολλὰ χρόνια καὶ στὴν πόλη καὶ στὰ χωριά, οὔτε ἡ διατήρηση μπράβων καὶ δολοφόνων στὸ σπίτι του, οὔτε οἱ ἀναρίθμητοι ἐκβιασμοὶ ποὺ διάπραξε, οὔτε ἡ προσπάθειά του σὲ κάθε ἐποχὴ νὰ διαφθείρει τὴ Δικαιοσύνη, ὅπως κατόρθωσε νὰ διαφθείρει τοὺς πιὸ κακοὺς καπετάνιους καὶ στρατιωτικούς τῆς Γαληνότητάς Σας. Λήφτηκε ὑπόψει μόνο τὸ παραπάνω ἔγκλημα (ποὺ ἔγινε) στὸ πρῶτο φρούριο τοῦ Βασιλείου, ὅπου ἐδρεύουν τόσες ἀρχὲς καὶ φρουρὰ ἀπὸ 2 χιλιάδες στρατιῶτες, στὴ δημόσια πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ μπροστὰ στὸ ἴδιο τὸ Σῶμα τῆς Ἀσφάλειας. "Αν ἓνα τέτιο ἔγκλημα παράμενε ἀτιμώρητο ἢ ἂν τιμωροῦνταν ἐλαφρά, δὲν πιστεύω νὰ βρισκόταν κανένας δικαστής, ποὺ «θὰ ᾖχε μοῦτρα» νὰ παρουσιαστῇ στὸν κόσμο.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν πραγματικὰ εὐγενής, ἀπὸ τοὺς σπουδαιό-

lonia, pieno più di parenti che di amici; era liberalissimo ma questa liberalità o prodigalità era con industria, et con fini cattivi. Non vi è stato alcun nobile della Collonia, ne Cretense ne Cittadino, ne alcun altro che habbia mai parlato per lui. Per la sua morte niun ha mostrato segni di dispiacer, che si habbia veduto. Così ha voluto il Sr Dio che sia il fin di quest' huomo per il ben de quei suditti, et per la quiete del Regno et per dar un solido essemplio che le operationi violenti et tiraniche non possono esser longamente tollerate dalla Giustitia. Essendo poi rimasta la Città per questo effetto in somma quiete et tranquillità potendosi andar di giorno et di notte senza minimo pericolo che niun mal incontro come spero nel Sigr Dio si habbia a conservarsi tale per longo corso d' anni.

56. RITTI

Ha la Sertà Vostra nel Regno di Candia nella nostra Religione due Ritti, il Latino et il Greco. I prelati del latino possedono le prime chiese et le prime dignità ecclesiastiche, Abba-

τερους τῆς ἀποικίας καὶ εἶχε πιὸ πολλοὺς συγγενεῖς παρὰ φίλους. Ἦταν γενναιόδωρος μὰ τὴ γενναιοδωρία ἢ τὴν ἀσωτεία αὐτὴ τὴν ἔκανε μὲ πανουργία καὶ μὲ κακοὺς σκοπούς. Δὲν βρέθηκε κανένας εὐγενὴς τῆς ἀποικίας, οὔτε κρητικὸς, οὔτε ἀστὸς, οὔτε κανένας ἄλλος νὰ μιλήσει γι αὐτό. Γιὰ τὴ θανάτωσή του κανένας δὲν ἔδειξε σημάδια λύπης. Τέτιο θέλησε ὁ Θεὸς νὰ εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, γιὰ τὸ καλὸ τῶν ὑπηκόων ἐκείνων, γιὰ τὴν ἡσυχία τοῦ Βασιλείου καὶ γιὰ νὰ δοθεῖ ἓνα γερὸ μάθημα ὅτι: οἱ βίαιες καὶ τυραννικὲς πράξεις δὲν εἶναι ἀνεκτὲς γιὰ πολὺν καιρὸ ἀπὸ τὴ Δικαιοσύνη. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ ἀποκαταστάθηκε ἡσυχία καὶ γαλήνη ἀπόλυτη στὴν πόλη καὶ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κυκλοφορεῖ ἡμέρα καὶ νύχτα, χωρὶς τὸν παραμικρὸ κίνδυνο. Ἐλπίζω στὸ Θεὸ πὼς δὲν θὰ παρουσιαστῇ κανένα κακὸ καὶ θὰ διατηρηθεῖ γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἡσυχία αὐτή.

56. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

Ἡ Γαληνότητά Σας ἔχει στὸ Βασίλειο τοῦ Χάντακα δυὸ δόγματα τῆς θρησκείας μας: τὸ λατινικὸ καὶ τὸ ὀρθόδοξο. Οἱ ἐπίσκοποι τοῦ λατινικοῦ δόγματος ἔχουν τὶς πρῶτες (τὶς καλύτερες) ἐκκλησίες καὶ τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τὰ μοναστήρια, τὶς ἐπισκοπὲς καὶ

tie, Vescovati et l' istesso Arcivescovato, et anco tutte le entrate compartite loro dal publico dopo l' aquisto dell' Isola. Mons' Arcivescovo capo spiritual del nostro Ritto è stato sempre alla sua Residentia in tutto il tempo del mio Generalato, come tuttavia si ritrova, s' è mostrato sempre prelato molto degno, gentilissimo nella conversatione, et molto zelante del servitio del Sigr Dio et di quello di V. Sertà et è veramente un vero esemplar di virtu et di ottimi costumi. Come il Vescovo di Sitia et Gerapetra Pisani è stato anch' egli sempre alla Residenza. Quello della Canea e prelato di buon termine et al mio partir non era alla residenza. Quello di Rettimo è stato longo tempo a Roma a scolparsi di certe imputationi et era ultimamente rittornato in quella Città, io pero non lo ho mai veduto ne di lui posso dir alcuna cosa. Gli altri Vescovi di minor conditione si vedono poco et essendo li loro Vescovati senz' anime del nostro ritto attendono ad accumular danari per spenderli altrove.

57. VESCOVATI APPLICATI

Li Vescovati del Chissamo et dell' Arcadia sono applicati

τὴν ἴδια τὴν ἀρχιεπισκοπή, ὡς καὶ ὅλες τὶς προσόδους ποὺ παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὸ Κράτος στὴν Ἐκκλησία, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάκτηση τοῦ νησιοῦ. Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, πνευματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ δόγματός μας, ὅλην τὴν περίοδο τῆς θητείας μου ἔμενε στὴν ἔδρα του, ὅπου καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει. Πάντα ἔχει δείξει πὺς εἶναι ἱερωμένος ἄξιος τοῦ ὀνόματος, εὐγενέστατος στὴν ὁμιλία καὶ πολὺ ζηλωτὴς στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Γαληνότητάς Σας. Εἶναι πραγματικὰ ἓνα ἀληθινὸ παράδειγμα ἀρετῆς καὶ ἀριστῶν ἡθῶν. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Σητείας καὶ Γεράπετρας Πιζάνι παράμενε πάντα στὴν ἔδρα του. Ὁ Χανίων εἶναι καλὸς καὶ ὅταν ἐφυγα δὲν ἦταν στὴν ἔδρα του. Ὁ Ρεθύμνης βρισκόταν πολὺν καιρὸ στὴ Ρώμη γιὰ νὰ ἀντικροῦσει μερικὲς κατηγορίες καὶ τελευταία γύρισε στὴν πόλη ἐκεῖνη, μὰ ἐγὼ δὲν τὸν εἶδα ποτὲ καὶ δὲν μπορῶ νὰ πῶ γι αὐτὸν τίποτε. Τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους μικρότερης σημασίας σπάνια τοὺς βλέπει κανένας· καί, ἐπειδὴ οἱ ἐπισκοπὲς τῶν εἶναι χωρὶς πιστοὺς τοῦ δόγματός μας, ἐνδιαφέρονται νὰ μαζεύουν χρήματα γιὰ νὰ τὰ ξοδεύουν ἄλλου.

57. ΕΠΙΣΚΟΠΕΣ ΠΑΡΑΧΩΡΗΜΕΝΕΣ

Οἱ ἐπισκοπὲς τῆς Κισάμου καὶ τῆς Ἀρχαδίας εἶναι παραχωρημένες,

questo all' hospital di soldati di Candia et quello per servitio del Collegio di Greci il quale è anco hora affittato con accrescimento di ducati dusento di entrata di più delli 1600 che già s' affittava come ne ho dato conto alli signori Refformatori dello studio di Padova. Per servitio dell' hospital di Candia più volte si è andato sopra l' incanto per affittar quello dell' Arcadia, ma per li detterioramenti fatti gli anni passati dalli affittuali non si trovava chi lo volesse ad alcun pretio, le case erano cadute, li Molini disfatti, l' aque rubbate, onde ha bisognato per la sua restauratione far conveniente spesa, et con tutto cio si ha havuto grandissima difficulta ad affittarlo per ducati 500 all' anno et se non fossero state rovinate affatto le Vigne si saria anco accresciuto l' affitto di più; Mi dispiace pero che nella secretaria, ne nella cancellaria del Duca, ne nella camera s' abbia mai potuto ritrovar alcun registro della quantità de suoi beni quando si fece l' applicatione, onde ha bisognato con gran fatica cavar certa notte dalle mani di un prette che dio sa se sia reale.

τούτη στὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τοῦ Χάντακα κι ἐκεῖνη γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ Κολλέγιου τῶν Ἑλλήνων, ποὺ εἶναι τώρα μισθωμένη 200 δουκάτα παραπάνω ἀπὸ τὰ 1600 ποὺ νοικιαζόταν προτιέρα, ὅπως ἀνάφερα κιόλας στοὺς κυρίους πρυτάνεις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας. Γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ τὸ νοσοκομεῖο τοῦ Χάντακα ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρχαδίας ἐκτέθηκε ἐπανειλημμένα σὲ δημόσιο πλειστηριασμό. Μὰ τὰ περασμένα χρόνια εἶχαν κάνει τόσες φθορὲς οἱ ἐνοικιαστῆς, ποὺ δὲν βρισκόταν κανένας νὰ θέλει νὰ τὴν ἐνοικιάσει σ' ὁποιαδήποτε τιμὴ. Τὰ σπίτια ἦταν ἐρειπωμένα, οἱ μύλοι καταστρεμμένοι, τὰ νερὰ κλεμένα καὶ χρειάζοταν γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους ἀνάλογες δαπάνες. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ μὲ πολὺ μεγάλη δυσκολία νοικιάστηκε 500 δουκάτα τὸ χρόνο. Ἄν τὰ ἀμπέλια δὲν ἦταν ὀλωσδιόλου καταστρεμμένα τὸ νοίκι θὰ ἦταν μεγαλύτερο. Λυποῦμαι ὅμως γιὰτὶ οὔτε στὴ Γραμματεία οὔτε στὴν Καγκελαρία τοῦ Δούκα, οὔτε στὰ Ταμεῖα δὲν μπόρεσε νὰ βρεθεῖ ποτὲ κανένα κατάστιχο, ποὺ νὰ γράφει τὰ κτήματά της (τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀρχαδίας) τὸν καιρὸ ποὺ ἐγινε ἡ παραχώρηση. Γι' αὐτὸ χρειάστηκε πολὺς κόπος γιὰ νὰ πάρω κάποια σημείωση, ἀπὸ τὰ χέρια κάποιου παπᾶ, ποὺ ὁ Θεὸς ξέρει ἂν εἶναι ἀληθινή.

58. RITTO GRECO

Il Ritto Greco tiene tutte le chiese parochiali della Città, et delli territorij et alquanti Monasterij di Callogeri. Questi due ritti latino e greco se non venissero fatte delle novità si manteniriano sempre uniti come se fossero un corpo solo, perche li Greci non cercano altro mai che la conservation del loro ritto. V. Sertà sempre che è natta l' occasione con l' Eccelso Consiglio di X et con l' Eccmo Senato ha comandato che sia mantenuto, tuttavia spesse volte da nostri, mi dispiace a dirlo, s' ha tentato delle cose che han dato causa di scandali. Porto alcuni casi seguidi solamente per causa di certe persone religiose di nome et poco savie, le quali vedendo che si osserva li decreti di V. Sertà in simil proposito impedendo le novità si fanno lecito di dir che si favorisce il ritto greco contra il latino.

Del 1578 venne in pensier all' Arcivescovo di Candia di non voler permetter che alcun prete greco di Diacono si consacrasse se non si sottoscriveva di sottoporsi al ritto della Chiesa Roma-

58. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΟΓΜΑ

Τὸ ἑλληνικὸ δόγμα κρατᾷ ὅλες τὶς ἐνοριακὰς ἐκκλησίαις σὴν πόλιν καὶ στὰ χωριά καὶ μερικὰ μοναστήρια καλογέρων. Τὰ δυὸ αὐτὰ δόγματα, τὸ λατινικὸ καὶ τὸ ἑλληνικόν, θὰ ἦσαν πάντα ἐνωμένα σὰν νὰ ἦταν ἓνα σῶμα, ἂν δὲν γινόταν καινοτομίαι, γιὰτὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ζήτησαν ποτὲ τίποτε ἄλλο παρὰ τὴ διατήρηση τοῦ δόγματός των. Ἡ Γαληνότητὰ Σας, ὅταν παρουσιαζόταν εὐκαιρία, πάντοτε διάτασσε μὲ τὸ ἐξοχότατο Συμβούλιο τῶν 10 καὶ μὲ τὴν ἐξοχότατη Γερουσία νὰ διατηρηθεῖ. Πολλὰς φορὰς ὅμως οἱ δικοὶ μας, λυποῦμαι ποὺ θὰ τὸ πῶ, ἀποπειράθηκαν νὰ δημιουργήσουν πράγματα, ποὺ ἔδωκαν ἀφορμὴ σὲ σκάνδαλα. Ἀναφέρω μερικὰς περιπτώσεις ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ κάτι ἱερωμένα, γιὰ τὸ ὄνομα, καὶ ἀμαθῆ πρόσωπα. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ, βλέποντας πὼς τηροῦνται οἱ νόμοι τῆς Γαληνότητὰς Σας, ποὺ ἀπαγορεύουν τὶς μεταρρυθμίσεις πᾶνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, τολμοῦν νὰ λέν πὼς εὐνοεῖται τὸ ἑλληνικὸ δόγμα σὲ βάρος τοῦ λατινικοῦ.

Τὸ 1578 ἦλθε στὸ νοῦ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου τοῦ Χάντακα νὰ μὴν ἐπιτρέψει σὲ κανένα διάκονο νὰ χειροτονηθεῖ ἱερέας ἂν δὲν ὑπόγραφε δήλωση πὼς ὑποτάσσεται στὸ δόγμα τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας νὰ

sua licentia, et anco che predicando venisse a prender il tema da s. Sigria, il modo d' operar del quale aborido dall' Eccelso Conso di X in ducali di 20 Agosto del medesimo anno le fa saper che dispiace a quel Conso ogni novità in materia di religione, et che pero se li comette che non debba a modo alcun astringer il Clero greco ad alcuna cosa, ma osservar gli ordini registrati in quella Cancellaria.

Dodici anni dopo 1590 essendo venuto in pensiero all' Arcivescovo di formar processo di vita et moribus per via d' inquisition contra il Protopapa de Greci et contra li Geromonaci, et di voler publicar contra di loro monitorij. L' Eccmo Sento intese queste novità si rissenti vivamente col ArciVo facendole saper che è costante volontà publica che a greci sia osservato et mantenuto senza alteratione alcuna il loro ritto.

Nel 1595 continuandosi a far simili novità col voler impedir a Pretti Greci l' officiatura delle loro proprie chiese, l' Eccmo na: Di non voler che si predicasse in alcuna chiesa greca senza

καὶ μάλιστα τὸ θέμα τοῦ κηρύγματος νὰ τὸ παίρνει ἀπὸ τὴ Σεβασμιότητά του. Ὁ τρόπος μιᾶς τέτιας ἐνέργειας δὲν ἄρρεσε στὸ ἐξοχότατο Συμβούλιο τῶν 10 καὶ μὲ τὸ ἐγγράφον του τῆς 20 τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἴδιου χρόνου, κάνει γνωστὸ στὸν Ἀρχιεπίσκοπο ὅτι τὸ Συμβούλιο αὐτὸ δὲν ἐγκρίνει καμιὰ καινοτομία πᾶνω στὰ ζητήματα τῆς θρησκείας καὶ, ἂν ἔκανε καμιὰ τέτια καινοτομία, δὲν ἔπρεπε, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἐξαναγκάσει τὸν ἑλληνικὸ κλῆρο σὲ κανένα ζήτημα, παρὰ ὅφειλε νὰ τηρεῖ τοὺς νόμους, τοὺς καταχωρημένους σ' αὐτὴ τὴν Καγκελαρία.

Ὑστερα ἀπὸ 12 χρόνια, τὸ 1590, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος σκέφτηκε νὰ σχηματίσει κατηγορητήριον διὰ τὴν ἀποβίαν πρὸς τὴν Ἱερὴ Ἐξέταση, ἐνάντια στὸν Πρωτόπαπα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνάντια στοὺς ἱερομόναχους καὶ νὰ δημοσιεύσει ἐνάντιά των ἀφορεσμοὺς (monitori). Ἡ ἐξοχότατη Γερουσία ἔμαθε τὶς ἐνέργειαι αὐτὰς καὶ διαμαρτυρήθηκε ἐντονότατα στὸν Ἀρχιεπίσκοπο, κάνοντάς του γνωστὸ ὅτι, εἶναι σταθερὴ ἡ θέλησις τοῦ Κράτους νὰ τηρηθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ, χωρὶς καμιὰ ἀλλοίωσις, τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 1595 ἐξακολούθησαν νὰ κάνουν παρόμοιαι καινοτομίαι, θέλοντας νὰ ἐμποδίσουν στοὺς Ἕλληνες ἱερεῖς νὰ ἱεροουροῦν σὲ τὶς δικὰς τοὺς ἐκκλησίας. Ἡ ἐξοχότατη Γερουσία ἔγραψε σὲ τὸν 3 τοῦ Ὀκτωβρίου μὴν γίνεται κήρυγμα σὲ καμιὰ ἑλληνικὴ ἐκκλησία χωρὶς τὴν ἀδεία του

Sento a 3 d' ottobre scrisse al Duca Capo e Provre General che facino che sijno officiate come si faceva prima.

Nel anno 1597 Il Vescovo di Milopotamo venuto in Candia con titolo di Vicario General del Patriarca di Costantli latino voleva essercitar giurisdittione facendo affiger certo breve. Gli fo fatto intender per ordine del medesimo senato 25 Ottobre che non si intende che faccia novità di sorte alcuna.

Del medesimo anno li Gesuiti havevano anch' essi principiato a far delle novità, fo scritto coll' Eccmo Senato al Regimento et Proveditor General che non permettino a Gesuiti l' essercitar alcuna funtione a pregiudicio della quiete del Regno nel fatto della Religione che più di ogn' altra cosa è atta a commover gli animi.

Venne anco in pensiero l' anno 1599 a quel Arcivescovo di voler far un Sjnodo. Il Senato 23 Marzo lauda li Rettori et il Prov' General che glie lo habbia impedito come cosa insolita et per tenir lontane le perturbationi in pregiudicio della quiete

στο Δούκα, στὸν καπετάνιο καὶ στὸ Γενικὸ Προβλεπτή νὰ διατάξουν νὰ ἱεουργοῦνται οἱ ἐκκλησίες αὐτὲς ὅπως καὶ προτῆρα.

Τὸ 1597 ὁ Ἐπίσκοπος Μυλοποτάμου ἦλθε στὸ Χάντακα, μὲ τὸν τίτλο τοῦ Γενικοῦ Τοποτηρητῆ τοῦ λατίνου Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἤθελε νὰ ἀσκήσει δικαιοδοσία, τοιχοκολλόντας κάτι παπικὲς διαταγές. Τοῦ ἔδωκαν νὰ καταλάβει ὅτι, κατὰ διαταγὴ τῆς Ἰδίας Γερουσίας στὶς 25 τοῦ Ὀκτώβριου, δὲν ἐπιτρέπεται κανενὸς εἵδους καινοτομία.

Τὸν ἴδιο χρόνον εἶχαν ἀρχίσει καὶ οἱ Ἰησουῖτες νὰ κάνουν καινοτομίες. Ἡ ἐξοχότατη Γερουσία ἔγραψε στὶς διοικητικὲς Ἀρχές καὶ στὸ Γενικὸ Προβλεπτή ὅτι, δὲν ἐπιτρέπει στοὺς Ἰησουῖτες νὰ κάνουν καμιά ἐνέργεια σχετιζόμενη μὲ τὰ ζητήματα τῆς θρησκείας, ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐξερεθίζει τὰ πνεύματα, σὲ βάρος τῆς ἡσυχίας τοῦ Βασιλείου.

Τὸ 1599 σκέφτηκε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐκεῖνος νὰ συγκαλέσει Σύνοδο. Ἡ Γερουσία στὶς 23 τοῦ Μάρτιου ἐπαινεῖ τοὺς ρετορῆδες καὶ τὸ Γενικὸ Προβλεπτή, γιατί τοῦ τὸ ἀπαγόρευαν, σὰν πρᾶγμα ἀσυνήθιστο καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς ταραχές σὲ βάρος τῆς ἡσυχίας τῆς

del governo dovendo essercitarsi la cura delle anime secondo la consuetudine.

L' anno 1610 essendo stato giudicato dal Vicario dell' Arcivescovo una contesa di matrimonio tra Greci et terminato contra un Papa Christodulo in virtù di canoni del Concilio di Trento. questo Papà si appellò al Nontio del Pontefice il che inteso da Vostra Serenità ordinò coll' Eccmo Senato al Reggimento et Pro' Generale che detto Christodulo fosse posto in prigione et che tutto fosse ritratato, dichiarando anco che tutte le sententie che si fanno et si faranno dal Arcivescovo o dal suo Vicario tra Greci tutte si devolvino a nostri Rapresentanti, ordinando il medesimo Eccmo Senato al Vicario che rittrati la lettera d' appellation chiamata apostole; et io essendo nel carico del Duca nell' anno 1612 come delegato delli ssri Inquisitori che allhora erano nel Regno feci nuovo giudicio sopra questo matrimonio conforme al ritto et Canonι Greci. Nel tempo del mio Generalato li Greci son restati con gli animi alquanto turbati per tre acciden-

Κυβέρνησης. Τὰ καθήκοντά του γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν ὀφείλε νὰ τὰ ἐκτελεῖ σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα.

Τὸ ἔτος 1610 ὁ τοποτηρητῆς τοῦ Μητροπολίτη ἐδίκασε μιὰ διαμωρὰ γάμου μεταξὺ Ἑλλήνων, σὲ βάρος κάποιου παπᾶ Χριστόδουλου, μὲ βάση τὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Τρέντο. Ὁ παπᾶς αὐτὸς ἔκαμε ἔφεση στὸ Νούντσιο τοῦ Πάπα. Ἡ Γαληνότητά Σας τὸ ἔμαθε καὶ διάταξε, μαζὶ μὲ τὴν ἐξοχότατη Γερουσία, τὴν Κυβέρνηση καὶ τὸ Γενικὸ Προβλεπτή νὰ φυλακιστεῖ ὁ παραπάνω Χριστόδουλος καὶ νὰ γίνεῖ ἀναψηλάφηση τῆς δίκης, μὲ τὴ δήλωση ὅτι: ὅλες οἱ ἀποφάσεις ποὺ ἐκδίδονται ἢ θὰ ἐκδοθοῦν ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο ἢ τὸν τοποτηρητῆ του, ποὺ θὰ ἀφοροῦν Ἑλλήνες, θὰ παραπέμπονται στοὺς Ἀντιπρόσωπούς μας· διῆταξε ἐπίσης ἡ ἴδια ἐξοχότατη Γερουσία τὸν τοποτηρητῆ νὰ ἀποσύρει τὴν ἔφεση, τὴν ὀνομαζόμενη «ἀποστολική». Ἐγὼ ὑπηρετοῦσα τότε, τὸ ἔτος 1612, στὴ θέση τοῦ Δούκα, σὰν πληρεξούσιος τῶν κυρίων Ἐξεταστῶν ποὺ βρισκόταν τότε στὸ Βασίλειο ἔβγαλα καινούρια ἀπόφαση πάνω σ' αὐτὸ τὸ γάμο, σύμφωνα μὲ τὸ ἑλληνικὸ δόγμα καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς κανόνες.

Τὸν καιρὸ ποὺ ὑπηρετοῦσα σὰν Γενικὸς Προβλεπτῆς οἱ Ἑλλήνες ἦταν λίγο ταραγμένοι γιὰ τρία περιστατικά· Τὸ πρῶτο ἦταν τὸ κήρυ-

ti occorsi: Il primo fo per la Predica di un Fra Semplice capucino fatta sino la quadragesima innanzi al mio gionger nell' Isola perche trattando della materia del Purgatorio dopo haver portato molte cose comincio ad essagerar che chi non credeva nel purgatorio non credeva nella giustitia di Dio et in conseguenza veniva a negar l' istesso Dio onde erano tutti dannati.

Questo padre prima che parlasse in questo modo era in tanta veneratione et in tanto concetto di santità tra li Greci che nelle sue prediche haveva maggior concorso di loro che di quelli del ritto latino, anzi che tutti si andavano a sottoscrivendo in un Rodullo arivato sino allhora a 31 mille ducati per fabricar una chiesa a questa religione; Ma dopo questo accidente mai più alcun Greco volse andar alle sue prediche, ne trattar di far più monasterio a questa religion, tale essendo stato il frutto delle sue novità, trattando materia così gelosa tra greci fuori d' ogni proposito.

L' altro accidente fo alcuni ordini contra ritti greci fatti affiger nella Chiesa di S. Nicolo di Sittia da quel Vsscovo prelato per altro ritiratissimo dal mondo et di ottima vita li quali

γμα πὸν ἔκαμε κάποιος καπουκίνος Φρά Σέμπλιτσε, τὴν ἴδια τὴ Μεγάλη Σαρακοστή, πρὶν νὰ φθάσω στὸ νησί. Μιλώντας γιὰ τὸ Καθατήριο ἀνάφερε πολλὰ πράγματα καὶ ἔπειτα ἄρχισε νὰ λέει πῶς: ὅποιος δὲν πιστεύει στὸ Καθατήριο δὲν πιστεύει στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς ἀρνεῖται τὸν ἴδιο τὸ Θεό· καὶ ἔτσι ἦταν ὅλοι κολασμένοι.

Τὸν καλόγερο αὐτό, πρὶν νὰ μιλήσει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, οἱ Ἕλληνες τὸν σεβόταν καὶ τὸν θεωροῦσαν σὰν ἅγιο, τόσο πὸν στὰ κηρύγματά του πῆγαιναν πὶο πολλοὶ Ἕλληνες παρὰ Καθολικοὶ καὶ μάλιστα ὅλοι πῆγαιναν νὰ γραφοῦν σὲ ἓνα ἔγραφο, πού, μέχρι τότε, εἶχε φτάσει στὶς 31 χιλιάδες δουκάτα, γιὰ νὰ κτίσει μιὰ ἐκκλησία αὐτοῦ τοῦ δόγματος. Μά, ὕστερα ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτό, κανένας Ἕλληνας δὲν ἤθελε νὰ πᾶι πιά στὰ κηρύγματά του, οὔτε ἤθελε νὰ κτίσουν μοναστήρι τοῦ δόγματος αὐτοῦ. Τέτιο ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καινοτομίας του, μιλώντας γιὰ θέμα τόσο λεπτὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Τὸ ἄλλο ἦταν μερικοὶ κανόνες τοῦ ἐπίσκοπου Σητείας ἐνάντια στὸ ὀρθόδοξο δόγμα, πὸν τοιχοκολλήθηκαν ἐκεῖ, στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Νικολάου παρ' ὅλο πὸν ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς ἦταν πολὺ ἀποτραβηγμένος

in sostanza erano: Che chi andasse all' hostaria cadesse in pena di ottanta perperi, chi non cantasse Messa, Vespero et Matutino fosse condanato in perperi cento e cinquanta per cadauna volta; chi havesse battigiato passati otto giorni pagasse di pena 100 perperi et cose simili tutte con pene pecuniaria li quali ordini a indelutione di medesime Greci come cosa fatta da chi non haveva giurisdictione sopra a Greci, li quali non sono soggetti ad altri che alli publici Rapresentanti, furono da me fatti levare facendo avvertito quel buon prelato di astenersi di far simili novità non servendo questo modo di operar ad altro che a metter in odio la sua persona et il nostro ritto.

Il terzo caso fo che essendosi già molti anni fatto frate dell' ordine di S. Francesco un sigr Paulo Muazzo cavallier di parte d' una chiesa Greca chiamata di S. Salvador nel luogo di Girapetra li venne in pensiero di far in uno picciolo convento de suoi fratti, et farlo della sua religione tutto che li cavallieri del ritto latino non habino auttorità di levar le chiese da un ritto et

ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ ζοῦσε ἥσυχα. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἦταν: Ὅποιος (παῖς) πῆγαινε στὶς ταβέρνες θὰ τιμωροῦνταν μὲ 80 ὑπέρπυρα πρόστιμο. Ὅποιος δὲν ἱεουργοῦσε τὸν Ἑσπερινὸ καὶ τὴ Λειτουργία θὰ καταδικάζονταν σὲ πρόστιμο 150 ὑπέρπυρα γιὰ κάθε φορά. Ὅποιος βάφτιζε (παιδι) μετὰ τὶς ὀκτὼ ἡμέρες (ἀπὸ τὴ γέννησή του) θὰ πλήρωνε 100 ὑπέρπυρα καὶ κάτι παρόμοιες ποινές, πὸν ἦταν ὅλες χρηματικές. Οἱ κανόνες αὐτοὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες, καταργήθηκαν ἀπὸ ἐμένα, γιὰτὶ ἐκδόθηκαν ἀπὸ ἄνθρωπο πὸν δὲν εἶχε δικαιοδοσία πάνω στοὺς Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι ὑπῆκοοι σὲ ἄλλους παρὰ μόνο στοὺς ἀντιπρόσωπους τοῦ Κράτους. Εἰδοποίησα ἐπίσης τὸν καλὸ ἐκεῖνο ἐπίσκοπο νὰ μὴν κάνει πιά παρόμοιες καινοτομίες, πὸν δὲν ἐξυπηρετοῦν κανένα σκοπὸ παρὰ κάνουν μισητὸ καὶ τὸν ἴδιο καὶ τὸ δόγμα μας.

Τὸ τρίτο περιστατικὸ ἦταν (τὸ ἀκόλουθο): Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχε γίνει ἀδελφὸς τοῦ τάγματος τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου κάποιος κύριος Παῦλος Μουάτσο, ἱερότης σὲ μιὰ ἐλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρα στὴ Γεράπετρα καὶ τοῦ ἤλθε στὸ νοῦ νὰ τὴν κάνει ἓνα μικρὸ μοναστήρι γιὰ τοὺς καλόγερους του καὶ νὰ τὴν καθιερώσει στὸ δόγμα του, παρ' ὅλο πὸν οἱ ἱερότες τοῦ λατινικοῦ δόγματος δὲν ἔχουν ἐξουσία νὰ μετατρέπουν τὶς ἐκκλησίες ἀπὸ τὸ ἓνα δόγμα στὸ ἄλλο. Ὁ κα-

ponerle nell' altro. Questo buon padre fatto settuagenario et amico grande anco di preti greci diceva ordinariamente la sua messa sopra il medesimo altar Greco ornato secondo il loro ritto, ma sopravvenuto alla visita di quella chiesa il Padre Ministro li fece una severa ammonitione et non si partì che fece levar tutte quelle immagini greche et riporle in un canto di essa chiesa le quali immagini essendo di gran divotione presso a Greci tenendo opinione che S. Costantia le facesse fare, erano anco soliti nelle tribulationi andar con le loro processioni a quella chiesa et a dir la loro Messa. Naque per mancamento di pioggia, grande siccità nel Regno l' anno 1626, per la qual cosa si mossero tutte le Parochie di Gerapetra (per implorar il divino agiuto) ad andar processionalmente col loro capo religioso latino che rissiede nel casal Vescovado in luogo del medesimo Vescovo a quella chiesa a cantar la loro Messa; gionti a S. Salvador videro disfatto il loro altare, et posto le loro immagini in altro luogo non così degno, onde li Greci che erano in gran numero si scandalizzarono grandemente dicendo anco qualche parola appassionata,

λὸς αὐτὸς καλόγερος, 70 χρόνων, ἔγινε μεγάλος φίλος τῶν Ἑλλήνων ἱερέων, λειτουργοῦσε τακτικὰ στὴν ἴδια τὴν Ἀγία Τράπεζα τῶν ὁρθόδοξων, διακοσμούμενη σύμφωνα μὲ τὸ δόγμα του. Μὰ ὁ ἡγοούμενος ἐπισκέφτηκε τὴν ἐκκλησία ἐκεῖνη καὶ τοῦ ἔκαμε μιὰ αὐστηρὴ ἐπίπληξη καὶ δὲν ἔφυγε παρὰ μόνο ὅταν, ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ του, κατέβασαν ὅλες τὶς ἑλληνικὲς εἰκόνες καὶ τὶς ἔβαλαν σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς ἐκκλησίας. Οἱ εἰκόνες αὐτὲς εἶναι πολὺ σεβαστὲς ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες, γιατί ἔχουν τὴ γνώμη πὼς ἡ Ἀγία Κωνσταντία (Ἀγία Ἑλένη) διάταξε νὰ τὶς κάμουν. Τακτικὰ, ὅταν ἔκαναν λιτανεῖες, πήγαιναν στὴν ἐκκλησία ἐκεῖνη μὲ πομπή καὶ λειτουργοῦσαν. Στὸ Βασίλειο ἔγινε μεγάλη ξηρασία τὸ 1626 ἀπὸ ἔλλειψη βροχῆς καὶ γι αὐτὸ ξεκίνησαν ὅλες οἱ ἐνορίες τῆς Γεράπετρας — γιὰ νὰ ζητήσουν τὴ θεία βοήθεια — νὰ πᾶνε μὲ πομπή, μὲ τὸ λατίνιο θρησκευτικὸ ἀρχηγό τους, πὺν ἔδρευε στὸ χωριὸ Ἐπισκοπή ἀντικαθιστώντας τὸν ἴδιο τὸν ἐπίσκοπο, στὴν ἐκκλησία ἐκεῖνη νὰ κάνουν τὴ λειτουργία των. Ὅταν ἔφθασαν στὸν Ἅγιο Σωτήρα εἶδαν ἀλλαγμένη τὴν Ἀγία Τράπεζα των καὶ τὶς εἰκόνες των βαλμένες σὲ ἓνα ἄλλο μέρος, ὅχι τόσο ἄξιο γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Γι αὐτὸ οἱ Ἑλλήνες, πὺν ἦταν πολλοί, ἐξοργίστηκαν πολὺ καὶ μάλιστα εἶπαν

Cantata la loro messa si partirono, mormorando alcuni huomeni et alcune donne greche del mal trattamento fatto alla loro Chiesa. Li fratti vedendo che questi erano venuti ad officiar nella chiesa fatta come dicevano sua portorono tutto questo successo a Mons. Archivio a me et a tutti li Publici Rapresentanti con tanta accerbità di parole; di imputationi di setta, di sprezzo del nostro ritto et di altre cose con molte circostanze fastidiose conosciute poi manifestamente false che fui necessitato per saper la verità di far formar processo con l' autorità del Generalato e con la secretezza al sr Rettor di Sittia con ordine che subito lo dovesse inviarlo al sr Capo Contarini accio me lo trasmettesse a Rettimo o dove mi trovava. Havuto che hebbe il sr Capⁿ predetto questo processo le parve senza farmi saper cosa alcuna di portarlo nel consegio di X di Candia che e il Reggimento oltre la sua persona sopplantando a quei signori che questa era la mia volontà facendo anco prender la retentione di tutti quelli papati della Giurisdiction di Gerapetra et di altri principali vecchi ot-

μερικὰ λόγια βαρειά. Ἀμα τέλειωσαν τὴ λειτουργία των ἔφυγαν, μουρμουρίζοντας, μερικοὶ ἄνδρες καὶ μερικὲς γυναῖκες Ἑλλήνες, γιὰ τὴν κακὴ μεταχείριση πὺν ἔγινε στὴν ἐκκλησία των. Οἱ καλόγεροι, βλέποντας πὼς αἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἤλθαν νὰ λειτουργήσουν σὲ ἐκκλησία, πὺν ἔγινε, ὅπως ἔλεγαν, δική των, ἀπόδιδαν ὅλη τὴν εὐθύνη στὸ Σεβασμιότατο Ἀρχιεπίσκοπο, σὲ μένα καὶ σ' ὅλους τοὺς δημόσιους ἀντιπρόσωπους, κακολογώντας καὶ κατηγορώντας γιὰ αἰρέσεις, γιὰ περιφρόνηση πρὸς τὸ δόγμα μας καὶ πολλὰ ἄλλα ἀηδὴ περιστατικὰ πὺν ἀποδείχτηκαν ἔπειτα ὁλοσδιόλου ψέμματα. Γιὰ νὰ μάθω τὴν ἀλήθεια ἀναγκάστηκα νὰ διατάξω, μὲ τὴν ιδιότητά μου σὰν Γενικὸς Προβλεπτής, τὸ ρετούρη τῆς Σητείας νὰ κάμει ἀνακρίσεις μὲ κάθε μυστικότητα, ἀποστέλλοντας τὴ σχετικὴ δικογραφία ἀμέσως στὸν κοπετάνιο κ. Κονταρίνι γιὰ νὰ μοῦ τὴ διαβιβάσει στὸ Ρέθυμνο ἢ ὅπου κι ἂν βρισκόμουν. Ὁ καπετάνιος αὐτὸς μόλις πῆρε τὴ δικογραφία νόμισε σωστό, χωρὶς νὰ μοῦ ἀναφέρει τίποτε σχετικὰ, νὰ τὴ φέρει στὸ Συμβούλιο των 10 τοῦ Χάντακα, πὺν ἀποτελεῖ τὴν τοπικὴ Κυβέρνηση, στὸ ὁποῖο δὲν συμμετέχει ὁ ἴδιος, ἔξαπατώντας τοὺς κυρίους αὐτοὺς λέγοντάς τους πὼς τέτια ἦταν ἡ θέλησή μου. Μάλιστα τοὺς ἔπεισε νὰ πάρουν ἀπόφαση νὰ συλλάβουν ὅλους τοὺς παπάδες τῆς περιφέρειας Γεράπετρα καὶ ἄλλους δεκατέσσερις ἀπὸ τοὺς σπου-

tuagenarij al numero di quattordici tutti carichi di grosissime famiglie. Intendendo io il termine usato da questo signor et la rissolution di quei signori, mi rissolsi lasciando ogn' altra cosa di venir volando da Rettimo in Candia, ove mi feci non senza grandissima difficulta dar il processo, ma pero con molti atti formati tutti a pregiudizio del Generalato et molto più del servitio publico. Di cio convenni con molto dispiacer darne parte a questo Eccmo Consegio il quale anco comisse che tutti gli atti fatti da quel Consegio fossero scancellati come fo anco fatto e-sequir dalla prudentia del sr Duca il quale anco nel assumer il caso fo renitente, ma replicando più volte il Contarini anco in due congressi ch' io le haveva dato questa autorità ingannò per questa via quel Signor et anco li ssri Consiglieri, Vendetta che volse far il Capo contra di me per una amonition fraterna di certe cose che li feci il primo anno del Generalato delle quali se fosse vivo ne haveria da render conto.

δαιότερους γέροντες ὀγδόντα χρονῶν, πού εἶχαν ὅλοι πολυμελεῖς οἰκογένειες. Ὅταν ἔμαθα τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐνέργησε ὁ κύριος αὐτὸς (ὁ Κονταρίνι) καὶ τὴν ἀπόφαση τῶν κυρίων ἐκείνων, (τοῦ Συμβουλίου τῶν 10) ἀποφάσισα, ἀφίνοντας κάθε ἄλλη ἐργασία, νὰ φύγω πετώντας ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο γιὰ τὸ Χάντακα. Ἐκεῖ συνάντησα πολὺ μεγάλες δυσκολίες γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ δικογραφία, ἡ ὁποία ἀνάφερε πολλές πράξεις σὲ βάρος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ καί, πολὺ περισσότερο, σὲ βάρος τοῦ δημόσιου συμφέροντος. Αὐτὸ μὲ ἀνάγκασε νὰ ἀναφέρω σχετικά, μὲ μεγάλη μου λύπη, στὸ ἐξοχότατο αὐτὸ Συμβούλιο (τῆς Βενετίας) τὸ ὁποῖο διάταξε νὰ ἀκυρωθοῦν ὅλες οἱ ἀποφάσεις πού ἔβγαλε τὸ Συμβούλιο ἐκεῖνο (τοῦ Χάντακα). Ἡ ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς αὐτῆς ἀνατέθηκε στὴ φρόνηση τοῦ κ. Δούκα· μὰ κι ἐκεῖνος, ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτέλεσή της, ἔδειξε ἀπειθεία. Ὁ Κονταρίνι ἐπανάφερε τὸ ζήτημα πολλές φορές καὶ μάλιστα σὲ δυὸ συνεδριάσεις, γιὰ τίς ὁποῖες ἐγὼ τοῦ εἶχα δώσει ἐντολή, ἐξαπάτησε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸν κύριο ἐκεῖνο (τὸ Δούκα) ὡς καὶ τοὺς κ. κ. Συμβούλους. Τὴ βεντέτα αὐτὴ θέλησε νὰ μοῦ κάμει ὁ καπετάνιος (Κονταρίνι) γιατί, τὸν πρῶτο χρόνο τῆς θητείας μου σὰν Γενικὸς Προβλεπτῆς, τοῦ ἔκαμα μιὰ ἀδελφικὴ παραίνεση, γιὰ κάτι πράγματα, πού θὰ τὰ ἀνάφερε ἂν ζοῦσε.

La congregation de Propaganda Fide de Roma al mio tempo volse anch' ella far delle novità nel Regno col far sparger quantità di volumi de Concilij fiorentini, con altri discorsi contra il ritto greco, al che V. Sertà prudentemente rimediò col ordinar la prohibition per non rinovar le antiche contese tra greci et latini et tirar la dispute in Candia con pessime conseguenze.

Fu grandemente grata la gratia che l' Eccze Vostre fece a quei del ritto greco di poter nella Città di Candia eriger un Monasterio di Monache Claustrali Greche per salvar oltre il servitio del Sr Dio anco l' honestà delle loro figliuole, et subito anco si missero alla fabrica havendo eletto un sito nobilissimo, mettendo insieme tra lassi (*lasciti*) et elemosine molto danaro et non credo habbia da esser meno di 16 m. ducati di capitale il quale s' andava sempre crescendo per il gusto ch' ognuno ha dell' opera, et di allogar le figliuole. Li Greci sono appoggiati alla Prottetion del Principe et ognuno lo sa onde chi li offende sa di far offesa al Principe istesso et fa male inescusabilmente.

Ἡ ἐταιρία Propaganda Fide τῆς Ρώμης θέλησε κι αὐτὴ νὰ δημιουργήσει ζητήματα στὸ Βασίλειο, στὴν περίοδο τῆς ὑπηρεσίας μου, μοιράζοντας κάμποσους τόμους μὲ τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ ἄλλα ἄρθρα ἐνάντια στὸ ἐλληνικὸ δόγμα. Ἡ Γαληνότητά Σας πολὺ σοφὰ διόρθωσε τὸ κακό, ἀπαγορεύοντας τὴν κυκλοφορία των, γιὰ νὰ μὴν ξανακαινουριώσουν οἱ παλιὲς φιλονικίες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων στὴν Κρήτη μὲ πάραπολὺ κακὲς συνέπειες.

Πολὺ ἀναγνωρίστηκε ἡ χάρη πού οἱ ἐξοχότητές σας ἔκαμαν στοὺς ὀρθόδοξους, ἐπιτρέποντάς τους νὰ κτίσουν στὴν πόλη τοῦ Χάντακα ἕνα κοινόβιο μοναστήρι ὀρθόδοξων καλογραιῶν, ὅχι μόνο γιὰ τὴ διακονία τοῦ Θεοῦ μὰ καὶ γιὰ τὴ χρηστότητα τῶν θυγατέρων των. Τὸ μοναστήρι ἄρχισαν ἀμέσως νὰ τὸ κτίζουν, σὲ μιὰ θέση μεγαλοπρεπέστατη πού διάλεξαν. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ μάζεψαν ἀπὸ κληροδοτήματα καὶ ἐλεημοσύνες πολλὰ χρήματα, πού δὲν πιστεύω νὰ εἶναι λιγότερα ἀπὸ 16 χιλιάδες δουκάτα, ποσὸ πού πάντα αὐξάνεται, γιατί ὁ καθένας θέλει νὰ γίνεи τὸ μοναστήρι, γιὰ νὰ φιλοξενήσει τὰ κορίτσια. Οἱ Ἕλληνες στηρίζονται στὴν προστασία τοῦ Ἡγεμόνα καὶ καθένας ξαίρει ὅτι, ὅποιος προσβάλλει αὐτοὺς προσβάλλει τὸν ἴδιο τὸν Ἡγεμόνα, κάνοντας κακὸ ἀσυγχώρητο.

59. M. ARCIV. DI CANDIA

In questi negotij veramente Monsr Arcivo ha professato sempre ottima intentione, come mi ha anco detto asseveratamente di voler far che li publici rispetti siano sempre salvi et di non tralasciar di far quelle cose che possa esser sicuro che debano esser grate a V. Sertà.

Li Gesuiti che in buon numero risiedono in Sio sotto nome, et auttorità della Congregation di propaganda fide di Roma, si vanno maneggiando nell' Arcipelago et vanno a due a due per quelle isole con mezi insidiosi sotto pretesto di Reglion (*sic*) ma sempre con fini diversi dall' apparenze portando le cose loro, favoriti grandte dal Sr Ambr di Francia in Costantinopoli, queste pratiche non possono se non causar qualche mal incontro, come già alquanti anni col Vescovo di Sira il quale tuttoche vecchio settuagenario et di santa vita, fo dal bassà dopo formato processo fatto apiccar insieme ad un altro prete rovinando gran parte delle genti di quell' Isola che sono del nostro ritto latino.

59. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΡΗΤΗΣ

Στὰ ζητήματα αὐτὰ ὁ Σεβασμιότατος Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης εἶχε πάντοτε τὶς καλύτερες διαθέσεις. Ὅπως μὲ διαβεβαίωσε θέλει νὰ εἶναι πάντα ἀκέραιος ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ Κράτος καὶ νὰ μὴν παραλείπει ποτὲ νὰ κάνει τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἀρέσουν στὴ Γαληνότητά Σας.

Οἱ Ἰησουῖτες, ποὺ σὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἐδρεύουν στὴ Χίο μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐξουσία τῆς ἐταιρίας Propaganda Fide τῆς Ρώμης, ἄρχισαν νὰ ἐργάζονται στὸ Ἀρχιπέλαγος. Πηγαίνουν δυὸ-δυὸ στὰ νησιά ἐκεῖνα ἐπίβουλα, μὲ τὴν πρόφαση τῆς θρησκείας, μὰ πάντα μὲ σκοποὺς διάφορους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φαίνονται, βοηθούμενοι πολὺ ἀπὸ τὸν κ. πρεσβευτὴ τῆς Γαλλίας στὴν Κωνσταντινούπολη. Οἱ πράξεις αὐτὲς δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἔχουν κακὰ ἀποτελέσματα, ὅπως καὶ πρὶν λίγα χρόνια ἔγινε μὲ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Σύρας, ποὺ, ἂν καὶ ἦταν γέρος ἐβδομήντα χρονῶν καὶ ἅγιος ἄνθρωπος, ἀπαγχονίστηκε μαζὶ μὲ κάποιον ἄλλο ἱερέα ἀπὸ τὸν πασά, ὕστερα ἀπὸ κατηγορία, καταστρέφοντας μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τοῦ νησιοῦ αὐτοῦ, ποὺ ἀνήκει στὸ λατινικὸ δόγμα μας.

Queste pratiche di gesuiti, discorsi, semination di libri, ha dato occasione ad un Mettaxa di far stampar altri libri all' incontro in favor del loro ritto et anco di farli capitar alla Canea, et erano li seguenti.

Un trattato del Primato del Pontefice di un padre Melettio Alessandrino.

Un' altro Dialogo fatto con un fratte.

Un' altro del medmo primato et differenze ecclesiastiche de Vescovo di Salonichi.

Un dialogo d' un Greco fatto con alcuni Cardinali senza nome.

Un trattato di un Valan sopra il Purgatorio.

Un trattato del Vescovo di Fóladelfi contra quelli che dicono li Greci esser sismatici.

Veda la Sertà Vostra quanto importi a promover queste novità mentre ognuno se ne sta quieto. Di questi libri me ne parlò il sr General et Monsr Arcivo consigliai che restassero supresi come li concilij Fiorentini come anco fo fatto non essendo

Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τῶν Ἰησουϊτῶν, οἱ λόγοι καὶ ἡ κυκλοφορία βιβλίων ἔδωκαν ἀφορμὴ σὲ κάποιον Μεταξᾶ νὰ ἐκτυπώσει σὲ ἀντιτάθμισμα ἄλλα βιβλία ὑπὲρ τῆς θρησκείας του καὶ νὰ τὰ στείλει στὰ Χανιά. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἦταν:

Μία πραγματεία γιὰ τὸ Πρωτεῖο τοῦ Πάπα κάποιου παπᾶ Μελέτιου Ἀλεξανδρινοῦ (τοῦ Πηγᾶ.).

Ἕνα ἄλλο: διάλογος μὲ ἓνα καλόγερο.

Ἕνα ἄλλο γιὰ τὸ ἴδιο Πρωτεῖο καὶ γιὰ ἐκκλησιαστικὲς διαφορὰς τοῦ ἐπίσκοπου Θεσσαλονίκης.

Ἕνας διάλογος ἀπὸ ἓνα Ἑλληνα καὶ μερικὸς καρδινάλιους χωρὶς ὄνομα.

Μία πραγματεία κάποιου Βαλᾶν γιὰ τὸ Καθαρτήριο.

Μία πραγματεία τοῦ ἐπίσκοπου τῆς Φιλαδέλφειας ἐνάντια σ' ἐκείνους ποὺ λὲν πὼς οἱ Ἕλληνες εἶναι σχισματικοί.

Ἀς δεῖ ἡ Γαληνότητά Σας τί σημασία ἔχει ἡ ἐνίσχυση αὐτῶν τῶν μεταρρυθμίσεων, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ καθένας ἀδιαφορεῖ γι' αὐτό. Γιὰ τὰ βιβλία αὐτὰ μίλησα μὲ τὸν κ. Στρατηγὸ καὶ τὸ Σεβασμιότατο Ἀρχιεπίσκοπο καὶ συμβούλεψα νὰ ἀπαγορευτεῖ ἡ κυκλοφορία τους ὡς καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Φλωρεντίας, ὅπως καὶ ἔγινε, γιὰτὶ δὲν ἦταν σω-

bene che in Candia si promovi contese di ritti che non possono se non produr cattivi effetti.

Resta ch' io porti con brevità alcuna cosa della Giusta del Regno, di Suditti, et de Magistrati per levarle poi il tedio.

Nel mio partir da questa Città restai veramente con qualche sospention d' animo sentendo rissonar molte voci non esser in Candia altro che violentie, rapine oppresioni et tiranie et che li Rapresentanti non solo non facevano la debita giustitia ma che anco alcuni la vendevano, cose tutte che mi apportavano somma molestia.

Ma gionto nel Regno (lodato il Sr Dio) trovai mutata la Scena perche eccetuato un solo gravissimo delitto, non ho ritrovato se non cose ordinarie che occorono in tutte le città et anco in manco numero assai, anziche ho conosciuto in Candia, Canea et Rettimo molte case de Nobili Veneti et Cretensi et di cittadini così prudenti, così modesti et riverenti a i Rapresentanti pubblici et che trattano li loro Colloni come le fossero figliuoli

στο νὰ ἐνισχύονται οἱ δογματικοὶ κανόνες στὸ Χάντακα, ποὺ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἔχουν κακὰ ἀποτελέσματα.

Ἀπομένει νὰ ἀναφέρω μὲ λίγα λόγια κάτι γιὰ τὴ Δικαιοσύνη τοῦ Βασιλείου, γιὰ τοὺς ὑπῆκοους καὶ γιὰ τοὺς Ἄρχοντες καὶ ὕστερα νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἐνόχληση.

Ὅταν ἔφυγα ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ (τὴ Βενετία) ἀληθινὰ εἶχα μερικὲς ἀμφιβολίες, γιατί ἄκουα νὰ διαδίδονται διάφορα πράγματα: πὼς δὲν κάναν τίποτε ἄλλο στὸ Χάντακα παρὰ μόνο ἐκβιασμούς, κλεψιές, καταπιέσεις καὶ τυραννίες καὶ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Κράτους ὄχι μόνο δὲν ἀπονέμαν, ὅπως ἔπρεπε, τὴ Δικαιοσύνη, μὰ ἀντίθετα μερικοὶ τὴν ἐμπορευόταν. Ὅλ' αὐτὰ μού ἔρεχναν πολὺ μεγάλη θλίψη.

Μὰ ὅταν ἔφτασα στὸ Βασίλειο (δύξα νὰ ἔχει ὁ Θεὸς) βρῆκα τὴ σκηνὴ ἄλλαγμένη· γιατί, ἂν ἐξαιρέσει κανένας ἓνα μονάχα σοβαρότατο ἔγκλημα, δὲν βρῆκα τίποτε ἄλλο παρὰ συνηθισμένα πράγματα καὶ μάλιστα πολὺ λιγότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν σ' ὅλες τὶς πόλεις· ἐγνώρισα μάλιστα στὸ Χάντακα, στὰ Χανιά καὶ στὸ Ρέθυμνο πολλοὺς εὐγενεῖς, Βενετοὺς καὶ Κρητικούς, ὡς καὶ πολῖτες τόσο φρόνιμους, τόσο σεμνοὺς καὶ τόσο πειθαρχικοὺς στοὺς ἐκπρόσωπους τοῦ Κράτους ποὺ μεταχειρίζονται τοὺς δουλοπάροικους τοὺς σὰν τὰ παιδιά τους,

quanto in qual si voglia altro luoco. Sono però Greci (particolarmente della gente bassa) di poca candidezza d' animo, facili a prometter più che ad attender, sono astuti, adulatori in eccesso, et desiderosi che la giustitia divenga partial. Nelle contese Forensi, e nei littigij et cavillationi superano di gran lunga qualsivoglia di altro paese. Et se un Signor General volesse fermarsi tutto il tempo del suo Generalato nel più picciolo Castello del Regno a decider tutti li loro garbugli, litti et querele Vostre Eccellenze mi credino che non basteria.

Sono mandati da Vra Sertà molti magistrati in Candia, le nature de quali essendo diverse, li voleri non possono esser sempre conformi, ma quando nel trattar le loro opinioni le portano all' Eccze Vostre con termini civili, proprij et accostumati si può dir che siano tante linee che tutte tendino al publico servitio, ne si devono biasmare.

60. DUCA

La carica del Duca come è stata la prima istituita nel Re-

πράγμα ποὺ δὲν τὸ βλέπει κανένας πουθενὰ ἄλλου. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ Ἕλληνες (ιδιαίτερα ἀπὸ τὰ χαμηλὰ κοινωνικά στρώματα) ποὺ δὲν ἔχουν καὶ πολὺ λευκὴ ψυχὴ· πιὸ εὐκόλα δίνουν τὶς ὑποσχέσεις παρὰ ποὺ τὶς ἐκτελοῦν· εἶναι πανοῦργοι, κόλακες ὑπερβολικά καὶ εὐχονται νὰ γίνεται ἡ Δικαιοσύνη μεροληπτική. Στὶς δικαστικὲς διαφορές, στοὺς κανόνες καὶ στὶς στρεψοδικίες ξεπερνοῦν πολὺ τοὺς ὁμοίους τους κάθε ἄλλης χώρας. Ἄν ἓνας Γενικὸς Προβλεπτὴς ἤθελε νὰ παραμείνει, ἀκόμη καὶ ὅλη τὴν περίοδο τῆς ὑπηρεσίας του, στὸ πιὸ μικρὸ Καστέλι τοῦ Βασιλείου, γιὰ νὰ λύσει ὅλες τὶς διαφορές τους, ἂς πιστέψουν οἱ ἐξοχότητές σας πὼς δὲν θὰ πρόφτανε.

Ἡ Γαληνότητά Σας ἔστειλε στὸ Χάντακα πολλοὺς ἄρχοντες· ἡ ιδιοσυγκρασία τοῦ καθένα εἶναι διαφορετική καὶ οἱ γνώμες τους δὲν μποροῦν νὰ εἶναι πάντα σύμφωνες. Μὰ ἀφοῦ τὶς ὑποβάλλουν στὶς ἐξοχότητές σας, προκειμένου νὰ τὶς ἐφαρμόσουν, μὲ λόγια καλὰ καὶ εὐγενικά, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πὼς, παρ' ὅλο ποὺ ἀκολουθοῦν τόσες γραμμές, ὅλες ἔχουν σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸ Κράτος καὶ γι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τοὺς κατακρίνομε.

60. ΔΟΥΚΑΣ

Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Δούκα εἶναι ἡ πρώτη ποὺ ιδρύθηκε στὸ Βασί-

gno così solea haver tutti li maneggi della giustitia e dell' Arme; ma col tempo per diversi accidenti, li fo aggiunto già 260 anni il capitaneato, et poi il Generalato con autorità dell' inquisitione non concessa ad altro Rapresentante. Due sorte di persone tentano di voler alterar la buona volontà de i ssri Duchi quando non siano di quel valor e pruda che sono statti li ssri Duchi Foscolo, et Gradenico; li nodari di quella cancellaria ducal che sono in molto numero, et un Magistrato di quelli di Candia chiamato li Giusticieri come ho già dato conto con mie lettere et che non debbo hora replicar per non apportarle tedio. l' obbligo di ssri Duchi è grande massimamente nel civile et veramente supera il potere.

61. CAPITANO

Il Capitaneato oltra di cose della camera fiscal, è obligato a sopraveder et attender all' essatione dell' entrate di V. Sertà di formenti di Lassiti. Il sr Capo Pisani come il presente sr Giustinian hanno fatto e fanno il debito, ma non tutti hanno fatto di

λειο καὶ γι αὐτὸ ταίριαζε νὰ ἔχει ὅλη τὴ διοίκηση τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ Στρατοῦ. Μὰ μὲ τὸν καιρὸ τοῦ ἀνατέθηκε, γιὰ διάφορους λόγους, πρὶν ἀπὸ 260 χρόνια, ἡ ὑπηρεσία τοῦ Καπετάνιου καὶ ἐπειτα τὰ καθήκοντα τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ μὲ δικαιώματα ἀνακριτικά, ποὺ δὲν δόθηκαν σὲ κανένα ἄλλο ἀντιπρόσωπο τοῦ Κράτους. Δυὸ λογίων ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ ἀλλάξουν τὴν καλὴ θέληση τῶν κυρίων Δουκῶν, ὅταν δὲν ἔχουν τὴν ἀξία καὶ τὴ φρόνηση ποὺ εἶχαν οἱ κύριοι Δούκες Φόσκοιο καὶ Γκραντενίγκο: οἱ γραμματικοὶ τῆς δουρικῆς ἐκείνης Καγκελαρίας ποὺ εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἓνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἄρχοντες τοῦ Χάντακα ποὺ λέγεται Giusticier, ὅπως ἀνάφερα σὺς ἐπιστολές μου καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλάβω τώρα, γιὰ νὰ μὴ σὰς ἐνοχλήσω. Τὰ καθήκοντα τῶν κ. κ. Δουκῶν εἶναι σπουδαῖα καὶ μάλιστα στὰ ἀστικά ζητήματα ξεπερνοῦν τὴ δύναμή (τους).

61. ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ

Τὸ Καπετανάτο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο, εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ἐπιβλέπει καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν ἐσόδων τῆς Γαληνότητάς Σας ἀπὸ τὰ σιτηρὰ τοῦ Λασιθιοῦ. Ὁ καπετάνιος κ. Πιζάνι, ὅπως καὶ ὁ σημερινὸς κ. Γκιουστινιάν, ἔκαμαν καὶ κάνουν τὸ καθή-

questa maniera, però non saria male, che una volta sola nel generalato prendesse il sr General un poco di fatica di visitar quel luoco rivedendo ben e diligentemente quel maneggio, perche continua all' esatione di formenti di quel luoco alcuni di Casa Lefcari già molte decine d' anni, Uno ha intaccato molte migliara di misure di formento et è morto, Un' altro bandito per simili rubbamenti, et il presente debitor di molto. Ricordo però riverente che saria di molto utile che il carico fosse conferito a tempo limitato di 4 over 5 anni et anco mutato a diversi che fossero in obligo di renderne distinto conto. Racordo anco che saria bene far che non potesse haver terreni pubblici ad affitto perche mescolando li suoi formenti con li pubblici, nel contrazer li suoi et mercantarli in ogli, formaggi et vini ciò è causa di molte mormorationi. Voglio dir questo particolar anco alla Sertà Vostra che questi Lefcari hanno lasciato far debiti alli Coloni per 180 m. misure di formento che sono stera 45 m. venetiani in circa causati per la loro neglgentia che hanno portato

κον (τους). Δὲν ἔκαμαν ὁμως τὸ ἴδιο καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Καὶ ὁμως δὲν θὰ ἦταν ἄσχημο ἂν, τουλάχιστο μιὰ φορὰ στὴν περίοδο τῆς ὑπηρεσίας του, ἔπαιρνε τὸν κόπο ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς νὰ ἐπισκέφεται τὸν τόπο αὐτό, γιὰ νὰ ἐπιθεωρεῖ καλὰ καὶ μὲ ἐπιμέλεια τὴ διαχείριση τῶν ἐσόδων αὐτῶν· γιατί, τώρα καὶ δεκάδες χρόνια, ἔξακολουθοῦν νὰ συγκεντρώνουν τὰ σιτηρὰ τοῦ τόπου ἐκείνου μερικοὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Λευκάρων, καί: ἓνας ἀπ' αὐτοὺς καταχράστηκε πολλὰς χιλιάδες μουζούρια σιτάρη καὶ ἀπόθανε· ἓνας ἄλλος ἐξορίστηκε γιὰ παρόμοιες κλεψιές καὶ ὁ σημερινὸς χρωστεῖ μεγάλες ποσότητες. Γι' αὐτὸ εὐλαβικά ἀναφέρω πὼς θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο νὰ ἀναθέτetur ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ γιὰ ὀρισμένη χρονικὴ περίοδο, 4 ἢ 5 χρόνια, καὶ μάλιστα σὲ διάφορους, ποὺ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν καθαρὸ λογαριασμὸ γιὰ τὴ διαχείρισή τους. Ἀναφέρω ἐπίσης πὼς θὰ ἦταν καλὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπεται σ' αὐτοὺς νὰ νοικιάζουν δημόσια χωράφια, γιατί ἀνακατεύουν τὰ σιτάρη τους μὲ τὰ σιτάρη τοῦ Δημοσίου ὅταν ἐμπορεύονται τὰ δικά τους μὲ λάδια, τυριὰ καὶ κρασιὰ καὶ δίδεται ἀφορμὴ νὰ λέγονται πολλὰ. Θέλω νὰ ἀναφέρω ἀκόμη στὴ Γαληνότητά Σας ὅτι, οἱ Λευκάρη αὐτοὶ ἄφισαν ἀπὸ ἀμέλειά τους τοὺς δουλοπάροικους νὰ μένουν χρεῶστες 180 χιλιάδες μουζούρια σιτάρη, ποὺ κάνουν περίπου 45

tanto il tempo innanzi che li colloni et li piezij (*garanti*) tutti sono morti.

62. CAMERLENGHI

L' accrescimento notabile di salario assegnato ai camerlenghi di Candia ha accresciuto anco riputatione al carico, et potra in conseguenza V. Sertà esser sicura di esser meglio servita come anco così saria se si accrescesse alli consiglieri di Canea et di Rettimo che sono anco camerlenghi qualche cosa di più di quello che hanno.

63. PROVEDITOR DI CAVALLI

Il carico di Prov^r di cavalli e di grand' auttorità sono quei signori amadi, et temudi dai Feudatari, havendo si può dir nelle mani la fortuna d' ognuno per l' interesse di guarnire et per li grossi debiti che anno che ascendono alla suma di più di 50 m. cechini nell' esation de quali chi volesse andar con rigor distima il paese come ho detto di sopra.

χιλιάδες βενετσάνικα στάρα, γιατί πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ οἱ δουλοπάροικοι καὶ ὅλοι οἱ ἐγγυητές τους ἀπόθαναν.

62. ΚΑΜΕΡΛΕΓΚΟΙ

Ἡ σημαντικὴ αὐξηση τοῦ μισθοῦ ποὺ δίδεται στοὺς Καμερλέγκους τοῦ Χάντακα αὐξηση καὶ τὴν ὑπόληψη πρὸς τὴν ὑπηρεσία αὐτὴ καὶ γι αὐτὸ μπορεῖ ἡ Γαληνότητά Σας νὰ εἶναι βεβαία πὼς τὰ δημόσια συμφέροντα ἐξυπηρετοῦνται καλύτερα. Τὸ ἴδιο θὰ γινόταν ἂν αὐξανόταν, κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ παίρνουν, καὶ ὁ μισθὸς τῶν Συμβούλων τῶν Χανίων καὶ τοῦ Ρέθυμνου, ποὺ εἶναι καὶ Καμερλέγκοι.

63. ΠΡΟΒΛΕΠΤΗΣ ΤΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ

Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προβλεπτῆ τοῦ Ἱππικοῦ συγκεντρώνει μεγάλη ἐξουσία. Τοὺς κυρίους αὐτοὺς τοὺς ἀγαποῦν καὶ τοὺς φοβοῦνται οἱ φεουδάρχες γιατί, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴν παρουσία τοῦ καθενὸς, ἂν σκεφτεῖ πὼς (οἱ φεουδάρχες) εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξοπλίζουν τὰ ἄλογα (γιὰ τὸ Ἱππικὸ) καὶ πὼς χρωστοῦν μεγάλη ποσά, ποὺ φτάνουν τὶς 50 χιλιάδες καὶ περισσότερα τσεκίνια, ποὺ ὅποιος θὰ θελήσει νὰ τὰ εἰσπράξει μὲ αὐστηρότητα δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν τόπο, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω.

64. CASTELLANI

Quelli che si mandano in Candia al governo delli castelli non sono a proposito perche sono o sogetti poverissimi e miserabili che fanno mille indignità, o cittadini ricchi che hanno beni in quei luoghi et si fanno elegger per portar innanzi li loro interessi come le torna maggte conto et se non fossero li capitanij delle cernide li castelli resteriano come derelitti.

La Giustitia civil è praticata comunemente assai bene da pubblici rapresentanti che certo non hanno mancato delle loro audietie sollecite, con sodisfattione universale.

Il Criminal del Regno riesce assai debole, che così anco conviene per ragion di stato quando le sceleratezze non passano nelli eccessi, perche quando li Rei sono banditi si fanno familiari con li Ministri turcheschi et con li medesimi Bassa con quali parlano sempre delle fortezze del Regno, la qual dimestichezza non piacendo questo sapientmo Senato diede autorità alli Baili di poter col mezzo di salvicondotti farli ritornar nel Regno il che

64. ΚΑΣΤΕΛΑΝΟΙ

Ἐκεῖνοι ποὺ στέλνονται στὸ Χάντακα γιὰ νὰ διοικοῦν τὰ Καστέλια δὲν εἶναι οἱ κατάλληλοι γι αὐτὴ τὴ δουλειά, γιατί εἶναι ἢ πολὺ φτωχοὶ καὶ ἄθλιοι ποὺ κάνουν χίλιες ἀναξιοπρέπειες ἢ πλούσιοι πολῖτες ποὺ ἔχουν περιουσίες σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους καὶ φροντίζουν νὰ διοριστοῦν γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντά τους, ἔτσι ποὺ τοὺς ταιριάζει καλύτερα. Ἄν δὲν ἦταν οἱ καπετάνοι τῶν τσέρνιντε τὰ Καστέλια θὰ ἦταν σὰν τὰ ἔρημα.

Ἡ ἀστικὴ Δικαιοσύνη ἀπονέμεται συνήθως ἀρκετὰ καλὰ ἀπὸ τοὺς ἀντιπρόσωπους τοῦ Κράτους, ποὺ δὲν παραλείπουν βέβαια νὰ ἀκοῦν προσεκτικὰ τοὺς διάδικους πρὸς γενικὴ ἱκανοποίηση.

Ἡ ποινικὴ Δικαιοσύνη στὸ Βασίλειο εἶναι πολὺ ἀσθενικὴ (ἐπιεικὴς) γιὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητας, ὅταν τὰ ἐγκλήματα δὲν περνοῦν τὰ ὅρια τοῦ ὑπερβολικοῦ. Γιατί ὅταν οἱ ἔνοχοι καταδικάζονται σὲ ἔξορία συνάπτουν σχέσεις μὲ τοὺς τούρκους ὑπαλλήλους, καὶ μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς πασάδες, καὶ μιλοῦν πάντα γιὰ τὰ φρούρια τοῦ Βασιλείου. Ἡ οἰκειότητα αὐτὴ μὲ τοὺς Τούρκους δὲν ἀρέσει στὴ σοφότητα αὐτὴ Γερουσία καὶ γι αὐτὸ ἔδωκε ἐξουσιοδότηση στοὺς Βαίλους νὰ τοὺς δίδουν διαβατήρια γιὰ νὰ γυρίζουν στὸ Βασίλειο (ἐλεύθεροι),

se non si facesse il Turco si servirebbe più di suditti di Vostre Eccze che elle medesime. Hanno anco li Rei oltra questi salvi le reauditioni alli medesimi giudici nel Regno. Il sr Duca concede la reauditione alle sentenze del sr Capn et il sr Capn a quelle del Duca; Il Generale a i Giudici del Regno il che tempera assai il rigor della Giustitia.

Quello che mi ha dispiaciuto grandemente è che molta quantità di casi di ogni qualità non venghino espediti. Li quattro nodari del consò chiamato di X tengono nelle mani 400 casi in circa contati da me nelli suoi proprij registri, hanno le querelle con notta delle testimonij ma hanno per uso o per dir meglio abuso di non voler esaminarli testimonij se non li vengono condotti dalla parte offesa, la quale se si accomoda con li offensori o per officij di persone di autorità o per minaccia, il processo non si forma onde par che nella giustitia non vi sia altro interesse che quello della parte.

Non è cosa che più dispiaccia alli suditti che il veder che li

ποὺ ἂν δὲν γινόταν αὐτὸ ὁ Τοῦρκος θὰ ἐξυπηρετοῦνταν ἀπὸ περισσό-
τερους ὑπὴκοὺς σας παρὰ οἱ ἴδιες οἱ ἐξοχότητές σας. Οἱ ἔνοχοι αὐτοί,
ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διαβατήρια, δικαιοῦνται νὰ ζητήσουν καὶ ἀναψηλάφηση
τῆς δίκης των ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς δικαστὲς τοῦ Βασιλείου. Ὁ κ.
Δούκας ἀναλαβαίνει τὴν ἀναψηλάφηση τῶν ἀποφάσεων τοῦ κ. Καπε-
τάνιου καὶ ὁ κ. Καπετάνιος τῶν ἀποφάσεων τοῦ Δούκα. Ὁ Γενικὸς
Προβλεπτής ἀναλαβαίνει τὶς ἀποφάσεις τῶν δικαστῶν τοῦ Βασιλείου
καὶ ἔτσι μετριάζεται ἀρκετὰ ἡ αὐστηρότητα τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐκεῖνο ποὺ μ' ἐλύπησε πολὺ εἶναι ἡ μὴ ἐκδίκαση πολλῶν καὶ δι-
αφόρων ὑποθέσεων. Οἱ τέσσερις γραμματεῖς τοῦ Συμβουλίου τῶν 10,
ὅπως λέγεται, κρατοῦν στὰ χέρια τους 400 περίπου ὑποθέσεις, ποὺ
τὶς μέτρησα ὁ ἴδιος στὰ βιβλία τους. Κρατοῦν τὶς μηνύσεις μὲ τοὺς
μάρτυρες σημειωμένους, μὰ ἔχουν τὴν κακὴ συνήθεια νὰ μὴ θέλουν
νὰ τοὺς ξεετάζουν, παρὰ μόνο ὅταν τοὺς πᾶν μπροστά τους οἱ μηνυτές.
Ἄν οἱ μηνυτὲς συμβιβαστοῦν μὲ τοὺς ἀντίδικούς τους, μὲ τὴ μεσολά-
βηση κανενοῦς ἀξιωματοῦχου προσώπου ἢ ἀπὸ φόβο, δικογραφία δὲν
γίνεται. Κι ἔτσι φαίνεται πὼς ἡ Δικαιοσύνη δὲν ἔχει κανένα ἐνδιαφέ-
ρο παρὰ μόνο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μηνυτῆ (δὲν διώκονται ἀντεπάγγελ-
τα οἱ ἐγκληματίες).

Δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρᾶγμα ποὺ νὰ δυσαρεστεῖ τοὺς ὑπὴκοους τόσο ὅσο

publici Rapresentanti attendino alla Mercantia et con ragione non potendo niuna città esser ubertosa quando chi presiede al governo compra et vende, appalta et incanewa quelle cose che doveriano esser vendute con vantaggio ad ognuno; per questò con ordini severi è stato prohibito alli Rettori il mercantar, tuttavia viene asserido che per altri ordini susseguenti sia permeso di poter nel fine investir gli utili de salarij per condur le merci in questa città io pero non li ho mai veduti.

I Rapresentanti quando vogliono mercantar non lo possono far in persona onde convengono servirsi di altri et obligarsi a molti, i quali da questa union con Rettori et da questo interesse ne vogliono cavar profitto et dell' vantaggio quanto più possono nelle cose loro il che segue non senza molta mormoratione de popoli, perche ognuno si fa lecito quando anco non fosse vero a dir quello che le vien sugeritto dal proprio pensiero, cioè che si servono del danaro publico, Che hanno intelligenza con datia-ri, et non pagano li datij et cose simili le quali pero nel tempo

ἡ ἀνάμιξη τῶν ἀντιπρόσωπων τοῦ Δημοσίου στὸ ἐμπόριο καὶ δικαιο-
λογημένα καμιά πόλη δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχισμένη, ὅταν ἐκεῖνοι
ποὺ κυβερνοῦν ἀγοράζουν καὶ πουλοῦν, νοικιάζουν καὶ ἀποθηκεύουν
τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ποὺ ἔπρεπε νὰ πουλοῦνται γιὰ τὴν ὠφέλεια ὅλων.
Γι' αὐτὸ μὲ αὐστηρὲς διαταγὲς ἀπαγορεύτηκε στοὺς ρετούρηδες νὰ ἐμ-
πορευοῦνται. Ἰσχυρίζονται ὅμως πὼς μὲ ἄλλες διαταγὲς νεώτερες τοὺς
δόθηκε ἄδεια νὰ μποροῦν στὸ τέλος (τῆς θητείας τους) νὰ ἀγοράζουν,
μὲ τὰ περισσεύματα τῶν μισθῶν τους, ἐμπορεύματα καὶ νὰ τὰ με-
ταφέρουν στὴν πόλη αὐτὴ (Βενετία). Τὶς διαταγὲς ὅμως αὐτὲς δὲν
τὶς εἶδα ποτέ.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Κράτους ὅταν θέλουν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ
ἐμπόριο, δὲν μποροῦν νὰ ἐμπορευτοῦν οἱ ἴδιοι. Γι' αὐτὸ ἀναγκάζονται
νὰ χρησιμοποιοῦν ἄλλους καὶ νὰ ἀναλαβαίνουν ὑποχρεώσεις ἀπέναντί
τους. Οἱ ἄλλοι αὐτοὶ θέλουν, ἀπὸ τὶς σχέσεις των μὲ τοὺς ρετούρηδες,
νὰ κερδοσκοποῦν ὅσο μποροῦν περισσότερο καὶ νὰ καλυτερέψουν τὶς
ὑποθέσεις των. Τοῦτο δημιουργεῖ πολλὰ παράπονα τοῦ λαοῦ, γιατί ὁ
καθένας μπορεῖ, κι ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι ἀληθινά, νὰ λέει ὅτι τοῦ
ἔρχεται στὸ νοῦ: δηλαδὴ πὼς ἐκμεταλλεύονται τὰ χρήματα τοῦ Δημο-
σίου, πὼς εἶναι συνεννοημένοι μὲ τοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους καὶ
δὲν πληρώνουν τοὺς φόρους καὶ τὰ παρόμοια. Στὴν περίοδο ὅμως τῆς
Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας II

del mio Generalato non mi sono certamente pervenute a notitia: Per questi rispetti quando si prendesse questa materia nelle mani serrando affatto la porta daria gran gusto a tutte le città et terre del Regno. Et quanto a gli avanzi de salarij de ssri Rettori che han dato causa di permetter qualche traffico nel partire, si potria cometter alli ssri Generali di pigliar il danaro ad un cambio ragionevole di otto over dieci per cento come si faceva altre volte che mai ne anco arivò a questo segno. Utile che doveria anco esser abbracciato da ognuno per l' utile certo che haveriano, fuggendo i pericoli del Mare, le sicurtà et mille travagli che si convien havere nel star sempre pendenti dalla fortuna.

Et Vostra Sertà anco con questo honesto interesse haveria modo facile di proveder in gran parte alli bisogni del Regno, senza incomodo di far capitar in Candia il danaro il che riesce alcuna volta con tanta longhezza che per necessità si convien o pigliar danaro ad ogni interesse o lasciar le cose in gran confu-

ύπηρεσίας μου δὲν μοῦ ὑποβλήθηκαν καταγγελίες. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ἂν ἀναλάβαινε κανένας νὰ λύσει τὸ ζήτημα τοῦτο, κλείνοντας ὁλωσδιόλου τὴν πόρτα, θὰ πρόσφερε πολὺ μεγάλη ἱκανοποίηση σ' ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τοῦ Βασιλείου. Τὰ χρήματα ποὺ περισσεύουν στοὺς κ. κ. ρετούρηδες ἀπὸ τοὺς μισθοὺς των, ποὺ ἦταν ἀφορμὴ νὰ τοὺς ἐπιτραπεῖ κάποια μικρὴ συναλλαγή ὅταν ἔφευγαν (ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τους), μπορεῖ νὰ δοθεῖ τὸ δικαίωμα στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ νὰ τὰ παίρνει μὲ ἓνα λογικὸ τόκο 8 ἢ 10 %, ὅπως γινόταν ἄλλες φορὲς, ποὺ αὐτὴ ἡ κατὰστασις δὲν εἶχε φτάσει σὲ τέτιο σημεῖο. Τὴ λύση αὐτὴ πρέπει νὰ τὴ δεχτεῖ ὁ καθένας, γιατί θὰ ἔχει βέβαιον κέρδος, ἀποφεύγοντας τοὺς κινδύνους τῆς θάλασσας, τὰ ἀσφάλιστρα καὶ χίλιες (ἄλλες) ἐνοχλήσεις, ποὺ ὑπάρχουν, ὅπως εἶναι φυσικόν, ὅταν ἐξαρτᾶται κανεὶς πάντα ἀπὸ τὴν τύχη.

Ἡ Γαληνότητά Σας θὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀνταποκρίνεται εὐκόλως, μὲ τὸν τίμιον αὐτὸ τόκο, στὶς περισσότερες ἀνάγκες τοῦ Βασιλείου καὶ δὲν θὰ ἀναγκάζεται νὰ ἀποστέλλει χρήματα στὸ Χάντακα, ποὺ καμιά φορὰ φτάνουν τόσο ἀργὰ ὥστε νὰ βρίσκονται στὴν ἀνάγκη ἢ νὰ δανείζονται χρήματα μὲ ὁποιοδήποτε τόκο ἢ νὰ ἀφίνουν τὰ πράγματα σὲ

sione et pericoli in notabile pregiudo della reputation et buon governo del Regno di Candia.

Da tutti li Rapresentanti publici così nel Regno come di Cerrigo et di Tine isole sottoposte al Generalato ho havuto in tutto il corso della mia carica piena sodisfattione havendoli conosciuti solleciti nelle audientie, modesti nel dimandar, parchi nello spender et desiderosi d' incontrar in tutto il servitio di Vra Serenità.

Conosco per tanto che saria mio debito portar all' Eccze Vostre particolarmente ad uno ad uno il merito di tanti signori Ma saria certo assai più facile l' entrar nelle loro laudi, che uscirne, le cose operate da sue sigrie sono palesi, et molto più chiare et più luminose delle parole, o di concetti che si potessero usar; per cio questa parte che dovrebbe esser più longa con buona gratia di V. Sertà et di sue sigrie la farò più corta, et servira anco per non levar il tempo alli Eccmi ssri savi; risservandomi d' vantaggio nelle ocasioni che mi si rapresenterano di

μεγάλη σύγχυσις καὶ σὲ κινδύνους, πρὸς σοβαρὴ ζημίαν τῆς αξιοπρέπειας καὶ τῆς καλῆς διακυβέρνησης τοῦ Βασιλείου τοῦ Χάντακα.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀντιπρόσωπους τοῦ Κράτους τόσο στὸ Βασίλειον ὅσο καὶ στὰ Κύθηρα καὶ στὴν Τήνο, νησιὰ ποὺ ὑπάρχουν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ, ἔμεινα ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας μου. Τοὺς ἀντιπρόσωπους τούτους τοὺς βρῆκα καταδεχτικούς στὶς ἀκροάσεις, μετριοφρονες στὶς ἀπαιτήσεις, φειδωλοὺς στὶς δαπάνες καὶ πρόθυμους σὲ κάθε ἐξυπηρέτησις τῆς Γαληνότητάς Σας.

Ξέρω ὥστόσο πὼς εἶναι καθήκον μου νὰ ἀναφέρω στὶς ἐξοχότητές σας γιὰ καθένα χωριστὰ ἀπὸ τοὺς κυρίους αὐτοὺς. Μὰ θὰ ἦταν ἀσφαλὲς πιὸ εὐκόλως ν' ἀρχίσει κανένας παρὰ νὰ τελειώσει ἐπαινώντας τους. Τὰ ἔργα ποὺ ἔκαμαν οἱ κύριοι αὐτοὶ εἶναι πιὸ εὐγλωττα, πιὸ φανερά καὶ πιὸ φωτεινὰ ἀπὸ τὰ λόγια ἢ τὶς κρίσεις, ποὺ μπορεῖ κανένας νὰ κάμει. Γι' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο τοῦτο (τῆς ἐκθεσῆς μου), ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πιὸ μεγάλο, θὰ τὸ περιορίσω, μὲ τὴν ἄδεια τῆς Γαληνότητάς Σας καὶ τῆς ἀφεντιάς των. Ἔτσι δὲν θὰ χάσουν τὸν καιρὸ τους καὶ οἱ ἐξοχώτατοι κύριοι Γερουσιαστές (νὰ μ' ἀκούσουν) ἐπιφυλάσσομαι ὁμως νὰ ἀναφέρω κάθε λεπτομέρεια ὅταν μοῦ παρουσιαστεῖ εὐκαιρία.

portar anco ogni maggior particolare. Come anco del parlar del Secretario Franceschi che mi ha servito così degnamente nella carica che non ho havuto certo da desiderar ne maggior applicatione ne maggior diligentia nelle cose che le son passate per le mani.

Di me Serenissimo Principe ho da dir poco perche ho anco fatto poco rispetto al compito servitio di V. Sertà et al bisogno del Regno; s' io havessi havuto più sanità et manco anni haveria operato molto, ma quel molto saria anco stato medesima-mente poco in consideration del mio debito et delle mie grandme obligationi verso l' Eccze Vostre. Dirò solo ch' io ho procurato sempre con ogni maggior applicatione et industria che la mia casa dia universalmente ad ognuno buon esempio. Ho incontrato continuamente tutte le occasione ove habbia potuto conoscere trattarsi della dignità et riputatione di Vra Sertà et dell' utile della mia patria. Oltra l' avanzo delle monete et reali ricevuti che ha importato 100 m. ducati di lazo lasciati in quella Camera, ho procurato anco con non pigliar danaro a Cambio ap-

*Επίσης (ἐπιφυλάσσομαι) νὰ μιλήσω γιὰ τὸ Γραμματέα Φραγκέσκι πὺν μὲ ὑπερέτησε τόσο ἄξια στὴν ἀποστολὴ μου, ὥστε δὲν βρέθηκα στὴν ἀνάγκη νὰ ἀπαιτήσω οὔτε μεγαλύτερη προσοχὴ οὔτε περισσότερη δραστηριότητα, σὲ ὅλα τὰ ζητήματα πὺν πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια του.

Γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, Γαληνότητα Ἡγεμόνα, ἔχω νὰ πῶ λίγα, γιατί λίγα ἔκαμα γιὰ τὴν τέλεια ἐξυπηρέτηση τῆς Γαληνότητάς Σας καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Βασιλείου. Ἄν εἶχα καλύτερη ὑγεία καὶ λιγότερα χρόνια θὰ πρόσφερα μεγαλύτερη ὑπηρεσία. Μὰ καὶ ἡ μεγαλύτερη αὐτὴ ὑπηρεσία θὰ ἦταν πολὺ μέτρια σὲ σχέση μὲ τὸ καθῆκον μου καὶ τὶς πολὺ μεγάλες ὑποχρεώσεις μου ἀπέναντι στὶς ἐξοχότητές σας. Ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω μόνο ὅτι πάντα προσπάθησα, μὲ τὴ μεγαλύτερη ἐπιμέλεια καὶ ἐπιδεξιότητα, νὰ γίνῃ τὸ σπίτι μου γενικὰ στὸν καθένα καλὸ παράδειγμα. Ἀντιμετώπησα ὅλες τὶς περιστάσεις καὶ κατόρθωσα νὰ ἐξυπηρετήσω τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴ φήμη τῆς Γαληνότητάς Σας καὶ τὸ συμφέρο τῆς πατρίδας μου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο τῶν χρημάτων καὶ τῶν ριαλιῶν πὺν ἔλαβα, πὺν φέραν στὸ ταμεῖο ἐκεῖνο (τῆς Κρήτης) 100 χιλιάδες δουκάτα lazo (:), φρόντισα ἐπίσης νὰ μὴ δανει-

portar un accrescimento di beneficio di forse altri 50 m. ducati. Ho voluto in vantaggio delle cose publiche portar con me una scatola di Sali bianchi et grossi di Spinalonga, li quali intendo che piacerano alli ssri Illmi del sale come anco al medesimo datario di Lombardia, in modo che quando questo maneggio si tirasse innanzi saria con grandmo utile di V. Sertà; È vero che intendo che li Ministri di quel Officio trovano in contrario qualche suttilità, poco pero rilevante, ma io non ho portato quella mostra di Sali ne per utile nè per servitio di essi Ministri ma ben per servitio dell' Eccze Vostre. Non costeria per l' information ch' io tengo in Candia più di 4 soldini in circa la misura di quella moneta, che al mozo de stara dodeci Venetiani non importeria più che soldi cinquanta de nostri.

L' utile saria certo et grande, ne altro vi bisogna che praticar ben questo negotio, come si era assai ben principiato al tempo del sr General Foscari, raccomandandolo alla virtù et valor del sr General Molino, perche di 40 et più Vasselli che ca-

στῶ χρήματα καὶ ὀφέλησα τὸ Δημόσιο ἄλλες 50 χιλ. περίπου δουκάτα. Γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τοῦ Δημοσίου θέλησα νὰ φέρω μαζί μου ἓνα κουτὶ ἄσπρο χοντρὸ ἀλάτι τῆς Σπιναλόγκας, πὺν πιστεύω ν' ἀρέσει στοὺς ἀξιότιμους κυρίους (τῆς ὑπηρεσίας) τοῦ ἀλατιοῦ, ὡς καὶ στὸν ἴδιο τὸν τελώνη τῆς Λομβαρδίας. Ἄν ἡ ὑπόθεση αὐτὴ τοῦ ἀλατιοῦ προοδέψει θὰ φέρῃ μεγάλη ὠφέλεια στὴ Γαληνότητά Σας. Εἶναι ἀλήθεια πὺς ἀκούω ὅτι οἱ διαχειριστὲς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς βρίσκουν ἀντίθετα πὺς εἶναι λίγο, μόλις αἰσθητά, ψιλό· μὰ ἐγὼ δὲν ἔφερα τὸ δείγμα αὐτὸ τοῦ ἀλατιοῦ οὔτε γιὰ χατήρι οὔτε γιὰ ἐξυπηρέτηση τῶν διαχειριστῶν αὐτῶν μὰ μόνο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσω τὶς ἐξοχότητές σας. Ἀπὸ τὶς πληροφορίες πὺν ἔχω ἀπὸ τὸ Χάντακα δὲν θὰ στοιχίσει τὸ μουζούρι περισσότερα ἀπὸ 4 σολδίνια τῆς μονέδας ἐκείνης (πὺν κυκλοφορεῖ στὸ Βασίλειο)· κι ἔτσι τὸ μῶδιο τῶν 12 στάρα τῆς Βενετίας δὲν θὰ στοιχίσει περισσότερο ἀπὸ 50 δικά μας σολδία.

Ἡ ὠφέλεια θὰ εἶναι βεβαία καὶ μεγάλη καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ὀργανωθεῖ καλὰ αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία, ὅπως εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὀργανώνεται ἀρκετὰ καλὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ κ. Φοσκαρίνι. Τοῦτο θὰ γίνῃ ἂν ἐμπιστευτοῦμε τὴν ὑπηρεσία αὐτὴ στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ἀξία τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ κ. Μολίνο· γιὰ τὰ 40

ricano ogn' anno in Candia diverse merci per questa Città et che al presente tutti si servono di sabbia et di Giarra (*ghiaia*) per saorna (*zavorra*) tutti si serviriano di sali con utile per le condotte e publico et privato et tanto danaro che si spende in sali forestieri non anderia nelle mani di che vuol poco bene a questa Serma Repa. Tengo una scrittura de Dimitri Zacho mercante buon suditto et servitor di V. Serà il quale s' offerisce di adoperarsi in questo negotio di Sali et nel far accomodar le saline, io la apresenterò alli Eccmi ssri Savi per anco questa la possino inviar al Sigr Generale per incaminamento di così bon' opera.

Tra tutte le fabbriche publiche rifatte del tutto et fatte ristorar da me, mi son più di tutte compiaciuto nella condotta delle tre fontane nella Città di Candia non tanto per l' ornamento che è riuscito grande, quanto per la sanità et per l' utile che apporta universalmente ad ognuno, et anco perche nelli maggiori bisogni, potria d' vantaggio apportar la salute di quella piazza et in conseguenza del Regno. In questa costruttione condotta a

καὶ περισσότερα πλοῖα πὺν φορτώνουν κάθε χρόνο στὸ Χάντακα διάφορα ἐμπορεύματα, προοριζόμενα γιὰ τὴν πόλιν αὐτὴ (τὴ Βενετία), πὺν χρησιμοποιοῦν γιὰ σαβούρα ἄμμο καὶ χαλίκια, θὰ χρησιμοποιοῦν ἄλατι, πρὸς ὄφελος τῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς δημόσιας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τόσο χρῆμα πὺν ξοδεύεται γιὰ ἀγορὰ ἁλατιοῦ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ δὲν θὰ πῆγαινε στὰ χέρια ἐκείνων πὺν πολὺ λίγο ἀγαποῦν τὴ Γαληνότητα τούτῃ Δημοκρατία. Κρατῶ μιὰ αἴτηση τοῦ Δημήτρη Ζάχου, ἐμπόρου, καλοῦ ὑπήκουου καὶ δούλου τῆς Γαληνότητάς Σας, πὺν προσφέρεται νὰ χρησιμοποιηθεῖ σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία τοῦ ἁλατιοῦ καὶ στὴν ἐπιδιόρθωση τῶν ἀλυκῶν. Τὴν αἴτηση αὐτὴ θὰ τὴν παρουσιάσω στοὺς ἐξοχότατους κ. κ. Γερουσιαστές, γιὰ νὰ τὴ στείλουν στὸν κ. Γενικὸ Προβλεπτή, ν' ἀρχίσει ἡ ὁργάνωση μιᾶς τόσο καλῆς ὑπηρεσίας.

Ἀνάμεσα σὲ ὅλα τὰ δημόσια ἔργα πὺν ἔκαμα καὶ πὺν ἐπισκεύασα με ἱκανοποίησε περισσότερο ἀπ' ὅλα ἡ διοχέτευση τῶν τριῶν πηγῶν στὴν πόλιν τοῦ Χάντακα, ὅχι τόσο γιὰ τὸν ἐξωραϊσμό, πὺν κι αὐτὸς εἶναι σπουδαῖος, ὅσο γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν ὠφέλεια πὺν δίδει γενικὰ στὸν καθένα, ὡς καὶ γιὰ τὴν ὑγεία πὺν μπορεῖ νὰ φέρει στὸ φρούριο ἐκεῖνο, καὶ ἐπομένως στὸ Βασίλειο, σὲ περίπτωσι μεγάλῃς ἀνάγκης.

buon fine con non poca fatica, mi son valso principalmente dell' opera del Clarmo Sr Zorzi Corner fratello del Conduttier uno de i primi soggetti di Candia il quale senza alcun utile proprio per esser comodo di beni di fortuna, si compiace tuttavia del gusto dell' Architettura et delle fabbriche, sta sempre con li Sigr Generali, vedendo et assistendo a tutte le opere et posso dir a Vra Serenità che questo suo diletto apporta grandmo beneficio al publico percioche ne deputati alle fabbriche, ne ingegneri ne protti ardiscono di defraudar in cosa per minima che sia, le cose publiche. Ha questo gentilhuomo travagliato assai nella fabrica predetta come quello che havendo la lingua greca ha tenuto sempre li Maestri et li Operaij assidui et diligenti, et se non fosse stato questa sua fatica questa importantissima fabrica non si saria perfettionata in così poco tempo. Raccordo riverentemente a Vostra Serenità et a Vostre Eccme Signorie che per dar animo ai buoni ad impiegar la virtù et valor loro nel servitio publico, darle qualche segno di gratitudine di quel modo che si fa in Candia et nelle altre città del Regno a i condutieri et a i collonelli che

Στὸ ἔργο αὐτό, πὺν τέλειωσε καλὰ ὅχι μὲ λίγους κόπους, χρησιμοποιήσα πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἐργασία τοῦ ἐκλαμπρότατου κ. Τζώρτζη Κόρνερ, ἀδελφοῦ τοῦ Κοντοτιέρου, πὺν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τοῦ Χάντακα. Χωρὶς καμιά ἀτομικὴ του ὠφέλεια, γιὰ εἶναι οἰκονομικὰ ἀνεξάρτητος, εὐχαριστεῖται νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα. Εἶναι πάντα μὲ τοὺς κ. κ. Γενικοὺς Προβλεπτές, ἐπιβλέπει καὶ παρακολουθεῖ ὅλα τὰ ἔργα καὶ μπορῶ νὰ πῶ στὴ Γαληνότητά Σας πὺς ἡ ἀδυναμία του αὐτὴ φέρει πολὺ μεγάλη ὠφέλεια στὸ Δημόσιο. Γι' αὐτὸ οὔτε οἱ ἐπιστάτες τῶν δημόσιων ἔργων, οὔτε οἱ μηχανικοί, οὔτε οἱ πρωτομαστόροι τολμοῦν νὰ ἐξαπατήσουν στὸ παραμικρὸ τὸ Δημόσιο. Ὁ εὐγενὴς αὐτὸς κοπίασε ἀρκετὰ γιὰ τὸ παραπάνω ἔργο, σὰν ἐκεῖνο πὺν, ξέροντας τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, κράτησε τοὺς μαστόρους καὶ τοὺς ἐργάτες πάντα ἐπιμελεῖς καὶ προθυμούς. Ἄν δὲν πρόσφερε τίς ὑπηρεσίες του αὐτὲς τὸ σπουδαιότατο τοῦτο ἔργο δὲν θὰ τέλειωνε σὲ τόσο λίγον καιρό. Ἀναφέρω εὐλαβικὰ στὴ Γαληνότητά Σας καὶ στὶς ἐξοχότητές σας ὅτι γιὰ νὰ ἐμψυχώσωμε τοὺς καλοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀξία τους στὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ Δημοσίου, πρέπει νὰ δοθεῖ κάποιο σημάδι εὐγνωμοσύνης, μὲ τὸν τρόπο πὺν δίδεται στοὺς κοντοτιέρους καὶ στοὺς κολονέλους, στὸ Χάν-

se ben cio saria poco alle molte fatiche, sara pero un cortese testimonio della publica benivolenta et della stima che merita l' applicatione di questo valoroso Gentilhuomo. Supplicando per fine l' Eccze W. Illme che mi perdonino del tedio, et del tempo che per aventura le potesse haver levato alla trattation di negotij più rilevanti mentre riverentemente mi inchino.

Fine
della Relatione di Candia
del Generale Moresini
1629

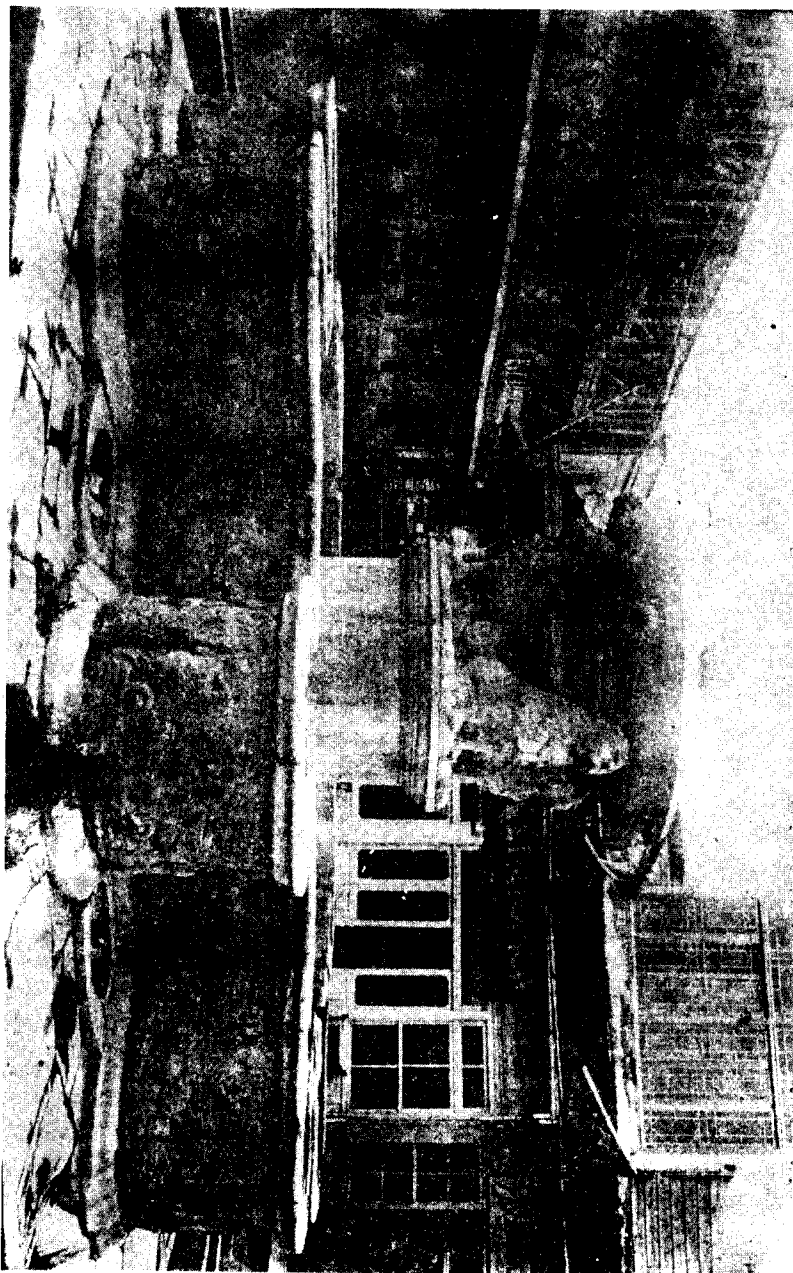
τακα καὶ στὶς ἄλλες πόλεις τοῦ Βασιλείου. Ἐν καὶ τοῦτο θὰ εἶναι ἐλάχιστο ἀπέναντι στοὺς πολλοὺς κόπους θὰ εἶναι μιὰ εὐγενικὴ ἀπόδειξη τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς ἐκτίμησης ποὺ ἀξίζει ἡ ἐπιμέλεια τοῦ ἀξιότιμου αὐτοῦ Εὐγενῆ. Τέλος, παρακαλῶ τὶς ἐξοχότητές σας νὰ μὲ συγχωρήσουν γιὰ τὴν ἐνόχληση καὶ γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ἐθυσιάσαν (ἀκούοντάς με) καὶ ποὺ ἴσως θὰ μπορούσαν νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν γιὰ ὑποθέσεις περισσότερο σπουδαῖες, καὶ ὑποκλίνομαι εὐλαβικά.

Τέλος
τῆς ἐκθεσης τοῦ Χάντακα
τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ Μορεζίνι
1629

Εἰκ. 8. — Ὁ θυρεὸς τοῦ Μοροζίνι.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ
ΤΟΥ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ ΜΟΡΟΖΙΝΙ

Εικ. 9. — Η Κρήνη Μοροζίνι

(Φωτογραφία Μανόλη Λαδοπούλου 1997)

Noi

Francesco Moresini Provedr G(e)n(er)al et Ingr nel Regno.

La fabrica della fontana publica di questa Città col favor del Sr Dio, et col mezo dell' appliche diligente, et sollecita, che habbiamo tenuto a così importante construtione, si ritrova ridotta in questo tempo in stato tale di render quel benefitio con la sua perfettione, che viene sperimentato, et che l' uso medesimo di così perfetto allimento lo rende manifesto, et palese a tutti; opera altre tanto utile, et fruttuosa, quanto la necessità de secoli passati ha fatto conoscere, et anco magge nei tempi presenti per lo pattimento, et penuria, che si è provata gli anni adietro in Città Metropoli, la maggiore, la più cospicua, et più numerosa di popolo di tutte le altre del Regno; che pur al presente godono il benefitio delle loro acque, et isperimentano con la commodità il proffitto nella loro salute; che dipende senza dubbio in maggior parte dalla qualità perfetta di Elemento tanto

Ἡμεῖς

Φραγκίσκος Μοροζίνι, Γενικός Προβλεπτής καὶ Μηχανικός
στὸ Βασίλειο

Τὸ δημόσιο ὑδραγωγεῖο τῆς πόλης αὐτῆς, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλεια ποὺ καταβάλαμε γιὰ ἔργο τόσο σπουδαῖο, βρίσκεται σήμερα σὲ τέτια κατάσταση ποῦ, μὲ τὴν τελειότητά του, προσφέρει τὴν ἐξυπηρέτηση ἐκείνη ποὺ δοκιμάστηκε καὶ ποῦ ἡ ἴδια ἡ χρῆση τόσο ἀπαραίτητου γιὰ τὴ ζωὴ στοιχείου τὴν κάνει ἐκδηλὴ καὶ φανερὴ σὲ ὅλους· ἔργο τόσο χρήσιμο καὶ ἀποδοτικό, ὅπως ἀπόδειξε ἡ ἀνάγκη στοὺς περασμένους αἰῶνες καὶ πολὺ περισσότερο στὴ σημερινὴ ἐποχὴ, οἱ ταλαιπώριες καὶ ἡ λειψυδρία ποὺ δοκίμασε, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ Μητρόπολη (τῆς Κρήτης), ἡ πιὸ μεγάλη, ἡ πιὸ σημαντικὴ καὶ πιὸ πολυάνθρωπη ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις τοῦ Βασιλείου, οἱ ὁποῖες ἀπολαμβάνουν σήμερα τὰ νερὰ τους καὶ δοκιμάζουν μὲ ἄνεση τὴν ὠφέλεια στὴν ὑγεία τους, ποὺ ἐξαρτᾶται, χωρὶς ἀμφιβολία, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀριστη ποιότητα τοῦ στοιχεί-

necessario al viver humano; onde questi rispetti di sommo momento, che riguardano al commodo, et utile commune, et altri, che miranno alle medesme, et a più alte conseguenze, ricercano tutte insieme un particular studio et una continua vigilanza, et custodia, che voglia col mezo degli infrascritti ordeni nostri, et ad altri, che per tempora accorressero aggionger, a conservare, preservare, et mantenere per sempre in buon stato l' opera predetta; perche mai rimanga pregiudicata, lesa, trascurata, et impedita; ma anzi favorita, et protetta, quanto richiede la molta importanza di tutti li rispetti accennati, et delle conseguenze loro.

Pmo. — Deputati alla Conservation della Fontana

Che stiano sempre Eletti in vita trè soggetti di degne qualità, et di ottime conditioni, perche habbino continuamente ad invigilar alla conservatione di essa fontana, et al benefitio, che da quella ne ricevono le Millitie, e tutta la Città, et in caso di morte di alcuno di loro, che il Sr Dio li conceda vita longa; il Prov^r G(e)n(er)al, che si ritroverà in quel tempo debba far Elet-

ου τούτου, τοῦ τόσο ἀπαραίτητου στήν ἀνθρώπινη ζωή. Οἱ ἀπόψεις λοιπὸν αὐτές, οἱ πάραπολὺ σπουδαῖες, ποὺ ἀποβλέπουν στήν εὐκολία καὶ τὴν ὠφέλεια τοῦ κοινοῦ καὶ ἄλλες ποὺ σκοπεύουν στὰ ἴδια καὶ ψηλότερα ἀποτελέσματα, ἀπαιτοῦν ὅλες μαζί μιὰ ἰδιαίτερη μελέτη καὶ μιὰ συνεχῇ ἐπαγρύπνηση καὶ ἐπιτήρηση, ὥστε μὲ τὶς παρακάτω διατάξεις μας καὶ ἄλλες ποὺ κατὰ καιροὺς θὰ χρειαστεῖ νὰ προστεθοῦν, νὰ διαφυλαχτεῖ, νὰ περισωθεῖ καὶ νὰ διατηρηθεῖ γιὰ πάντα σὲ καλὴ κατάσταση τὸ παραπάνω ἔργο, γιὰ νὰ μὴν πάθει ποτὲ βλάβη ἢ ζημιὰ, νὰ μὴν παραμεληθεῖ καὶ νὰ μὴν ἐμποδιστεῖ μὰ ἀντίθετα νὰ εὐνοηθεῖ καὶ νὰ προστατευτεῖ, ὅσο ἀπαιτεῖ ἡ μεγάλη σπουδαιότητα ὅλων τῶν παραπάνω ἀπόψεων καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν.

Πρῶτο. — Ἀντιπρόσωποι γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ὕδραγωγείου.

Νὰ ἐκλεχτοῦν ἰσόβια τρεῖς ἄνθρωποι, καλοὶ καὶ τίμιοι, γιὰ νὰ ἐπιβλέπουν συνεχῶς τὴ συντήρηση τοῦ ὕδραγωγείου αὐτοῦ καὶ τὴν ὠφέλεια ποὺ ἔχουν ἀπ' αὐτὸ ὁ Στρατὸς καὶ ὅλη ἡ πόλη. Σὲ περίπτωσι ποὺ θὰ πεθάνει κανένας ἀπ' αὐτούς, ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τοὺς δίδει χρόνους, ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς ποὺ θὰ ὑπηρετεῖ τότε πρέπει νὰ φροντίσει γιὰ τὴν

tione di novo soggetto; se il passato a miglior vita sarà nobile veneto, ne elegga un altro nobile veneto; se sarà cretense un altro simile, et perche hora, nel corso di questo N^{ro} Gen(era)lato; habbiamo per isperienza conosco voi sr Piero Dandolo, et Georgio Cornaro nobili veneti, e voi Do Zuanne Spiera nobile Cretense, molto atti con la virtù, prudenza, et distrezza vostra a sostener degnamente questo carico: Vi Eleggemo per ciò per soprintendenti alla manutentione di questa degna opera; con carico che se occorresse bisogno di far riparar a qualche improvviso accidente il quale fosse pervenuto a notitia vostra dalli Deputati particolari dei luoghi ove sarà successo il pregiudizio, possiate ordenar subito alli medesimi ogni necessario accomodto potendovi servir mediante l' ordine publico di quel numero di Angarie, che fosse necessario; ma se vi fosse operato alcuna cosa con mal fine a pregiudizio di questa fabrica, et del benefitio universale; all' hora il tutto doverà esser rappresentato al Pr G(e)n(era)le che al tempo dell' eccesso si troverà alla carica; il quale poi summate con la sua suprema auttorità doverà giudicar li manca-

ἐκλογὴ νέου. Ἄν αὐτὸς ποὺ πέρασε στήν καλύτερη ζωὴ ἦταν εὐγενὴς βενετὸς πρέπει νὰ ἐκλεγεῖ ἓνας ἄλλος εὐγενὴς βενετὸς. Ἄν ἦταν κρητικὸς νὰ ἐκλεγεῖ ἓνας ἄλλος ὁμοῖός (του). Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ πείρα ἐγνωρίσαμε, στήν περίοδο τῆς ὑπηρεσίας μας, σὰς κ. Πέτρε Ντάντολο καὶ Γεώργιε Κορνάρο, εὐγενεῖς βενετοὶ καὶ σὰς Do Γιάννη Σπιέρα, εὐγενὴ κρητικέ, πὼς, μὲ τὴν ἀρετὴ, τὴ φρόνησι καὶ τὴν ἱκανότητά σας, εἴστε πολὺ κατάλληλοι γιὰ νὰ ἀναλάβετε ἐπ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, σὰς ἐκλέγομε γι αὐτὸ σὰν ἐφόρους γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου. Ἄν παρουσιαστεῖ ἀνάγκη, πρέπει νὰ φροντίσετε νὰ διορθωθεῖ καμιά ἀπρόβλεπτη φθορά, ποὺ θὰ σὰς ἀνάφεραν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὴν ἐπίβλεψη τῆς περιοχῆς ποὺ ἔγινε ἡ βλάβη. Μπορεῖτε νὰ διατάξετε τοὺς ἴδιους νὰ κάμουν ἀμέσως κάθε ἀπαραίτητη ἐπιδιόρθωση ποὺ θὰ χρειαστεῖ. Σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ, ὅποτε ἀπὸ σχετικὴ διαταγὴ τῶν Δημόσιων Ἀρχῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγαρεῶν ποὺ θὰ χρειαστεῖ. Μὰ ἂν ἀπὸ κακὴ πρόθεσι γίνει τίποτε γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, σὲ βάρος τῆς κοινῆς ὠφέλειας, τότε πρέπει νὰ τὸ ἀναφέρετε μὲ κάθε λεπτομέρεια στὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ ποὺ θὰ ὑπηρετεῖ τότε. Αὐτὸς ἔπειτα, μὲ τὴν ὑπερτατὴ ἐξουσία του, θὰ

menti commessi; facendo formar li Processi con segretezza, et quando anco le paresse necessario per via di Inquisitione; acciò non si manchi per ogni via possibile di far che la Giustitia habbia suo luogo et dar alli colpevoli ad essemplio d' altri quel severo castigo, che sarà proportionato alle loro colpe.

Secndo. — Che li delitti siano giudicati dal G(e)n(era)le in assenza dal Conso di X di Candia.

Che in occasione, che non si trovasse nel Regno il Provr G(e)n(er)al; il tutto dalli predetti ssi Deputati, doverà esser portato al Reggimento et Capo, come Rappresentanti in Conso di Xci per esser espedti questi casi (che si intendino sempre assonti) con segretezza, et brevità; con dar alli delinquenti come di sopra quel castigo che meriterà trasgressni così notabili, conforme alla prudenza et maturità di quel Conso.

Terzo. — Che siano deputati 3 operarij alla conservation della fontana.

κρίνει γὰρ τὶς ζημιὰς ποὺ ἐγίναν καὶ θὰ διατάξει νὰ γίνη ἡ καταγγελία μὲ μυστικότητα καί, ἂν τὸ κρίνει ἀναγκαῖο, (μπορεῖ) νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἱερὴ ἐξέταση. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ παραλείπεται, μὲ κάθε δυνατό τρόπο, νὰ πάρει ἡ Δικαιοσύνη τὴ θέση της καὶ νὰ δώσει στοὺς ἐνόχους, γιὰ παραδειγματισμὸ τῶν ἄλλων, τὴν αὐστηρὴ ἐκείνη τιμωρία ποὺ θὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν ἐνοχὴ τους.

Δεύτερο. — Ἄν ἀπουσιάζει ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τὰ ἀδικήματα αὐτὰ θὰ ἐκδικάζονται ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα τοῦ Χάντακα.

Σὲ περίπτωσι ποὺ δὲν θὰ βρισκόταν στὸ Βασίλειο ὁ Γενικὸς Προβλεπτής, ὅλα πρέπει νὰ ἀναφέρονται, ἀπὸ τοὺς παραπάνω κυρίους ἐφόρους, στὸ Διοικητὴ καὶ τὸν Καπετάνιο, ποὺ εἶναι ἀντιπρόσωποι στὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα, γιὰ νὰ ἐκδικάσουν τὶς ὑποθέσεις αὐτές, (ποὺ πάντοτε πρέπει νὰ τὶς ἀναλαβαίνουν) μὲ μυστικότητα καὶ συντομία, δίδοντας στοὺς ἐνόχους, ὅπως παραπάνω (ἀναφέρω), τὴν τιμωρία ἐκείνη ποὺ ἀξίζει γιὰ παραβάσεις τόσο σπουδαῖες, σύμφωνα μὲ τὴ φρόνησι καὶ τὴν ἐμπειρία τοῦ Συμβουλίου ἐκείνου.

Τρίτο. — Γιὰ τὴ συντήρησι τοῦ ὕδραγωγείου νὰ ἐκλεγοῦν τρεῖς τεχνίτες.

Che per maggiormte assicurar la conservatione di tanti luoghi per dove passano le acque della fontana, Terminiamo che vi stiano anco sempre Deputati tre particolari operarij nella proffessione di Muraro, per esser vigilantissimi, et per attendr con assidua diligenza alla revisione de tutti li luoghi, così dentro, come fuori della Città, et di far poi occorrendo annualmente le operationi necessarie per levar qualche momentaneo pregiudizio, causato accidentalmente;

Election di Vassili Paximadhi, Constantin Surian, Zuanne Canachi.

Ricchiammo per ciò per il presente Capitolo, et confermiamo nella città Vassili Paximadhi già deputato alle due fontane vecchie di San Salvator, et Strada larga, col solito, et antico salario; elleggendo anco Mro Constantin Surian proto di Mureri, et Mro Zuanne Canachi detto X richi (*diecìrichi*), li quali sono stati in questa opera sempre pronti, et molto diligenti; con obbligo di riveder almeno una volta alla settimana per cadauno;

Γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ περισσότερο ἡ ἐπιτήρησι τῶν τόπων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περνοῦν τὰ νερά τοῦ ὕδραγωγείου, ἀποφασίζομε νὰ ἐκλέγονται πάντα τρεῖς ἰδιαιτέροι τεχνίτες ἀπὸ τοὺς κτίστες, γιὰ νὰ ἐπαγρυπνοῦν καὶ νὰ προσέχουν, μὲ ἐπιμέλεια καὶ δραστηριότητα, (τὸ ὕδραγωγεῖο) σ' ὅλα τὰ μέρη, τόσο μέσα ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ νὰ κάνουν, ἂν χρειάζεται, κάθε χρόνον τὶς ἀπαραίτητες ἐργασίες, γιὰ τὴν ἐπιδιόρθωσι κάθε προσωρινῆς φθορᾶς ποὺ θὰ γινόταν κατὰ τύχη.

Ἐκλογὴ τῶν: Βασίλη Παξιμάδη, Κωσταντίνου Σουριάν, Γιάννη Κανάκη.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ καλοῦμε καὶ διορίζομε μὲ τὸ ἄρθρο τοῦτο στὴν πόλιν τὸ Βασίλη Παξιμάδη, ποὺ εἶναι διορισμένος γιὰ τὶς δυὸ παλιὲς κρήνες, τοῦ Ἁγίου Σαλβαδῶρου καὶ τῆς Πλατειᾶς Στράτας, μὲ τὸν ἴδιον τὸν παλιὸ μισθό. Ἐκλέγομε ἐπίσης τὸ Μαστρο-Κωσταντὴ Σουριάν, πρωτομάστορα τῶν κτιστᾶδων καὶ τὸ Μαστρο-Γιάννη Κανάκη, τὸ λεγόμενο Ντιεκίρικι, ποὺ στὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πάντα πρόθυμοι καὶ πολὺ ἐπιμελεῖς, μὲ τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἐπιθεωροῦν (τὸ ὕδραγωγεῖο), τουλάχιστο μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα ὁ καθένας.

Obligo delli deputati operari

Il Canachi dal Ponte over condotto del Sillamo, sino alla fossa della Città, et m^r Constⁿ protto dal luogo di Pelechiti, ove è la prima fontana sino al detto Ponte di Sillamo, con quella utilità, et emolumento, che si è sempre osservato, con il Deputato alle fontane vecchie prenominate; Siano tenuti come è detto di riveder da Pozzo, a pozzo li luoghi fraposti, se facessero alcun danno; li che quando succedesse et fosse di poco momento, habbiano subito ad accommodarlo, con pagarle le loro giornate; sumministrandoli però le cose necesarie, ma quando le novità fossero state fatte con mal fine, che però non crediamo da qualche persona temeraria, et il danno fosse considerabile a publico Malifitio; all' hora debbano riferirlo al Pr G(e)n(era)le; et alli Deputati; et non vi essendo nel Regno il Generale al Raggimto, et Capo, come Rappresentanti il Conso di Xei per venir come di sopra a quel castigo, che alla loro prudenza parerà ispediente.

Καθήκοντα τῶν τεχνιτῶν ποὺ ἐκλέγονται.

Ὁ Κανάκης (θὰ ἐπιβλέπει) ἀπὸ τὴν καμάρα ἢ ὕδατογέφυρα τῆς Σίλαμου ὡς τὴν τάφρο τῆς πόλης. Ὁ Πρωτομαστορο-Κωσταντῆς ἀπὸ τὴ θέση Πελεκητιά, ὅπου εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ, μέχρι τὴν παραπάνω καμάρα τῆς Σίλαμου, μὲ τὸ μισθὸ ἐκεῖνο ποὺ πληρώνονταν πάντα ὁ ἐπιτηρητὴς τῶν παραπάνω παλιῶν κρηνῶν. Πρέπει νὰ ἐπιθεωροῦν, ὅπως εἶπα παραπάνω, τὴν περιοχὴ τοῦ ὕδραγωγείου, ἀπὸ φρεάτιο σὲ φρεάτιο, μήπως ἔγινε καμιὰ ζημιὰ. Ἐάν ἔγινε καμιὰ μικρὴ ζημιὰ πρέπει νὰ τὴν ἐπιδιορθώσουν ἀμέσως, μὲ ὑλικά ποὺ θὰ τοὺς δίδονται. Τὸ μεροκάματό τους θὰ τὸ πληρώνονται. Μὰ ὅταν οἱ βλάβες ἔγιναν μὲ κακὸ σκοπὸ ἀπὸ κανένα κακοποιὸ πρόσωπο, ποὺ δὲν πιστεύομε νὰ γίνε, καὶ ἡ ζημιὰ εἶναι σοβαρὴ καὶ ἀποτελεῖ δημόσιο κακούρηγμα, τότε πρέπει νὰ τὸ ἀναφέρουν στὸ Γενικὸ Προβλεπτή καὶ στοὺς ἐκλεγμένους ἐφόρους. Ἐάν ὁ Γενικὸς Προβλεπτής δὲν βρίσκεται στὸ Βασίλειο (τότε νὰ τὸ ἀναφέρουν) στὸ Διοικητὴ καὶ στὸν Καπετάνιο ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα, γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν, ὅπως καὶ παραπάνω (ἀναφέρω), τὴν τιμωρίαν ἐκείνη ποὺ θὰ κρίνουν πὼς ταιριάζει.

Qto. — Calogree del Cardachi stiano nel convento di S. Pantalon.

Et perche si deve con ogni maggior spirito attender a levar anco per l' avenire affato ogni accadende che potesse occorrer a pregiud^o del corso continuo delle acque, in particolar del luogo di Caridachi Terminiamo però; che le poche calogree, che si trovavano già nel detto luogo, non vi possino per qual si voglia pretesto immaginabile ritornar più, ma se ne stiano nel luogo vicino a questa Città detto di San Pantaleone provistole da noi, et datoli per loro per petua habbitatione dal fedel N^{ro} Michiel Moresini, Patrone di esso luogo, che è anco ad esse più commodo, et in sito migliore; massimamente, havendole noi al presente per miglior loro commodità aggiunte quattro altre celle, hora fatte fabricare per loro compita sodisfatione.

Quinto. — Che l' Igumeno di Sa Catterina tenga 2 monachi nel luogo di Caridachi.

Che perche la Giesiola, et fabrica del luogo di Caridachi sia conservato come è di dovere; sia obligato l' Igumeno di Sa Cat-

Τέταρτο. — Οἱ καλογραῖες τοῦ Καρυδάκι νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονα.

Ἐπειδὴ πρέπει, μὲ κάθε προσπάθεια, νὰ ἀποτραπῇ ὁλωσδιόλον, ἀκόμη καὶ στὸ μέλλον, κάθε πρᾶγμα ποὺ θὰ μποροῖσε νὰ προκαλέσει φθορὰ καὶ διακοπὴ στὴ συνεχῆ ροὴ τοῦ νεροῦ, ἰδιαίτερα στὴ θέση Καρυδάκι, ἀποφασίζομε: οἱ λίγες καλογραῖες ποὺ βρισκόταν μέχρι τώρα στὴ Μονὴ αὐτὴ (Καρυδάκι) δὲν μποροῦν, μὲ καμιὰ δικαιολογία, νὰ ἐπιστρέψουν πιά, μὰ θὰ μένουν σὲ μέρος, κοντὰ στὴν πόλιν αὐτὴ, ποὺ λέγεται Ἁγιὸς Παντελεήμονας, ποὺ βρήκαμε μεῖς καὶ τὸ διάθεσε σ' αὐτὲς γιὰ πάντοτεινὴ κατοικία τους ὁ πιστὸς μας Μιχάλης Μοροζίνι, ἰδιοκτήτης τοῦ τόπου ἐκείνου, ποὺ βρίσκεται σὲ θέση καλύτερη καὶ θὰ εἶναι πιὸ ἀναπαυτικὸς σ' αὐτὲς καὶ μάλιστα τώρα ποὺ μὲ διαταγή μας προστέθηκαν γιὰ μεγαλύτερη εὐκολίαν τους τέσσερα ἄλλα κελιά.

Πέμπτο. — Ὁ ἡγούμενος τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης νὰ διατηρεῖ 2 μοναχοὺς στὴν τοποθεσίαν Καρυδάκι.

Γιὰ νὰ διατηρηθεῖ τὸ ἐκκλησιάκι καὶ τὰ κτίρια τῆς τοποθεσίας Καρυδάκι, ὅπως εἶναι ὑποχρέωση, ὁ ἡγούμενος τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης,

Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς Ἱστορίας II

11

terina, al qual questo luogo è sottoposto, servirvi perpetuamente; come fa hora uno, o doi Callogeri; li quali mai possino, ne divertir, ne tocar quelle acque, che entrano nelli acquedotti, in pena di Peggion, bando et Galea ad arbitrio, ma quelle lasciar liberamente, et intieramente trascorrer sopra li Volti fatti fabricar da noi nell' istesso luogo potendosi, ed dovendosi questo Revdo, o Rdi servirsi di quella vena di acqua, che è poco più sotto delle loro stanze; il che non li sarà scommodo; et essendo sufficientma per il loro ordrio uso.

Sesto. — Che la seraglia della prima Fontana non sia tocca in pena etc.

Che la Fontana di Pelechiti, che è la prima, che entra nelle altre che vengono nella Città, come quella che è in sito superiore, et la prima ad apportar questo universal beneficio, non sia mai toca d' alcuno, sotto qualsivoglia pretesto; ma sia sempre risservata, et pronta ad unirsi con quella di S. Zorzi, et a quella

που διευθύνει τὸν τόπο αὐτό, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἔχει ἐκεῖ πάντα, ὥπως καὶ τώρα, ἓνα ἢ δυὸ καλόγερους. Οἱ καλόγεροι αὐτοὶ δὲν μποροῦν ποτὲ οὔτε νὰ χρησιμοποιοῦν, μὰ οὔτε καὶ νὰ ἐγγίξουν τὰ νερὰ ἐκεῖνα πρὸ μπαίνουν στὸ ὑδραγωγεῖο, «ἐπὶ ποινῇ» εἰρκτῆς, ἐξορίας καὶ κάτεργου, κατὰ τὴν κρίση (τοῦ δικαστηρίου). Ἐκεῖνα (τὰ νερὰ) νὰ τὰ ἀφίνουν ὅλα νὰ τρέχουν ἐλεύθερα πάνω στὶς ὑδατογέφυρες, πού κατασκευάστηκαν ἀπὸ μᾶς στὸν ἴδιο ἐκεῖνο τόπο. Ὁ ὁσιότατος ἢ οἱ ὁσιότατοι αὐτοὶ καλόγεροι μποροῦν καὶ ὀφείλουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ νερὰ τῆς πηγῆς ἐκείνης, πού εἶναι λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὰ κελιά τους· πράγμα πού δὲν θὰ τοὺς εἶναι δύσκολο. Τὸ νερὸ ἐκεῖνο εἶναι ὑπεραρκετὸ γιὰ τὶς συνηθισμένες τους ἀνάγκες.

Ἑκτο. — Τὸ περίφραγμα τῆς πρώτης πηγῆς νὰ μὴν τὸ ἐγγίξει κανένας «ἐπὶ ποινῇ» κτλ.

Τὴν πηγὴ τῶν Πελεκητῶν, πού εἶναι ἡ πρώτη πού μπαίνει στὶς ἄλλες πού ἔρχονται στὴν πόλη, σὰν (πηγὴ) πού βρίσκεται πιὸ ψηλὰ καὶ πρώτη πού δίδει τὴν κοινὴ αὐτὴ ὠφέλεια, νὰ μὴν τὴν ἐγγίξει κανένας ποτέ, μὲ καμιὰ δικαιολογία, μὰ νὰ διατηρεῖται πάντα γιὰ νὰ ἐκὼνεται μὲ τὴν (πηγὴ) τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Καρυδάκι καὶ νὰ

del Caridachi, per trascorrer unite nella Città; impena a qualunque di propria auttorità facesse novità alcuna di Peggion bando Galea, et confiscationi de beni ad arbitrio della Giustitia, et secondo la qualità delle persone, et delle loro trasgressioni.

Settimo. — Che l' aqua della publica fontana non si possi divider ne assignar ad alcun particular.

Che essendo stato nro principalmo oggetto nella fabrication della fontana di beneficar la Militia, et l' universal di tutta questa Città, col tener le acque abbondanti, cosi nelli luoghi publici come nelle Cisterne dei particolari; le quali per gratia del Sr Dio sono poste in sito, che possono tutti ricever le sopradette acque, Terminiamo però, che mai in alcun tempo si possino divider, ne assignarle ad alcun particular perpetuamente sia persona publica, o privata, o in qual si voglia altro luogo cosi dentro nella Città come fuori nisuno eccettuato, ma siano sempre libere ad arbitrio della publica volontà; acciò possino espeditamte, et senza alcun impedito esser somministrate a tener piene

τρέχουν ἐνωμένες στὴν πόλη. Σ' ὁποιοδήποτε πού θὰ ἔκανε ἀπὸ δική του πρωτοβουλία καμιὰ βλάβη (στὸ ὑδραγωγεῖο) θὰ ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ εἰρκτῆς, ἐξορίας, κάτεργου καὶ δήμευση τῶν ἀγαθῶν, κατὰ τὴν κρίση τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῶν προσώπων καὶ τῶν παραβάσεών τους.

Ἑβδομο. — Τὸ νερὸ τῆς δημόσιας κρήνης δὲν μπορεῖ νὰ μοιραστεῖ οὔτε νὰ παραχωρηθεῖ σὲ κανένα ιδιώτη.

Ἐπειδὴ ὁ κυριότερος σκοπὸς μας γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε τὸ ὑδραγωγεῖο ἦταν ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ Στρατοῦ καὶ ὁλόκληρης τῆς πόλης αὐτῆς μὲ τὴν ἀφθονία τοῦ νεροῦ, τόσο στοὺς δημόσιους τόπους ὅσο καὶ στὶς δεξαμενὲς τῶν ιδιωτῶν, οἱ ὁποῖες, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, βρίσκονται σὲ τέτια θέση πού νὰ μποροῦν νὰ δέχονται τὰ νερὰ πού ἀναφέρομε παραπάνω, ὀρίζομε: Ποτέ, σὲ καμιὰ ἐποχὴ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μοιραστοῦν (τὰ νερὰ) οὔτε νὰ ἐκχωρηθοῦν παντοτεινὰ σὲ κανένα πρόσωπο, εἴτε δημόσιο εἴτε ιδιωτικὸ εἶναι, ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο τόπο εἴτε μέσα στὴν πόλη εἴτε ἔξω, χωρὶς καμιὰ ἐξαίρεση, μὰ πρέπει νὰ εἶναι πάντα ἐλεύθερα στὴ διάθεση τοῦ κοινοῦ, γιὰ νὰ μποροῦν ἐλεύθερα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο νὰ μοιράζονται καὶ νὰ διατηροῦν πάντα γεμά-

esse Cisterne; Dichiarando, che ogni concessue fatta in contrario, ha, et si intendi sempre di niun valor, come fatta non fosse, et se alcuno se ne volesse usurpar alcuna parte in sprezzo del sudetto ordine, il che non potemo creder, sia quello castigato dalli sopradetti ad arbitrio, con quelle maggiori pene, che ricercherà atto tale; potendosi in tal caso ricever denontie secrete, con application del terzo delle condanne all' Accusator.

Ottavo. — Che sia fabricato un condotto in tutte le stradde sino al fine di esse per empir tutte le cisterne della Città.

Che per facilitar maggiormente questa distribue per ogni strada sino verso il Mare; ha fatto a spese pubbliche sotto terra un condotto di onze tre in circofza il quale principiando dalla fontana di Piazza, camini sino alla fine delle strade, nel corso delle quali chi haverà cisterne, debba a proprie spese far un altro poco condotto per tirar l' acqua nella sua cisterna; il quale ha però fatto in maniera, che dal Ministro acciò deputato, impita,

τες τις δεξαμενές αυτές. Δηλώνομε ότι κάθε παραχώρηση (νεροῦ), πού θά γίνει αντίθετα (πρός τή διάταξη αὐτή) δέν θά ἔχει ποτέ, ἐννοεῖται, καμιά ἀξία· σάν νά μὴν ἔγινε. Καί ἂν κανένας θελήσει νά ιδιοποιηθεῖ μέρος (τοῦ νεροῦ), περιφρονώντας τις παραπάνω διατάξεις, πού δέν μπορούμε νά τὸ πιστέψουμε, νά τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἀναφερόμενους (δικαστὲς) μὲ τις μεγαλύτερες, κατ' ἐκλογή, ποινές, πού χρειάζονται γιὰ μιὰ τέτια πράξη. Στὴν περίπτωση αὐτὴ μπορούν νά γίνονται δεκτὲς μυστικὲς καταγγελίες καὶ τότε ὁ μηνυτὴς θά μπορεῖ νά παίρνει τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ τὴ χρηματικὴ ποινή.

Ὁγδοο. — Σὲ ὅλους τοὺς δρόμους, καὶ μέχρι τὸ τέρμα τους, νά γίνει ὕδαταγωγός, γιὰ νά γεμίζουν ὅλες οἱ δεξαμενές τῆς πόλης.

Γιὰ νά εὐκολυθεῖ περισσότερο ἡ διανομὴ αὐτὴ (τοῦ νεροῦ) σὲ ὅλους τοὺς δρόμους μέχρι τῆ θάλασσα ἔγινε, μὲ δημόσια δαπάνη, ὑπύγειος ὕδαταγωγός μὲ περίμετρο τριῶν ἰντῶν, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κρήνη τῆς Πλατείας καὶ φθάνει μέχρι τὸ τέρμα τῶν δρόμων. Ὅποιος ἔχει δεξαμενές στοὺς δρόμους αὐτοὺς, ὀφείλει νά κάμει μὲ δικά του ἔξοδα ἕνα ἄλλο μικρὸ ὕδαταγωγό, γιὰ νά διοχετεύει τὸ νερὸ στὴ δεξαμενὴ του. Ὁ ὕδαταγωγός θά γίνεται μὲ τέτιο τρόπο, πού νά μπορεῖ νά

che sarà la cisterna si possa chiuder; si che le acque si possano subito passar alle altre cisterne della medma strada, lasciando a questo fine caminar il superfluo, che del continuo esce dalla fontana, hora in qui sta, et hora in quell' altra strada sino, che tutte le cisterne siano tutte ripiene; potendosi però quando non vi sarà più bisogno, et si convenirà perder in Mare lasciarne in fine ad alcuno per quel tempo solamente, che non bisognerà per la distributione predetta.

Nono. — Che tutti tenghino acconcie le sue cisterne.

Che ogni uno, che vorà ricever il soprad° benefitio, debba anco per la parte sua haver particular cura, et usar ogni maggr diligenza, che tutte le sue cisterne stiano sempre accomodate; si che l' acqua si possi conservar in esse, et prestar per longo tempo quei servitij, et commodi per uso ordeno delle loro case, et famiglie, che sono necessarij, che sono sommamente desiderati; effetto, che non dubitiamo sia per succeder, riuscendo ad ogni uno di così segnalato benefitio potendo sempre nelle loro proprie case haver una conserva di acqua così perfetta, et così

φράσσεται ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπάλληλο ἅμα γεμίσει ἡ δεξαμενὴ, καὶ τὰ νερὰ νά μπορούν νά διοχετευτοῦν ἀμέσως στὶς ἄλλες δεξαμενές τοῦ ἴδιου δρόμου. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θά χρησιμοποιεῖται τὸ νερὸ πού περισσεύει καὶ τρέχει συνεχῶς ἀπὸ τὴν κρήνη (καὶ θά διοχετεύεται) πότε σὲ τοῦτο καὶ πότε σ' ἐκεῖνο τὸ δρόμο, ὥσπου νά γεμίσουν ὅλες οἱ δεξαμενές. Ὅταν δέν θά ὑπάρχει πιά ἀνάγκη καὶ (τὸ νερὸ) θά χάνεται στὴ θάλασσα, μπορούν νά τὸ ἀφίνουν σὲ κανένα, μὰ μόνο τὸν καιρὸ ἐκεῖνο πού δέν θά χρειάζεται γιὰ τὴν παραπάνω διανομή.

Ἐννατο. — Νά διατηροῦν ὅλοι σὲ καλὴ κατάσταση τις δεξαμενές τους.

Καθένας πού θέλει νά ἔχει τὴν παραπάνω ὠφέλεια, ὀφείλει νά καταβάλλει καὶ ὁ ἴδιος ἰδιαίτερη φροντίδα καὶ μεγάλη ἐπιμέλεια, γιὰ νά βρῖσκονται πάντα σὲ καλὴ κατάσταση ὅλες οἱ δεξαμενές, ὥστε νά μπορεῖ νά διατηρεῖται τὸ νερὸ σ' αὐτὲς γιὰ νά προσφέρει πολὺν καιρὸ τις ὑπηρεσίες ἐκεῖνες καὶ τις εὐκολίες τῆς καθημερινῆς χρήσης τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους, πού εἶναι ἀπαραίτητες καὶ πολὺ ἐπιθυμητές. Πρᾶγμα πού δέν ἀμφιβάλλομε πὼς θά γίνει, γιὰτὶ ὁ καθένας θά μπορεῖ νά ἔχει στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι μιὰ δεξαμενὴ νεροῦ, τόσο

sana, come saranno anco sempre dal publico conservate le due gran cisterne, l' una fabricata presso li Volti dell' Arsenal, et, l' altra, che di Comisione publica hora si fabrica, et è vicina la sua perfettione alli quartieri di San Zorzi, per commodo maggre, et beneficio continuo del Popolo, et della numerosa soldatesca che si ritrova in quel Quartiero.

Decmo. — Che il deputato alle Fontane della città debba haver cura della distributione.

Che il soprastante alla cura delle fontane vecchie della Città debba continuar nel medesimo obbligo a far la solita distributione di quella di San Salvator, et di più compartirla qualche notte alla Cisterna delli Padri di San Zuanne, et a quella anco delle Monache di S. Gierolamo, essendo hora libero di distribuir più di quell' aqua alle Cisterne dell' Arcivescovado, et quelle delli ssri Duca, Capo, et Prov^r G(e)n(er)al:, debba anco accompagnarli con li altri due Deputati alla conservatione della nova fontana haver cura di distribuir l' aqua di essa in tutte le altre ci-

τέλειο καὶ τόσο ὑγιεινό. Ἔτσι θὰ διατηροῦνται πάντα ἀπὸ τὸ Δημόσιο καὶ οἱ δυὸ μεγάλες δεξαμενές, ἐκεῖνη ποὺ ἔγινε κοντὰ στοὺς θόλους τοῦ Ταρσανᾶ καὶ ἡ ἄλλη ποὺ κατασκευάζεται τώρα, καὶ τελειώνει σὲ λίγο, μὲ διαταγὴ τοῦ Κράτους καὶ ἡ ὁποία βρίσκεται πολὺ κοντὰ στοὺς Στρατῶνες τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, γιὰ τὴ μεγαλύτερη καὶ συνεχῆ ἐξυπηρέτηση τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ πολυάριθμου Στρατοῦ, ποὺ βρίσκεται σ' αὐτοὺς τοὺς Στρατῶνες.

Δέκατο. — Ὁ ἐπιστάτης στὶς κρήνες τῆς πόλης πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ τὴ διανομὴ (τοῦ νεροῦ).

Ὁ ἐπιστάτης τῶν παλιῶν κρηνῶν τῆς πόλης ὀφείλει νὰ ἐξακολουθήσει τὴν ἴδια ὑπηρεσίαν, νὰ κάνει τὴ συνηθισμένη διανομὴ τοῦ νεροῦ τοῦ Ἀγίου Σαλβαδώρου καὶ νὰ τὸ μοιράζει, καμιά νύχτα, στὶς δεξαμενές τῶν Πατέρων τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ σ' ἐκεῖνη (τὴ δεξαμενὴ) τῶν Καλογραιῶν τοῦ Ἀγ. Ἰερώνυμου. Τώρα εἶναι ἐλεύθερος (ὁ ὑπάλληλος) νὰ μοιράζει περισσότερο νερὸ στὶς δεξαμενές τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ σ' ἐκεῖνες τοῦ Δούκα, τοῦ Καπετάνιου καὶ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ. Ὅφειλε ἐπίσης, μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῶν ἄλλων δυὸ ὑπαλλήλων, νὰ φροντίζει γιὰ τὴ συντήρηση τῆς νέας κρήνης καὶ τὴ διανομὴ τοῦ νεροῦ της σὲ ὅλες τὶς ἄλλες δεξαμενές τῶν ἰδιωτῶν, μὲ καλὴ

sterne de particolari, con buon ordine, et regola tale che ogni uno prontamente resti sodisfatto nel modo a punto che sarà dichiarato a parte, ove sarà dato ad ogni uno Deputato la sua parte di cisterne, di riempire, intendendosi però sempre in quelle di quà dal voltone verso il Mare, essendovi per gratia del Sr Dio tante acque, che possono in poco tempo riempirle, et accomodar tutte le case; et se in ciò nasce alcuna difficoltà; li predetti tre Deputati, et nominati nel primo Capitolo debbano accommodarle con precedente notitia, et assenso del Prov^r G(e)n(er)al, et dell' autorità publica in loro assenza.

Undecimo. — Che siano tolto in nota dal Ingegner Monani tutte le cisterne et fattone disegno.

Che per far questa destribue a commodo, et sodisfation de particolari; siano tolte in nota dal Monani, Ingenier publico, tutte le Cisterne dal voltone come di sopra sino al Mare et quelle compartire in tre parti; ogni una delle quali sia assignata ad uno deputato delli tre Nominati di sopra il numero, et li Nomi parti-

τάξη καὶ ρέγουλα, γιὰ νὰ μένει ὁ καθένας εὐχαριστημένος. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἐκδοθεῖ ἰδιαίτερη διαταγὴ, ὅπου θὰ ὀρίζονται στὸν καθένα ὑπάλληλο ὀρισμένες δεξαμενές γιὰ νὰ τὶς γεμίζει· ἐκεῖνες, ἐννοεῖται, (ποὺ βρίσκονται) ἀπὸ τὴ Βολτὸνε πρὸς τὴ θάλασσα, μιὰ πού, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχουν τόσα νερά ποὺ μποροῦν νὰ τὶς γεμίσουν σὲ λίγον καιρὸ γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν ὅλα τὰ σπίτια. Ἄν στο ζήτημα αὐτὸ παρουσιαστεῖ καμιά δυσκολία, οἱ παραπάνω τρεῖς ὑπάλληλοι ποὺ ἀναφέρονται στὸ πρῶτο ἄρθρο ὀφείλουν νὰ τὴν τακτοποιήσουν, μὰ μὲ προηγούμενη ἄδεια καὶ συγκατάθεση τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ ἢ τῶν Δημόσιων Ἀρχῶν, ἂν λείπει.

Ἐνδέκατο. — Νὰ καταγραφοῦν ἀπὸ τὸ μηχανικὸ Μονάνι ὅλες οἱ δεξαμενές καὶ νὰ γίνεи σχεδιάγραμμα γι' αὐτές.

Γιὰ νὰ γίνεи εὐκόλῃ καὶ κανονικὰ ἡ διανομὴ αὐτὴ καὶ νὰ μένουν εὐχαριστημένοι οἱ ἰδιῶτες, νὰ καταγραφοῦν ἀπὸ τὸ δημόσιον μηχανικὸ Μονάνι ὅλες οἱ δεξαμενές ἀπὸ τὴ Βολτὸνε, ὅπως (ἀναφέρω) παραπάνω, μέχρι τὴ θάλασσα καὶ νὰ μοιραστοῦν σὲ τρία τμήματα. Καθὲν ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀνατεθεῖ στὸν καθέναν ἀπὸ τοὺς τρεῖς παραπάνω ἀναφερόμενους (ὑπαλλήλους), στοὺς ὁποίους θὰ δοθοῦν καὶ τὰ ὀνόματα

colte delle case ove saranno le cisterne, debba esser registrato sotto li presenti ordeni, acciò in ogni tempo si veda chiaramente quello, che si anderà operando a publico, et particolarì benefitio; Ne possano li Deputati dar l' acqua a dette cisterne particolarì se non la Notte, per non interromper il corso delle fontane della Loggia, dell' Arsenale, et altre, che caminano sempre a benefitio universale di questa Città; in pena di privatione del carico.

Decmo Secdo. — Che in caso de rottura de canoni il patron del fondo sia in obbligo darne notitia.

Che se l' acqua nel corso continuo, che va facendo, alcuna volta rompesse, che facilte potria occorrer, et che il Muraro Deputato fosse negligente, debba il patrone del fondo, o luogo, ove trabucherà, esser obligato notificarlo subito in questa Secria et alli Nobeli Deputati; et non facendo caschino in pena de ducati cinquanta, et maggri pene, quando, che questa taciturnità fosse accompagnata da interesse, et da propria malitia.

τῶν σπιτιῶν ποὺ θὰ βρίσκονται οἱ δεξαμενές. Σύμφωνα μὲ τις διατάξεις τοῦτες νὰ συνταχτεῖ κατάστιχο, γιὰ νὰ φαίνεται καθαρὰ τί θὰ γίνεται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ιδιωτῶν. Οἱ ὑπάλληλοι δὲν μποροῦν νὰ δίδουν τὸ νερὸ στις παραπάνω δεξαμενές τῶν ιδιωτῶν παρὰ μόνο τῇ νύχτα, γιὰ νὰ μὴ διακόπτεται ἡ ροὴ τῶν κρητῶν τῆς Λότζας, τῶν Ταρσανάδων καὶ τῶν ἄλλων, ποὺ τρέχουν συνεχῶς γιὰ τὴν κοινὴ χρῆση τῆς πόλης αὐτῆς, μὲ στέρηση τῆς ὑπηρεσίας τους, (ἂν παραβοῦν τὴ διαταγὴ αὐτῇ).

Δωδέκατο. — Στὴν περίπτωσι ποὺ θὰ σπάσουν οἱ ὑδαταγωγοί, ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους ὀφείλει νὰ ἀναφέρει σχετικὰ.

Ἄν τὸ νερό, στὴ διαδρομὴ ποὺ κάνει, σπάσει καμιά φορὰ, πρῶτο ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐκόλα, καὶ ὁ διορισμένος κτίστης ἀμελήσει (νὰ τὸ ἐπιδιορθώσει) ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους ἢ τοῦ τόπου ὅπου ἐγινε ἡ βλάβη εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ ἀναφέρει ἀμέσως στὴ Γραμματεία αὐτῇ καὶ στοὺς Εὐγενεῖς Ἐφόρους. Ἄν δὲν τὸ ἀναφέρει θὰ τοῦ ἐπιβάλλεται πρόστιμο πενήντα δουκάτα καὶ μεγαλύτερες ποινὲς ὅταν ἡ σιωπὴ αὐτῇ συνοδεύεται ἀπὸ συμφέρο καὶ ἀπὸ κακὴ πρόθεσιν.

Decmo Terzo. — Che non si possino piantar arbori vicino alli condotti.

Et perche si possino conservar illesi li canali, ove passano, et hanno a passar continuamente le acque dal luogo di Pelechi sino alla Città, si che non possino mai ricever danno alcuno dalle radici delli Arbori, et vicinità delle piante, che sariano bastanti a guastarli, et a contaminar anco la perfettione di esse acque; Terminiamo per il presente Capitolo, che da detto luogo sino in Candia non si possino piantar Caroberi, figheri, olivari, pomari, ne altra sorte di Arbori, et piante per passi dieci vicino ad essi condotti, così da una parte, come dall' altra, et in caso di trasgressione, oltre il taglio, et la perdita delli Arbori che fossero ritrovati contro il sudetto ordine de ducati cinquanta per ogni pianta da esser pagati dal patron del fondo, et applicati la metà al Denontiante, et l' altra metà al benefo delle spese, che occorrerà farsi per conservatione perpetua di essa fontana.

Δέκατο τρίτο. — Δὲν ἐπιτρέπεται τὸ φύτεμα δέντρων κοντὰ στοὺς ὑδαταγωγούς.

Γιὰ νὰ διατηρηθοῦν ἀκέραιοι οἱ ὑδαταγωγοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περνοῦν καὶ θὰ περνοῦν συνέχεια τὰ νερὰ, ἀπὸ τὴ θέσι Πελεκητὰ μέχρι τὴν πόλη, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν εἶναι δυνατό νὰ πάθουν καμιά ζημιὰ ἀπὸ τὶς ρίζες τῶν δέντρων καὶ τὸ πλησίασμα τῶν φυτῶν, ποὺ θὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ τοὺς βλάψουν (τοὺς ὑδαταγωγούς), καὶ νὰ μολύνουν ἀκόμη τὴν τελειότητα τοῦ νεροῦ αὐτοῦ, ὀρίζομε μὲ τὸ ἄρθρο τοῦτο: Ἄπὸ τὴ θέσι ποὺ ἀναφέρομε παραπάνω (Πελεκητὰ) μέχρι τὸ Χάντακα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυτεύονται χαρουπιές, συκιές, ἐλιές, μηλιές οὔτε κανένα ἄλλο εἶδος δέντρο καὶ φυτὰ, σὲ ἀπόστασι δέκα βήματα ἀπὸ τὸν ὑδαταγωγό, τόσο ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Σὲ περίπτωσι παράβασις, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κόσμιμο καὶ τὴν ἀπώλεια τῶν δέντρων ποὺ θὰ βρεθοῦν (φυτεμένα) ἐνάντια στὴ διαταγὴ τούτῃ, ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους θὰ πληρώνει πενήντα δουκάτα γιὰ κάθε φυτό. Τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ ποσὸ αὐτὸ θὰ δίδεται σ' ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸ καταγγεῖλει καὶ τὸ ἄλλο μισὸ στὰ ἔξοδα ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ γίνουν, γιὰ τὴν παντοεινὴ διατήρησι τοῦ ὑδραγωγείου τούτου.

Decmo qto. — Che siano applicati ducati 200 all' anno per la conservatione della fontana.

Che per la continuation, et conservation di beneficio così grande, che ne riceveranno perpette queste Millitie, et Popoli, per la bontà di questa Acqua, che li mantenirano intiera la salute; convenendosi ben spesso, come occorre in tutte le cose far qualche spesa necessaria; E pero conveniente anco applicarvi qualche danaro; Terminiamo perciò, che dalle condanne degli Provedri Generali restino applicati ogni anno per li bisogni, che potessero occorrer ducati cento cinquanta sino duecento, de quali si habbia a tenir conto a parte; et ciò però a piacciamento di S. Sertà alla quale si rimettiamo.

Adi 7 Agosto 1628

Publicati nella Piazza di Canda , premesso il suono di Tamburi.

Δέκατο τέταρτο. — Για τή συντήρηση τοῦ ὑδραγωγείου νὰ δίδεται πίστωση 200 δουκάτα τὸ χρόνο.

Γιὰ τὴ συνέχιση καὶ τὴ διατήρηση ὠφέλειας τόσο μεγάλης, ποὺ θὰ ἔχει γιὰ πάντα ὁ Στρατὸς καὶ ὁ Λαὸς ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦτο, ποὺ θὰ διατηρεῖ ἀνέπαφη τὴν ὑγεία τους, θὰ χρειαστεῖ πολὺ συχνά, ὅπως συμβαίνει σὲ ὅλα τὰ ἔργα, νὰ γίνεται κάποια ἀπαραίτητη δαπάνη. Πρέπει λοιπὸν νὰ διατεθοῦν μερικὰ χρήματα. Γι' αὐτὸ ὁρίζομε: Ἀπὸ τὰ πρόστιμα τῶν Γενικῶν Προβλεπτῶν νὰ διαθέτονται κάθε χρόνο, γιὰ τὶς ἀνάγκες ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ παρουσιαστοῦν, 150-200 δουκάτα. Γιὰ τὸ κοντὴλι αὐτὸ θὰ κρατεῖται ἰδιαίτερος λογαριασμός. Τοῦτο, βέβαια, μὲ τὴν ἔγκριση τῆς Γαληνότητὸς Σας στὴν ὁποία τὸ ὑποβάλλομε.

Στὶς 7 τοῦ Αὐγούστου 1628

Δημοσιεύτηκαν στὴν Πλατεία τοῦ Χάντακα ἅμα χτύπησαν τὰ τύμπανα.

TERMINAT(ION)E FATTA IN AGGIONTA DELLI SOPRAD(ET)TI ORDENI

Noi

Franco Moresini Prov^r Gen(er)al et Ingr nel Regnò,

Decmo 5to. — Che siano eletto 3 altri Provri sopra la conservatione della fontana.

Essendo necessario per il continuo beneficio, et preservatione di questa publica fontana, che li sigri Deputati, come nel Capitolo Secondo vadino cavalcando ben spesso per vedere et conoscere, et per oviare a qualche disconcio sinistro, rottura, o appertura che seguisse nel corso di nove miglia di camino per tutta la lunghezza dei condotti, et nei luoghi dove sono fabricati gli Archi; et potendo facilmente occorrere, che li predetti sigri Deputati per publichi, o privati affari, o anco in caso di Malattia, che Dio la tenga lontana, non possano supplire alle caval-

ΔΙΑΤΑΞΗ

ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΔΙΑΤΑΓΕΣ

Ἡμεῖς

Φραγκῖσκος Μοροζίνι, Γενικὸς Προβλεπτὴς καὶ μηχανικὸς στὸ Βασίλειο

Δέκατο πέμπτο. — Για τὴ συντήρηση τοῦ ὑδραγωγείου νὰ διοριστοῦν ἄλλοι τρεῖς προβλεπτές.

Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη, γιὰ νὰ παρέχεται συνεχῶς ἡ εὐεργεσία (τοῦ νεροῦ) καὶ νὰ διατηρεῖται τὸ δημόσιο τοῦτο ὑδραγωγεῖο, νὰ πηγαίνουν οἱ κύριοι ἔφοροι, ὅπως (ἀναφέρεται) στὸ δεύτερο ἄρθρο, καβαλικεύοντας γιὰ νὰ ἐπιβλέπουν καὶ νὰ ἐπιθεωροῦν συχνὰ (τὸ ὑδραγωγεῖο) καὶ νὰ προλαβαίνουν καμιά δυσάρεστη φθορά, σπάσιμο ἢ ἄνοιγμα ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ στὸ διάστημα τῶν ἐννιά μιλίων τοῦ δρόμου, σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τῶν ὑδαταγωγῶν καὶ στὰ μέρη ποὺ εἶναι κτισμένες οἱ ὑδατογέφυρες καὶ ἐπειδὴ εὐκόλα μπορεῖ νὰ συμβεῖ νὰ μὴ εἶναι σὲ θέση οἱ παραπάνω κύριοι ἔφοροι, γιὰ δημόσιες ἢ ἰδιωτικὲς ὑποθέσεις, ἢ ἀπὸ ἀρρώστεια — ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τὴν κρατεῖ μακριὰ — νὰ διατρέχουν (τὸ ὑδραγωγεῖο) καβαλικεύοντας καὶ νὰ κάνουν τὶς ἀπαραίτητες

cature, et provisioni necessarie, le quali ommesse apportioneriano danno, et sommo pregiudicio, a una così utile, et importante opera; perciò affine di dar commodum et facilitatem maggiore alli affari accennati di sommo momento Volemo, istituimo, et eleggemmo altri tre Provvi, si che in tutto siano sei, nominando a questo effetto li Nob. Huo: sr Santo Mudazzo, et sr Franco Mudazzo qm sr Z. Antonio et D. Zuanne Callonà; a quali così uniti con li primi, come separati, incarichiamo tutti gli obblighi, che sono espressi et dichiariti nel Capitolo prenominato, ben certi, che habbiano ad impregarsi nella preservatione, et augmento della medesima opera con quanto studio ricerca l'importanza sua, et quanto noi vivamente confidiamo nelle degne conditui et nel vivo, et divoto affetto di tutti li predetti sigri insieme ripieni di zelo, et di honore.

ἐπιθεωρήσεις, πού, ἂν τις παραλείψουν, θὰ φέρουν ζημιὰ καὶ πολὺ μεγάλη βλάβη, σὲ ἓνα τόσο χρήσιμο καὶ τόσο σπουδαῖο ἔργο, γι αὐτὸ, γιὰ νὰ δώσουμε εὐχέρεια καὶ εὐκολία μεγαλύτερη στὰ παραπάνω σπουδαιότατα ζητήματα, θέλομε, καθιστοῦμε καὶ ἐκλέγομε ἄλλους τρεῖς προβλεπτές, ἔτσι πὺν νὰ εἶναι συνολικὰ ἕξι, (καὶ) διορίζομε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τοὺς εὐγενεῖς κ. κ. Σάντο Μουδάτσο καὶ Φραγκίσκο Μουδάτσο (παιδιὰ) τοῦ ποτὲ κ. Ζ. Ἀντώνιο καὶ τὸ D. Γιάννη Καλλονᾶ. Σ' αὐτοὺς, τόσο μαζί μὲ τοὺς πρώτους ὅσο καὶ χωριστά, ἀναθέτομε ὅλες τὶς ὑποχρεώσεις πὺν ἐκθέτονται καὶ ἀναφέρονται στὸ παραπάνω ἄρθρο (δεύτερο), μὲ τὴ βεβαιότητα πὺς θὰ καταβάλλουν κάθε προσπάθεια γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὴ βελτίωση τοῦ ἔργου τούτου, μὲ τὴν ἐπιμέλεια πὺν ἀπαιτεῖ ἡ σπουδαιότητά του, ἐπιμέλεια πὺν ζωηρὰ ἐμπιστευόμεστε στὶς καλὲς διαθέσεις καὶ στὴ ζωηρὴ καὶ πρόθυμη ἀφοσίωση ὅλων μαζί τῶν παραπάνω κυρίων, πὺν εἶναι γεμᾶτοι ζῆλο καὶ τιμιότητα.

ALTRI ORDINI IN AGGIUNTA DELLI SOPRADETTI
PER LA CONSERVATIONE DELLA FONTANA PREDETTA

Xmo 6o — Regulation per l' impianti.

Pottendo grandemente pregiudicare alla bontà, et perfettione dell' acqua di questa fontana, L' impianto vicino ai condotti di vigne, olivari, et di altri Arbori di ogni qualità, quando l' esperienza medesima in corso di poco tempo potria di facile fare conoscere, con evidente danno dei medesimi condotti et che più importa con offesa della stessa acqua di ottima qualità, et dovendosi perciò riparare con ogni studio a questi importanti inconvenienti, fa l' eccza sua Publicamente sapere, che in tutti li luoghi vignadi, per i quali passano essi condotti, debbano li possessori dei fondi far levar, et sradicar le vide in distanza di passo uno, così da una parte, come dall' altra dei medesimi condotti, che tanto si crede poter bastare per hora.

Debino parimente far levar, et sradicar del tutto Arbori di ogni sorte in distanza di passa doi di ambe le parti come di sopra ne possino in avvenire esser fatti impianti di vigne, se non

ΑΛΛΕΣ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΥ

Δέκατο ἕκτο. — Κανονισμὸς γιὰ τὶς φυτεῖες.

Ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸ νὰ βλάψουν πολὺ τὴν ποιότητα καὶ τὴν τελειότητα τοῦ νεροῦ οἱ φυτεῖες ἀμπελιῶν, ἐλιῶν καὶ ἄλλων δέντρων καθελογῆς κοντὰ στοὺς ἀγωγούς, ὅπως ἡ ἴδια ἡ πεῖρα μπορεῖ νὰ διδάξει σὲ λίγον καιρὸ, πρὸς φανερὴ βλάβη τῶν ὑδαταγωγῶν αὐτῶν καί, τὸ σπουδαιότερο, νὰ ζημιώσουν τὴν ἄριστη ποιότητα τοῦ νεροῦ, καὶ ἐπειδὴ γι αὐτὸ πρέπει νὰ προφυλαχτεῖ τὸ ὑδραγωγεῖο μὲ κάθε ἐπιμέλεια ἀπὸ τὰ σοβαρὰ αὐτὰ ἄτοπα, ἡ ἐξοχότητά του κάνει γνωστὸ ὅτι: σ' ὅλους τοὺς τόπους πὺν εἶναι ἀμπελῶνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περνοῦν οἱ ὑδαταγωγοὶ αὐτοί, οἱ ἰδιοχτῆτες τῶν ἀμπελώνων αὐτῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ξεριζώσουν τ' ἀμπέλια σὲ ἀπόσταση ἑνὸς βήματος, τόσο ἀπὸ τὸ ἓνα ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῶν ὑδαταγωγῶν αὐτῶν, ὅσο πιστεύομε πὺς ἀρκεῖ γιὰ τὴν ὥρα.

Ὁφείλουν ἐπίσης νὰ βγάλουν καὶ νὰ ξεριζώσουν ὀλωσδιόλου δέντρα κάθε λογῆς, σὲ ἀπόσταση δυὸ βημάτων κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, ὅπως παραπάνω. Δὲν μποροῦν νὰ φυτευτοῦν στὸ μέλλον ἀμπέλια παρὰ μό-

saranno discosti dalli condotti anco passa uno almeno et di tutti li altri Arbori di ogni qualità passa doi.

Nei Terreni veramente risservati ad uso di semina; vole, et prohibisse detta Eccza l' arrar, et il seminarvi grano di alcuna sorte per il medesimo spatio di passo uno, tanto dall' una, quanto dall' altra parte dei condotti.

Commanda, et statuisse di più a tutti li Patroni, et possessori di ogni, et qualunque terreno, tanto a vigna, quanto a semina; che sempre che li condotti in alcuna parte facessero danno, o seguisse rottura; appertura, o altro mancamento; debbino immediate, venir, o mandar a darne conto alli sigri Deputati, et all' offitio della Secria di S. Ecc. in pena de ducati cinquanta; et di pagare del proprio danaro tutte le opere, et fatture dei danni come di sopra non palesati; intendendosi incorsi nelle istesse pene quelli etiam Dio, che non facessero il spianto di vigne, et arbori nel modo avanti dichiarato; o che pure ne piantassero contro il presente ordine dentro alli spatij, et distanze prescritte, et prohibite; et tutte dette pene pecuniarie siano applicate

vo ὅταν ἀπέχουν ἀπὸ τὸν ὕδαταγωγὸ ἓνα βῆμα τουλάχιστο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα δέντρα κάθε λογῆς (πρέπει νὰ ἀπέχουν) δυὸ βήματα.

Στὰ χωράφια ποὺ προορίζονται ἀληθινὰ γιὰ σπορὰ ἢ παραπάνω ἐξοχότητα θέλει καὶ ἀπαγορεύει τὸ ὄργωμα καὶ τὴ σπορὰ σιτηρῶν κάθε λογῆς στὴν ἴδια ἀπόσταση ἑνὸς βήματος, τόσο ἀπὸ τὸ ἓνα ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῶν ὕδαταγωγῶν.

Διατάσσει καὶ καθορίζει ἀκόμη ὅτι: ὅλοι οἱ ἰδιοχτῆτες καὶ οἱ κάτοχοι κάθε λογῆς ἐδάφους, τόσο γιὰ ἀμπέλια ὅσο καὶ γιὰ σπορὰ, σὲ περίπτωση ποὺ οἱ ὕδαταγωγοὶ πάθουν ζημιὰ σὲ κανένα τμῆμα ἢ σπάσιμο, ἀνοιγμα ἢ ἄλλη φθορά, ὀφείλουν νὰ ἀναφέρουν ἀμέσως ἢ οἱ ἴδιοι ἢ στέλλοντες (ἄλλους) στοὺς κ. κ. ἐφόρους καὶ στὴν ἐπηρεσία τῆς Γραμματείας τῆς ἐξοχότητάς του, «ἐπὶ ποινῇ» προστίμου πενήντα δουκάτων καὶ πληρωμῆς, μὲ δικὰ τους χρήματα, ὅλων τῶν ἐξόδων, γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τῶν ζημιῶν ποὺ δὲν ἀνάφεραν. Αὐτονόητο εἶναι ὅτι οἱ ἴδιες ποινὲς θὰ ἐπιβληθοῦν καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ξερίζωσαν τ' ἀμπέλια καὶ τὰ δέντρα, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀναφέρεται παραπάνω ἢ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ θὰ φυτέψουν, ἀντίθετα πρὸς τὴ διαταγὴ τοῦτη, μέσα στοὺς ἀπαγορευμένους, ὅπως καθορίζονται, χώρους. Ὅλες τοῦτες οἱ χρηματικὲς ποινὲς θὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ἐπισκευή

alle spese necessarie della fabrica, et conservatione di essa fontana; a beneficio della quale, oltre le provni predette; dovendosi hora andar rivedendo, et accommodando li condotti, et alzare li pozzi, dove, et come ricercherà il bisogno; saranno anco posti segnali, et confini palesi quali commanda l' Eccza sua sotto le pene predette, et altre maggiori, che non ardisca alcuno sia chi si voglia rimuovere dal suo luogo ne metterci mano in alcun tempo ne per qual si voglia causa o pretesto.

Fine

καὶ τὴ συντήρηση τοῦ ὕδραγωγείου τούτου. Γιὰ (τὴ συντήρησή του) αὐτῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω μέτρα, πρέπει τῶρα νὰ ἐπιθεωροῦνται καὶ νὰ ἐπιδιορθώνονται οἱ ὕδαταγωγοὶ καὶ νὰ ὑψώνονται τὰ φρεάτια, ὅπου καὶ ὅπως ἀπαιτῆσει ἡ ἀνάγκη. Νὰ τοποθετηθοῦν ἐπίσης σημάδια καὶ ὄρια φανερά, ποὺ τὰ διατάσσει ἡ ἐξοχότητά του καὶ νὰ ἐπιβάλλονται οἱ ἴδιες οἱ παραπάνω, καὶ ἄλλες μεγαλύτερες, ποινές, γιὰ νὰ μὴν τολμήσει κανένας, ὅποιος καὶ νὰ ᾖ, νὰ τὰ μετακινήσει ἀπὸ τὴ θέση τους, οὔτε νὰ τοὺς βάλει χέρι, σὲ καμιὰ ἐποχὴ καὶ γιὰ ὅποιαδήποτε ἀφορμὴ ἢ πρόφαση.

Τέλος

Εἰκ. 10 — Μετάλλιο τῆς Κρήνης Μοροζίνι

EYPETHPIO

Abbatia 107.
Abelicopulo Cost., 68, 70, 73.
'Αγιά (Aia, pratto dell') 90.
'Αγία 'Ελένη 116.
'Αγιος Νικόλαος (ἐκκλ. Σητείας) 114.
'Αγιος Παντελεήμονας (μονή) 145.
ἀλάτι τῆς Κρήτης (sali) 133.
Albanesi 58.
Amiraglio della Canea 60.
Andiscari 67.
Andro, bei d'— 85.
ἄνεμοι νότιοι 88.
Angarici 16, 17, 23, 61.
angarie 36, 141.
ἀνομβρία τοῦ 1626, 116.
Anorato Spera 73.
'Αποκόρωνα (Apicorno) 88.
Arcadia, vescovato dell'— 108.
arcivescovato 108. **cisterna** 150.
arcivescovo di Candia 110, 120.
armare 65.
Armata, provveditor dell'— 96.
armizi 59, 60, 91.
Arsenale, (Candia) **cisterna** all' — 43. **fontana** nell' — 45, 152.
Arsenali 58, 59, 61, 64, 65, 99.
arsile 21, 22, 63.
Artellaria (960 κανόνια μπουζίνα, 620 σὰ φρούρια καὶ 341 στίς γαλέρες) 46. **monitioni** 91.
'Αρχανῶν πηγαὶ 11.
Aug[ustijn] 73.
Aurami, fonticaro 70.
Βαῖ πεδιάδα Σητείας (Vai) 89.
Baldissera 106.
bandiere di christiani 100.
βάπτισμα 115.
Barberia, schiavi in — 66.
Batta Gio., conte 53.
bei d' Andro 85.
 » di Cavalla 91.
 » » Negroponte 92.

Bembo, rettor 25.
bertoni di Tunesi 98.
biave, officio delle — 79.
Caclamani (Caclamati) 66, 88.
Callogeri, monasteri di — 110.
Callonà Zuanne 156.
cambi 79, 130.
camera (ταμεῖο) 67, 109, 121. — di Candia 68. — di Corfù 75.
camerlenghi 78, 126.
Canachi Zuane 143, 144.
Canal, provveditor di Cerigo 87.
Candia 20, 21, 72, 73, 98, 99, κλπ.
 » acqua manca 27.
 » arcivescovo 110.
 » arsenali 58, 59, 61.
 » camera 68.
 » cavallaria pagata 57.
 » cernide 53.
 » cisterne 27, 42.
 » fontane 144, 45 vecchie 143.
 » fortezza 14, 22, 26.
 » hospital di Soldati 109.
 » modello di — 23.
 » monasterio di monache 119.
 » narratione del. cose di — 28.
 » piazza di S. Francesco 106.
 » ὕδρευση ἀπὸ Κατσαμπᾶ 41.
Canea 16, 20, 26, 71, 90, 93, 99 κλπ.
 » ammiraglio 60.
 » arsenali 58.
 » cavallaria pagata 57.
 » cernide 53.
 » cisterne 24.
 » consiglieri di — 126.
 » fontane 24.
 » fortezza di — 14, 22, 23.
 » governatori 65.
 » vescovo della — 90, 108.
Caospada 93.
Capello, general 43.
capitano 48, 69, 112, 124, 128. — di

Candia 81.
capitaneato 124.
cappelletti 105.
caresee 84.
Caridachi, Madona del — 30. calogree del — 145. ἐπιγραφὴ ὕδατος γέφυρας — 34. fontana del — 147. ὕδατογέφυρα — (σχεδιάγραμμα εἰκ. 2) 31.
Casopo, S. Maria di — 97.
castellani 127.
Castello al mare, cisterna 45.
Cavalla, bei di — 91.
Cavallaria 54. — pagata 57.
cavalli, provveditor di — 126.
cechini 77, 78.
Cefalonia 75, 79, 80.
centenaro (κεντινάρι) 66.
Cerigo 18, 45, 46, 85, 87, 97, 131.
Cernide 57. — di Candia 4000. di Canea et Sfachia 5000. di Rettimo 3500. di Settia 1000. 53.
chiese 107, 111. — parochiali 110. — πτόσιμο 114.
Chissamo, vescovato 108. terreni 90.
Cipro 104.
cisterne 27. — dell' Arcivescovo 150. — dell' arsenale 43. — di Candia 42, 43, 44, 148, 149, 151. — della Canea 24. — del Castello al mare 45. — del Duca 150. — di S. Zorzi 43. — di S. Pantalon 145. — delli padri di S. Zuanne 150. — di Provveditor general 150. — di Spinalonga 18.
clero greco 38. — latino 38.
Collegio di Greci 109.
Collochita, monte del — 18.
colloni (δουλοπάροικοι) 122, 126.
cultivation 89.
Concilij fiorentini 119, 121.
Concilio di Trento 113.
condotto per empir le cisterne 148.
Conseglio di X (di Candia) 110,

111, 117, 118, 128, 142, 144.
Consiglieri di Canea 126.
» » Rettimo 126.
Contarini, capitano 117, 118.
Corfù 17, 71, 75, 76, 78, 97, 98, 99.
Cornaro Geor., nobile veneto 141.
Corner Zorzi 135.
corsari 95, 104. — di Tunesi 100.
Cosimo dal Monte 53.
Costantia S. 116.
Crovati (Κροάτες) 58.
γάμος μεταξύ Ἑλλήνων 113.
Γιοῦχτας (monte Giove) 28.

Dal Monte Cosimo 53.
Dandolo Piero 141.
datiari 73. — di Lombardia 133.
Dermata, porta di — (Candia) 26.
diacono, (χειροτονία) 110.
duca 69, 112, 118, 128. — cancellaria 109. — carica 123. — [Nicolas de] Ponte 78.
ducale (di 5 - 6 - 1626) 77, (di 13 - 11 - 1626) 80. (di 20 - 8 - 1578) 111.
Δάνεια 79.
Δασμοὶ (datij) 64, 74, 82.
δεξαμενές βλ. cisterne.
Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα 107.
ἐμπόριο, ἀπαγορεύεται στοὺς ρετούρηδες 129. — Κρήτης μετὰ τὴ Βενετία 134.
ἐπάνδρωση γαλερῶν 65.
ἐπισκοπές βλ. vescovati.
esation 83.
ἔσοδα τοῦ Βασιλείου 74.

Fanò (Ὁθωνοὶ Κέρκυρας) 97.
fanò (φανός, διακρ. πλοίου) 86, 91.
feudatari, cavallaria de — 54, 56.
Fide, propaganda 119, 120.
Fighetto Marino 64.
fiorentini concilij 119, 121.
Fliscugni 101.
fontane di Candia 44, 45. — vec-

chie 143. — della Canea 24.
fontana Morosini, benditione 38.
» » fabrica 139.
» » forma 44.
» » spesa 40.
» » deputati alla conservation 140.
» » ποσότητα νεροῦ 44.
» dell' arsenale 152.
» della loggia 152.
» al Dermata 44. al molo 45.
formaggio 104, 125.
formento βλ. σῖτος.
fortezze 14.
Foscari, provveditor 75.
Foscarini, retor 20.
» general 50, 54, 55, 63, 67, 133.
Foscolo, duca 124.
Fradello 104, 105.
Franceschi, segretario di Moros. 132.
Fraschia, porto della — 19.

Galeazze 97.
galee 21, 59, 61, 63, 65. — grosse 97, 98. — della religione 87. — turche 90.
galeone 63.
galioni alla latina 62, 104.
galiotti 17, 66. στρατολογία 67.
generalato 14, 124.
Gerapetra, vescovo 108. papati 117.
parochie 116. S. Salvador 115.
Gesiti Manea, consule di Rodi 101.
Gesuiti 112, 120, 121.
Giesù, porta del — 26.
giudici del Regno 128.
giusticier 124.
Giustinian, capitano 26.
Giustitia civil 127. — criminal 127. — del Regno 122, 124, 128.
gonicò 90.
governatori 53. — per armar 65.
Gozadini, cardinal 102.
Gozadino Angelo 100, 102.
Grabuse 15, 18.

Gradenigo, duca 121.
grana 104.
grano, mancamento 76, 87. comprare — 90.

Hebrei, quartier in Candia 44.

Θαλασσοπορία βλ. navigation
Θάσος (Tasso) 91.

Ἱερὴ ἐξέταση 111.
intrada (νιτράδα) 83.

Καλλιέργεια 89.
καλιέργης (calegaro) 50.
κατεργάρες βλ. galiotti.
Κατσαμπάς (Cazzapan) 28, 44.
κεχρί (miglio) 77.
κουρσάροι 63, 95. βλ. καὶ corsari.
κρασι (vini) 84, 103, 125.
Κρητικοί, κατηγορίες ἐναντίον τους 122.
κρήνη Μοροζίνι, ἀγαλμα, ἀνάγλυφα 42.

Λάβδανο 104.
λάδι (olio) 125.
Lassiti, campagna 90, formenti 124.
Lefcari, casa di — 125.
λειτουργίαι ὀρθοδόξων καὶ λατίνων σὴν ἴδια ἐκκλησία 111, 116.
λειψυδρία τοῦ Χάντακα 139.
λεπίδα 36.
levanti, leventi (λεβέντες) 92.
λιτανεῖες 116.
Livorno 84.
loggia, (loza) fontana della — 45, 152.
Lombardia, datiario di — 133.

Magazeni in arsenal di Candia 59.
magieri (μαδέρια) 59, 62.
magistrati in Candia 123.
maistranze di Candia 60, 61, 64, 99.
Malta 100. galee di — 87, 93.
Malvasia (Μομεβασία) 87.
Manea βλ. Gesiti.
marangoni 60.

Marati (Μαράθι) porto di — 16.
 mare, capitano del — 93.
 marinieri 65.
 matrimonio tra greci 113.
 Μαυροκλήνος (Μοροζίνι) Φρ. 36, 38, 40.
 μέλι (miele) 104.
 Μελέτιος Ἀλεξανδρινός (Πηγᾶς) 121.
 Merlere 97.
 Μεταξᾶς (ἐτύπωσε θρησκ. βιβλία) 121.
 migliaro 104.
 miglio 77, 79.
 Migliotti Antonio 93, 94.
 Militia 47, 49.
 Milo 93, 94, 95.
 Milopotamo, vescovo di — 112.
 μισθοὶ καπετάνιων 49. — στρατιω-
 τῶν 51.
 μίστατο (mistacchio) 103.
 Mocenigo, general 24.
 Molino general 21, 43, 52, 79, 133.
 Molo, fontana al — 45.
 Monani, ingegner 151.
 Monasterio di monache greche 119.
 monasteri di callogeri 110.
 μοναστήρια βλ. abbazia καὶ convento.
 monitioni delle artiglierie 91.
 Moresini Francesco 139, 155. (ἀνα-
 χώρησε ἀπὸ τῆς Βενετίας γὰρ τὴν
 Κρήτην στίς 3-9-1625) 75. —
 θητεία 87. — duca di Candia
 1612 113. — ἡλικία καὶ ὑγεία
 132. — ὁ γραμματικὸς του 132.
 — Michiel 145.
 moschato (μοσχάτο κρασί) 84, 104.
 moschetti 57.
 moschettieri 105.
 mostre 55, 56.
 μουζούρι 89.
 μόλοι (molini) 109.
 Muzzo Paulo, cavallier di S. Sal-
 vador di Girapetra 115.
 Mudazzo Francesco 156.
 Mudazzo Santo 156.
 Mussuro Manoli, ragionato 70, 82.
 condanna 72.

Navigation 20, 96.
 ναυτικοί, ἔλλειψη στὴν Κρήτη 63.
 Negroponte 95, bei di — 92.
 Nettuno, ἄγαλμα κρήνης Μοροζ. 42.
 νοσοκομεῖο (hospitale) 109.
 Ντία (Standia) 86, 90, 92.

Ξηρασία στὴν Κρήτη τὸ 1626 116.

Oldano (λάβδανο) 104.
 Onalo, campagna di — 90.
 Orsino Latino 18, 28.

Padova, studio di — 109.
 Paleocastro, fortezza — 14, 19.
 Palma 23, 70.
 παπάδες Ἱεράπετρας 117. — χειρο-
 τόνια 110. — τιμωρίες 115.
 Patino (Πάτμος) 100.
 Patinoti 88.
 Patriarca latino di Costantin. 112.
 Paximadhi Vassili 143.
 παιδιάδες Κρήτης 89, 90.
 Pelechiiti (Πελεκητά) 144, 153. — ἐπι-
 γραφή 40. — fontana 146.
 pesci saladi 84.
 Πηγᾶς βλ. Μελέτιος.
 pica 52.
 Pisani, capitano 72, 73, 79, 124.
 » vescovo di Sittia 108.
 Ponte, duca 78.
 porporella 16, 20, 21.
 Ποσειδῶνας, ἄγαλμα κρήνης 42.
 primato del Pontefice 121.
 Priuli Alvise 70.
 Propaganda Fide di Roma 119, 120.
 protopapa de Greci 38, 111.
 proveditor general 123.
 » di cavalli 126.
 provisioni (προμήθειαι) 88.
 πρωτεῖο τοῦ Πάπα 121.
 Purgatorio 114, 121.

Quatrini vecchi 85.
 Querini, ambasciator 56, 67.

Querini Benetto 106:
 » conduttier 104.

Reali (ριάλια) 84.

Rettimo, 22, 70, 72, 93. fortezza di —
 14, 19.

» campagna di monte di — 90.
 » cavallaria pagata 57.
 » cernide 53.
 » consiglieri 126.
 » governatori 65.
 » rettor 72.
 » torre del Sanguinazzo 20.
 » vescovo 108.

rettori 129, 130.

Rimondo, rettor 21.

ritti 107. greco 107, 110. latino 107.

Rodi 100, 101, 102.

ronzini 58.

Russi schiavi 40, 91, 92.

Saettie francesi 101.

saicha 88, 93.

Salonichi, vescovo di — 121.

S. Andrea (Candia) 26.

» Caterina, igumeno di — 145.

» Francesco, piazza pubblica 106.

» » , ordine di — 115.

» Salvador (Candia) 27.

» » » fontana 143, 150.

» » di Gerapetra 115, 116.

» Zorzi, fontana di — 146.

» » , quartieri di — 150.

» Zuanne, padri di — 150.

Sanguinazzo, torre del — 20.

Sapientia, acque di — 96, 97, 98, 103.

schiavi in Barberia 66.

» Russi 40, 91, 92.

σεισμός 24.

Semplice Fra 114.

Settia, cavallaria pagata 57.

» campagna del Vai 89.

» cernide 53.

» rettor di — 117.

» vescovo di — 108.

Settia, chiesa di S. Nicolo 114.

Sifanto (Σίφανος) 102.

Silamo, ponte di — 144.

» ἐπιγραφή ὕδατογέφυρας 36.

» σχεδιαγράφημα » (εἰς 4) 35.

» ὕδατογέφυρα (εἰς 5) 37.

Sinodo di 1599 112.

Sira, vescovo di — 120.

σίτος (formento) 25, 80, 88, 89. — di

Lassiti 124. — ἔλλειψη 76.

Σίφανος βλ. Sifanto.

Smirne 99.

soldati, mestieri di — 50.

soldatesca pagata 51.

sopracomiti 67, 81.

sopramassaro 70.

Σπάθα, κάβος — 93.

spezzamonti 16.

Spiera Zuanne, 141.

Spinalonga 70. sali di — 133. for-
 tezza di — 18.

Standia βλ. Ντία.

staro 88. — venetiano 89.

σταφίδα 84, 104.

Strada larga di Candia 27.

» » fontana di — 143.

stratia 24, 57.

στρατός βλ. militia, cernide, caval-
 laria.

στρατωνισμός 24, 25.

Suda, fortezza della — 15.

» pratto della — 90.

» porto della — 16.

Σύνδος τοῦ Τρέντο 113.

Surian Constantin 143.

Ταμεῖο 67.

ταρσανᾶς βλ. arsenale.

τείχη τοῦ Χάντακα 26.

terremoto 24.

terreni pubblici 125.

Thiepolo, capitano 85.

Thodaro S., fortezza di — 15.

Tine (Τήνος) 18, 45, 100, 102, 103, 131.

τόκος 130.

τοκογλυφία 80.
Trivisano, general 71.
τσεκίνια βλ. cechini.
Tunesi, berton di — 98.
» corsari di — 100.
τυρί βλ. formagio.

Uva seccha 84, 104.

Υδραγωγείο Μοροζίνι, σχεδιάγραμ-
μα εικ. 1 29.
» » δαπάνη 32, 40.
» » διάρκεια κατα-
σκευής 38.
» » έναρξη 34. βλ.

καὶ fontana.

ὑδρευση Χάντακα 27.

Vai βλ. Bāi.

Valan 121.

vasselli di ponente 83.

Venetia 58, 99, 104.

Veniero, rettor 25.

vescovati 108. — applicati 108.

vescovato dell' Arcadia 108.

» di Chissamo 108.

vescovo della Canea 90, 108.

» di Foladelfi 121.

» » Gerapetra 108.

» » Milopotamo 112.

» » Rettimo 108.

» » Salonichi 121.

vescovo di Sira 120.

» » Sittia 108, 114.

vini βλ. κρασί.

volti di Candia 21.

Voltone » 43, 151.

Φεουδάρχεις βλ. feudatarij.

Φιλαδέλφεια, επίσκοπος — 121.

Φλωρεντίας Σύνοδος βλ. Concilij
fiorentini.

φόροι βλ. datij.

Φορτέτσα, επιγραφὴ ὑδατογέφυρας 38.

» σχεδιαγράφημα » 39.

» ὑδατογέφυρα 41.

Φούντικος 70.

φουρνάρηδες (pistori) 25.

φυτεῖες δένδρων 157.

Χαβιάρι, εισαγωγή στην Κρήτη 84.

Χανιά βλ. Canea.

Χάντακας βλ. Candia.

χειροτονία παπάδων 110.

Χριστόδουλος, παπά — 113.

Zacho Dimitri 134.

Zane general, cisterna del — 43.

Zante 75, 79.

Zorzi S., porto di — (Standia) 90.

Zulian, governor 85.

Zucho Piero 93, 94.

Ψάρια παστά, εισάγονται Κρήτην 84.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
1. Fortezze (Φρούρια)	14
2. Grabuse (Γραμβούσα)	15
3. San Thodaro (Άγιοι Θεόδωροι)	15
4. Suda (Σούδα)	15
5. Porporella (Πορπορέλα)	16
6. Spinalonga (Σπιναλόγγα)	18
7. Paleocastro (Παλαιόκαστρο)	19
8. Rettimo (Ρέθυμνο)	19
9. Candia e Canea (Χάντακας καὶ Χανιά)	22
10. Canea (Χανιά)	23
11. Candia (Χάντακας)	26
12. Monte Giove (Γιούχτας)	28
13. Oppositioni (Αντιρρήσεις)	30
14. Ressioni (Αποφάσεις)	34
15. Benedizione della Fontana (Αγιασμός τῆς Κρήνης)	38
16. Spesa della Fontana (Δαπάνη τοῦ Ὑδραγωγείου)	40
17. Cisterne (Δεξαμενές)	42
18. Fontana al Dermata (Κρήνη στὸ Δερματὰ)	44
19. Artellaria delle Fortezze (Πυροβολικὸ τῶν Φρουρίων)	46
20. Militia (Μιλίτσια)	47
21. Capitani (Καπετάνοι)	48
22. Soldati (Στρατιῶτες)	50
23. Pica (Κοντάρι)	52
24. Governatori (Φρούραρχοι)	53
25. Cernide (Πολιτοφυλακὴ)	53
26. Cavallaria (Ἱππικὸ)	54
27. Stratia (Μισθοφορικὸ Ἱππικὸ)	57
28. Arsenali (Γαρσανάδες)	58
29. Maistranze (Συνεργεῖα)	60
30. Angarici (Αγγαρικοὶ)	61
31. Galioni alla latina (Γαλιόνια μεὶ λατίνια)	62
32. Marineri (Ναῦτες)	65
33. Galiotti (Κατεργάρηδες)	66
34. Andiscari (Αντισκάροι)	67
35. Camera (Ταμεῖον)	67
36. Manoli Mussuro ragionato (Μανόλης Μουσοῦρος λογιστῆς)	70
37. Condana del Mussuro (Καταδίκη τοῦ Μουσοῦρου)	72
38. Entrate del Regno (Ἔσοδα τοῦ Βασιλείου)	74
39. Reali havuti a Venetia (Χρήματα ποὺ ἔλαβα ἀπὸ Βενετία)	75
40. Mancamento di grano (Ἐλλειψη σταριοῦ)	76

41. Cambi (Δάνεια)	79
42. Debiti vecchi (Παλαιά χρέη)	81
43. Esation (Εἴσπραξη)	83
44. Quatrini vecchi (Παλαιά νομίσματα)	85
45. Bei d' Andro (Μπέης τῆς Ἀνδρου)	85
46. Mancamento di grano (Ἐλλειψη σταριού)	87
47. Provisioni (Προμήθειες)	88
48. Coltivation (Καλλιέργεια)	89
49. Galee turchie (Τούρκικες γαλέρες)	90
50. Accomodamento (Γακτοποίηση)	94
51. Corsari (Κουρσάροι)	95
52. Navigation (Θαλασσοπορία)	96
53. Patinoto (Πάτιμος)	100
54. Anzolo Gozadino (Ἄγγελος Κοζαδίνος)	102
55. Caso del Fradello (Ἐπόθεση Φραντέλο)	104
56. Ritti (Θρησκευτικὰ δόγματα)	107
57. Vescovati applicati (Ἐπισκοπὲς παραχωρημένες)	108
58. Ritto greco (Ἑλληνικὸ δόγμα)	110
59. Mons. Arciv. di Candia (Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης)	120
60. Duca (Δούκας)	123
61. Capitano (Καπετάνιος)	124
62. Camerlenghi (Καμερλέγχοι)	126
63. Proveditor di cavalli (Προβλεπτὴς τοῦ Ἱππικοῦ)	126
64. Castellani (Καστελάνοι)	127
Ordini (Νομοθετικὲς διατάξεις γιὰ τὸ Ὑδραγωγεῖο)	137

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Τὸ σχέδιο τοῦ Ὑδραγωγείου Μοροζίνι τοῦ Χάντακα	29
2. Σχεδιαγράφημα κατασκευῆς ὕδατογέφυρας Καρυδάκι	31
3. Ἡ ὕδατογέφυρα Καρυδάκι ὅπως εἶναι σήμερα	33
4. Σχεδιαγράφημα κατασκευῆς ὕδατογέφυρας Σίλαμου	35
5. Ἡ ὕδατογέφυρα Σίλαμου	37
6. Σχεδιαγράφημα ὕδατογέφυρας Φορτέτσας	39
7. Ἡ ὕδατογέφυρα Φορτέτσας	41
8. Ὁ θυρεὸς Μοροζίνι	136
9. Ἡ Κρήνη Μοροζίνι	138
10. Μετάλλιο τῆς Κρήνης Μοροζίνι	159

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ*

Σελίδα	15	στιχὸς	7	γράφει	ἀντί
				con	un
>	17	>	2	comandata	comendata
>	>	>	10	ne	et
>	18	>	5	portato	portata
>	20	>	4	li Vasseli	di Vasseli
>	21	>	9	scrissi	scrissò
>	25	>	11	scossi	scosse
>	28	>	17	fondamenti	fondameti
>	30	>	16	in così	così
>	36	>	9	soggionsi	aggionsi
>	44	>	16	rilevo	rilievo
>	50	>	5	Fornoro	Fornaro
>	52	>	7	poteria	poterà
>	54	>	8	soliti	stessi
>	57	>	10	moschetti	moschette
>	59	>	11	vele	stelle
>	>	>	13	mogieri	magieri
>	64	>	>	et	era
>	73	>	18	Avocato	Anorato
>	82	>	9	quali par che si	quali che si
>	>	>	13	timor	amor
>	85	>	16	tosto	losto
>	91	>	8	datto la morte col	datto col
>	97	>	11	suposto	saperlo
>	104	>	1	grandissima	moltissima
>	>	>	21	πρινοκούκκι	βαλανίδι
>	106	>	1	longhi	molti
>	107	>	12	di alcun	che niun
>	109	>	ἐπικεφ.	VESCOVATI APPLICATI	RITTI
>	114	>	στιχὸς 18	Vescovo	Vsscovo
>	117	>	5	Arciv ^o	Archiv ^o
>	144	>	14	Reggim.to	Raggim.to
>	154	>	6	convenendosi	convenerendosi

Ο τελευταῖος στίχος τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου τῆς σελίδας 111 πρέπει νὰ μετατεθεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἰδίας σελίδας. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνῃ καὶ γιὰ τὸν τελευταῖο στίχο τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου.

* Ὑποχρέωσή μου θεωρῶ νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἀπ' ἐδῶ τὸν ἀγαπητό μου κ. Κωνστ. Δ. Μέρτζιο, ὁ ὁποῖος εὐγενέστατα προσφέρθηκε καὶ ἔκαμε ἀντιβολὴ τοῦ κειμένου μὲ τὸ πρωτότυπο ἔγγραφο, τὸ ἀποκείμενο στὸ Archivio di Stato di Venezia (V. A. S.). Ἐστὶ ἀποκαταστάθηκε σὲ μερικὰ σημεῖα, ὅπου δὲν εἶχε ἀντιγραφεῖ σωστά. Ἀνάλογη διόρθωση χρειάζεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση στὰ σημεῖα ἐκεῖνα, πού μεταβάλλεται μὲ τὴν ἀποκατάσταση ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου.